

MODERN ACHIEVEMENTS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

Abstracts of IV International Scientific
and Practical Conference
Sweden, Stockholm
9 – 10, June 2020

Sweden, Stockholm
9 – 10, June 2020

UDC 001.1

BBK 29

The 4th International scientific and practical conference “Modern Achievements of Science and Technology” (June 9-10, 2020) Liber A, Stockholm, Sweden. 2020. V. 1. 284 p.

ISBN 978-92-64-00850-2

The recommended citation for this publication is:

Petrov P. Learning Styles and Strategies // Modern Achievements of Science and Technology. Abstracts of the 4th International scientific and practical conference. Liber A. Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 39- 43. URL: <http://el-conf.com.ua/>.

Science editor:

Solodka N.V.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Reviewers:

Gabriella Conti

Associate Professor in Economics in the Department of Economics and in the Department of Social Science, University College London

Richard Dawid

PhD, Professor of Philosophy of Science, Stockholm University, Sweden

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: el-conf@ukr.net

homepage: <http://el-conf.com.ua>

©2020 Liber A

©2020 Authors of the articles

Economic sciences

<i>Batrakova T.</i> CUSTOMER BEHAVIOR ALTERATIONS DUE TO COVID-19 SPREADS WORLDWIDE.....	9
<i>Борозенець М.І.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ...	13
<i>Honcharenko I.</i> DETERMINATION OF THE FACTORS OF ENTERPRISES INVESTMENT ATTRACTIVENESS..	17
<i>Григор'єва Л.В.</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ В ТУРИЗМІ.....	21
<i>Dmitrenko V.</i> THE ESSENCE AND STRUCTURE OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY: A THEORETICAL ASPECT	26
<i>Кубік В.Д.</i> ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ: ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	29
<i>Людвенко Д.В., Попко Є.Ю.</i> РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	36
<i>Талавіра Є.В.</i> ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВА КРИЗА: БЕЗПЕКА ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ України.....	41
<i>Чернышѐва Т.В.</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В СОЗДАНИИ КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА.....	45
<i>Шемігон О.І.</i> ІННОВАЦІЇ І ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	47

Information Technology

<i>Bilohaienko P.V., Yanko A.D., Mytseva O.S.</i> BUILDING AN EFFECTIVE DEEPENING ALGORITHM WITH TREE-LIKE INFORMATION STRUCTURING FOR REMOTE WORKING AND EDUCATIONAL PROCESSES	51
---	----

Historical sciences

<i>Бурдейна Л.І., Бурдейна О.В., Гонта Л.В.</i> ВТІЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТРИПІЛЬСЬКОЇ СИМВОЛІКИ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ	56
---	----

Колесник О. В., Остапенко К. А. ХРИСТИЯНСТВО НА РУСІ: ВПРОВАДЖЕННЯ, ОПІР ЯЗИЧНИКІВ, ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ. ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ ОЧИМА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	62
Руденко Ю.М. УЧАСТЬ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ У ФУНКЦІОНУВАННІ ПОШТОВО-ТЕЛЕГРАФНИХ УСТАНОВ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	68

Medical sciences

Катинська М. Г., Сергійчук Н.М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІОТЕХНОЛОГІЇ В БІОЛОГІЇ ТА ФАРМАЦІЇ.....	73
Куковська І.Л., Марценяк І.В. БЕЗПЕЧНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІТОПРЕПАРАТІВ ІЗ УРАХУВАННЯМ ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВЗАЄМОДІЙ.....	76
Івженко Л.І, Петрова Є.С., Макаренко Д.О. АУТОІМУННИЙ УВЕЇТ ЯК ПРОЯВ СИНДРОМУ КОГАНА: КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК	79
Охріменко І.В., Король Д.М. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЕРТИКАЛЬНИХ ТА ГОРИЗОНТАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ВІДЕОКІНЕЗІОГРАМ	82
Слюсаренко С.І. СТАН РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ПІДЛІТКІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ У РІЗНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	84

Pedagogical sciences

Сенік Л.М., Рагріна Ж.М., Лебеденко І.Л. TEACHING FOREIGN STUDENTS OF PROFESSIONAL DIALOGICAL COMMUNICATION	90
Володченко І.І., Величко Н.В., Євграфова Н.І. РОЗРОБКА ТА ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ З БІООРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ В МЕДИЧНОМУ ВУЗІ.....	94
Гейченко К.І., Рагріна Ж.М. INDIVIDUALIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS AS ONE OF THE ASPECTS OF PROFESSUONAL TRAINING OF OFOREIGN STUDENTS	97

<i>Yatsii O.M., Hurin R.S. THE ROLE OF CRITICAL THINKING IN THE FUTURE TEACHERS' TRAINING ...</i>	101
<i>Данилова І.В., науковий керівник Благодаренко СУЧАСНА ТЕОРІЯ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ПОЛЯ</i>	105
<i>Dychenko T.V. PECULIARITIES OF CHEMISTRY TEACHING TO INTERNATIONAL STUDENTS AT THE PREPARATORY FACULTY</i>	110
<i>Марценюк О.Г. НАУКОВІ ВИМІРИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ КОЛЕДЖІВ (НА ПРИКЛАДІ КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ «ВІННИЦЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»)</i>	115
<i>Мовчан Д.В., Лазуткіна Ю.А. АСОЦІАТИВНИЙ МЕТОД НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....</i>	122
<i>Нікула Н.В. ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ</i>	127
<i>Омел'яненко О. А. ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</i>	131
<i>Садовенко С.Г. КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ.....</i>	136
<i>Скріпай А.П. КОРЕКЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ОСВІТИ</i>	141
<i>Торба В.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ</i>	145
<i>Цицюра К.В. ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО-ЛЕКЦІЙ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЕКОНОМІСТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ КИТАЮ</i>	150
<i>Чийпеш І.М. ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ КАРАНТИНУ</i>	153

<i>Ярошук А.А.</i> ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА УСПІШНЕ ВИВЧЕННЯ ПІДЛІТКАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	156
<i>Political sciences</i>	
<i>Гнітько І.В.</i> ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У НАВЧАННЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ	159
<i>Philological sciences</i>	
<i>Ковальчук О.С., Мірошніченко Л.В.</i> МІФОЛОГІЧНЕ ТА БІБЛІЙНЕ ПІДґРУНТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	164
<i>Political sciences</i>	
<i>Куцарев Б.Р.</i> ТУРЕЦКО-СИРИЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ... ..	171
<i>Filina A.</i> WOMEN'S NON-GOVERNMENTAL ASSOCIATIONS AS A MECHANISM FOR BUILDING A DEMOCRATIC COUNTRY	177
<i>Natural sciences</i>	
<i>Замфірова М.С., науковий керівник Хохлов В.М.</i> АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ЗМІН СЕРЕДНЬОЇ, МАКСИМАЛЬНОЇ ТА МІНІМАЛЬНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ ДЛЯ МІСТА КИЇВ	181
<i>Technical sciences</i>	
<i>Воденнікова О.С., Матяшева Ю.Б., Воденнікова Л.В.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УЛОВЛЮВАННЯ ПАРІВ МАСТИЛЬНО-ОХОЛОДЖУЮЧИХ РІДИН З ВИКОРИСТАННЯМ ДВОСТУПЕНЕВОГО ТУМАНО-УЛОВЛЮВАЧА	185
<i>Кравцов В.И.</i> ОПТИМИЗАЦИЯ ПАРАМЕТРОВ ЛИСТОВОЙ РЕССОРЫ ПРИ ЧИСЛЕННОМ ИССЛЕДОВАНИИ ЕЕ ДЕФОРМИРОВАНИЯ	191
<i>Фрицак М. В.</i> ПРИМЕНЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОГО ПАКЕТА FEYNALC ДЛЯ РЕШЕНИЯ ДИАГРАММ ФЕЙНМАНА.....	195
<i>Chygur I.</i> FEATURES OF WELL DRILLING PROCESS CONTROL AS A COMPLEX OBJECT	200

Philological sciences

Базиченко В.В. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	205
Бут К., Ірчишина М.В. ГРАФІЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ТЕКСТОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	210
Кравцова Ю.В. МЕТОДИКА СЕМАНТИКО-КОГНИТИВНОГО АНАЛІЗА МЕТАФОРИКИ	214
Матвієнко В.Е. ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ БОРИСА ГУМЕНЮКА.....	219
Narodovska O.M., Shenger M.I. CULTURE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF FUTURE ECONOMISTS IN ENGLISH-SPEAKING COMMUNITY	223

Philosophical sciences

Гуцалюк Ю.С. ОСОБЛИВОСТІ ЕКУМЕНІЗМУ У РОЗРІЗІ ПРАВОСЛАВ'Я ЯК ЯВИЩА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ХХ ст.	228
Даценко В.С. ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРЕНДІВ.....	231
Костенко М.Т. КОНЦЕПТ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ПОГЛЯДАХ М.ПОПОВИЧА	233
Rusko N.M. SPIRITUAL PROBLEMS OF TODAY: WORLDVIEW ASPECT	238
Khalyavka L. BYRON'S LYRIC HERO AS A REFLECTION OF THE SOCIETY STATE.....	242

Legal sciences

Білецька М.В. ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ	246
Летюк А.Д., науковий керівник Щербина Є.М. ДЖЕРЕЛА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	251
Паливода Т.В. СТРАТЕГІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ВИДАВНИЧІЙ СФЕРІ України.....	256

<i>Панченко В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	260
<i>Сєдова П.І.</i> ЦИВІЛЬНЕ РІШЕННЯ ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСИ, ЛИТОВСЬКО-РУСЬКОЇ ДОБИ ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ	266
<i>Худоб'як Д.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕФЕКТА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	272
<i>Юсько І.М.</i> МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В СПОРАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ	277

CUSTOMER BEHAVIOR ALTERATIONS DUE TO COVID-19
SPREADS WORLDWIDE**Batrakova Tatyana,***Associate professor at the Department
of Finance, Banking and Insurance,
Zaporizhia National University,
Zaporizhia, Ukraine***Ishchenko Illia,***student of Department of Finance,
Banking and Insurance
Zaporizhia National University,
Zaporizhia, Ukraine*

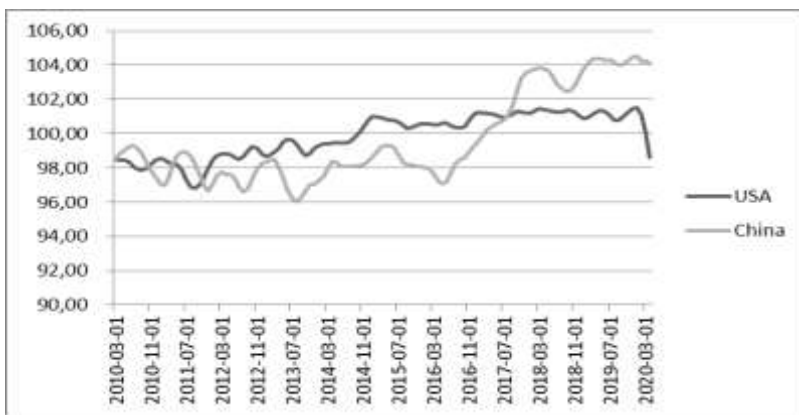
Contemporary economic conditions have been generally admitted as unique and unpredictable. Enormous spreads of COVID-19 worldwide have affected the entire economy on its each level and segment, having been already claimed by IMF [5] as even worse case than the former financial crisis 2008-2009 according to its actual influence on economy and predictable subsequent negative consequences. Comparing the pandemic impact and ongoing induced recession with different historical economy turbulence periods, it might be reasonable to distinguish one of the most substantial distinctions of actually happening crisis. Since 1st months of emerging virus outbreaks overseas and defending governments' interventions of «lockdown» procedures, one of the most influential economy factor have been slightly changing over the period – The customer behavior model.

Key words: *The customer behavior model, consumption, consumers' expectations, supply, confidence indexes.*

The customer behavior have been considered as one of the most demand-affecting index by famous fundamental economists such as Joseph Schumpeter, Herman Hossen and Abraham Maslow [3], on micro-levels and have been importantly discovered by John Keynes Maynard by fully showing its macro and micro correlative aspects affecting range economy eco-systems[2].

Assuming differential points of views of mentioned scientists, it becomes possible to maintain dominant element which is to change

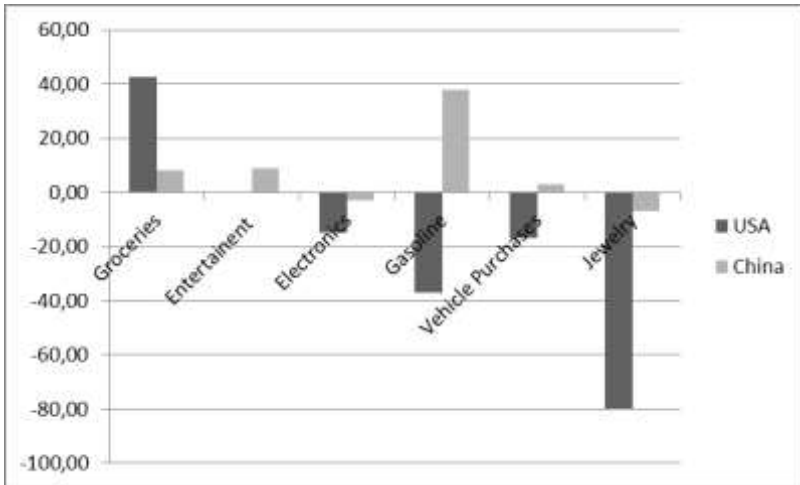
total consumption and customer behavior model respectively. Confidence indices fluctuations have a strict ability to provide dramatically changing macro-statements in total consumption and investments. Despite of generally agreed dogma of direct correlation among GDP and confidence indicators, nowadays there is quite a different situation in different approaches orientated countries.

Graph 1 – built by author according to FRED, ACCA and IMF data[4,5,6]

Exhibited data shows fundamentally different customer approach and reaction in contrasting economy regions what might be explained by contradiction in historically and demographically developed customer behavior patterns. Faced data explained developed for many years difference in consumer reactions on even such serious factors as pandemic at the same time showing national ability to adapt. According to late McKinsey global survey in 41 countries [8] maps constantly rising level of consumer positive behavior in Asia region including India and China developing economies in average on (54,5%). On the other hand, USA indicates (37%), while advanced economy countries, such as France, UK, Germany, Spain and Italy display only (16,8%).

Making following steps into customer behavior investigation, it is quite important to discover households' internal demand-forming intentions preferences for future purchases (2 weeks after survey. Survey is dated 12 May 2020) into different groceries categories. [8]

Graph 2 – households' future purchases changes intentions by categories

According to the mentioned data, it becomes possible to distinguish such a different pattern of customers' behavior and purchasing expectations. Considering US model, it works eventually based on two main sustainable theories of consumption, such as "Giffen good"[1], "Maslow's hierarchy of needs"[3] and Herman Hossen's utility theory. In contrast, looking on Chinese customer preferences alterations, very sophisticated model is faced. An average Chinese consumer, despite on being affected by the most longest and serious pandemic outbreaks [7], decides to prefer gasoline purchases approximately on the same level as groceries, continuing to consume entertainments, gasoline and what is the most interestingly, to remain a wiliness to buy jewelers which are according to the Macroeconomics theory are taking into account as luxury-groceries. Conducting aforementioned data and theoretical postulates, China's economy actually dispose more positively, diversity and flexible customers than US which model still able to be described by classical theory.

Investigated misbalance and mounted in so unpredictable and quickly-emerged conditions supply modeling changes are nowadays vary rapidly, being affected by shortly-termed alterations of COVID-19 consequen-

ces. Thankfully of openly shared data it is quite hard to predict the future customer preferences patterns today even in short-term periods. However, it is possible to underline some of already developing modifications.

First of all, despite of worldwide globalization, conducted investigation have shown significant difference between customers' rising approaches in different regions what demand to use more demographically individual approaches to analyze micro and macro economy statements of each country. Secondly, on so early stage of impending after-pandemic crises, it might be mentioned generally developing US and West-European's households' internal demand weakness which can negatively affect worldwide trading balance according to previously high concentrated majority of goods and services consumptions in those regions.

Concluding, there are two main aspects which have been already seen on so early periodic and might have two main purposes of further situation improving:

- boosting money turnover by macroprudential government' interventions implementing advanced technologies into finance sector, trying to maintain and accelerate dynamic consumption and supply retrospectively allocating assets and credit into differential segments of economy
- Implementing flexible and agile approaches adopting each country economy and motivating internal factoring, consumption and competitive exporting goods and services. That, in turn, can lead to more rapidly worldwide customer behaviors positive alterations into nowadays forming realities of post-COVID-19 pandemic economical period.

References:

1. Kosik, A. & Hrontkovska H. (2008). *Microeconomika* [Microeconomics]. Kyiv: Centre of Educational literature [in Ukrainian].
2. Keynes, J.M. & edited by Mark Spencer (2017). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. Ontario, Canada: Brock University [in English].
3. Heijdra, B. (2018). *Foundations of Modern Macroeconomic*. Oxford, England, United Kingdom: Oxford University [in English].
4. Global Economic Conditions Survey: Q1, 2020 by ACCA (2020, April 7). <https://accaglobal.com> Retrieved from: <https://www.ac->

caglobal.com/gb/en/professional-insights/global-economics/GECS_Q1_2020.html [in English].

5. Global Economic Prospects Slow Growth, Policy Challenges by The World Bank. (2020, January 27) <https://www.worldbank.org> Retrieved from: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects> [in English].

6. FRED. Consumer Opinion Surveys: Confidence Indicators: Composite Indicators: OECD Indicator for China (2020, May 14). <https://fred.stlouisfed.org> Retrieved from: https://fred.stlouisfed.org/series/CSCICP03CNM665S?utm_source=series_page&utm_medium=related_content&utm_term=related_resources&utm_campaign=categories [in English].

7. EY. Future Consumer Index: How COVID-19 is changing consumer behaviors (2020, April 16). <https://www.ey.com>. Retrieved from: https://www.ey.com/en_gl/consumer-products-retail/how-covid-19-could-change-consumer-behavior [in English].

8. McKinsey. Consumer sentiment evolves as the next “normal” approaches (2020, May 12). <https://www.mckinsey.com>. Retrieved from: <https://www.mckinsey.com/business-functions/marketing-and-sales/our-insights/a-global-view-of-how-consumer-behavior-is-changing-amid-covid-19> [in English].

УДК 332

Економічні науки

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ПОСЛУГ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Борозенець М.І.,

*аспірант кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом
Національної академії державного управління при
Президентіві України*

Анотація. В результаті проведеного дослідження було передбачено засади формування узагальнюючого показника якості послуг

перевезення міським громадським транспортом. Отриманий інтегральний показник якості, виражений у відносних одиницях виміру, вважається незалежною змінною або факторинговою ознакою в експериментальній логістичній залежності між індексом задоволеності і інтегральним показником якості обслуговування. Для розрахунку індексу задоволеності споживачів (пасажирів) послугами міського громадського транспорту інтегральний показник якості обслуговування повинен розраховуватися, виходячи зі складу його суб'єктивних і об'єктивних параметрів з урахуванням вагових коефіцієнтів.

Ключові слова: транспортні послуги, інтегральний показник якості.

Світова спільнота знаходиться у процесах пошуку засад стійкого розвитку усіх систем життєзабезпечення, що є особливо важливим для міст. Однією із значущих систем життєдіяльності міст є система громадського транспорту. На жаль, вона є джерелом екологічного збитку, що завдається здоров'ю людини, флорі і фауні, а також іншим елементам довкілля. Попит населення, що проживає в міських районах, на мобільність стає дедалі більшим через його бажання брати участь в різноманітних заходах, мотивованих фізіологічними, психологічними, соціальними і економічними потребами.

Метою дослідження є обґрунтування інноваційних підходів щодо визначення якості послуг громадського транспорту в умовах сучасних викликів.

З метою забезпечення сталого розвитку послуг, що надаються громадським транспортом, необхідна розробка показників їх якості, які є важливим інструментом досягнення стратегічних цілей місцевого розвитку. Існує цілий ряд показників ефективності, розроблених для оцінки різних аспектів послуг громадського транспорту. Визначення цих показників може здійснюватися на основі опитувань і анкетування існуючих і потенційних пасажирів громадського транспорту, транспортних операторів і органів публічного управління.

Наявні класифікації показників якості та ефективності послуг громадського транспорту мають такий недолік, як відсутність

орієнтації на існуючих і потенційних клієнтів транспортних операторів, оцінки їх очікувань та задоволеності від наданих послуг перевезення і супутнього сервісу до, під час і після спожитої послуги, виключення з розгляду чинників безпеки поїздок, охорони навколишнього середовища, соціальної підтримки і комунікативності.

Якість обслуговування, виміряна на основі думки споживачів про дійсний стан послуги громадського транспорту, дозволяє провести його діагностичний аналіз [1]. Основним недоліком такої оцінки та аналізу є значний суб'єктивізм суджень споживачів послуг міського громадського транспорту і неприйняття до уваги думки його потенційних пасажирів. Крім того, значні статистичні помилки можуть виникнути при неправильній вибірці числа респондентів або високої різноманітності в їх судженнях щодо якості послуг. З цих причин в практичній діяльності транспортних організацій і органів місцевого самоврядування (*далі - ОМС*) використовуються об'єктивні і визначаються статистичні показники якості послуг громадського транспорту, так звані, об'єктивні показники.

Деякі дослідники пропонують використовувати змішану методологію опитування споживачів, засновану на вимірі їх поведінкових намірів, які в значній мірі залежать від сприймають цінності та якості послуг, пов'язаних з рівнем задоволеності [2, с. 153]. Для забезпечення більш точного і надійного вимірювання якості послуг міського громадського транспорту сучасні дослідження на цю тему стають все більш орієнтованими на облік як об'єктивних, так і суб'єктивних параметрів якості обслуговування. Крім того, практика подібних досліджень показує, що досить точні і надійні результати можуть бути отримані за допомогою комбінації цих двох типів вимірювань.

На додаток до цих типів вимірювань слід врахувати кілька сторін, зацікавлених в ефективній і якісній роботі систем громадського транспорту, де все ж можливий конфлікт інтересів. У той час як пасажирів громадського транспорту зацікавлені у високому рівні обслуговування, транспортні оператори зосереджені, перш за все, на економічній ефективності послуг, що

надають перевезення, а ОМС домагаються цілей економічного зростання і соціального благополуччя. Для того щоб отримати компромісне рішення, пропонується використовувати методологію багатокритеріальної оцінки якості послуг громадського транспорту та прийняття відповідних рішень. Ця методологія дозволяє особі, що приймає управлінське рішення щодо якості обслуговування на громадському транспорті, брати до уваги кілька суперечливих точок зору, і вибрати найбільш задовільний для всіх сторін і компромісне рішення.

Таким чином, повинна бути сформована система як суб'єктивних, так і об'єктивних показників ефективності та якості послуг громадського транспорту, розроблені методи і способи моніторингу, оцінки та реалізації заходів щодо поліпшення обслуговування пасажирів. Для цієї мети транспортні оператори можуть бути зацікавлені в зборі широкого спектру інформації.

Визначення індексів задоволеності клієнтів за використаною в зарубіжних країнах методологією, має такий недолік, як ігнорування логістичної залежності між задоволеністю клієнтів і якістю їх обслуговування. Справа в тому, що якість послуг має розраховуватися як інтегральна якість, де її окремі показники (суб'єктивні та об'єктивні) агрегуються на основі вагових коефіцієнтів (вкладу приватних показників якості в зміна інтегрального).

Отриманий інтегральний показник якості, виражений у відносних одиницях виміру, вважається незалежною змінною або факторинговою ознакою в експериментальній логістичній залежності між індексом задоволеності і інтегральним показником якості обслуговування. Для розрахунку індексу задоволеності споживачів (пасажирів) послугами міського громадського транспорту інтегральний показник якості обслуговування повинен розраховуватися, виходячи зі складу його суб'єктивних і об'єктивних параметрів з урахуванням вагових коефіцієнтів.

Література:

1. Акуліч, І.Л. Маркетинг взаємовідносин .М.: Вища. шк., 2010. - 256 с

2. Амблер Т. Практический маркетинг / Пер.с англ, под общей ред. Ю.Н.Каптуревского. СПб.: Издательство «Питер», 2009. - 400 с.

UDC 330.322

Economic sciences

DETERMINATION OF THE FACTORS OF ENTERPRISES INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Honcharenko I.,

PhD, docent

Kyiv National University of Technology and Design

Kyiv, Ukraine

Abstract. *These theses reveal the essence of enterprises investment attractiveness, enterprises investment attractiveness signs are identified, external and internal influence factors on the enterprise investment attractiveness are systematized.*

Key words: *investments, investment attractiveness, investment potential, enterprise.*

In the modern conditions, investments are the most important means of ensuring conditions for economic crisis overcoming, structural changing in the national economy, technical progress growing, qualitative ratio of business activity at the micro - and macro levels improving.

The above is due to the fact that investments affect the deepest economic activity foundation, determine the process of economic growth as a whole. The economic situation in Ukraine is rather complicated, among a great number of reasons that hinder Ukraine's transition to the economic growth path, the most important is low investment activity.

The determining factor in the enterprise investment activity is the investment policy formation and its implementation. The enterprise investment policy to be determine the methods to achieve a maximum investment result, to be show the benefits in profitability and risk balance.

For the efficient formation and usage enterprise investment policy must be correlated to the level of enterprise investment attractiveness [1].

When forming the enterprise investment policy it is important to identify influence factors, which can be divided into two groups:

1) factors that positively affect the enterprise investment policy formation;

2) factors that negatively affect the enterprise investment policy formation.

These factors identification must be done at the assessing stage of the enterprise investment attractiveness.

For the enterprise investment attractiveness comprehensive assessment, it is reasonable to use an indicator system, consisting of the three following groups of indicators: indicators of financial condition, indicators of production and investment activity [6].

Thus, for instance, an estimation of the financial condition enterprise indicators allows to define the following factors:

A) negative:

- decreasing of the own working capita ratio;
- decreasing of the absolute liquidity ratio.

B) positive:

- increasing of the autonomy ratio;
- increasing of the equity maneuverability ratio;
- increasing of the intermediate and current liquidity ratio;
- increasing of the equity profitability ratio [3].

The identified factors must be taken into consideration when working on the enterprise investment policy formation in addition to a thorough analysis of the causes of the indicators changes.

Basic stages of the enterprise investment policy are formed and carried out on the basis of the indicators and factors analysis: identification of the period of investment policy implementation; recognition of the main directions in the state investment policy in the field of enterprises activity; formulation of the investment goals based on both business strategy and investment strategy; analysis of internal and external factors and conditions, consideration of

possible risks influencing on the investment policy choice; selection of investment policy option and development of the most effective ways of its implementation; development of the strategy for the investment resources formation; identification of the promising investment projects with their development and evaluation [4].

In order to implement the process of investment attractiveness management, it is recommended, apart from identifying, analyzing investor requirements as per investment attractive enterprises and systematizing of investment attractiveness factors, to develop an investment attractiveness management algorithm that determines consistent actions of the enterprise which requires investments.

The algorithm facilitates the consistent actions implementation related to the study and search of an investor, an investment offer formation, mutual expectations coordination.

Consideration of the process of investment attractiveness management to be conducted in two aspects. The first one concerns the participation of an enterprise, which requires investments, in the goods and services market development. In this case, the enterprise, having studied and forecasting consumer demand, designs methods to meet the last, introducing wide range of goods offers. The second aspect is related to the activities of the enterprise on the investment market, where a number of institutions exist, that are able to implement investment offers by investing.

This market is a sphere of the direct participation of the enterprise and an investor, their direct economic interests. To make these two aspects interact, it is necessary to reconcile the investment potential of the enterprise, which is the object of investment, and arises from the potential investors interests and final consumer needs in the investment development [5].

Thus, all the considered factors that comprehensively characterize the investment attractiveness of the enterprise, closely interact and mutually affect one another.

The enterprise investment attractiveness is a set of qualitative and quantitative indicators that comprehensively determine the ability to increase invested capital and is a derivative feature of the investment

climate in the country, and as an integral indicator is formed under the influence of direct and indirect factors, determines whether an investor desire or refuse to contribute in such a tool as an enterprise.

Having determined the essence of the enterprise investment attractiveness and the factor nature of its formation, further it is planned to carry out a research on the impact of the factors of direct and indirect influence on the formation of the integrated indicator where a specific enterprise is taken as an example .

References:

1. Bryukhovets'ka N. YU. Otsinka investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemstva: vyznachennya nedolikiv deyakykh isnuyuchykh metodyk [Elektronnyy resurs] / N. YU. Bryukhovets'ka, O. V. Khasanova.

2. Hukalyuk A. F. Investytsiyna pryvablyvist' yak chynnyk pidvyshchennya konkurentospromozhnosti terytoriyi / A. F. Hukalyuk, I. M. Ivanovych // Aktual'ni problemy ekonomiky. — 2017. — № 6(108).— S. 167—174.

3. Zadorozhna YA. YE. Pidvyshchennya investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemnytstva yak napryamok zaluchennya investytsiynykh resursiv [Elektronnyy resurs] / YA. YE. Zadorozhna, L. P. Dyadechko // S'oma Vseukr.nauk.-prakt. internet-konf. „Suchasna nauka v merezhi internet”. — Rezhym dostupu :<http://intkonf.org/zadorozhna-ya-dyadechko-lp...-resursiv/>.

4. Kyryk L. V. Problemy doslidzhennya investytsiynoyi pryvablyvosti rehionu [Elektronnyy resurs] /L. V. Kyryk, S. B. Katayeva // Stalyy rozvytok ekonomiky. — : Rezhym dostupu :http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2017_1/104.pdf.

5. Koval'ova N. L. Problemy pidvyshchennya investytsiynoyi pryvablyvosti pidpryyemstv / N. L. Koval'ova// Ékonomyka y marketynh v XXI veke. — 2017. — № 4. — S. 3—5.

6. Samihullina YU. R. Upravlinnya investytsiynoyu pryvablyvystyu pidpryyemstva [Elektronnyy resurs] /YU. R. Samihullina; Vinnyts'ky nats. tekhn. un-t. — Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2018_34/Zmist/23PDF.pdf.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ В ТУРИЗМІ

Григор'єва Л.В.,

канд. екон. наук, доцент кафедри
міжнародних відносин та туризму
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Анотація: у роботі розглянуто вплив коронавірусної кризи на управління інноваційними проектами в туризмі. Основою антикризового управління є переорієнтація на внутрішній туризм через пропозицію нових маршрутів, які є інноваційними туристичними проектами регіонального (муніципального) рівня. Досліджено доцільність розробки нових маршрутів та необхідність використання digital-маркетингу для мінімізації реалізаційних ризиків.

Ключові слова: антикризове управління, інноваційний туристичний проект, digital-маркетинг, реалізаційний ризик

До настання коронавірусної кризи в Україні більшу частку ринку мав виїзний туризм. Лідери ринку, найбільші туроператори не розвивали внутрішній туризм як перспективну стратегічну зону господарювання. Туризм є галуззю дуже важливою і з погляду приваблення інвестицій, і з погляду економічного розвитку. Туристична індустрія України після скасування карантинного режиму буде насамперед зорієнтована на внутрішній ринок [1]. В умовах відсутності фінансових ресурсів на розвиток внутрішнього туризму туроператори можуть використовувати для формування турів розроблені маршрути, які вже є традиційними. Нові інноваційні маршрути можуть розробляти у межах виділених коштів місцеві органи влади спільно з профільними громадськими об'єднаннями, тобто за управління інноваційними проектами в туризмі відповідальним стає муніципальний рівень.

Специфіка антикризового управління полягає не у змісті кінцевих результатів діяльності і не в інструментарії, що

застосовується для діагностики, профілактики та подолання кризових явищ, а в умінні його адаптувати до умов конкретної ситуації. Антикризові заходи поділяються на захисні та проривні. На муніципальному рівні особливістю антикризового управління є сильний соціальний аспект та спрямованість на громаду цілому для сприяння підвищенню іміджу влади та формуванню кредиту довіри до неї [2]. Львівська область є еталоном успішного розвитку внутрішнього туризму і в умовах коронавірусної кризи місцева влада одна з перших почала розробляти нові інноваційні маршрути. Протягом травня Львівська обласна державна адміністрація допомогла скооперуватися та вийти з кризи туристичному бізнесу, підвищивши якість туристичної інфраструктури в області, впровадивши всі безпекові заходи у закладах харчування та тимчасового перебування туристів для червневого старту туристичного сезону. Кожна криза – це шанс вирости, зробити досі неможливе, придумати щось нове. Тому були розроблені інноваційні туристичні продукти з екологічного та агротуризму, для оздоровчого відпочинку, а також мандрях для родин [3]. У Хмельницькій області розробкою інноваційних туристичних продуктів протягом карантину активно займається Староушицька ОТГ, розробляючи нові велосипедні та автомобільні маршрути для всієї родини з Бакотською затокою, як основним та найбільш привабливим туристичним ресурсом. За класифікацією туристичних проєктів це інноваційний туристичний проєкт, тобто проєкт, що пов'язаний з розробкою новітніх туристичних продуктів або певних їх складових – туристичних послуг, нових напрямків. Інноваційний проєкт можна визначити як комплекс пов'язаних, документально оформлених програм, узгоджених за ресурсами, термінами та виконавцями, що забезпечують ефективне досягнення конкретної інноваційної мети. Головне у цьому проєкті – це упорядковане встановлення цілей і завдань для виготовлення або введення унікального інноваційного продукту. [4, с. 111-112]. Управління інноваційними проєктами в сфері туризму відрізняється від управління ординарними інвестиційними проєктами лише тим, що потребує більш вичерпної оцінки

ризиків та продуманого визначення шляхів їх запобігання. Антикризове управління інноваційними проектами в туризмі потребує й ретельне маркетингове планування, адже після закінчення карантину ринок може не сприйняти пропоновані нові маршрути і проект буде комерційно не вигідним. Ключовим елементом управління проектами в сфері туризму є життєвий цикл проекту. Кожний проект від виникнення ідеї до його завершення проходить низку послідовних етапів. Загальна тривалість всіх етапів і є життєвим циклом проекту. Туристичний продукт, як товар, має свій життєвий цикл, тривалість та структура якого визначається ринком, тобто попитом. В основі проектного підходу в туризмі повинен лежати маркетинг, що ґрунтується на випередженні виникнення потреб споживачів щодо якості туристичного сервісу, інноваційних туристичних продуктів та їх складових, нових маршрутів та різних форм задоволення туристичного попиту.

В умовах кризи для мінімізації реалізаційних ризиків інноваційного проекту в туризмі необхідно використовувати методи маркетингової діяльності, що дають можливість охопити потенційний сегмент споживачів оффлайн. Digital-маркетинг (цифровий маркетинг) – це використання всіляких форм просування з використанням цифрових каналів. На даний момент сюди входять: просування в блогах і соціальних мережах, створення спеціальних Інтернет-сайтів, вірусна реклама, контекстна реклама, телебачення. Digital-маркетинг тісно пов'язаний з Інтернет-маркетингом, в якому вже розроблені технології для досягнення цільової аудиторії навіть в оффлайн середовищі. Тепер споживачі формують туристичний продукт таким, яким вони хочуть його бачити, тепер у них з'являється можливість напряду, але не фізично, контактувати з розробниками маршруту, висловлювати свою думку і бути почутими.

В антикризівому управлінні інноваційними проектами в туризмі digital-маркетинг вирішує наступні завдання: підтримка іміджу інноваційного проекту; підтримка при виведенні нового туристичного продукту на ринок; підвищення впізнаваності

нового маршруту; стимулювання продажів. Сфера digital постійно розвивається і з'являються нові види взаємодії з аудиторією, саме взаємодія з аудиторією є ключовим моментом в даному напрямку. Стандартних підходів до розробки та реалізації інноваційного проекту вже не достатньо. Потрібно використовувати інновації на кожному етапі життєвого циклу проекту, 3D зйомка та оптичні ефекти дозволяють ефективно використовувати digital-маркетинг (рисунок 1).

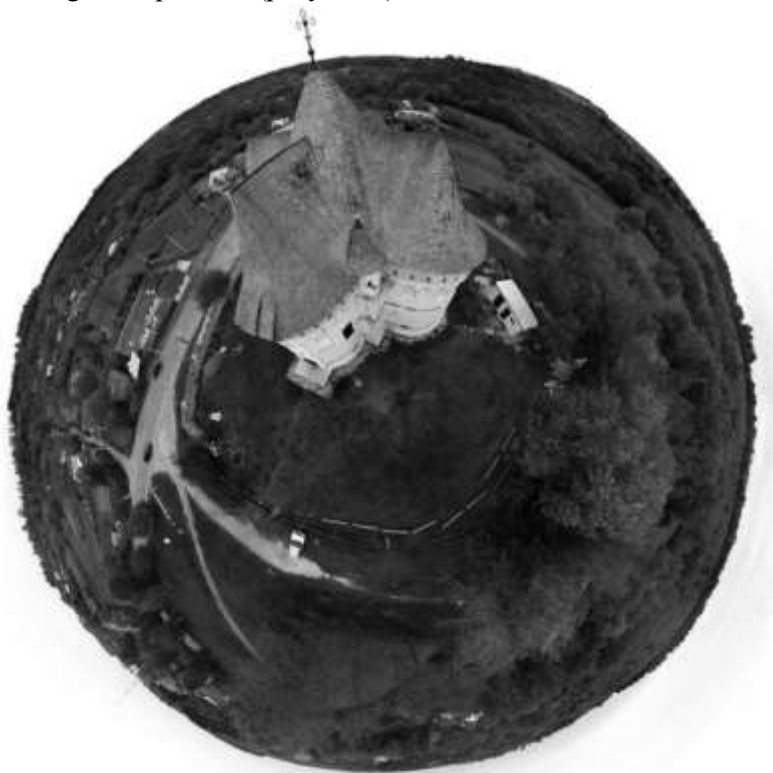

Рисунок 1 – Фото з церкви-фортеці у с. Сутківці, фотограф Сергій Толстіхін

На момент перегляду сферична панорама є лише інформаційним продуктом, що виконує пізнавальну функцію, але саме вона може стати поштовхом до купівлі реального туристичного

продукту. Туристичний продукт, що презентований у вигляді віртуального туру є інформаційно місткішим, презентабельнішим і привабливішим, використання технічних інновацій створює умови для підвищення конкурентоспроможності туристичної послуги.

Таким чином, антикризове управління інноваційними проектами в туризмі в сучасних умовах здійснюється на муніципальному рівні з залученням профільних громадських організацій і має на меті розробку нових маршрутів для комерціалізації внутрішнього туризму. При цьому, активне використання digital-маркетингу мінімізує реалізаційні ризики інноваційного туристичного проекту.

Література:

1. Карантин змушує український туризм переорієнтуватися на внутрішній ринок – Олеськів : Туризм. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3014973-karantin-zmusue-ukrainskij-turizm-pereorientuvatisa-na-vnutrisnij-rinok-oleskiv.html>. (Дата доступу: 27.05.2020)

2. Принципи та модель реалізації системи антикризового управління на муніципальному рівні : Ірина Чикаренко. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11ciaumr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11ciaumr.pdf). (Дата доступу: 05.06.2020)

3. Туристичний сезон на Львівщині хочуть розпочати 1 червня: Туризм. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3018318-turistichnij-sezon-na-lvivsini-hocut-rozpocati-1-cervna.html>. (Дата доступу: 29.05.2020)

4. Козловський Є. (2019) *Теоретико-методичні засади управління проектами в сфері туризму*. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. № 2. С. 108–116.

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY: A THEORETICAL ASPECT

Dmitrenko Vasyl

Ph.D in Economics, Professor

Management in the field of civil protection Department,

Cherkasy Institute of Fire Safety

named after the Heroes of Chernobyl, Cherkasy, Ukraine

The role of the construction industry in the national economy is also determined by the fact that construction products are the basis of economic growth of the state. Economic growth is the main goal of economic policy of any modern state. The condition for economic growth is expanded reproduction, which is impossible without additional investment and construction of new production facilities and facilities.

The driving force of the market mechanism is the presence of supply and demand. The state establishes and regulates the institutional dependencies of the construction industry and its infrastructure on the basis of tax liabilities, subventions, antitrust measures, depreciation, etc.

Construction is a branch of material production that covers a very wide range of production processes. A detailed description of the term "construction" is given in the International Convention on Safety and Health at Work in Construction, according to which "construction" covers:

1) construction works, including earthworks and constructions, structural changes, restoration works, capital and current repairs (which include cleaning and painting) and demolition of all types of houses or buildings;

2) civil engineering, which includes earthworks and constructions, structural changes, capital and current repairs and demolition, for example, airports, docks, harbors, inland waterways, dams, protective structures on rivers and seas and near landslides, roads and highways, railways, bridges, tunnels, viaducts, and service facilities such as communications, drainage, sewerage, water, and energy;

3) installation and dismantling of buildings and structures from elements of factory production, as well as the production of prefabricated elements on the construction site [1].

Analyzing the interpretation of construction, we offer a comprehensive definition of its essence: construction - is the process of construction of buildings and structures, which consists in the creation of new enterprises, expansion, reconstruction and technical re-equipment of existing enterprises and other objects of production and non-production, or other. In other words, it is an economic activity that includes forecasting, planning, design, construction of urban planning facilities, landscaping, expansion, technical re-equipment of enterprises and provides construction, reconstruction of residential, public and industrial buildings, structures and creates a basis for development of all other spheres, farms.

However, the construction industry is considered a subject of economic and legal regulation, because it is a branch of the economy, because neither civil nor administrative law is not intended to regulate the economy as such. Public and private legal relations in the field of construction can not be separated, because they are united by one object - the economy, and this requires combining them into a single group, into a single subject of regulation of commercial law [2].

In the scientific literature, the concept of "construction industry" is identified with the concept of "capital construction", "construction", "urban activity" is used without defining a definition, which makes it possible to assert the unity of views. Meanwhile, the analysis of legislation, scientific literature indicates a lack of solidarity in determining the conceptual essence of the construction industry.

Having examined the relevant literature, it is appropriate to single out groups of views of researchers regarding the definition of the construction industry:

- as an independent branch of the economy;
- as an economic and legal form of investment;
- as a process of creating facilities;
- as a management activity;
- as a technical and economic category.

It should be noted that the argumentation of each of the proposed approaches has its problematic aspects, which allow us to approach the essence of the construction industry, as they do not take into account updated legislation in this area or modern requirements of science theory of state and law in general and commercial law in particular.

To understand the essence of the construction industry as a kind of economic activity should be determined by its characteristics. Thus, construction activities are entrepreneurial in nature and are carried out for profit, in exceptional cases, construction activities may be non-commercial.

The implementation of market relations in the construction industry has features common to all branches of capital construction: on the one hand, it is tied to the construction site, relatively long lead times, large one-time capital expenditures, etc., on the other - features, related to the specifics of the type (industry) of construction activities. Construction companies engaged in housing and civil engineering operate mainly in regional (local) markets, while those engaged in industrial construction (especially in the oil and gas industry, transport, energy, etc.) operate both in a particular region and in the territory other entities. This regime is typical for highly specialized construction companies. The market for the production of building materials, construction machinery and equipment, technological equipment, as a rule, has an interregional area of activity.

Given the above, it is necessary to take into account the entrepreneurial nature of the construction industry, all the features of the first group, but it should be noted the presence of specific features that distinguish the construction industry among other business activities [3]:

- special legal regulation;
- obtaining licenses to carry out activities;
- technical supervision;
- availability of a special subject of activity - construction and installation works during new construction, expansion, reconstruction, re-equipment, restoration and repair;

- target orientation;
- certain products (object);
- the presence of phasing and compliance with the technological cycle.

Literature:

1. Convention on Occupational Safety and Health in Construction N 167 (ukr / rus), International Labor Organization; Convention, International Document dated 20.06.1988 № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/2199>.

2. Kalinichenko LL, Sidorova YR Analysis of trends in the construction industry and construction products of Ukraine. A young scientist. 2017. № 4.4 (44.4). Pp. 64-68.

3. Shcherbyna V. Economic and legal responsibility: industry approach, features of application and directions of further research. Bulletin of Kyiv National University. Taras Shevchenko. 2013. № 3. S. 10–15.

УДК 657.372.2

Економічні науки

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ: ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Кубік В.Д.

ст. викладач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Анотація: В роботі розглянуто і проаналізовано основні проблеми в обліку дебіторської заборгованості. Також окреслено основні напрямки ефективного управління дебіторською заборгованістю з метою ефективного управління дебіторською заборгованістю з метою покращення фінансового стану об'єкту господарювання.

Ключові слова: дебітори, дебіторська заборгованість, ефективне управління, резерв сумнівних боргів, методи створення резерву.

Однією з найважливіших складових діяльності сучасних підприємств є облік дебіторської заборгованості, а також ключо-

вим питанням у цьому контексті набуває питання ефективного управління дебіторською заборгованістю та максимально можливе використання наявних на підприємствах фінансових ресурсів.

В ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень збуту продукції (товарів або послуг) та миттєву її оплату, що призводить до утворення дебіторської заборгованості, розмір якої без належного управління може досягати критичного значення.

Виходячи з господарської практики, більше половини загального обсягу дебіторської заборгованості, припадає на товарну. Це явище призводить до вилучення коштів з обігу, яке виникає внаслідок несвоєчасної сплати дебіторами, не лише показує використання їх не за призначенням, але серйозно може стати загрозою для ефективної діяльності підприємства, та викликати фінансові труднощі. Вирішенню даної проблеми сприятиме впровадження системи ефективного управління дебіторською заборгованістю. Тому розробка відповідних заходів, які дозволять підприємству знизити рівень дебіторської заборгованості з позиції забезпечення належного обліково-інформаційного забезпечення, набуває особливої актуальності.

Багато вітчизняних і зарубіжних учених-економістів досліджували питання щодо обліку дебіторської заборгованості. Серед них варто визначити праці Бутинця Ф. Ф., Валуєва Б. І., Войналович О. П., Голова С. Ф., Горбачова О. М., Гуцайлюка З. В., Завгороднього В. П., Заруби О. Д., Єфіменко В. І., Ковальова В. В., Костюченко В. М., Кужельного М. В., Лишиленко О. В., Лінник В. Г., Мниха Є. В., Орлової В. К., Плаксієнко В. Я, Савицької Г. В., Сопко В. В., Сурніної К. С., Ван Бреда М. Ф., Дон Р. Хенсена, Д. Нортон та ін. У більшості наукових праць українських і зарубіжних дослідників аналізуються окремі аспекти теорії та практики обліку дебіторської заборгованості підприємств, зокрема: сутність дебіторської заборгованості, її класифікація, нормативно-правове регулювання облікового процесу дебіторської заборгованості тощо.

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у

фінансовій звітності визначено у П(с)БО 10, згідно з яким дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [1], а згідно з МСФЗ дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами або платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку [2]. З іншого боку дебіторська заборгованість вважається важливою складовою оборотного капіталу, яка представляє собою вимоги до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, робіт, послуг [3, с. 158].

Проте існують й інші визначення дебіторської заборгованості, які наведені в сучасній економічній літературі. Згідно з визначенням В. Орлової, дебіторська заборгованість є сумою заборгованості юридичних або фізичних осіб, котрі в результаті минулих подій заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. [4, с. 122]. Сурніна К. С. вважає, що дебіторська заборгованість – це матеріальні ресурси, що не оплачені контрагентами, або готівка, що вилучена з обігу грошових коштів [5]. На думку С. Ф. Голова, дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.

У системі управління як економікою так і окремими підприємствами особливого значення набуває ефективне використання облікової інформації, цінність якої визначається придатністю комплексно характеризувати діяльність сучасних суб'єктів підприємницької діяльності з метою оцінки їх економіко-фінансового стану. Так, прогалини в обліковій системі призводять до недостач або неправильного відображення сум заборгованості у фінансовій звітності підприємства, що в свою чергу негативно впливає на його діяльність; створення неналежним чином організованої системи інформаційного забезпечення підприємства про фінансовий стан та діяльність своїх контрагентів – ризик в неотриманні оплати за товари, роботи, надані послуги; невчасне інкасування боргу – зниження рівня ліквідності підприємства, невидача

банківськими установами кредитів, зниження активної діяльності або її відсутність в цілому.

Саме ефективне управління дебіторською заборгованістю дає змогу нейтралізувати вплив ризиків на діяльність підприємств, погіршення її якості, внаслідок відволікання та заморожування коштів, після чого підприємство може втратити можливість раціонально управляти ресурсами і відповідно, підвищувати рівень фінансової безпеки.

Можна погодитися з думкою багатьох науковців і узагальнити наступні недоліки системи обліку дебіторської заборгованості:

1. Недостатність і неясність інформації щодо стану розрахунку з дебіторами. На прикладі журналу № 3 можна зауважити, що даний журнал не враховує специфіки даного активу, а саме наявності різних ознак його класифікації, а також різність методів оцінки. Регістри не передбачають збір інформації щодо дебіторів, тобто не можливо повністю зібрати дані щодо виплат і розрахувати у майбутньому оцінку ризику стосовно невиклати.

2. Досі залишається відкритим питання щодо відображення довгострокової дебіторської заборгованості.

3. Оцінка, аналіз та перевірка поточної дебіторської заборгованості.

4. Вивчення обліку сумнівних боргів, зокрема резерву на їх покриття з метою зближення бухгалтерського та податкового обліку.

5. Залишається потреба зміни синтетичного та аналітичного обліку дебіторської заборгованості, проте на прикладі міжнародного досвіду, ми не можемо розробляти нові системи, через відсутність необхідного обсягу інформації.

На думку Косатої І. А., основними проблемами дебіторської заборгованості є наступні:

- проблема реальної оцінки дебіторської заборгованості;
- проблема класифікації дебіторської заборгованості;
- проблема, яка пов'язана з резервом сумнівних боргів;

- проблема співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- проблема оплати дебіторської заборгованості (рефінансування);
- проблема внутрішньогосподарського контролю дебіторської заборгованості [6].

На сьогодні існує певна недосконалість моделей створення резерву сумнівних боргів. Відповідно до вимог П(С)БО 10 сума резерву сумнівних боргів визначається за одним із двох методів: за методом абсолютної суми сумнівної заборгованості або методом застосування коефіцієнта сумнівності.

Метод абсолютної суми сумнівної заборгованості прийнятний лише для підприємств з невеликою кількістю дебіторів. Метод використання коефіцієнта сумнівності доцільно використовувати лише для заборгованості, термін якої не перевищує року. Оскільки даний метод спирається лише на дані минулих періодів і може дещо не відповідати ситуації в майбутньому. Відтак, резерв повинен формуватись на базі експертних оцінок фінансового менеджменту підприємства і формуватись бухгалтерами підприємства, виходячи з реальних показників поточного та прогнозованого фінансового стану свого підприємства [7, с 30].

Усунення існуючих проблем можна досягти за допомогою розробки наступних напрямів управління дебіторською заборгованістю підприємства:

1. Організація повного та достовірного обліку дебіторської заборгованості.
2. Аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства в попередніх періодах.
3. Визначення кола потенційних дебіторів та суворе планування дебіторської заборгованості підприємства на майбутні періоди.
4. Оптимізація структури дебіторської заборгованості підприємства.
5. Проведення постійного моніторингу дебіторської заборгованості.

6. Визначення можливості застосування кредитної політики щодо окремих покупців продукції та формування її принципів і умов.

7. Прискорення процесу погашення дебіторської заборгованості за допомогою сучасних форм її рефінансування.

8. Здійснення ефективного контролю за формуванням та погашенням дебіторської заборгованості підприємства.

Підсумувавши результати проведеного дослідження, необхідно зазначити, що на сьогодні існує певна недосконалість ведення обліку дебіторської заборгованості на вітчизняних підприємствах, що нівелює можливість управління фінансовими ресурсами.

Керівництву підприємства з метою отримання повної й оперативної інформації про фактичний на даний момент стан та перспективу погашення заборгованості з боку контрагентів доцільно забезпечити ефективну організацію цієї ділянки обліку, а саме:

- систематизувати інформацію щодо термінів погашення зобов'язань підприємствами-дебіторами з метою організації внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємстві;
- проводити моніторинг фінансового стану дебіторів;
- створювати резерв сумнівних боргів та зазначити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства.

Таким чином, за умови впровадження ефективної системи управління дебіторською заборгованістю підприємство на основі якісно сформованої облікової інформації підприємства спроможні досягти відповідного підвищення загальної ефективності господарювання та зростання прибутковості господарської діяльності

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено наказом МФУ № 237 від 08.10.99 р., зі змінами від 09.08.2013р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

2. Міжнародні стандарти фінансової звітності видані Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZZ00057

3. Іванілов О.С., Смачило В.В., Дубровська Є.В. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства: Актуальні проблеми економіки. 2007. № 1. С. 156-163.

4. Орлова В.К., Орлов М.С., Хома С.В. Фінансовий облік: навч. посібник. 2-ге вид., доп. і перероб. К. : Центр навчальної літератури, 2010. 510 с.

5. Сурніна К.С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук: спец.08.06.04 / Житомирський інженерно-технологічний ін-т. Житомир, 2010. URL: <http://disser.com.ua/contents/38503.html>

6. Косата І.А. Деякі проблеми обліку дебіторської заборгованості в Україні. Бізнес Інформ. 2012. № 12. С. 242–245. URL: http://www.business-inform.net/pdf/2012/12_0/242_245.pdf.

7. Костюнік О. В., Турова Л.Л., Ковтуненко В.М. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості: Агросвіт. №6 2016. С. 29-31

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ
ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ВІРТУАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ ТА ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Людвенко Д.В.,

к.е.н., доцент, докторант,

Попко Є.Ю.,

к.е.н., ст.н.с. відділу обліку та оподаткування,

Національний науковий центр

«Інститут аграрної економіки»,

м. Київ, Україна

Анотація: *В тезах описано етапи розвитку теоретичних основ бухгалтерського обліку тваринництва під впливом віртуалізації економіки та запровадження політики сталого розвитку. Визначено головні тенденції трансформації галузевого сегменту облікової системи, враховуючи зміни в економічних підходах до господарювання та глобальних бізнес-процесах.*

Ключові слова: *облік тваринництва, оцінка, сталий розвиток, сільське господарство, віртуальна економіка*

Світова пандемія, яка нині спостерігається, змінила загальний вектор розвитку глобальної політики, тим самим прискоривши перебудову національної системи продукування облікових даних. Яким чином така перебудова має відбуватися та що формуватиме її стрижень, визначає та теоретична основа, яка обирається за головну.

Теоретичним підґрунтям побудови бухгалтерського обліку тваринництва в різні періоди були різні економічні течії. Проте їх спільною рисою залишалося те, що теорія, яка обиралася за основу розвитку всього обліку, автоматично поширювалася і на облікову фіксацію (принципи, методи, об'єкти тощо) тих фактів господарського життя, які виникали і супроводжували тваринницьку галузь. Тим самим прибиралися межі між активами «живої» економіки та, наприклад, фінансовими інструментами, які мали абсолютно іншу природу походження і цілі застосування.

XX ст. в економічній науці та практиці часто асоціюється із загостренням протистояння західної і радянської філософії господарювання, що неминуче вплинуло на трансформацію процесів у бухгалтерському обліку. Одночасно з протистоянням економік (планової та ринкової) на світовій бізнес-арені спостерігається неявна, проте цілком логічна суперечність між реальним та віртуальним її секторами. Нарощування банківських активів, розвиток фондових бірж, урізноманітнення фінансових інструментів неминуче провокувало зміщення акцентів в обліковій методології.

Спостерігається орієнтація національних облікових систем на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСБО та МСФЗ). При цьому у міжнародних, а згодом і у вітчизняних стандартах бухгалтерського обліку активно почала використовуватися саме оцінка за справедливою вартістю як противага історичній вартості. Поява і поширення нової концепції оцінки першочергово пов'язана із таких об'єктів обліку, як фінансові інструменти. Спочатку справедлива вартість у бухгалтерському обліку використовувалася виключно як засіб переоцінки. Тобто вона мала вплив лише на валюту балансу і жодним чином не змінювала значення фінансового результату.

Проте згодом сфера поширення такої оцінки значно розширилася і її почали використовувати навіть для об'єктів бухгалтерського обліку тваринництва – біологічних активів, які мають абсолютно іншу природу, ніж фінансові інструменти. Наявність таких теоретичних невідповідностей засвідчують очевидність проблеми фетишизації міжнародних стандартів фінансової звітності і бухгалтерського обліку.

Ймовірно саме тому спостерігається часткове відновлення фізіократичної методології обліку в галузевих стандартах, зокрема в МСБО 41 «Сільське господарство». Ще більш помітною стає роль цієї методології у дискусіях з приводу визначення справедливої вартості активів тваринництва, місце у цьому бюджетних дотацій. Спостерігається наукове переосмислення облікової цінності побічної продукції тваринництва в світлі екологічних й енергетичних проблем.

Кінець XX ст. – початок XXI ст. характеризується появою та розвитком значної кількості економічних течій, які досліджували різні сфери соціально-економічного життя. Йдеться, зокрема, про вікіноміку (форми масової співпраці, краудсорсинг), ресурсо-орієнтовану економіку, економіку довіри, поведінкову економіку та інші.

Водночас ніби дещо осторонь, але цілком усвідомлено зароджується теорія, спрямована на пошук балансу між нинішніми запитами людства та потребами нащадків. Згодом її почнуть називати найбільш перспективною ідеологією третього тисячоліття або концепцією сталого розвитку. Професор Н.А. Супрун так характеризує цю парадигму: «Сталий розвиток розглядається як така модель економічного розвитку, що має забезпечити цілісність природних систем, їхню життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери» [1, с. 34]. Зв'язок з екосистемою, націленість на збереження та примноження біорізноманіття, акценти на використанні поновлюваних ресурсів вказують на її близькість з теорією фізичної економії.

Зародження теорії сталого розвитку датується 80-ми роками XX ст. Проте датою його визнання на глобальній арені по праву можна вважати 1992 рік (Конференції в Ріо-де-Жанейро, де сталий розвиток був ідентифікований, як стратегія виживання у XXI ст.). Водночас це період зародження даної теорії, перші спроби визначити траєкторію її розвитку, зібрати прибічників та оголосити наміри. На цьому етапі концепція сталого розвитку ще не знаходить свого відгуку в системі бухгалтерського обліку.

Перше десятиріччя XXI ст. – перші прояви політики сталого розвитку в бухгалтерському обліку. Набирають оберти праці, в яких вітчизняні та зарубіжні вчені роблять спроби окреслити проблематику, вказати на запити політики сталого розвитку, які потребують інформаційного задоволення, знайти варіанти їх забезпечення.

В цей період на дослідження української школи обліку «живої економіки» особливого глибоко впливає теорія фізичної економії. Погляди Ф.Кене та ранніх фізіократів

набули розвитку в працях В.І. Вернадського, С.А. Подолінського, М.Д. Руденка, В.О. Шевчука. Близькими фізіократичній доктрині є дослідження П.І. Гайдуцького, В.М. Жука, Г.Г. Кірейцева, Л.Я. Корнійчук, Л.К. Сука, присвячені також розвитку бухгалтерського обліку галузі тваринництва.

Так, наприклад, В.О. Шевчук стверджує, що ідентифікація та інтерпретація об'єктів обліку, саме в галузі тваринництва, є дедалі актуальнішою та необхіднішою в сучасних еколого-економічних аспектах [2, с. 67]. М.Д. Руденко вивів Концепцію п'яти благ, де відводить худобі одне з провідних місць поряд із землею, зерном, соломомою та гноєм. «Як визначальні для теперішньої і майбутньої життєдіяльності людей об'єкти, вони мають бути ретельно відстежуваними» [2, с. 68].

Вплив віртуалізації економіки та політики сталого розвитку на бухгалтерський облік тваринництва представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Розвиток теоретичних основ бухгалтерського обліку тваринництві в умовах віртуалізації економіки та політики сталого розвитку

№ п.п.	Період	Етап	Розбудова теоретичних основ обліку в тваринництві (основний зміст)
1	Організації глобальних ТНК (XX – XXI ст.)	Віртуалізація економіки	Біологічні активи як новий об'єкт бухгалтерського обліку, МСБО, МСФЗ та їх імплементація національними системами обліку, справедлива вартість як альтернативний вид оцінки «живої економіки», бюджетні дотації в тваринництві
2	Організації при ООН (XXI ст.)	Сталого розвитку й інтегрованих систем управління (переоцінки життєдіяльності людини,	Трирівневі системи фінансової звітності, галузеві стандарти, інтегрована звітність, клауд-комп'ютерні форми обліку.

		переосмислення теорії фізичної економії)	Об'єкти обліку «приросту енергії», обмежених ресурсів та інші об'єкти, що забезпечують визначені ООН цілі сталого розвитку
--	--	--	--

Запровадження на вимоги політики сталого розвитку інтегрованої звітності, виокремлення в бухгалтерському обліку тваринництва сучасних об'єктів обмежених ресурсів та «приросту енергії» вказують на те, що не зважаючи на зміни в економічних віхах, методологія облікового відображення тваринництва має чітку фізіократичну спрямованість.

Водночас є очевидним, що сучасна облікова система, з її традиційним набором методів і процедур, не здатна охопити і представити, зокрема, природне різноманіття, інформацію про яке потребує суспільство з сталорозвитівським світосприйняттям. Так, наприклад, окремо уваги потребує облікове забезпечення політики зайнятості сільського населення, відновлення спрощеного обліку тваринництва у малих формах господарювання та інше. Тому дослідження засвідчує необхідність при існуючому тренді імплементації в національні системи обліку міжнародних стандартів фінансової звітності зосереджувати зусилля також на фізіократичних основах фундаментальних і прикладних розробок в бухгалтерському обліку тваринництва.

Література:

1. Сучасні економічні теорії: історія, методологія та перспективи розвитку: зб. матеріалів Всеукр. круглого столу; 10 листоп. 2016 р. К.: КНЕУ, 2016. 199 с.
2. Шевчук В.О. Активи як об'єкти обліку, контролю та аналізу: проблеми еколого-економічної ідентифікації та інтерпретації. Облік і фінанси. 2013. № 1 (59). С. 66–73.

ГЛОБАЛЬНА ФІНАНСОВА КРИЗА: БЕЗПЕКА ФІНАНСОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Талавіра Є.В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Державного університету
інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна*

Анотація. Розглянено сутність глобальної економічної кризи та головні її прояви. Проведено оцінку та визначено причини і наслідки впливу глобальної фінансової кризи на розвиток національної економіки, визначено причини її виникнення. Надано основні рекомендації щодо подолання негативних явищ в економіці та створенні сприятливих умов, які б спонукали державу до швидкого виходу з кризи, з найменшими, з можливих, ризиками.

Ключові слова: криза, глобалізація, трансформація, фінансова безпека, національна економіка.

Безпека - це стан об'єкту захисту, який відрізняється динамічною стабільністю та своєчасною можливістю вплинути на хід подій, з метою збереження цього об'єкту [1].

Світова фінансова криза, яка розпочала свій старт з осені 2008 року, поставила перед економістами, політиками та експертами питання щодо виявлення справжніх її причин виникнення, а також підштовхнула до пошуку механізмів, які б сприяли стабілізації та відновлення фінансової стійкості.

Поточна фінансова криза набула розмірів світового масштабу, тому з початку 2019 року робиться акцент на необхідність розробки реакційних заходів на події, які відбуваються у сьогоденні. Падіння фондових бірж, збільшення обсягів світового боргу, за відсутності адекватних стратегій виплат, наростання торговельних воєн, падіння цін на сировинні продукти – ці події останніх років є чинниками, що загострюють ситуацію у світовій економіці.

Глобальна фінансова криза 2020 року — глибока фінансова явище, найгірша криза з часів великої депресії і 2008

року, яка перебуває в активній фазі станом на квітень 2020. Кризові процеси з'явилися вже у лютому-березні, продовжились і у квітні 2020 року під час падіння світового фондового ринку. Поштовхом до падіння став коронавірус (COVID-19), що вразив Китай, а потім і решту світу [2].

На сьогоднішній день світові експерти констатують сповільнення економічного зростання світової економіки. Провідні аналітики Міжнародного валютного фонду три рази у 2019-му році безпосередньо коригували цифру її зростання, в бік зниження. За попередніми даними воно становитиме 3,6%, далі чекаємо зниження до 3,5%, потім було озвучено 3% [3].

Прогнози експертів невтішні для української економіки і будуть носити досить руйнівний характер, по аналогії із 2008-2009 роками. Звичайно ж, не забуваємо про 2014-2015 рр., коли наша країна в повному обсязі відчула військову агресію з боку Росії, що, мало безпосередньо негативний вплив на економіку України.

В умовах економічної кризи сформувався дуже несприятливий клімат на ринку праці в Україні. На сьогодні кількість безробітних громадян набуває масового характеру. Безробіття завдає шкоди життєвим потребам людей, не дає можливості застосувати свої вміння, призводить до психологічного стресу, оскільки виникає необхідність забезпечення нормального життя для своєї сім'ї.

Зайнятість в Україні має свої особливості, викликані сучасними проблемами трансформацій: низька ціна робочої сили, великі масштаби неформальної зайнятості. Відсутність можливості працювати і заробляти собі на життя, ці наслідки безробіття порушують право людини на достатній рівень життя, що є важливим соціальним правом в демократичній країні.

Проблема безробіття є однією з головних серед глобальних проблем сучасності. Для деяких країн вона є постійним кошмаром, для інших - важелем підвищення продуктивності праці, для третіх - і першим, і другим, для четвертих - це нова проблема.

Отже, українську економіку чекають скрутні часи в світі останніх подій. Неконтрольованість та некерованість процесами – одні з найбільших викликів для вітчизняної економіки.

Основними ризиками для національної економіки під час світової кризи виступає ймовірність суттєвої девальвації національної валюти, збільшені масштаби проблем із безробіттям. Безпосередній вплив мають та виступають додатковими факторами масштабної кризи: подальше зростання показника інфляції, падіння промислового виробництва, відсутність сталих надходжень до державного бюджету.

Стрімке падіння світової економіки відгукнеться для українських реалій дефолтом та повним перезавантаженням фінансового і промислового секторів. Також, досить суттєвою проблемою продовжує залишатись воєнна агресія з боку Росії та можливість розгортання нових військових дій на Сході України.

На сьогоднішній момент протистоянням кризі можуть стати впровадження реформ та виконання зобов'язань, взятих на себе в рамках співпраці із МВФ, а також залучення нових інвесторів у вітчизняну економіку, та обов'язковий пошук нових ринків збуту вітчизняної продукції.

Можна відмітити, все ж таки, позитивні тенденції, які полягають в тому, що на відміну від 2008-2009-х років, наразі, вітчизняна економіка розширила спектр галузей, якими може «перекривати» надходження валюти на внутрішні ринки. Але, потужного зростання промислового виробництва все ж таки не відбулося у динаміці за останні десять років.

Криза виступає явищем, якому притаманна циклічність, тому важливо це усвідомлювати, а також намагатися попередити його, так як взагалі уникнути його наслідків навряд чи вдасться, але можна такі наслідки мінімізувати і дати відповідні шанси нашій країні вийти достойно з ситуації, що склалася.

Проблема забезпечення фінансової безпеки багатогранна. Вона може проявлятися у всіх сферах життєдіяльності суспільства, в той же час особливе значення має її економічний і соціальний аспект. У цих сферах постійно виникають і

формуються різні загрози, від яких необхідно захищати державу та суспільство за допомогою продуманої політики протидії розвитку загроз.

Загалом, загрозами для української економіки виступають, насамперед: глобальний масштаб поширення коронавірусу, стрімке падіння біржових індексів, зменшення інвестованого капіталу з країн, які розвиваються, відповідне зменшення попиту на світових ринках сировини, нафтові війни та інше. Поштовхом, який світова криза може надати національній економіці, може виступати перезавантаження структури надходжень та витрат з державного бюджету. Нагальної зміни та розвитку потребує банківський сектор, система пенсійного забезпечення, а також – зміна ставлення до соціальних виплат.

В умовах фінансово-економічної кризи, яка охопила реальний та фінансовий сектори економіки, держава повинна використати всі наявні економічні інструменти для відновлення довіри до грошової одиниці, кредитно-банківської системи, довіри між учасниками ринку. Система фінансових інститутів повинна забезпечити макроекономічні пропорції між споживанням, заощадженнями та інвестиціями [4].

Література:

1. Бобиль В. Аналіз причин сучасної економічної кризи в Україні / В. Бобиль // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 79-84.
2. «Незалежний журналістський бізнес – портал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20184551-eksportni-strategiyi-yak-ukrayinskomu-biznesu-pidkoriti-zarubizhnogo-spozivacha/>
3. Сайт інформаційного агентства «Мінфін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/2020/06/02/40777208/>.
4. Шавкун В.М. Глобальна фінансово-економічна криза та її вплив на економіку України /В.М.Бобиль// Вісник Хмельницького національного університету. – 2011, №2, Т.3. – С.228-231.

5. Ослунд А. Кризис: причины и последствия. Независимая информация и аналитика из США «Washington Profile» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.washingtonprofile.org/ru/node/8204>.

УДК 657

Экономические науки

РОЛЬ ИННОВАЦИЙ В СОЗДАНИИ КОНКУРЕНТНОГО ПРЕИМУЩЕСТВА

Чернышёва Т.В.,

магистр,

Национальный авиационный университет

г.Киев, Украина

Аннотация: рассматриваем, как конкуренция влияет на инновации (и благосостояние), когда фирмы конкурируют как на товарном рынке, так и в инновационном развитии. Эти отношения являются сложными и могут привести к сценариям, в которых ослабление конкуренции увеличивает НИОКР и благосостояние потребителей в долгосрочной перспективе.

Ключевые слова: конкурентное преимущество, инновация, рыночная ориентация.

Политика слияний основана на предпосылке, что снижение конкуренции может нанести ущерб потребителям. Эта точка зрения послужила основой для анализа слияний в инновационных отраслях промышленности по обе стороны Атлантики, несмотря на отсутствие единого мнения о том, как конкуренция влияет на результаты инноваций.

Авторами книги [1, с 89], анализируя, как конкуренция влияет на стимулы фирм к инновациям и благосостоянию потребителей, уделяя особое внимание роли, которую играет товарный рынок. Для этого рассматривается динамическая модель инновационной отрасли, в которой учитываются произвольные игры на рынке товаров (например, конкуренция по количеству или цене с однородными или дифференцированными

товарами), и исследование того, как игра на рынке товаров, в которую играют фирмы, формирует отношения между конкуренцией и инновациями. Мотивацию изучения роли, которую играет товарный рынок, проистекает из наблюдения, что фирмы инвестируют в НИОКР, потому что они хотят получить преимущество на товарном рынке (например, более высокое качество продукции или более низкие предельные издержки). Поскольку конкуренция влияет на отдачу от рынка продуктов, конкуренция влияет на стимулы инвестировать в исследования и в разработки через рынок продуктов.

В модели конкуренция влияет на инновации по двум каналам. Во-первых, при сохранении равных прибылей на рынке продуктов сокращение числа компаний, занимающихся НИОКР, снижает темпы инноваций в отрасли [2,с.99]. Большая часть литературы о патентных гонках была сосредоточена на этом первом механизме. Во-вторых, поскольку конкуренция оказывает прямое влияние на выплаты на рынке продуктов и, следовательно, на разрыв в прибыли, который существует между лидером и последователями, конкуренция на рынке продуктов влияет на стимулы к инновациям. В зависимости от специфики игры на рынке продуктов, уменьшение конкуренции на рынке продуктов может увеличить или уменьшить разрыв в прибыли между лидерами и последователями. Это создает потенциально компенсирующий эффект на стимулы к инновациям, что может привести к монотонно возрастающей или немонотонной взаимосвязи между результатами инноваций и количеством крупных фирм.

Хотя отношения между конкуренцией и инновациями в принципе могут принимать различные формы, игра фирм на рынке товаров, в которую играют фирмы, накладывает ограничения на эти отношения. Игры на товарном рынке могут быть классифицированы в соответствии со свойствами объекта равновесия: разрыв в прибыли между лидером и последователями.

Когда разрыв в прибыли между лидером и последователями *слабо увеличивается* в количестве крупных фирм, уровень инноваций в отрасли всегда увеличивается в числе крупных фирм. Поско-

льку конкуренция на товарном рынке также (слабо) снижает равновесные цены, число крупных фирм в этом случае однозначно увеличивает дисконтированный ожидаемый излишек потребителя. Игры на рынке товаров со слабым увеличением разрыва в прибыли включают в себя некоторые параметризации ценовых и количественных соревновательных игр с однородными товарами.

Разница в прибыли между лидером и последователями, который *сокращает* количество крупных фирм, необходим, но недостаточен для снижения темпов инноваций в отрасли в количестве крупных фирм. Однако, когда количество исследовательских лабораторий достаточно велико, разрыв в прибыли, который уменьшается в количестве крупных фирм, достаточен для того, чтобы уровень инноваций в отрасли уменьшился в числе крупных фирм. Некоторые параметризации игр с количественной конкуренцией с однородными товарами и игр с ценовой конкуренцией с дифференцированными продуктами являются примерами, которые показывают уменьшающийся разрыв в прибыли.

Поскольку конкуренция на товарном рынке приводит к снижению равновесных цен, отрицательная взаимосвязь между конкуренцией и инновациями не является однозначной с отрицательной взаимосвязью между конкуренцией и благосостоянием потребителей. Тем не менее, мы показываем, что когда количество исследовательских лабораторий достаточно велико, разрыв в прибыли, который уменьшается в количестве крупных фирм, достаточен для того, чтобы дисконтированный ожидаемый излишек потребителя уменьшился в числе крупных фирм. То есть существуют сценарии, в которых снижение конкуренции может увеличить благосостояние потребителей в долгосрочной перспективе. В этих сценариях увеличение числа приносящих инноваций более чем компенсирует потерю благосостояния в результате воздействия статических цен.

Уменьшение конкуренции влияет на результаты НИОКР как напрямую, за счет сокращения числа фирм, выполняющих НИОКР, так и косвенно, за счет изменения прибыли на товарном рынке. Соотношение между этими эффектами является сложным

и может привести к сценариям, в которых снижение конкуренции увеличивает темпы инноваций в отрасли и излишки потребителей в долгосрочной перспективе.

Хотя отношения между конкуренцией и инновациями могут принимать различные формы, игра на рынке товаров, в которую играют фирмы, накладывает определенные ограничения на эти отношения. Мы предоставили условия, когда конкуренция увеличивает или уменьшает темпы инноваций, а также благосостояния потребителей. Эти условия основаны на вознаграждениях на рынке продуктов и подчеркивают важность рынка продуктов для анализа влияния конкуренции на результаты НИОКР.

Литература:

1. Баранчеев, В. П. Управление инновациями / В.П. Баранчеев, Н.П. Масленникова, В.М. Мишин. - М.: Высшее образование, 2009. - 712 с
2. Портер М. Конкуренция: Пер. англ. - М.: Вильямс, 2000. – 495 с

УДК: 330.131.1

Економічні науки

ІННОВАЦІЇ І ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Шемігон О.І.,

*канд. с.-г. наук, доцент кафедри менеджменту
Білоцерківський національний аграрний університет*

Біла Церква, Україна

Анотація: *в доповіді пропонується бачення переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку.*

Ключові слова: *інновації, підприємство, конкурентоспроможність, власник, мотивація.*

Розробка вдалої і в той же час дієвої національної поведінки у сфері науки та інновацій залишається дуже складним завданням. Для широкого вжитку позитивних результатів економічного розвитку, що базувався б на науці та інноваціях, базовим, на думку аналітиків, які готували доповідь ЮНЕСКО

(Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури) з науки, і ми з їх думкою згодні, є одночасне просування в потрібних напрямках у цілому ряді різних областей політики, включаючи питання, що торкаються освіти, фундаментальних наук, технологічного розвитку та досягнутої, дякуючи йому широкого впровадження стійких («зелених») технологій, НДДКР ділового сектора і умов створення економічної основи.

Численні дилеми, що стоять сьогодні перед численними країнами, схоже, набувають все більш загального характеру. До їх числа, перш за все, варто віднести прагнення знайти рівновагу між національним рівнем і міжнародною участю в наукових дослідженнях, між фундаментальними і прикладними дослідженнями, між генерацією нових знань і виробництвом знань, що користуються попитом на ринку, між наукою в інтересах суспільного блага і наукою як рушійною силою комерційної діяльності, зазначають далі аналітики [1, с. 2].

Такі дилеми є актуальними і для України. Так, В.Вишневський та В.Дементьєв, у своїй статті «Чому Україна – не інноваційна держава» [2] вказували, що будь-які економічні явища, в тому числі і попит на інновації, можуть бути адекватно пояснені як логічний наслідок суб'єктивного сприйняття, цільових установок і дій окремих індивідів. Рішення в економіці не приймають підприємства. Підприємство як таке є або юридична фікція (юридична особа), або сукупність певним чином організованих неживих предметів (засобів виробництва). Ні те, ні інше рішень приймати не може. Рішення про направлення інвестицій і розподіл грошових доходів приймають лише індивіди - насамперед ті, які займають чільні позиції на підприємстві.

На українських підприємствах домінуючим економічним агентом, які приймають рішення про напрямки господарського розвитку і розподілі ресурсів, виступає його власник, представлений, як правило, фізичною особою. Оскільки в Україні ще не сталося відокремлення власності від управління, він же зазвичай є і топ-менеджером підприємства. У певному сенсі можна стверджувати, що у нас склався режим власності

фізичних осіб, що означає концентрацію економічної влади на підприємстві в руках окремих індивідів, які здійснюють верховний контроль над виробництвом продукції і розподіл доходів від її реалізації.

Тому попит підприємства на інновації – це попит на них з боку власника активів. І залежить він від того, чи зможе останній виступити як творчий (продуктивний) підприємець, здатний до ефективної інноваційної діяльності.

Чи стане українська економіка інноваційною – залежить від дій тих, хто розпоряджається ресурсами підприємств. І вирішується це питання не в уряді, і не на парламентських слуханнях і навіть не в НАНУ, а в кабінетах власників активів, які приймають рішення про виділення ресурсів на інновації тільки в тому випадку, якщо володіють відповідною мотивацією.

Нова система власності прискорила б, умотивувала, розвиток промисловості і призвела, на наш погляд, до відокремлення управління від капіталу, а потім і до перетворення адміністрації і менеджменту у самостійну соціально-економічну силу. Як тільки з'явиться клас професійних менеджерів, які будуть відокремлені від класу капіталістів, стане можливим говорити про інновації у прагматичному сенсі. Коли інновації, нові технології, продукти будуть для менеджера безпосередньою метою і цікавити його. Більше того, вони не будуть нести для нього певну загрозу, оскільки багато власників капіталу, в інноваціях вбачають (і не без підставно) значних витрат і певних ризиків. Інновації мають стати як новим, більш прогресивним методом мислення, джерелом прибутку в результаті збереження чи освоєння нової ринкової ніші, одержати, хоча і на незначний час, поза конкурентний простір діяльності. Крім того впровадження інновацій дає змогу підприємству динамічно розвиватися, бути конкурентоспроможним, соціально відповідальним підприємством, оскільки окремі інновації мінімізують витрати сировини, матеріалів і, що, немалозначно, накопичення відходів. І ще інновації дадуть Україні, зрозуміло, через, в тому числі і підприємства, позиціювати себе як інноваційною країною.

*«Сучасний інноваційний ландшафт тісно взаємопов'язаний у всьому світі, - зазначив Генеральний директор ВОІВ (всесвітньої організації інтелектуальної власності) **Френсіс Гаррі**. - Все більш складні технологічні рішення для загальних глобальних завдань потребують більших і більш спеціалізованих команд дослідників, які покладаються на міжнародне співробітництво. Вкрай важливо, щоб економіки залишалися відкритими в прагненні до інновацій» [3].*

Безсумнівно, Україна має відігравати свою роль у цьому глобальному науковому процесі і «поставляти» світові гідних науковців, здатних народжувати ідеї і втілювати їх в життя.

Література:

1. Доклад ЮНЕСКО по науке: на пути к 2030 году [резюме] / ЮНЕСКО. – Изд-во ЮНЕСКО, 2015. – 44с.
2. Чому Україна не інноваційна держава: інституційний аналіз / В.В. Дементьев, В.П. Вишневський // Економічна теорія. – 2011. – № 3. – С. 5-20.
3. Андрощук Г. Інноваційна діяльність стає все більш спільною і міжнародною/ Г. Андрощук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/>

UDC 004.02

Information Technology

BUILDING AN EFFECTIVE DEEPENING ALGORITHM WITH TREE-LIKE INFORMATION STRUCTURING FOR REMOTE WORKING AND EDUCATIONAL PROCESSES

Bilohaienko P.V., Yanko A.D.

student of Faculty of Computer Engineering and Control

Mytseva O.S.

senior lecturer, Faculty of Philosophy

Kharkiv National University of Radio Electronics

Kharkiv, Ukraine

Abstract: All remote processes, including working end educational, should function properly. But such an organization requires adjustment

based on the external environment in which the performer is located. Understanding the principles of human memory work and the operating conditions during the remote execution of tasks can help determine the structuring scheme, as well as the algorithm for its effective use, which does not decrease the productivity of the work when switching to the remote format.

Keywords: remote processes, information structuring, mind maps, tree algorithms, working memory.

When it becomes necessary to quickly transfer educational and work processes to a remote format, organization problems arise that reduce the efficiency of tasks and stretch the time actually spent on them to infinity. At the same time, studying, just like work, in fact, is only a set of tasks, performing which at the indicated time or violating them, students receive the corresponding results in the form of a set of knowledge, acquired skills, and grades. Based on this, we can create a relevant generalized scheme for constructing these processes. Next, let's consider work tasks examples that are commonly organized the same as educational processes.

Naturally, any organization has a whole system of processes. Its correct construction always falls on the manager (which in the case of the educational process is the teacher), and in fact includes many processes, among which:

- determining the total amount of work;
- formulating individual tasks;
- establishing communication;
- improving involvement.

Structural construction in the context of a process system is at the junction of processes for determining the total amount of work and formulating individual tasks. The structure determines how information is organized in the context of a given project or subject and is also directly used during the entire period of the tasks. The better the information is structured - the easier it is to use and the less context switch cost [1] will be.

One of the best forms of organizing the information environment is mind maps [2], which represent data in the form of a diagram of connections based on a tree-like structure. In mind

maps, the root is a common topic or task, from which subtopics and subtasks branch out. Any data structure [3] has one or more specialized algorithms for working with them. Due to its tree structure, it is possible to determine an algorithm which is used for storing and receiving information within the structure.

When studying a particular discipline or performing a project, it makes sense not to highlight the main context as a separate level of nesting, but to consider it only as a connecting link. For example, a project development plan (Fig. 1) often has 3 levels of nesting depth, among which the complete hierarchy looks like Project - User Story - Feature - Task. At the same time, the task may also have subtasks. Considering an example on an educational project a Chapter - Subject - Subtopic hierarchy will apply to a single chapter or subject.

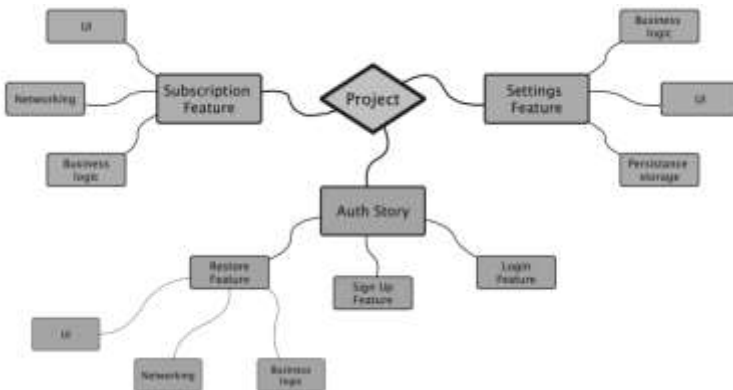

Figure 1 – Project development scope represented as a mind map

In intellectual labor, as in the study of new material, it is necessary to remember the capacity of working memory [4]. According to recent studies, the working memory of an average person can keep 3-5 elements simultaneously [5]. But, in a remote format, often the number of distractions grows, and the separation of academic / work and personal time disappears. Therefore, it makes sense to act according to the worst-case scenario [6] and rely on the fact that in the remote mode it might be only 3 elements.

Naturally, there are tasks in which, due to a high level of

complexity or a wide subject area, the number of levels of the information structure may exceed the number of elements in the working memory area.

In this case, it is recommended to use one of two approaches to refactoring. The first is the right choice of the general context. For example, it makes no sense to study general biology in detail as a single subject due to the huge amount of information. While the study of botany and anatomy in separate makes more sense. It follows that within the context of an information node, you can go to its child element and make it the basis of the working context. The second approach consists of balancing the structure, getting rid of excess levels (Fig. 2a), and moving elements to higher levels, generalizing them and forming a flatter structure (Fig. 2b) that corresponds to the desired parameters.

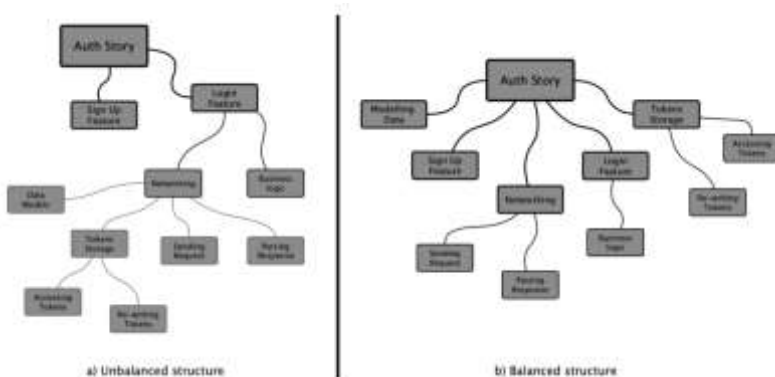

Figure 2 – Balancing tree structure

The algorithm for working with such an information structure is very simple and resembles a tree walk in-depth in computer science. It carries a couple of principles: switching between the information levels and cyclicity.

To begin with, according to the example (Fig. 3b), one should start with the general context (step 1), i.e. tasks or topics. Next, choosing one of the child nodes (steps 2, 3, 7, 8), we proceed to the execution of subtasks. Based on the limit of working memory, we

“go down” no deeper than the third level. Then, we carry out all the tasks of the deepest level sequentially (steps 3, 4, 8). After completing all the elements at the lower level, it's required to return to the upper level for finalization current task (steps 5, 6, 9). If necessary, we can use the smaller sprints by repeating the whole loop the required number of times (cycles 1-6, 6-1).

Figure 3 – Workflow deepening algorithm example

Despite the simplicity of the algorithm, its application is very effective not only in the remote format but in general instead. Using this approach in education and workflows is only a recommendation, and the algorithm itself does not claim to be the best. Nevertheless, it was already successfully applied in several years of software development (including remote work), teaching programming courses and also to improve the organization within the project team.

References

1. Rogers R.D., Monsell S. (1996). The cost of a predictable switch between simple cognitive tasks. / Journal of Experimental Psychology – p. 124, pp. 207-231.

2. Brian Holland, Lynda Holland, Jenny Davies (2004). An investigation into the concept of mind mapping and the use of mind mapping software to support and improve student academic performance.

3. Cormen, Thomas H., Leiserson, Charles E., Rivest, Ronald L., Stein, Clifford (2009). Introduction to Algorithms, Third Edition (3rd ed.). / The MIT Press.

4. Miller GA (1956). *The magical number seven plus or minus two: some limits on our capacity for processing information.* / *Psychological Review.* – pp. 81-97.

5. Nelson Cowan (2010). The magical mystery four: How is working memory capacity limited, and why? [Electronic source] / Current Directions in Psychological Science. – Resource access mode: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2864034/>

6. Charles Yoe (2011). Principles of Risk Analysis: Decision Making Under Uncertainty. – p. 429-30.

УДК 903.85

Історичні науки

ВТІЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТРИПІЛЬСЬКОЇ СИМВОЛІКИ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Бурдейна Л.І.,

к.пед.н., доцент

Бурдейна О.В.,

учениця 8-М,

Гонта Л.В.,

учениця 8-ФХ,

Подільський науково-технічний ліцей

для обдарованої молоді,

м.Вінниця, Україна

Анотація. Робота присвячена питанню дослідження трипільської культури, яке триває вже понад сто років, від часу її відкриття. Усвідомлення її ролі та значення в розвитку давніх цивілізацій, зробило трипільську тему популярною і актуальною. Інтерес

до неї не вибухає і в наш час, адже феномен цієї культури висуває перед сучасною наукою низку проблем. Останнім часом помітно поживався інтерес науковців до знакових систем та духовного світу трипільців. Навіть майстри народного мистецтва, знайшли чи не єдиний на цій землі відгомін та пам'ять трипільської епохи, яка збереглась через тисячоліття, знаходять натхнення у віднайдених шедеврах трипільців. За символами-знаками трипільців, стоять їхня духовність, їхній світогляд, святощі, тотеми. Що ж пошановували і що задобрювали трипільці? Які сакральні об'єкти найчастіше зафіксовані у їхній орнаментіці? Сьогодні у кожній українській сім'ї є вишиванка, кожна сім'я святкує Великдень, розмальовуючи писанки, але не кожен здогадується, що в них можуть бути відгуки тисячоліть.

Ключові слова: трипільська культура, орнамент.

Чи було Трипілля повноцінною державою чи ні – археологи та історики сперечаються до цих пір. Безперечно тільки одне – на території сучасної України вже існували за тисячі років до нашої ери величезні поселення. І не схожа ні на що кераміка – свідомство унікальності цієї цивілізації. Ровесники шумерів, а може, і їх предки ...

Трипільські орнаменти вже 100 років тому вразили науковців своєю зачарованістю та незрозумілою силою. Ця загадкова сторінка з книги минулого протягом усієї історії досліджень Трипілля привертала увагу різних категорій дослідників. Деякі з них мали чудові ідеї, вирішували великі проблеми, потрохи збирали факти на їх підтримку, доповнюючи міркуваннями відсутні ланки у доказах. Інші перебирали десятки тисяч фрагментів посуду, шукали певні закономірності та збирали факти на їхнє підтвердження або спростування, отримуючи при цьому скромні висновки.

Перед вченими завжди поставало питання: чи існувала писемність у трипільців? Дехто вважає, що так, була, інші – заперечують. Безперечно, що найосновніша мова трипільців, яка дійшла до нас – це образотворча. Та не просто орнаменти, а їхня жива думка, яка промовляла малюнками до сучасників і, сподіваючись віру та формуючи світогляд тримала їх купно на

землі. Та образна інформація на керамічних виробах дійшла й до нас і її належить правильно прочитати і вірно зрозуміти [1, с.8]

Цілком можливо, що у випадку з трипільським світом маємо справу з історичним феноменом – початковими фазами виникнення ієрогліфічної писемності. На мальованому посуді трипільської культури Т. Ткачук простежив розвиток знакової системи з кінця V до початку III тис. до н.е., тобто впродовж понад 1000 років, що показує, наскільки тривалим є процес становлення писемності [2, с.90].

Поєднання окремих знаків-символів на підставі певних правил та загальних схем орнаментальних композицій дозволяло «записувати» цілі «тексти», залишалось зробити лише крок до створення власної писемності, адже символіка трипільців за доби мальованого посуду налічувала вже понад 300 окремих знаків та їх блоків, деякі з них наведені на рис.1 [3].

Трипільське суспільство пішло власним шляхом, створивши та розвинувши оригінальні для Старої Європи ритуали, в яких важливу роль відігравали певні символи, що дійшли до нас у вигляді орнаментальних композицій на давньому посуді та статуетках.

Вода, яку трипільці символічно зображували хвилястими стрічками, є носієм зародків життя, як і земля, в якій все швидко розвивається й дає плоди. У трипільських розписних орнаментах земля і вода невидимо поєднані в одну систему з рослинами, тваринами і людністю даної місцевості та ґрунтом, що їх породив. Деякі трипільські скульптури супроводжуються рослиною символікою. [5, с.105].

Українська вишиванка та писанка починалися з візерунка. З давніх-давен народи, що населяли нашу землю, відображали явища природи у символах та орнаментах. Ошатності трипільському посуду надавали стрічки з косих ліній, концентричні кола, безконечники у формі змія. Геометричним орнаментом прикрашали свій одяг скіфи.

Саме слово “писанка” походить від слова “писати”, а це означає, що наші предки писали на яйці, і більшість писанкових

символів є свідченням цього. Треба підкреслити, що такі знаки-символи розміщені в певному порядку лише на старих українських писанках, які сьогодні доволі складно знайти, але вони мають надзвичайну наукову цінність. Новіші писанки, починаючи від тридцятих років, мають також усі ці знаки, однак вони вже розміщені абияк і не мають такої вартості.

Рис.1 Трипільські символи

У наші дні купити вишиванку легко – адже вона стала більше, ніж просто святковим одягом. Після революції Гідності, що сколихнула Україну, її носять як символ хоробрості, незламності духу. І не тільки у нас – до українських традиційних орнаментів вдаються такі модні бренди як Valentino, John Galliano, Gucci! У вишиванках були помічені Кейт Мосс, Холлі Беррі, Енн Хетевей. Вишиванки є в Мадонни, Зінадіна Зідана та Джекі Чана [6].

Традиційні візерунки, творча інтерпретація і бездоганна якість виконання народжують справжні шедеври з українською душею.

Воно й не дивно – багатство колоритних традицій і неповторна краса візерунків дозволяють творити чудові сучасні вишиванки.

Ще у світогляді трипільців, від яких, за даними вчених, походять 55% українців, міфологія була своєрідною формою моделювання світу. Відомо, що у пантеоні трипільських богів одне з головних місць надавалось Великій Богині-Матері – жіночому началу родючості, в якому відображалось уявлення про відтворюючі функції Землі, Жінки, Природи. Культ матері, який в українців пов'язувався з обожнюванням землі, став основою етнічної домінанти українського національного характеру [7].

Символіка зберіглася у народній пам'яті досі, але за тисячоліття загубився її таємний зміст. Залишилася лише зовнішня форма.

Нині ми виявилися позбавленими духовних орієнтирів. Тому люди прагнуть до звичаїв, що збереглися у народі. Християнська церква з повагою ставиться до залишків стародавньої наївної віри, розуміючи, що під забобонною формою криється зворушливе ставлення до рідної природи, до свого краю, до давніх звичаїв, до національної культури.

Та чи не найбільше орнаментальної символіки трипільців зберегло наше писанкарство, яке свої витoki бере зі створених їхніх ритуальних керамічних яєць.

Отже, ще 6 тисяч років тому археологи знайшли перші взірці праписанок, виліплених з глини. Власне, тільки проаналізувавши символіку й семантику писанкових орнаментів усієї України у порівнянні з трипільськими знаково-образними системами, ми

маємо всі підстави стверджувати, що писанкова мова українців успадкована від трипільців. Ті ж символи Хреста, Кола, Хреста в Колі, Сварги (Сигми), Ромба, Безконечника, Спіралі, 7-8 кутної зорі (народні майстрині їм дають свої назви, розробляють нові сюжети, основані на традиційних мотивах) світославні трипільці позначили на своїх храмах, житлах, посуді, антропоморфній пластиці. Отже, генетична пам'ять українців зберегла для прийдешніх поколінь священні символи Світоосягнень їхніх прапращурів – трипільців [8].

Мандруючи стежками історії, ми пізнаємо її глибинну неосяжність, що через тисячоліття відкриває таємниці буття нашого народу, могутню силу його духовного коріння, відчуваємо неопосередкований контакт з минулим.

До того, щоб зрозуміти символи, які використовуються в народному побуті, відчути їх, треба йти роками, читаючи книги, відвідуючи музеї, перешиваючи старі узори, малюючи писанки, працюючи на гончарному крузі, тощо. Як результат, кожен приходить на цьому шляху до свого – хтось створює, бо подобається, хтось – із наміром втілити тим чи іншим знаком на сорочці гармонію та добро у своє життя...

Але, як би там не було, у такий спосіб ми зберігаємо ці символи, даємо їм нове життя. Не дарма ж кажуть, що трипільські орнаменти – це наше найдревніше письмо.

Література:

1. Черняков І. Місце трипільської культури в стародавній історії Європи // Археологія. №3, 1993.
2. Відейко М. Ю. Шляхами трипільського світу. – К.: Наш час, 2007. – 296 с. – (Сер. «Невідома Україна»).
3. Трипільські логографічні символи та їхнє тлумачення. – «Зорі Триплля», автори Євген Паламарчук та Іван Андрієвський, видавництво «Теза». Вінниця, 2005
4. Відейко М. Ю. Шляхами трипільського світу. – К.: Наш час, 2007. – 296 с. – (Сер. «Невідома Україна»)
5. Бурдо Н. Б., Відейко М. Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. – Харків, Фоліо, 2007.

6. Стаття у Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи (МН-2019)» 11.05.2019 – 30.05.2019 «ВИКОРИСТАННЯ ТРИПІЛЬСЬКИХ ЗНАКІВ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ» Н. М. Целик, О. В. Бурдейна, Л.В. Гонта

7. Войтович В. Культ П'ятниці або Богині давньої української міфології //Всвіт, 2016

8. Фисун О. Трипільська культура – первень українського народного мистецтва //Аратта – прадавня Україна, 2006

342.29+341.0(477)

Історичні науки

**ХРИСТИЯНСТВО НА РУСІ: ВПРОВАДЖЕННЯ, ОПІР
ЯЗИЧНИКІВ, ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ. ПОГЛЯД НА
ПРОБЛЕМУ ОЧИМА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Колесник О. В.

викладач

Остапенко К. А.

студентка 2 курсу, групи ОПвн-21

Вінницький коледж економіки

та підприємництва ТНЕУ

м. Вінниця, Україна

Анотація: У статті висвітлюється питання запровадження на Русі християнства, а разом із ним, запровадження для християн принципів церковного судоустрою та визнання його з боку державної влади.

Ключові слова: Русь, християнство, Володимир, Аскольд, Ольга, Візантія, Фотій, хрещення, устав, номоканон, суд, судоустрій, князь, язичники, жреці, ідоли

988 рік - це рік, який змінив життя наших предків кардинально і назавжди, адже саме цього року відбулося хрещення Київської Русі Володимиром Великим. Ця дата вважається однією з найважливіших в історії українського народу, тому що визначила подальший розвиток культури і спрямувала на дорогу

християнської віри та науки. На жаль, наші предки залишили нам дуже мало відомостей про цю подію. Найдавнішу відомість про хрещення українського народу подає в 12 ст. Початковий літопис, який ще називають “літопис Нестора” [1, с. 59].

Разом із позитивними наслідками завжди є і негативні.. Так почалася боротьба двох релігій: християнської та язичницької, адже жителі Русі через страх до нової віри або через інші причини почали чинити опір християнству. З іншого погляду ми дуже мало знаємо про віру, якої дотримувався український народ ще до прийняття християнства. Називають її поганською або “язичництвом”, та коли проаналізуємо той прояв культури, який досягнули вже в ті часи мешканці Київської Русі (спосіб одруження, відношення між собою, шанування гостей, та, взагалі, величний селянський побут, які наука ще дотепер докладно не розглянула), то переконаємось, що стара українська віра, може, й не була такою страшною, як її нам описують, і, можливо, науковці ще проаналізують і зрозуміють реальні цінності старої віри українського народу [2, с.97].

Отже, ставши князем у Києві, Володимир Великий провів поганську реформу, намагаючись підняти древні народні вірування до рівня державної релігії. Це зумовлено не тільки вдачею князя, а ще і його глибоким язичницьким світоглядом. Певну роль тут відіграло і природне для кожного узурпатора влади прагнення відмежуватися від діянь свого попередника. Але основним було інше. Володимир як великий державний діяч, що зійшов на престол з певною політичною програмою, шукав шляхи її втілення. Орієнтація на двовір'я, що практикувалася його попередниками, не могла служити ідеї сильної та єдиної Русі. Християнство іще не утвердило себе в давньоруському житті настільки, щоб його можна було зробити знаменом у боротьбі з автономізацією племінних князівств. Окраїнних земель Русі, очевидно, воно ще зовсім не зачепило. Там, як і раніше, палали ритуальні багаття, приносились жертви язичницьким богам. Єдиною дійовою силою (принаймні в очах Володимира і його оточення), на яку можна було спиратися, лишалося язичництво [3, с.63].

Порівняно швидко Володимир переконався, що з встановленням язичницького пантеону Київ не перетворився в єдиний ідеологічний центр всієї Русі. Язичництво з його багатобожжям і відсутністю єдиного верховного божества для всіх східних слов'ян було далеким від ідеї її єдності. Дедалі більше вступало воно в суперечність з феодальним способом виробництва, що утверджувався на Русі. Язичництво стало гальмом суспільно-політичного і культурного розвитку країни. Відмова від нього стала потребою часу. Але спроба перетворення язичництва в державну релігію з культом Перуна на чолі не задовольнили Володимира, хоча кияни охоче підтримували навіть крайні прояви кривавого культу войовничого бога [4, с.94]..

Охрещення Володимира Святославича і навернення в християнство підданих його країни пов'язується із військовим походом київського князя на грецьке місто Корсунь. Володимир прийняв хрещення в Корсуні та взяв шлюб із грецькою принцесою Анною. Після хрещення Володимира Святославича, очевидно, відбулося масове хрещення киян. Хрещенню киян передувало знищення загальнодержавного язичницького пантеону, зовсім недавно спорудженого в центрі столиці. Князь наказав, як повідомляє літописець, “поскидати кумирів – тих порубати, а других вогню віддати”[5, с.202].

Відразу після знищення язичницьких ідолів у Києві розпочалася насильницька християнізація населення Новгородської землі, яку проводили урядовці Добриня та Путята. Велику активність їх у цьому засвідчують скупі, але дуже промовисті слова новгородського книжника: “Хрестив нас Путята мечем, а Добриня вогнем”. За правління Володимира Святославича не всі давньоруські землі було цілком християнізовано, але є вагомі підстави вважати, що більшість населення країни навернулася, принаймні формально, у нову віру. Було закладено основи церковної організації. Розростаючись у глиб і в широчінь, вона об'єктивно виражала єдину для всього населення Київської держави приналежність. Церква сприяла зміцненню територіально-адміністративного поділу, засновуючи єпископії в адміністра-

тивно-політичних центрах давньоруських землях-князівствах, що формувалися. Все це відповідало потребам об'єднаної політики київського уряду та згуртуванню країни [6, с.91].

Однак процес християнізації держави йшов повільно, а деколи й хворобливо (надто у віддалених від київського центру областях). Населення Київської Русі гостро реагувало на нові ідеологічні віяння, чинило активний або пасивний опір новій релігії. Саме загальне неприйняття її в умовах нехай навіть обмеженого народовладдя зірвало плани київської знаті та перетворило введення християнства у тривалий процес. У більшості міст, що відкрито повстала проти насадження християнства виступила помісна світська і стара духовна еліта. Відомо про повстання князя Могути, що тривало з 988 по 1008 р. Багаторічна боротьба Могути завершилася його полоненням, а потім помилюванням із подальшим висланням у монастир. Повсталі повсюдно руйнували храми, убивали священників і місіонерів [7, с. 6].

Повстання 1024 р. у Суздалі відбувалося під час війни між Київським і Тмутараканським князями, у результаті якої в місті була ослаблена київська влада. На чолі повстання також стояли волхви. Слід зазначити, що не "смерди" а волхви обрали вдалий час для повстання. Ця соціальна група була і матеріально зацікавленою стороною у збереженні старої релігії. Відстоюючи старовину, вони боролися і за свої економічні інтереси.

Повстання 1071 р. у Ростовській землі та Новгороді було викликано тими ж причинами. Більшість народу йшло за волхвами, а не за духовництвом, яке захищало інтереси знаті. Обидва повстання мали глибокі соціальні причини, носили антифеодальний і антицерковний характер. Безумовно, що соціальною основою цієї боротьби стали класові протиріччя, але вони завдавали удари по процесу християнізації, стримували її хід, змушували церкву пристосовуватися. Боротьба проти православної ідеології неодноразово приймала форму єресей [8, с. 17].

Християнські проповідники напштовхувалися на глухе чи пряме незадоволення народу, яке іноді перехлюпувалося через

край і виявлялося у формі фізичної розправи над ними. Протягом одного лише десятиліття в Новгородській землі було забито трьох єпископів. Перші поставлені в Ростові єпископи Федір і Ларіон, зустрівшись із незадоволенням тамтешнього люду, змушенні були покинути цей край. Не більшого успіху в справі навернення населення Ростовської землі в нову віру досяг і їх наступник - чернець Києво-Печерського монастиря Леонтій. “Житіє” цього святителя (згодом проголошено церквою святим) повідомляє про те, що Леонтій, узявшись навіювати християнське віровчення дітям, був скараний їх батьками на смерть. Тільки єпископу Ісайї, котрий заступив Леонтія, вдалося винищити геть кумирів язичницьких богів, шанованих тамтешнім населенням.

Необхідно звернути увагу на два моменти, чому так відбулося:

- Перший полягає в тому, що повстання відбувалися в основному в неслов'янських землях, де до зазначених мотивів приєдналася і боротьба за самостійність. Саме з цього часу на Русі почали проявлятися одночасно три процеси: християнізація, феодалізація і колонізація сусідніх земель.
- Для другого моменту характерний надзвичайний збіг дат повстань із смертю князів або з їхньою відсутністю, викликану феодалними чварами, тобто в періоди відносного безвладдя [9, с. 56 - 57].

Причини повстань у XI ст. уже глибші. Їхній початок, як правило, пов'язаний із погіршенням економічного положення народу, періодичним неврожаєм і багаторічним голодом. Тим часом центральний київський уряд не звертає увагу на труднощі північно-східних земель, продовжує побори з населення. Положення ускладнювалося міжусобними війнами, що супроводжувались здирствами. У цей важкий час провісниками народного гніву виступили волхви. У міру зміцнення християнства вони втрачали свої права, а водночас і джерела існування, знаходивши собі нові заняття, частіше від усього - лікування. Щоб знищити цю соціальну групу - своїх ідейних ворогів, церковники звинуватили їх у "чаклунстві", у застосуванні шкідливої "землі", налаштовували проти них віруючих і державу. Без суду і слідства

були знищені й блазні, що досаджали церкві лише гумором, іграми та піснями [10, с.90].

Почалися перші спроби насадження християнства в Північнозахідній Русі наштовхнулися на опір народних мас і бояр, що групувалися навколо місцевих князів. Церковні історики вважають, що перші християнські храми тут виникнули вже в 988 р. Рогнеда, спочатку насильно завойована Володимиром, а потім покинута ним же після його шлюбу з Ганною, погодилася негайно прийняти християнство і була відправлена у спеціально побудовані для неї в м. Ізяславлі монастир і церкву. Після вибору Володимиром нової дружини вона виклинула: "Прошу, мене своєму Христу, і я прийму святий, ангельський, іночеський образ" [11, с.26].

Отже, запровадження християнства на Русі, безумовно, було явищем прогресивним. Воно сприяло формуванню та зміцненню феодальних відносин, розвитку державності, зростанню міжнародного авторитету, розвитку культури. Оцінюючи видатну роль нової віри в розвитку Київської держави, навряд чи було б правильно вважати православну церкву винятковим фактором її всесвітньовідомих досягнень, однак саме вона взяла на себе роль головного стимулятора та організатора цього процесу.

Література:

1. Котляр М. Русь язичницька / М.Котляр. – К.: Заповіт, 1995. – 266 с.
2. Попович М. Мироззрение древних славян / М.Попович. – К., 1985. – 88 – 101 с.
3. Толочко П. П. Древняя Русь / П. П. Толочко. – К.: Наукова думка, 1987. – 60 – 71 с.
4. Толочко П. Володимир Святий. Ярослав Мудрий / П.Толочко. – К.: АртЕк, 1996. – 93 – 98 с.
5. Балух В.О. Візантистика / В.О.Балух. – Чернівці: Книги ХХІ, 2006. – 332 с.
6. Раушенбах Б. В. Сквозь глубь веков / Б. В. Раушенбах // Коммунист, 1987. – № 12. – 88 - 92.

7. Толочко П. Християнство в контексті історії і культури України / П. Толочко. – К., 1997. – 3 – 8 с.

8. Блаженний Митрополит Володимир, Предстоятель Української православної церкви // День, 2013. – № 130–131. – 14 – 19 с.

9. Софрон Мудрий. Нарис історії Церкви в Україні. – Івано-Франківськ, 1999. – 51 – 58 с.

10. Історія релігії в Україні / за ред. проф. А. М. Колодного і П. П. Яроцького. – К.: Знання, 1999. – 88 – 92 с.

11. Нікітенко Н. День хрещення Русі та освячення київських першохрамів / Н. Нікітенко // Християнство в контексті історії і культури України. – К., 1997. – 22–27 с.

УДК 94(477.4)=411.16(656.815.3) “18/19”

Історичні науки

**УЧАСТЬ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ У
ФУНКЦІОНУВАННІ ПОШТОВО-ТЕЛЕГРАФНИХ
УСТАНОВ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Руденко Ю.М.,

к.і.н., доцент

Київський кооперативний

інститут бізнесу і права

м. Київ, Україна

Анотація: На основі джерельної та літературної бази авторка висвітлила внесок єврейського населення у діяльність поштових та поштово-телеграфних установ Правобережної України пореформеного періоду.

Ключові слова: євреї, поштово-телеграфний зв'язок, Правобережжя, друга половина ХІХ – початок ХХ ст.

У другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. єврейське населення брало активну участь у соціально-економічному житті Правобережжя, зокрема у становленні та розвитку поштово-телеграфного зв'язку. Актуальність обраної теми полягає у тому,

що в українській історіографії відсутні роботи, в яких досліджувалося б питання внеску євреїв у діяльність поштових та поштово-телеграфних установ Правобережної України пореформеного періоду. Мета – висвітлити участь єврейського населення у функціонуванні поштово-телеграфних інституцій. Джерельна база дослідження ґрунтується на матеріалах Державних архівів Черкаської та Житомирської областей, Центрального державного історичного архіву України в м. Києві. Задля висвітлення досліджуваного питання розглянемо деякі з них.

Приватні пошти. У місцевостях з єврейським населенням доставка поштової кореспонденції, адресованої євреям, через посередництво приватних листонош заборонялася. Це призвело до відкриття приватних поштових єврейських закладів для прийому та видачі кореспонденції. Проте такі заклади, на думку уряду, шкодили інтересам казни, сприяли загальним та політичним злочинам. Тому згідно циркулярного розпорядження Головного управління пошт і телеграфів від 27 квітня 1887 р. поштові заклади, які утримувалися в м. Києві євреєм Пінусом, у м. Бердичеві євреєм Лайзерманом та іншими особами єврейської національності, мали закритися [1, арк. 1 зв.].

Доставка кореспонденції. Поштову кореспонденцію єврейському населенню вдавалося отримувати за допомогою зусиль поодиноких місцевих євреїв, які брали на себе цю справу. Так, Київський губернатор 12 серпня 1887 р. надіслав відомості, що в м. Сквир проживав єврей-міщанин Пінкас Штігельман, який отримував з пошти кореспонденцію, адресовану євреям та розносив адресатам. У м. Васильків – єврей Шаль Таращанський отримував з Білоцерківської поштової контори кореспонденцію, адресовану євреям і таку вже від себе розсилав адресатам. У м. Малинка Родомишльського повіту, де немає поштового закладу, єврей Нухім Димарський здавав і отримував кореспонденцію для жителів м. Малинка та його околиць. Він своїм обережним та чесним виконанням доручень заслуговував загальної довіри, і, як людина чесна і надійна, користувався доброю репутацією у місцевих жителів, які довіряли йому кореспонденцію [1, арк. 8-9].

Відкриття телефонної мережі. Керівництво міст, в тому числі єврейське населення, розуміло, що для успішного розвитку торгівельного бізнесу необхідно мати можливість оперативно обмінюватись інформацією. Наприклад, наприкінці XIX ст. у м. Бердичеві проживало 60 тис. жителів, з яких більше ніж 45 тис. були євреї. Тут у 1891 р. при поштової конторі відкрилась телефонно-телеграфна станція на 100 абонентів. Агітував до телефонів місцевий єврей Арон Еріх. Водночас він приклав зусиль до видання довідника – алфавітного переліку телефонних користувачів [2, 174]. Одними з перших абонентів були єврейські заклади: банки Мойсея Трахтенберга, Шоеля Краковського, друкарні Якова Шефтеля, Хаїма Кагана і Лейби Сіроока, ресторани “Жан”, “Європа” та ін. [3, 8].

Облаштування поштово-телеграфних контор. Євреї долучалися до відкриття місцевих установ пошти та телеграфу. Для облаштування Ржищівської поштово-телеграфної контори у 1902 р. єврейський житель Сідерман здавав в оренду свій будинок із господарськими приміщеннями за 450 руб. за рік. Будинок був добротним, а перевага його полягала в тому, що він знаходився у віддаленому від єврейського населення місці. Хоча Ржищівська поштово-телеграфна контора обслуговувала 45 осіб, всі єврейської національності [4, арк. 21-21 зв.]. Єврейське населення іноді навпаки не бажало брати участі у облаштуванні установ зв'язку. Так, начальнику Київського поштово-телеграфного округу надіслано прохання про відкриття телеграфної станції при Мокро-Калигирському поштовому відділенні за кошти місцевих жителів [5, арк. 1]. Проте міщани-євреї Мокро-Калигирського міщанського товариства одноголосно відмовилися надавати 200 руб. і висунули пропозицію надіслати клопотання про облаштування телеграфу за державний рахунок [5, арк. 12-13].

Цензурний контроль. Євреї зазнавали утисків з боку цензури, про що сповіщає циркуляр головного очільника Київського військового округу від 3 жовтня 1914 р. стосовно заборони поширення єврейських газет і будь-якого роду друку на єврейській мові [6, арк. 107]. Керівникам поштових установ

необхідно було отримані з поштою газети на єврейській мові, а також відправлені на цій же мові тиражі затримувати і не видавати адресатам до закінчення війни. Згодом система заборон дещо послабилась. Дозволявся ввіз в межі округу та видача адресатам друкованих видань на єврейській мові за умови, якщо вони надруковані з дозволу військової цензури і мали помітку “дозволено військовою цензурою” [7, арк. 3]. Циркулярні розпорядження Київського поштово-телеграфного округу до Бердичівської поштово-телеграфної контори зазначають про цензуру єврейських творів [8, арк. 2]. Цензури зазнавала і кореспонденція, що надсилалася євреям. Так, дві телеграми на ім'я шполянського купця Іолика Фрідмана після перегляду цензурою поверталися йому для видачі [9, арк. 125].

Порушення. 1 квітня 1901 р. у єврейського жителя м. Житомир випадково при обшуку знайдено в мішках 1059 великих листів. Кожен лист містив по 400 поштових марок номіналом 7 копійок. Підробка цих марок була легко помітна навіть при першому погляді, адже вони мали явні і грубі неточності. Хоча під відтиском поштового штемпеля неточності ставали непомітними і цими марками могли вільно користуватися [10, арк. 38].

Отже, єврейське населення відігравало помітну роль та брало активну участь у діяльності поштових та поштово-телеграфних установ. Зазвичай їх дії були ініціативними, іноді – не виправдовували очікувань. Та попри певні заборони та цензурний контроль вони не стояли осторонь і робили значний вклад у розвиток системи зв'язку Правобережної України.

Література:

1. ЦДІАК України. – Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора. – Оп. 525. – Спр. 78. Дело о запрещении доставления почтовой корреспонденции лицам еврейской национальности частными письмонасцами. – 26 арк.

2. Миронова О. История районного узла связи. Бердичівська земля в контексті історії України: Науковий

збірник Велика Волинь: Праці Житомирського науково-кращезнавчого товариства дослідників Волині. Т. 19. / Відп. редактор М. Костриця. – Житомир: МАК, 1999. – С. 174.

3. Ружицький В. Коли задзвонив телефон (З історії Бердичева). Земля Бердичівська. – 1993. – 27 січня. – №7. – С. 8.

4. ЦДІАК України. – Ф. 696. Управління Київського поштово-телеграфного округу Головного управління пошт і телеграфів. – Оп. 1. – Спр. 90. Дело о найме помещения для Ржищевской почтово-телеграфной конторы. – 295 арк.

5. ЦДІАК України. – Ф. 696. Управління Київського поштово-телеграфного округу Головного управління пошт і телеграфів. – Оп. 6. – Спр. 19. Дело об открытии телеграфа при почтовом отделении в м. Мокрая Калыгорка. – 278 арк.

6. Держархів Черкаської обл. – Ф. 742. Звенигородська поштово-телеграфна контора Київської губернії. – Оп. 1. – Спр. 2. Циркуляри начальника округа. – 187 арк.

7. Держархів Черкаської обл. – Ф. 889. Шполянська поштово-телеграфна контора Звенигородського повіту Київської губернії. – Оп. 1. – Спр. 21. Секретные циркуляры начальника округа. – 76 арк.

8. Держархів Житомирської обл. – Ф. 628. Бердичівська поштово-телеграфна контора. – Оп. 1. – Спр. 2. Циркулярні розпорядження Київського поштово-телеграфного управління. – 320 арк.

9. Держархів Черкаської обл. – Ф. 889. Шполянська поштово-телеграфна контора Звенигородського повіту Київської губернії. – Оп. 1. – Спр. 20. Циркуляри начальника округа. – 193 арк.

10. Держархів Житомирської обл. – Ф. 214. Радомишльська поштово-телеграфна контора. – Оп. 2. – Спр. 1. Секретные циркуляры начальника Киевского почтово-телеграфного округа за 1894-1909 гг. – 1894-1909 pp. – 218 арк.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БІОТЕХНОЛОГІЇ В БІОЛОГІЇ ТА ФАРМАЦІЇ

Катинська М. Г.

*кандидат фармацевтичних наук,
доцент кафедри фармації*

Сергійчук Н.М.

*старший викладач кафедри
мікробіології, сучасних біотехнологій,
екології та імунології
факультету біомедичних технологій
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна*

Фармацевтика та біотехнології є сучасними високотехнологічними сферами промисловості різних країн світу та одними із ключових факторів створення сучасної інноваційної економічної системи багатьох країн, у тому числі країн ЄС, забезпечуючи основу для значних конкурентних переваг, стимулюючи економічне зростання та створення нових робочих місць. Розробки в галузі біотехнології застосовуються в медицині, виробництві харчових продуктів, сільському господарстві.

Приєднання України до Угоди про асоціацію з ЄС у сферах фармацевтики та біотехнологій створило б умови для співробітництва українських фармацевтичних та біологічних компаній з компаніями країн ЄС, що забезпечило б взаємодію у сфері досліджень і розробок інноваційної продукції з використанням біотехнологій.

Це сприяло б розширенню асортименту продукції, підвищенню якості, залученню інвестицій для оновлення власних інноваційних патентних портфелів і конкурентоспроможності українських виробників у довгостроковій перспективі на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Для цього необхідно продовжувати уніфікувати законодавство України, що регулює виробництво, продаж, обіг продукції, створеної за допомогою біотехнологій, із законодавством ЄС та рекомендаціями ВОЗ.

Слід зазначити, що у 2011 р. Україна стала першою країною серед СНД, яка набула членства в міжнародній Системі співробітництва фармацевтичних інспекцій (Pharmaceutical Inspection Cooperation Scheme – PIC/S). Основними позитивними сторонами є вільний обмін інформацією в сфері лікарських засобів з країнами – членами PIC/S (це стосується усунення бар'єрів у міжнародній торгівлі, що стимулює експорт та імпорт, полегшує підписання контрактів на виробництво фармпродукції між підприємствами України та іншими країнами) та оптимізує видачу сертифікату GMP. Відповідно, з 2013 р. в Україні введено ліцензування імпорту лікарських засобів, що й передбачено стандартами PIC/S.

У 2013 р. Україна стала 38-м членом Європейської конвенції з розробки Європейської фармакопеї. У зв'язку із цим у державі були введені жорсткі стандарти якості відповідно до вимог Європейської фармакопеї. Результатом такої діяльності стало приєднання Центральної лабораторії з контролю якості лікарських засобів до Загальноєвропейської мережі офіційних медичних контрольних лабораторій.

Впровадження в законодавчу базу України гармонізованих з європейськими положень належної виробничої практики GMP сприяло підвищенню якості продукції українських виробників та їх конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Україна була однією з перших країн, що підписали Конвенцію MEDICRIME і ратифікували її, а також ввела та посилила у 2012 р. кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з фальсифікацією препаратів. Завдяки підписанню у 2013 р. меморандуму з Європейським директором з якості лікарських засобів у рамках реалізації проекту Ради Європи “eTACT” автоматизованою системою стеження розпочато відстеження лікарських засобів в обігу.

Ці зміни забезпечили позитивний вплив на теперішній розвиток галузі та зростання інвестиційної привабливості України.

Подальша імплементація в нормативно-правову базу України норм ЄС справляє позитивний вплив і сприятиме розвитку фармацевтики та біотехнологій. Так, у сфері фармацевтики на законодавчому рівні посилено державне регулювання, контроль за обігом та якістю фармацевтичної продукції тощо.

Завдяки приєднанню України до угоди СОТ і угоди ТРІПС, вона значно зміцнила нормативно-правову базу у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Проте потрібно зазначити, що для подальшого перспективного розвитку фармацевтичної та біологічної галузей в Україні необхідні:

- проведення досліджень, що забезпечать симбіоз фундаментальних досліджень і прикладних розробок;
- підтримка співробітництва між країнами через створення координаційних науково-дослідних центрів;
- усунення бар'єрів для налагодження співробітництва між підприємствами;
- запровадження курсів, програм за напрямом біотехнології;
- заохочення мобільності дослідників;
- більш широке запровадження он-лайн-конференцій та наукових дискусій через сучасні соціальні медіа.

Біотехнології є одним з найбільш пріоритетних напрямів науково-технічного прогресу і яскравим прикладом «високих технологій», з якими пов'язують перспективи розвитку багатьох виробництв.

Найбільший внесок сучасної біотехнології спостерігається у галузі охорони здоров'я.

Основним напрямом медичної біотехнології сучасності є створення лікарських препаратів і вакцин для лікування і запобігання більш ніж 40 різним формам раку, хворобі Альцгеймера, захворюванням серця, діабету, інфекційних, аутоімунних та безлічі інших захворювань.

При цьому значну частину складають препарати, отримані за допомогою генетичної й білкової інженерії: інсулін; гормон росту; гормон, що стимулює утворення еритроцитів; фактори згортання крові тощо.

Також біотехнологічні методи широко використовуються під час трансплантації органів, діагностики вірусних інфекцій (ВІЛ, гепатиту В і С), для тестування різних патологічних змін (тести на вагітність, діагностика генетичних спадкових захворювань).

Розроблені за допомогою біотехнології препарати, діагностичні тести і вакцини покращують якість медичного обслуговування, підвищують рівень діагностики захворювань, а також сприяють зниженню вартості діагностики та лікування

УДК 615.3

Медичні науки

БЕЗПЕЧНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ФІТОПРЕПАРАТІВ ІЗ УРАХУВАННЯМ ФАРМАКОТЕРАПЕВТИЧНИХ ВЗАЄМОДІЙ

Куковська І.Л.

*к.мед.н., доцент кафедри
медицини катастроф та військової медицини
ВДНЗ «Буковинський державний
медичний університет»
м. Чернівці, Україна*

Марценяк І.В.

*к.мед.н., асистент кафедри
фізичної культури та основ здоров'я
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Сучасна медицина активно і ефективно застосовує лікарські засоби, отримані в результаті хімічного синтезу, генної інженерії та біотехнологій. Однак, зацікавленість до використання рослинних препаратів не тільки не знижується, але і значно зростає.

Лікування природними засобами рослинного походження відоме людству впродовж багатьох віків, проте дослідження в галузі фітотерапії у XXI сторіччі істотно активізувалися. Про таку тенденцію свідчить значне збільшення кількості наукових робіт, наведених у базі даних «Medline», які містять термін «phytotherapy». Так, за період 1990-2000 р.р. результати пошуку надають перелік із 2692 джерел, за наступні 10 років (2000-2010 р.р.) – вже 20051 наукових публікацій, з 2010 по 2020р.р. ця кількість складає 18658 джерел.

З урахуванням основних принципів фармакотерапії Mazzanti G. [1] пропонує поділяти лікарські засоби рослинного походження на такі основні групи: рослинні засоби, ефективність яких доведена, їхні активні діючі речовини відомі та терапевтичні дози для них встановлені; рослини, ефективність яких вірогідна, але чітко не виявляється, вони містять фармакологічно-активні речовини, проте їх терапевтичну дозу важко встановити; продукти з невизначеною ефективністю, але з тривалими традиціями вживання, вони можуть бути корисними для лікування незначних порушень здоров'я. Хоча можливості фітотерапії в різних галузях медицини активно досліджуються, однак, інтерпретація їх результатів може відрізнятись, висновки є досить неоднозначними, а сукупність даних не може слугувати базою для чітких клінічних рекомендацій [2].

Лікарські рослини є складовою багатьох фітопрепаратів. Це підвищує їхню купівельну привабливість, проте – знижує можливість контролю за використанням. Однак, для рослинних лікарських засобів надзвичайно важливими є не тільки ефективність, але й безпечність. Серед пацієнтів та споживачів фітопрепаратів поширена думка, що на відміну від синтетичних, лікарські засоби рослинного походження є безпечними, оскільки мають природне походження. Відповідно, чинниками, що спонукають надавати перевагу вживанню фітопрепаратів, можуть бути очікувана безпека, привабливість їхніх "природних" інгредієнтів.

Результати багатьох досліджень доводять, що несприятливі ефекти при застосуванні рослинних ліків спостерігаються, багато з них викликають побічні, а за певних умов – навіть токсичні ефекти [3,4]. Рослинні інгредієнти можуть впливати на фармакокінетику та фармакологічну активність одночасно введених препаратів. Деякі з цих взаємодій можуть призвести до неочікуваних клінічних результатів [5].

Вивчення поінформованості студентської молоді щодо особливостей застосування засобів рослинного походження та ризиків, пов'язаних з їх використанням, проведене нами методом анонімного анкетування, дає можливість зробити висновки про те, що використання фітопрепаратів як альтернатива препаратам синтетичного походження є досить поширеним серед молоді. Більшість осіб із досліджуваної групи молодих людей не володіє інформацією щодо ризиків виникнення побічних ефектів унаслідок використання рослинних лікарських засобів чи їх взаємодії з синтетичними ліками, зазвичай не дотримується рекомендованого в анотаціях дозування лікарських засобів рослинного походження.

Присутність на ринку широкого спектру препаратів рослинного походження, самостійне, не погоджене з медичними чи фармацевтичними фахівцями, застосування значно підвищує ризик виникнення непередбачуваної взаємодії рослинних і традиційних ліків, імовірність розвитку небажаних ефектів. Тому, актуальною є потреба у кваліфікованому інформуванні, та фаховому консультуванні споживачів щодо обґрунтованого застосування –рослинних лікарських засобів із урахуванням фармакокінетичних та фармакотерапевтичних взаємодій препаратів різних груп.

Література:

1. Mazzanti G. (2005). Considerazioni farmacologiche sull'uso di preparati a base di piante medicinali [Pharmacological considerations on herbal medicine use]. *Annali dell'Istituto superiore di sanita*, 41(1), 23–26.
2. Colalto C. (2018). What phytotherapy needs: Evidence-based guidelines for better clinical practice. *Phytotherapy research*:

PTR, 32(3), 413–425. <https://doi.org/10.1002/ptr.5977>

3. Jain, A., & Olivero, J. J. (2019). Herbal Nephropathy. *Methodist DeBakey cardiovascular journal*, 15(3), 228–230. <https://doi.org/10.14797/mdcj-15-3-228>

4. Woron, J., & Siwek, M. (2018). Unwanted effects of psychotropic drug interactions with medicinal products and diet supplements containing plant extracts. Niepożądane efekty interakcji leków psychotropowych z produktami leczniczymi i suplementami diety zawierającymi wyciągi roślinne. *Psychiatria polska*, 52(6), 983–996. <https://doi.org/10.12740/PP/OnlineFirst/80998>

5. Costache, I. I., Miron, A., Hăncianu, M., Aursulesei, V., Costache, A. D., & Aprotosoae, A. C. (2019). Pharmacokinetic Interactions between Cardiovascular Medicines and Plant Products. *Cardiovascular therapeutics*, 2019, 9402781. <https://doi.org/10.1155/2019/9402781>

Медичні науки

АУТОІМУННИЙ УВЕЇТ ЯК ПРОЯВ СИНДРОМУ КОГАНА: КЛІНІЧНИЙ ВИПАДОК.

Івженко Л.І.

к.м.н., асистент кафедри офтальмології

Петрова Є.С., Макаренко Д.О

студентки

Харківський національний

медичний університет

м. Харків, Україна

Актуальність. У сучасному світі спостерігається тенденція до збільшення аутоімунних захворювань. Переважна більшість аутоімунних захворювань відноситься до рідкісних патологій, частота яких варіює 0,01-0,001% у популяції, проте, їх сукупна зустрічаємість складає близько 20-25% серед пацієнтів із загальнотерапевтичною патологією (за даними ВООЗ, 2018 р.).

Оскільки дана група хвороб має важкий перебіг і погано піддається лікуванню необхідно приділяти більше уваги вивченню, діагностиці та лікуванню цієї нозологічної групи.

Синдром Когана - це рідкісне аутоімунне захворювання з групи системних васкулітів, при якому переважно уражаються зоровий та аудіовестибулярний апарати [1]. Найбільш поширений характер ураження очей - це картина несифілітичного інтерстиціального кератиту, в той час як аудіовестибулярні порушення агадують хворобу Мен'єра [3]. Часто також спостерігаються лихоманка, артралгії або артрит, неврологічні порушення, аортит з розвитком аневризми аорти. Патологія з боку слуху часто не реагує на лікування системними стероїдами, які є основою терапії, проте, зміни з боку зору зазвичай оборотні. (J.C. Jennette et al., 2013).

Мета роботи: розглянути офтальмологічні прояви синдрому Когана та оцінити ефективність протизапальної терапії при даному захворюванні.

Методи дослідження: збір анамнезу, фізикальне обстеження, консультація отоларинголога, візометрія, офтальмоскопія, біомікроскопія, периметрія, тонометрія, клінічний аналіз крові, клінічний аналіз сечі, біохімія крові, аналіз крові на ревматоїдний фактор, дослідження крові на наявність антитіл до туберкульозу, сифілісу, гепатитів В та С, хламідіозу, вірусу імунodefіциту людини, Епштейна-Барр, цитомегаловірусу, МРТ головного мозку, навколоносових пазух і грудної клітини.

Дослідження проводилось на базі кафедри офтальмології ХНМУ у НКП ХОС «ОКЛ».

Була обстежена хвора Б. 22 роки, яка була направлена до офтальмологічного відділення зі скаргами на підвищену температуру тіла 37.5 ° С протягом двох тижнів, п'ять днів тому з'явилося почервоніння обох очей, а два дні тому хвора раптово втратила слух. Пацієнтка не пред'являє скарги на будь-які суб'єктивні відчуття з боку органу зору, також раніше не відзначала проблем із зором та зі слухом. Системні захворювання сполучної тканини у хворої відсутні. Вживання напередодні початку захворювання будь-яких медикаментів пацієнтка заперечує.

Об'єктивне обстеження: стан середнього ступеня тяжкості. Свідомість ясна. При огляді, застійна ін'єкція очей, очні рухи у повному обсязі, патологічні виділення з очей відсутні. Ністагм і косоокість відсутні. Гострота зору не порушена. Огляд очного дна: соски зорових нервів рожевого кольору, межі завуальовані за рахунок набряку по всьому периметру, судини звужені. При проведенні біомікроскопії виявлено двосторонній увеїт.

Заключення отоларинголога: двостороння нейросенсорна втрата слуху.

Результати лабораторного дослідження:

- Клінічний аналіз крові: висока запальна активність: ШОЕ – 120 мм за годину, тромбоцитоз $380 \cdot 10^9/\text{л}$.

- Клінічний аналіз сечі: без патології.

- Біохімічний аналіз крові: С-реактивний білок 150 мг/л.

- Аналіз крові на ревматоїдний фактор: негативний.

- Дослідження крові на наявність антитіл до туберкульозу, сифілісу, гепатитів В та С, хламідіозу, вірусу імунодефіциту людини, Епштейна-Барр, цитомегаловірусу: негативні.

- МРТ головного мозку, навколоносових пазух і грудної клітини: без патологічних відхилень.

Беручи до уваги виявлені зміни з боку органу зору, заключення отоларинголога та дані лабораторних методів дослідження були розглянуті варіанти розвитку аутоімунного захворювання. Після проведення диференціального діагнозу подібних станів був виставлений остаточний діагноз - синдром Когана.

Терапевтом було призначено лікування: проведення пульс-терапії метилпреднізолоном по 500 мг внутрішньовенно протягом перших 5 днів. Далі лікування пероральним прийомом преднізолону 50 мг/добу протягом 6-ти місяців з поступовим зниженням дози препарату до 10 мг/добу.

Результати лікування: після трьох днів терапії симптоми ураження очей зникли. Через три тижні від початку лікування повністю відновився слух. Після повної відміни препарату у пацієнтки залишилися побічні явища стероїдної терапії - підвищення маси тіла, вугрова висипка. Протягом року подальшого спостереження рецидивів не спостерігалось.

Висновки. Синдром Когана зустрічається досить рідко і є скоріше хворобою виключення. Часто очні прояви цього захворювання можуть відвернути увагу на себе. Однак, своєчасна постановка діагнозу вкрай важлива у даному випадку, оскільки при найбільш ранньому початку лікування, захворювання має кращу прогностичну картину з повним відновленням роботи уражених органів.

Література:

1. Gloria Joachim, Sonia Acorn. (2000). Stigma of visible and invisible chronic conditions. J AdvNurs. 32, 243-248.
2. Eduard F. Stange, Jan Wehkamp. (2016). Recent advances in understanding and managing Crohn's disease. F1000Res. 5, 2896.
3. AD patients at the United Nations World Health Organization (WHO) conference. (2015). WHO report.

УДК 616.31

Медичні науки

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЕРТИКАЛЬНИХ ТА ГОРИЗОНТАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ВІДЕОКІНЕЗІОГРАМ

Охріменко І.В., Король Д.М.

студентка стоматологічного факультету

Науковий керівник: д. мед. н., проф. Король Д.М.

Українська медична стоматологічна академія

м. Полтава, Україна

Ключові слова: відеокінезіографія, скронево-нижньощелепний суглоб, рух нижньої щелепи

Актуальність: При анкетуванні респондентів - студентів 2 курсу стоматологічного факультету Української медичної стоматологічної академії щодо дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба визначається значна статистична розповсюдженість змін у функціонуванні (68%), що обумовлює необхідність визначення залежності між амплітудами руху нижньої щелепи у вертикальному та горизонтальному напрямках під час виконання вертикальних рухів.

Критерії відбору осіб у групу були:

- 1) згода на добровільну участь у дослідженні;
- 2) відсутність дефектів зубних рядів;
- 3) фізіологічні види прикусу;
- 4) вік пацієнтів від 18 – 20 років

Мета роботи: Дослідити особливості вертикальних та горизонтальних рухів нижньої щелепи за допомогою відеокінезіографії.

Матеріали та методи: При дослідженні нами був використаний метод відеокінезіографії, що знаходиться на етапі розробки та вдосконалення колективом кафедри пропедевтики ортопедичної стоматології та активом студентського наукового гуртка. Метод базується на принципі реєстрації маркерного об'єкту у відеопотоці (відеотрекінг).

Результати: Нами було записано 30 зразків максимальних рухів нижньої щелепи униз (Δy) та у сторони (Δx) для однієї особи. Для статистичного дослідження цих скалярних показників нами був запропонований та застосований індекс A , що дорівнює $\Delta y / \Delta x$. Було отримано середнє значення

$A = 0.97$, з розмахом вибірки 1.16 ($A_{\min} = 0.62$, $A_{\max} = 1.78$). Медіана прийняла

значення 0.96. Варіаційний ряд був тримодальним, значення мод відповідно

0.65, 0.76, 0.96 - по три рази.

Висновки: запропонований індекс A має перспективу застосування як орієнтовний критерій для оцінки функціонування скронево-нижньощелепного суглобу та виявлення можливих патологічних змін та процесів. Співвідношення максимальної амплітуди рухів нижньої щелепи по вертикалі та горизонталі може розглядатися як індивідуальний діагностичний показник при плануванні та проведенні аналогічних досліджень у майбутньому.

Література:

1. Физиологические основы стоматологии/ И. С. Рубинов. – Л.: Медицина, 1970. – 334 с.
2. Клиническая гнатология/ Хватова В.А. – М.: Медицина, 2005. – 296 с.

СТАН РОТОВОЇ ПОРОЖНИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА СТОМАТОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ПІДЛІТКІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ У РІЗНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Слюсаренко С.І.,

лікар-стоматолог

Сколівської центральної районної

лікарні Львівської області

м.Сколе, Україна

Анотація: у статті узагальнені дані щодо поширення стоматологічних захворювань у підлітків, які навчаються в різних закладах освіти. Визначено основні чинники, що сприяють розвитку стоматологічних захворювань у підлітків, та методи профілактики.

Ключові слова: захворювання твердих і м'яких тканин зубів, підлітки, форми навчання.

Проблемою сьогодення є значне поширення захворювань, що суттєво впливають на стан здоров'я населення. До них належать і стоматологічні - хвороби зубів та органів ротової порожнини. Карієс зубів ось уже близько 100 років справедливо вважають найпоширенішим захворюванням людини. Ним уражено 90-100 % населення, особливо це стосується дітей та підлітків [1, с.115].

Дитяче населення становить значну частку населення нашої країни, тому сфера допомоги стосується найперспективнішої частини суспільства. Рівень стоматологічних захворювань у дітей надзвичайно високий. Хворобливий стан ротової порожнини погано впливає на психологічний і фізичний статус дитини. Від зубного болю, дискомфорту в ротовій порожнині, від неповноцінності зубного ряду дитина відмовляється від їжі, погано її пережовує. Неліковані зуби завжди є джерелом інфекції, алергії, знижують опірність організму в цілому [3, с.16].

За останнє десятиліття відзначається збільшення рівня захворюваності підліткового населення на основні стомато-

логічні хвороби, незважаючи на стрімкий розвиток стоматологічного матеріалознавства та запровадження нових методик у практичну охорону здоров'я.

Стан стоматологічного здоров'я осіб юного віку на сучасному етапі характеризується зростанням питомої ваги факторів ризику формування і прогресування основних стоматологічних захворювань, а також їх значним поширенням. Поширеність захворювань тканин пародонта, зокрема хронічного катарального гінгівіту, серед українських дітей віком 12-15 років становить 70-80 %, в окремих регіонах – 95-98 %. Так, Леус П. А. (1990), Виноградова Т. Ф. (1987), Хоменко Л. О. (2001) до найпоширеніших критеріїв профілактики стоматологічних захворювань відносять цифрові параметри хвороб: відсоток поширеності, середні значення будь-яких ознак захворювань, відсоток санованих осіб тощо, а також індекси стоматологічного здоров'я. Світовий досвід, узагальнений Всесвітньою Організацією Охорони Здоров'я, дані чисельних досліджень свідчать про те, що в теперішній час існують реальні можливості зведення показників захворюваності карієсом до мінімуму [2, с.9].

Стоматологічне здоров'я населення є важливою складовою загального здоров'я, у першу чергу, дітей. Стан стоматологічного здоров'я визначається впливом як місцевих чинників (зубний наліт, вуглеводи, що легко засвоюються, склад та функції слини), так і соціально-економічних факторів, стоматологічного анамнезу та загальносоматичної патології. Для забезпечення повноцінного функціонування органів щелепно-лицевої системи потрібно визначити диференційований вплив факторів ризику формування та прогресування стоматологічних захворювань і мінімізувати їх негативний вплив [4, с.86]. Загальновідомо, що усі фактори, які сприяють виникненню захворювань, слід розділити на загальні та місцеві, керовані або некеровані.

Стан системи місцевої карієс-резистентності визначається фізико-хімічними і реологічними властивостями слини, якістю гігієни ротової порожнини, станом оклюзії та артикуляції, що зумовлено обмінними процесами макроорганізму, характером та

режимом харчування і його збалансованим складом [3, с.17]. Наявність загальносоматичної патології, яка впливає на обмін білків, жирів, вуглеводів і мікроелементів та їх наявність у продуктах харчування, тобто аліментарна недостатність [4, с.88]. Отже, до загальних факторів належать: аліментарна недостатність основних складових їжі, наявність загальносоматичної патології макроорганізму, характер та режим харчування.

Слід зауважити, що на час закінчення школи кожна десята дитина має один видалений постійний зуб. Змінити ситуацію на краще, поліпшити здоров'я підростаючого покоління можна тільки методами первинної профілактики, де важливу роль мають ерудиція та відповідальність кожної людини як за себе, так і за своїх дітей. На жаль, проблема профілактики та своєчасного звернення за стоматологічною допомогою залишається актуальною та невирішеною через низку причин, не в останню чергу серед яких займає висока вартість якісних стоматологічних послуг і засобів догляду за ротовою порожниною [3, с.19].

Стоматологічна допомога є однією з наймасовіших та затребуваних видів медичного обслуговування населення. Досвід зарубіжних та вітчизняних науковців, лікарів-стоматологів показує недостатній рівень досліджень клінікопатогенетичних механізмів розвитку карієсу в підлітків. Дослідники значну увагу приділяють порушенню мікробіоценозу ротової порожнини, що відіграє суттєву роль в етіології карієсу. Однією з причин високого рівня поширеності стоматологічних захворювань є недостатня, а часом і відсутня система диспансеризації дитячого населення. Не носять системного характеру медикоорганізаційні заходи, спрямовані на підвищення рівня медичної інформованості, медикосоціальної та профілактичної активності дітей і батьків, – це призводить до звернення їх за стоматологічною допомогою за наявності уже більш тяжких стадій стоматологічної патології. За сучасних умов реформування медичної галузі України з підвищенням ролі профілактичної ланки медицини, особливо в дитячому віці, зокрема, зниження стоматологічної захворюваності,

можливе лише за умови удосконалення медикоорганізаційних форм профілактики, якісної ранньої діагностики та поетапного лікування карієсу у дітей.

Профілактика основних стоматологічних захворювань: цілі, задачі та види системних заходів, спрямованих на запобігання виникненню будь-яких захворювань, шляхом впливу на фактори, що сприяють утворенню та прогресуванню цих захворювань [2, с.10]. Одним із галузевих видів профілактики є профілактика основних стоматологічних захворювань. Впровадження програм профілактики призводить до зниження поширеності і інтенсивності карієсу зубів, захворювань тканин пародонта, значного зменшення випадків втрати зубів у молодому віці і зростанням кількості дітей та підлітків з інтактними зубами. Вартість профілактичних методів, у середньому, у 20 разів нижча від вартості лікування захворювань. Складовими стоматологічної профілактики є ендегенна, екзогенна медикаментозна та безмедикаментозна. Оскільки стоматологічна захворюваність в Україні є досить високою, слід очікувати подальшого її збільшення, у випадку, якщо не будуть змінені умови, що впливають на розвиток захворювання, в сприятливому напрямку. Проблема зниження рівня стоматологічних захворювань дитячого населення в сучасній стоматології великою мірою залежить від ефективного вирішення питання профілактики та адекватного лікування. Профілактика стоматологічних захворювань – невід’ємна складова усіх стоматологічних маніпуляцій. Рівень санітарної культури визначається за показниками кількості звернень населення за стоматологічною допомогою, знань гігієнічних навичок та засобів догляду за ротовою порожниною. Правильний вибір засобів гігієнічного догляду за ротовою порожниною забезпечує правильний гігієнічний догляд. Практично первинна профілактика в стоматології реалізується шляхом виконання таких задач: 1) виявлення та оцінка епідеміологічної ситуації; 2) визначенням рівня здоров’я населення; 3) усуненням факторів, що сприяють розвитку стоматологічних захворювань; 4) організація та проведення заходів, направлених на впровадження здорового способу життя по відношенню до

органів та тканин ротової порожнини, посилення резистентності організму до стоматологічних захворювань; 5) оцінка ефективності та корекція системи профілактики стоматологічних захворювань [4, с.89].

Експертні дані ВООЗ свідчать про те, що за останні 10 років завдяки впровадженню сучасних розробок нових технологій та засобів профілактики у різних країнах світу з'явилися реальні можливості максимального зниження поширеності карієсу, захворювань тканин пародонта. Висока поширеність стоматологічних захворювань у дітей України диктує необхідність розробки ефективних комплексних соціально-медичних програм, які зможуть зберегти здоров'я, усунути фактори ризику, запобігти розвитку стоматологічних захворювань, створити фізіологічні умови для розвитку зубо-щелепної системи дітей на популяційному рівні. Стоматологічна профілактика складається з цілого комплексу нерозривно пов'язаних між собою і доповнюючих один одного заходів організаційного і лікувально-профілактичного характеру: правильного гігієнічного режиму, раціонального харчування, організації своєчасних лікарських оглядів і лікування зубів (Куцевляк В. І.) [1, с.117]. Первинна профілактика є найперспективнішою і найефективнішою в стоматології і реалізується шляхом виконання таких задач: 1) створення умов для нормального формування і первинної мінералізації твердих тканин зубів; 2) запобігання та усунення карієсогенної ситуації в ротовій порожнині; 3) виявлення факторів ризику виникнення стоматологічних захворювань та усунення чи зменшення їх впливу; 4) оцінка ефективності та корекція системи профілактики стоматологічних захворювань (Мельничук Г. М., 2009) [1, с.117].

Найбільш ефективний та економічно доступний метод профілактики стоматологічних захворювань – раціональна щоденна індивідуальна гігієна ротової порожнини.

Таким чином, все вищесказане свідчить про те, що стоматологічна профілактика є найбільш ефективним та економічно доступним способом запобігання виникненню патологій твердих тканин зубів (карієсу та некаріозних уражень), захворювань тка-

нин пародонта, зубо-щелепних аномалій та деформацій, шляхом здійснення ендо- та екзогенних заходів медикаментозної та немедикаментозної терапії. Оскільки порушення мінерального обміну в порожнині рота є одним із головних патогенетичних факторів розвитку каріозного процесу, сучасним напрямком у профілактиці та лікуванні карієсу слід вважати заходи, що направлені на створення умов для переважання процесів мінералізації і ремінералізації емалі над її демінералізацією.

Література:

1. Безвушко Е.В. Взаємозв'язок карієсу зубів із соматичною патологією в дітей, які проживають у районах, різних за екологічною ситуацією / Е.В. Безвушко, І.В. Микичак // Укр. стоматол. альманах. – 2012. – № 4. – С. 115-117.
2. Безвушко Е.В. Структурно-функціональна резистентність емалі у дітей, які проживають у різних умовах навколишнього середовища / Е.В. Безвушко // Укр. стоматол. альманах. – 2014. – № 3. – С. 9-11.
3. Бойченко Т.Є. Обґрунтування вибору засобів гігієни на основі механізму їх дії / Т.Є. Бойченко, О.А. Марченко // Дент. технологии. – 2007. – № 1. – С. 16-19.
4. Визначення основних чинників ризику недостатньої ефективності профілактики карієсу зубів і захворювань пародонта за Європейськими індикаторами стоматологічного здоров'я / Н.І. Смоляр, П.А. Леус, Е.В. Безвушко [та ін.] // Нов. стоматол. – 2014. – № 3. – С. 86-90.

TEACHING FOREIGN STUDENTS OF PROFESSIONAL
DIALOGICAL COMMUNICATION**Сенік Л.М.,***к.пед.наук, доцент,**доцент кафедри мовної підготовки,***Рагріна Ж.М.,***к.пед. наук,**доцент кафедри мовної підготовки***Лебеденко І.Л.,***ст.викладач кафедри мовної підготовки**Запорізький державний медичний університет,**м. Запоріжжя, Україна*

It is known that the ultimate goal of teaching a foreign language is the formation of communicative competence, i.e. development of communication skills in this language. When teaching communication, the central task of the educational process in language departments becomes communicative and speech activity.

In the methodology of teaching a language as a foreign, the opinion about the need for a reasonable correlation between the communicative orientation of instruction and the conscious systematization of language material was firmly established. It is generally accepted that the linguistic means necessary for the implementation of a communicative and practical goal are selected and implemented on a functional basis. These principles acquire particular significance in connection with the transition of Ukrainian universities to the English-language form of education.

Mastering the basics of a general literary foreign language and educational and professional speech is carried out in parallel with teaching in English the relevant disciplines. This entails an increase in the study load of students and an additional expenditure of time on training. At the same time, professional communication during clinical practice is carried out in the language being studied and

presents certain difficulties for students. Thus, the relevance of this article is explained by the linguistic and sociocultural difficulties that students face in the educational process and in real professional communication with patients.

The importance of the problem, the development of a number of aspects does not mean the solution of all the issues of teaching professional dialogical speech. Many of them still require special scientific research and practical implementation in the educational process. Based on this, the purpose of the article is to consider linguistic and sociocultural factors that affect the effectiveness of teaching dialogic speech in the educational and professional field of communication. Some of these factors are due to the very nature of dialogic speech, which presupposes the ability not only to generate, but also to perceive dialogical texts. As you know, the act of speech perception consists of such components: a perceived text, a method of transmitting information, as well as a recipient who receives information. If at least one of the terms contains any violations, it complicates the process of understanding.

In the text itself, vocabulary, types of word connection, syntactic organization of the text, etc. can complicate its understanding. The sound method of text transmission also leads to problems in understanding sometimes, which is associated with the individual speech style of the speaker, especially the pronunciation and intonation. Deviation from the norm in the act of perception can be determined by such properties of the recipient as unpreparedness, insufficient knowledge of vocabulary, grammar, syntactic structure of the language, etc.

Since in dialogical professional speech there is no way to make adjustments to the sounding text, so far it is possible to act only on the recipient, passing on to him knowledge about the features of the sounding text. In the training of professional communication of medical students, the central place is occupied by professional dialogue.

Professional dialogue "Doctor-patient" is characterized by a number of features that should be the subject of consideration in the classroom. Firstly, there are differences at different linguistic levels of

speech of the doctor and patient. At the same time, the doctor is not only a communication leader who owns the strategy and tactics of conducting dialogue, but also a recipient. Therefore, he must adequately perceive the information and be able to correctly respond to the patient's speech behavior. When analyzing the mistakes of foreign students in language classes, it is necessary to take into account lexical and grammatical factors in the educational process.

The doctor's speech in the process of communicating with the patient is a more codified version of the literary language. In the educational process, as a rule, enough attention is paid to the development of the lexical and grammatical correctness of the doctor's speech, the ability to choose forms, grammatical structures when communicating with the patient. To a lesser extent, attention is focused on demonstrating the characteristics of the patient's speech. It is characterized by great freedom in the choice of lexical and grammatical means, the widespread use of everyday colloquial vocabulary, as well as lexical and grammatical constructions.

Getting acquainted with patterns of dialogic speech, students have difficulty understanding the patient's response lines. In the future, this may cause failures in professional communication.

Obviously, a scientific study of not only lexical and grammatical, but also syntactic, stylistic and other linguistic factors is necessary. It is well known that the syntactic features of dialogical speech include conciseness, conciseness, formal incompleteness. The teacher's explanation, demonstration of dialogical speech samples, compilation of the doctor's questions on the patient's response cues, etc. help to remove syntactic difficulties.

Failures in professional communication can be observed not only at the linguistic, but also at the sociocultural level. If students are not familiar with the peculiarities of the foreign cultural perception of the surrounding world, etiquette norms, non-verbal means of communication, they demonstrate an incorrect understanding of the interlocutor's speech, including the patient, as well as the inability to adequately respond to his speech behavior. In such cases, there is an interference of pictures of the world - both

general and linguistic. The prevention of interference in the educational process is possible due to the reduction of the sociocultural distance between the participants in communication in the process of the formation of sociocultural competence. One of the main tasks in the process of formation of sociocultural competence is the acquisition of foreign cultural knowledge, the formation of skills and behavioral skills with representatives of a different culture, as well as the formation of tolerance and acceptance of other people's values among students.

Currently, scientists are increasingly engaged in the study of the characteristics of national pictures of the world, verbal and non-verbal means of communication between different societies including in comparative terms. The results of these studies are the foundation through which practice teachers teach students intercultural communication skills.

When foreign students are not familiar with the standard ideas of a foreign cultural patient, they perceive the behavior of this patient through the prism of their cultural values and norms. This leads to incorrect conclusions about the behavior of the interlocutor. Undoubtedly, acquaintance of students with the cultural-specific features of the interlocutor's behavior contributes to his correct interpretation and success in professional communication.

In conclusion it is necessary to say that teaching foreign students conversational speech in the dyad "Doctor-patient", it is important to remove difficulties, given the multilevel factors. For this, further studies of both linguistic and sociocultural characteristics of professional dialogue are needed.

References:

1. Brown R. F., Bylund C. L. Communication skills training: describing a new conceptual model. *Academic medicine*. 2008. №83 (1). P. 37–44.
2. Millrood R. Communicative Language Teaching. Modular Course in ELT Methodology. Moscow: Drofa, 2001. 256 p.

РОЗРОБКА ТА ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ
ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ З БІООРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ В
МЕДИЧНОМУ ВУЗІ

Volodchenko I.I./Володченко І.І.

Velychko N.V./Величко Н.В.

Evgrafova N.I./Євграфова Н.І.

Donetsk National Medical University,

Донецький національний

медичний університет,

Лиман,

***Анотація.** В роботі розглядається можливість використання віртуальної хімічної лабораторії для проведення лабораторного практикуму з біоорганічної хімії в умовах дистанційного навчання в медичному вищому навчальному закладі*

***Ключові слова:** віртуальна хімічна лабораторія, біоорганічна хімія, медичні ВНЗ*

Роль природничих наук в підготовці лікаря будь-якого профілю дуже важлива. Медицина широко використовує досягнення сучасної фізики, хімії та біології. Підготовку майбутнього професіонала неможливо уявити без вивчення хімічних наук. Для розуміння біохімічних процесів в живому організмі необхідні знання з усіх розділів хімії. Однією з найважливіших складових частин освітнього процесу при вивченні хімії в медичних вузах є лабораторний практикум.

Доцільність широкого впровадження в навчальний процес віртуальних лабораторних практикумів з хімії можна обґрунтувати вимушеною необхідністю дистанційного навчання в період карантину. У зв'язку з пандемією COVID 19 розробка віртуального лабораторного практикуму є досить актуальною.

Під віртуальною хімічною лабораторією ми розуміємо комп'ютерну програму, що дозволяє моделювати хімічний процес, змінювати умови та параметри його проведення.

У віртуальній хімічній лабораторії можна виконати як

окремий експеримент, наприклад, з метою демонстрації конкретного явища або властивості, так і віртуальну лабораторну роботу.

З дидактичної точки зору віртуальна лабораторна робота розглядається як метод, форма та засіб навчання, в ході реалізації якого учні під керівництвом викладача і за задалегідь розробленим планом виконують певні практичні досліди, оперуючи образами речовин та компонентів обладнання, що відтворюють зовнішній вигляд і функції реальних предметів. Віртуальні лабораторні роботи в цілому сприяють досягненню тих же дидактичних цілей, що і реальні, носять дослідницький характер, викликають інтерес, сприяють здобуттю навичок роботи з реактивами, приладами та обладнанням сучасної лабораторії.

Технічно віртуальна лабораторна робота являє собою комплексний ресурс, який включає:

- власне віртуальну лабораторію як комп'ютерну програму, що моделює основні етапи виконання лабораторної роботи;
- набір віртуальних реактивів і обладнання;
- методичні вказівки, що містять теоретичні відомості, конкретні завдання, порядок виконання роботи, вимоги до звіту.

На сьогодні вибір віртуальних хімічних лабораторій обмежений. В основному це закордонні програмні продукти: Chemlab, Crocodile Chemistry 605, VirtualChemistryLab, Dartmouth ChemLab.

Для проведення віртуальної лабораторної роботи з біоорганічної хімії нами була обрана програма VirtualChemistryLab 2.0 Portable.

Програма має базу хімічних реакцій і може візуально показувати більшість з них. Технології, за допомогою яких в даній програмі ставляться експерименти, близькі до роботи в реальній лабораторії. Застосування даної програми дозволяє підтримувати у студентів інтерес до досліджуваного матеріалу, а також стимулює їх до самостійного набуття знань.

Нами розроблена методика проведення віртуальної лабораторної роботи з теми «Ліпіди. ВЖК»:

1. Реакції ненасичених жирних кислот

Принцип методу: окислення ненасичених карбонових кислот у складі тригліцериду перманганатом калію та бромною водою.

2. Обмилення жиру водним розчином лугу. Якісна реакція на багатоатомні спирти

Принцип методу: лужний гідроліз складноефірного зв'язку 35% розчином натрію гідроксиду. Якісна реакція гліцеролу з $\text{Cu}(\text{OH})_2$ з утворенням кольорового комплексу.

Робочий стіл віртуальної лабораторії візуально представляється як повне, але трохи спрощене, зображення столу реальної лабораторії: хімічний посуд та інші прилади зображуються в реальних пропорціях і розташуванні (використовуються підставки і тримачі), речовини мають відповідне дійсності забарвлення та протікання хімічних реакцій можна спостерігати візуально. Таким чином, користувач отримує уявлення про роботу в реальній лабораторії.

Розробка і впровадження інформаційних технологій навчання в навчальний процес медичного вузу мають дуже велике значення на сучасному етапі інформатизації освіти. Застосування інформаційних технологій в навчальному процесі сприяє підвищенню рівня знань і умінь студентів, забезпечує позитивну мотивацію при навчанні, створює можливість використання проблемно-орієнтованого навчання та дозволить майбутнім фахівцям вільно орієнтуватися у своїй професійній діяльності.

Віртуальні лабораторні роботи в процесі навчання надають можливість самим студентам структурувати навчальний матеріал, проводити самостійний пошук додаткової інформації та творчо осмислювати програмний матеріал.

INDIVIDUALIZATION OF EDUCATIONAL PROCESS AS ONE OF THE ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN STUDENTS

Гейченко К.І.,

*к.пед.наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки,*

Рагіна Ж.М.,

*к.пед. наук, доцент кафедри мовної підготовки
Запорізький державний медичний університет,
м. Запоріжжя, Україна*

Abstract. *The article highlights certain psychological processes that is the basis of individualization as one of the factors of the effectiveness of teaching foreign language.*

Key words: *individualization, language acquisition strategies, psychological processes, foreign students.*

The communicative and cognitive approach of teaching language foreign students in Ukrainian universities of non-philological profile involves the formation of a linguistic personality as an active subject of the educational process, taking into account their psychological characteristics to solve the problem of individualization of education. The separation of an individual approach into an independent principle of teaching is traditionally and universally recognized in modern didactics.

However the concept of “individual approach” is still interpreted differently. Individualization is understood as one of the forms of organization of educational work of students in the lesson. But there one more term - “individual form of work”. Others scientists identify an individual approach with a differentiated one. But the last one is only one of the methods of the previous. We proceed from the fact that the principle of an individual approach is the principle of active influence on the mental development of students in order to achieve their maximum development. Not training should be tailored to the individual characteristics of the student, but the student should be tailored to the increasingly complex learning process.

The purpose of the article is to consider some psychological processes and the importance of taking them into account for the individualization of the educational activities of foreigners. Recently much attention has been paid to the consideration of the problem of individualization: Arutyunov A.R., Vrublevskaya E.S., Vyatutnev M.N., Demchenko V.A., Zimnyaya M.A., Kovaleva T.M., Kuzovlev V.P. , Leontyev A.A., Maslow A., Nikolaeva S. Yu., Protasova T.N., Rogova G.V., Sukhanova E.A., Shlyakhov V.I., Elkoni D. B. Individualization of learning is essentially about taking into account all the many-sided properties of the learner and correlating learning methods with them. It permeates the entire educational process and is one of the conditions for teaching communication to foreign students.

In the modern methodology of teaching foreign languages at a non-philological university, the tendency to pay close attention to the individual characteristics of students while mastering their communicative competence is very relevant that leads to a redistribution of the roles of teacher and student in the educational process. The focus of scientists has already shifted from a learning strategy to a learning strategy for learning content. The basis of the teacher's activity is not the process of transferring ready-made knowledge, but the process of stimulating the motivational sphere and the cognitive activity of students with providing them with a wide range of methods, forms, techniques and means to improve their intellectual and professional level. At the same time, the psychological factor of the study of foreign languages is advanced to the leading position. Pedagogical experience and numerous recent studies show that the individuality, the uniqueness of the psychological processes is a part of the mastery strategy and have a great influence on the productivity of the entire educational process.

It is known that foreign students with different levels have different communicative needs, motives for learning a language, have different possibilities for processing teaching units, etc. Meanwhile, in the front-group organization of the educational process, the individual characteristics of students are not taken into account, and therefore students are deprived of the opportunity to

develop their own program of speech behavior in accordance with communicative needs and on the basis of the most effective methods and methods of working with units of instruction for them.

Optimization of student learning activities will certainly improve the productivity of learning and mastery. After all, the quality and speed of mastering the language increases as the technique of presenting material in textbooks approaches those combinations of techniques and methods that are used by foreign students in the educational process.

To solve the problem of individualization of instruction, we believe, it is necessary first of all to select all the components that make up the strategy of mastering a second language. Unfortunately, in the teaching methodology, it is not yet possible to find a complete list of factors (components) involved and affecting language acquisition, since it apparently does not exist. In the methodological literature at present we can find descriptions of many psychological processes that are observed in the student's activity in general, while mastering any unknown material. However the components of intellectual activity in works are usually interpreted as universal phenomena inherent in all people who perceive and process educational information. And the questions of determining the specifics of the psychological processes in the study of individual subjects in general remains open. Consequently, individualized learning has not yet received scientific justification.

Every student is distinguished by a specific style of acquiring, organizing and storing knowledge, skills for their subsequent use in communication. The components that make up the mastery strategy in the methodology usually include such as the communicative needs of students, ability to language, motivation for learning, reliance on the native language, a tendency to systematize the phenomena studied, the relationship between the easy / difficulty of learning and the simplicity / complexity of the training material, self-control, etc. Since not all components of the mastery strategy are currently sufficiently studied, then, naturally, the accounting of individual characteristics taught in the educational process is not fully implemented.

Like any ability, the ability to master a foreign language is manifested in activity and is a combination of different properties: the ability to master phonetics, vocabulary, grammar, to master the skills of oral and written speech. Ability to a foreign language is associated with thinking processes. In order for the learning process to be carried out more successfully, it is necessary to establish what type of mental activity a particular student has. When teaching a language, not only the speed of mental orientation is important, but also such qualities of thinking as thoughtfulness, creativity, systematicity and consistency. These properties of thinking, which can be manifested only in a specific activity, most characterize the individual characteristics of students. But these abilities can develop provided that a differentiated approach to students in the process of their education is implemented. It is useful for foreign students with various typological features of memory to give individual tasks to consolidate the new material being studied and transfer it to long-term memory. And only after mastering this material, give exercises on the development of other types of memory. Each lesson should have a clear structure with dividing it into small but independent parts, which will help to keep the attention of foreigners on more material. It is important to develop involuntary memorization in those students who use mechanical memory in all cases, which is unproductive for learning.

Taking into account the individual characteristics of non-philological students in the process of studying foreign language will certainly contribute to the effectiveness of their training.

References:

1. Arutyunov A. R., Kostina I. S. Kommunikativnaya metodika russkogo yazyka kak inostrannogo i inostranny`kh yazykov - M., 1992
2. Dudley-Evans, A. and A.M. St. John, Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach, Cambridge University Press, Cambridge, 1998. – 301 p.
3. Nikolaeva S. Yu. Individualizatsiya obucheniya inostrannym yazykam / kand. dis. - K., 2002.

THE ROLE OF CRITICAL THINKING IN THE FUTURE
TEACHERS' TRAINING
РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Yatsii Oleksandr Mikhailovych,

Ph. D. in Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogics,

South-Ukrainian National Pedagogical University

named after K. D. Ushynsky,

Odessa, Ukraine

Hurin Ruslan Serghiyovych,

Ph. D. in Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Pedagogics,

South-Ukrainian National Pedagogical University

named after K. D. Ushynsky,

Odessa, Ukraine

Яцїй Олександр Михайлович,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

м. Одеса, Україна

Гурїн Руслан Сергійович,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки

Державний заклад «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

м. Одеса, Україна

Abstract. *The current pace of both society development and higher education system reformation requires from teachers and future teachers a highly developed ability for critical thinking. Humans' critical thinking initiates significant innovative achievements, and thus determines the success in both solving important problems of today and in training future teachers, in particular.*

Key words: *thinking, critical thinking, future teacher, education content reformation, innovative technologies.*

Анотація. *Сучасний темп розвитку суспільства та реформування системи вищої освіти потребує від викладачів і майбутніх учителів високого рівня розвитку критичного мислення, яке визначає успішність розв'язання важливих проблем сучасності та підготовки майбутнього вчителя, зокрема.*

Ключові слова: *мислення, критичне мислення, майбутній вчитель, навчання, реформування змісту освіти, інноваційні технології.*

Among the most important human abilities in the modern world there can be found the capability to analyze situations and phenomena in their variability, formulate original decisions, the aptitude to put right questions. Those are considered the prerequisites for critical thinking. Under the conditions of reforming the education content, when the implementation of educational innovative technologies requires a high level of critical thinking, the outlined issue becomes of current interest.

The modern teacher's task is to promote the development of the future teachers' intellect, their critical and creative thinking, which will contribute, first of all, to the determination of their own identity. Numerous scientists devoted their research to the different aspects of critical thinking investigation. Among them are the following: I. Baranova, A. Crawford, D. Dewey, N. Gupan, D. Halpern, D. Mackinster, S. Matthews, K. Meredith, L. Pilipchatina, O. Pometun, L. Potapenko, E. Saul, J. Steele, I. Sushchenko, C. Temple, S. Terno, O. Tyaglo, D. Ziegler and others.

Thus, by defining critical thinking as an active process, D. Dewey contrasted it with passive thinking, in which you simply receive information from someone. For D. Dewey and his followers, the essence of critical thinking is that it is an active process – if you think about yourself and for yourself, ask questions, find relevant information, etc., and do not learn mostly passively from someone else (Dewey, 1909).

In turn, summarizing the views of many researchers, the scientists O. Pometun and N. Gupan define critical thinking as a complex, multidimensional and multilevel phenomenon, a special type, way of thinking, which is a set of mental strategies and procedures, mastering

of which includes the fluent usage of human mental operations for processing information at the high level, formulation of solid conclusions and assessments in favor of decision making process. Critical thinking is contemplating the process of thinking, when a person analyzes his own thinking in order to improve it. Such improvement is possible being based on the effective thinking strategies application and standards of right thinking [1, p. 69]. Thus, in order to successfully develop critical thinking, the teacher himself/herself should master the new way of thinking, appropriately perceiving the program material content, being able to choose and apply those methods and techniques that will promote the development of students' new thinking skills. The most optimal for this purpose are the methods of problem-based learning – research, dialogic, heuristic, i.e. methods awakening the «research reflex», in the process of which such type of questions is often asked as «What if...?» and the right answers are sought for [2, p. 86].

The rapid development of technologies requires from the future teachers not only mastering the new sets of knowledge and skills, but also constant evaluation of the results and consequences of their own actions and behavior. Well-educated graduates should not only know and understand scientific ideas and concepts, but also be motivated to think critically, convincingly present their own point of view during discussions and defend their position, use their knowledge to improve their own lives, as well as make their own contribution to the life of the country and the world. Thus, highly developed critical thinking is essential for effective learning and productive daily life. Therefore, the potential of person's critical thinking becomes the basis not only for providing the high quality of his/her life, but also the life success and professional growth and improvement as well.

From the pedagogical point of view, critical thinking is presented as an accurate list of mental operations, which students can be taught step by step. In this way the researchers O. Pometun and N. Gupan understand critical thinking as the type of thinking that is characterized by the human ability to: clearly realize the

problems, ask appropriate profound questions; analyze, compare, synthesize, evaluate information from any source; venture hypotheses and evaluate alternatives; make a conscious choice, make a decision and justify it [1, p. 69].

Defined by most of the researchers the main characteristics of critical thinking are as follows: activity of thinking, its reflexive nature, logic (compliance with criteria, mastery, discipline, balance), independence (self-regulation, self-control and self-adjustment), being focused on solving problems. That makes it possible to compare critical thinking with other types of thinking and distinguish it from reproductive, intuitive, figurative ones and find common basics with discursive, logical, productive, theoretical thinking, etc. [3, p. 92]. A person applying critical thinking is able to determine the problem; check the information used; analyze the statements underlying the information; take into account alternative points of view; determine the presence of subtext in information; synthesize the acquired knowledge; draw conclusions; make optimal decisions [2, p. 85].

In the modern educational environment, in addition to future teachers' having mastered and being able to demonstrate the skills, it is important to apply in the teaching process methods of solving real problems as well as higher education applicants' opportunity for making optimal decisions in various situations.

Summarizing the above mentioned, we can come to the **conclusion** that in today's society high level of independent thinking plays a leading role in implementing innovative achievements and determines successful solving of nowadays educational tasks. In modern conditions of education reforming, special attention is given to the future teachers' ability to think critically, as it contributes to their professional development. Therefore, the prospect of further research we consider in investigating the ways of future teachers' critical thinking developing.

References:

1. Pometun O. Yak rozvyvaty krytychne myslennya uchniv za dopomohoyu novoho pidruchnyka z istoriyi Ukrainy (How to develop students' critical thinking by means of the new textbook on

the History of Ukraine) / O. Pometun, N. Hupan // *Istoriya i suspil'stvoznavstvo v shkolakh Ukrayiny: teoriya ta metodyka navchannya*. – 2018. – № 2. – S. 69-76.

2. Potapenko L. V. Rozvytok krytychnoho myslennya uchniv ta vchyteliv (Development of students' and teachers' critical thinking) / O. Pometun, N. Hupan // *Tavriys'kyi visnyk osvity*. – 2014. – № 4(48). – S. 84-86.

3. Pometun O. I. Krytychne myslennya yak pedahohichnyy fenomen (Critical thinking as a pedagogical phenomenon) / O. I. Pometun // *Ukrayins'kyi pedahohichnyy zhurnal*. – 2018. – № 2. – S. 89-98.

4. Dewey John. How we think. Publication date, 1910, p. 9.
Код доступу: <https://archive.org/search.php?query=date:1910>

Педагогічні науки

СУЧАСНА ТЕОРІЯ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ПОЛЯ

Данилова І.В

аспірантка

Науковий керівник **Благодаренко**

кафедра методики фізики

Анотація: Газонаповнені детектори засновані на зборі заряджених частинок, вироблених вхідного випромінювання. Простий в конфігурації газ заповнений детектор був розроблений з циліндричний катод і тонкий анод. Катод виготовлений з алюмінію, 8 мм завтовшки і анод-це тонкий мідний дріт. Детектор і електроніка, пов'язані з випробування в NR PRL, У шляхом розміщення альфа-джерела (AM 241) всередині детектора і наповнення камери p-10 газом (90% аргону і 10% метану).

PEDAGOGICAL SCIENCES: Volsource (Am 241) inside the detector and by filling the Chamber with P-10 gas (90% argon and 10% methane). High voltage has been applied and the pulse heights of the detector are analysed with oscilloscope and MCA. Plotting of applied Voltage versus pulse heights gives us a nice plateau which starts from

650 V and extends up 850V and above. Further, from the shape of bipolar amplified pulse it could be confirmed that the signal is almost free from the noise and distortion due to faulty components.

Ключові слова: *електричне поле його взаємодія ,методи досліджень,теорії виникнення,поняття поля.*

Мета дослідження: прояви електромагнітного поля, теорема виникнення.

Об'єктом дослідження: теорія виникнення електромагнітного коливання.

Електромагнітна взаємодія — найбільш досліджена з чотирьох фундаментальних фізичних взаємодій, адже нею зумовлено більшість явищ у світі, які оточують людину. Електромагнітна взаємодія відповідає за притягання електронів до ядер атомів, а тому відповідає за формування атомів та молекул і за їхні властивості. Проявом електромагнітної взаємодії є також світло — потік фотонів.

Основними рівняннями електромагнетизму є рівняння Максвелла. Поширюється у формі електромагнітного поля, що складається з векторних безвізових квантів — фотонів. Завдяки нульовій масі фотонів взаємодія є далекодією; прикладом електромагнітної взаємодії на великій відстані є прийом випромінювання галактик і квазарів на відстанях у мільярди світлових років. В електромагнітній взаємодії беруть участь кварки і лептони, що мають електричний заряд, натомість вона не впливає на нейтральні частинки нейтрино[1].

Електромагнітна взаємодія в школі взаємодій Редагувати

Серед фундаментальних взаємодій другою за інтенсивністю є Електромагнітна взаємодія. Слабша лише від сильної взаємодії (яка має коротший радіус дії) та набагато сильніша за слабку взаємодію і гравітацію. Особливістю електромагнітної взаємодії є те, що електричні заряди бувають двох знаків, а тому можуть як притягатися, у випадку різнойменних зарядів, так і відштовхуватися, у випадку однойменних зарядів. Цим електромагнітна взаємодія суттєво відрізняється від гравітаційної, яка завжди має характер притягання. Завдяки існуванню двох типів зарядів,

більшість тіл у навколишньому світі електрично нейтральні, в той час як великі маси створюють великі сили тяжіння, попри слабкість гравітаційної взаємодії.

Електромагнітна взаємодія за своєю інтенсивністю в $10^2 \dots 10^3$ разів слабша від сильної взаємодії і спостерігається між електрично зарядженими частинками. Нею зумовлені кулонівські сили, процеси народження електронно-позитронних пар γ -фотонами, распад π -мезона на два γ -фотона. Електромагнітні взаємодії відрізняються від сильних взаємодій тим, що вони досить слабкі (константа взаємодії набагато менша за одиницю). При цьому можна провести точні розрахунки і побудувати досить досконалу теорію електромагнітних взаємодій — квантову електродинаміку. У класичних (квантових) рамках така взаємодія описується законами класичної електродинаміки, а квантовий опис електромагнітної взаємодії дає квантова електродинаміка.

Природу електромагнітної взаємодії можна описати, якщо припустити, що електрони обмінюються фотонами подібно до того, як нуклони обмінюються π -мезонами. Тільки обмін фотонами відбувається не за 10^{-23} с, а за 10^{-20} с — характерний час електромагнітної взаємодії. На відміну від сильної взаємодії для електромагнітної взаємодії порушується закон збереження ізотопічного спіну[2].

На сучасному етапі розвитку фізики висунута ще теорія електрослабкої взаємодії, яка об'єднує ці два типи взаємодії в єдине поле.

Історія вивчення електромагнітної взаємодії Редагувати

Протягом тривалого часу електричні та магнітні процеси вивчалися незалежно одне від інших.

Поняття поля (електричного та магнітного) ввів М. Фарадей у 1830 році. Згідно з цими уявленнями, заряджені частинки або струми створюють в усіх точках оточуючого їх простору особливий стан — поле, яке діє на всяку іншу заряджену частинку або струм, розміщені в довільну точку цього простору. Отже, поле заряджених електричних частинок або струмів зосереджене в усіх точках простору, що їх оточує. У

кожній такій точці електромагнітне поле характеризується енергією, імпульсом.

Вирішальний крок у пізнанні електромагнетизму зробив у середині XIX століття Дж. К. Максвелл, який об'єднав електрику й магнетизм у єдину теорію електромагнетизму - першу єдину теорію поля. Він стверджував, що електромагнітне поле може існувати і вільно, незалежно від джерел, які його створили, у вигляді електромагнітних хвиль. У 1865 році Джордж Максвелл теоретично показав, що електромагнітні коливання за своєю внутрішньою природою мають властивість поширюватись у просторі зі швидкістю світла[3].

А в середині 60-х років XIX століття Максвелл, працюючи над експериментальними результатами (дослідження явища електромагнітної індукції) Фарадея, дійшов висновку, що в природі існує зворотній процес - змінне електричне поле викликає появу змінного магнітного поля (вихрового). Отже, магнітне поле може створюватися не тільки електричним струмом - рухомими зарядами, але й змінним електричним полем.

Потім були вже досліди Герца, які показали, що електромагнітні хвилі мають такі властивості: в однорідному середовищі поширюються рівномірно і прямолінійно; відбиваються діелектриками, а ще краще провідниками, при цьому виконуються закони відбивання хвиль; заломлюються; фокусуються; дають явища дифракції та інтерференції; поляризуються. Для отримання електромагнітних хвиль Герц використав простий пристрій, який нині називають вібратором Герца або відкритим коливальним контуром. Пізніше, пристрій, що здатний випромінювати електромагнітні хвилі, Герц назвав антеною, що в перекладі означає вуса.

Важливим етапом у вивченні електромагнітної взаємодії стало вивчення й розвиток радіозв'язку: коли було створено, в 1913 році, генератор електромагнітних коливань, за допомогою якого можна було здійснювати надійний і високочастотний радіотелефонний зв'язок - передачу розмови чи музики за допомогою електромагнітних хвиль.

Отже, існування електрона (одиниці електричного заряду) було доведене в 90-і роки XIX століття. Але не всі матеріальні частинки є носіями електричного заряду. Електрично нейтральними є, наприклад, фотон і нейтрино. У ньому відмінність електрики від гравітації. Усі матеріальні частинки створюють гравітаційне поле, тоді як електромагнітне поле пов'язане тільки із зарядженими частинками. На сьогодні ці питання є актуальними.

Електромагнетизм та його особливості.

Лікратура:

1. Архів оригіналу за 25 липня 2017. Процитовано 10 липня 2017.

2. Винятком є черенковське випромінювання, коли частинка рухається не у вакуумі, а в середовищі, і її швидкість перевищує швидкість світла в цьому середовищі.

3. «Електромагнетизм». Підручник «Концепції сучасного природознавства» створено й підготовлено до друку Валентином Глібовичем Падалко — доктор фізико-математичних наук, професор, колишній завідувач кафедрою фізики Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського "ХАІ", фізик-експериментатор в галузі фізики плазми.

4. Визначення й особливості електромагнітної взаємодії

5. «Найкоротша історія часу»: Стівен Гокінг, Леонард Млодінов: «Family Leisure Club», 27 лип. 2016 р.

6. Іван Болеста (2013). Теорія електромагнітного поля: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.

7. С. Е. Фріш і О. В. Тімірева (1953). Курс загальної фізики. Том II. Електричні і електромагнітні явища. Київ: Радянська школа.

8. І. М. Кучерук, І. Т. Горбачук, П. П. Луцик (2006). Загальний курс фізики: Навчальний посібник у 3-х т. Т. 2. Електрика і магнетизм. Київ: Техніка.

9. Сугаков В. Й. Електродинаміка. — К. : Вища школа, 1974. — 271 с.

10. Федорченко А. М. Класична механіка і електродинаміка // Теоретична фізика. — К. : Вища школа, 1992. — Т. 1. — 535 с.
11. Ландау Л. Д., Лифшиц Е. М. (1974). Теоретическая физика. т. II. Теория поля. Москва: Наука.
12. Берестецкий В. Б., Лифшиц Е. М., Питаевский Л. П. (1989). Теоретическая физика. т. IV. Квантовая электродинамика. Москва: Наука.
13. Борн М., Вольф Э. (1973). Основы оптики. Москва: Наука.
14. Сивухин Д. В. (1977). Общий курс физики. т III. Электричество. Москва: Наука.
15. Дж. Д. Бьеркен, С. Д. Дрелл (1978). Релятивистская квантовая теория. Т. Релятивистская квантовая механика. Москва: Наука.
16. Дж. Д. Бьеркен, С. Д. Дрелл (1978). 12. Релятивистская квантовая теория. Т. Релятивистские квантовые поля. Москва: Наука.
17. Тамм И. Е. Основы теории электричества. — М. : Наука, 1989. — 500 с.

УДК 378.147:376 -054.62

Pedagogical Sciences

PECULIARITIES OF CHEMISTRY TEACHING TO
INTERNATIONAL STUDENTS AT THE PREPARATORY
FACULTY

Dychenko T.V.,

*PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the
Theoretical and Applied Chemistry
Department Sumy State University
Sumy, Ukraine*

Summary: The article deals with the problem of training international students in Ukrainian universities. The main features of the study of international students in higher education institutions have been determined: teaching by means of a non-mother tongue in a non-native environment; use of adapted

educational learning materials; the integration of language and subject knowledge. Some methodological principles of chemistry teaching to international students have been considered.

Key words: *chemistry teaching, preparatory faculty, adapted materials*

The preparatory faculty is mandatory for foreign students, who are not proficient in the Ukrainian (Russian, English) language. The international students get ready for further studying in higher educational establishments of Ukraine at this stage. The main aims of chemistry teaching at the preparatory faculty are:

1. to systematize knowledge obtained at home, to fill gaps in school education, conditioned by the differences in national and Ukrainian secondary school educational programs in chemistry, mathematics, biology, etc.:

2. to form cutting-edge concepts of scientific world view, to give profound knowledge of phenomena and laws used while studying technical and medical subjects at the university:

3. to study general technical or medical terminology in Ukrainian (Russian), lexis and lexical constructions, inherent in scientific style:

4. to master the language of chemistry, mathematics, physics, biology as a means of obtaining scientific information in the volume enough to provide reading and understanding of textbooks in Ukrainian (Russian); listening and note-taking of lectures on general academic subjects together with Ukrainian students.

To reach the abovementioned aims, it is necessary to provide methodological support of educational process taking into account advanced teaching technologies. Herewith, of great importance are the peculiarities of students studying at the preparatory faculty, namely: starter level of the language of instruction, low knowledge level of general education subjects (for majority of students); different dates of arrival and beginning of studying. All these require certain changes of educational process, its activation and optimization, the search of new forms and methods of teaching.

Let us consider some methodological principles of general education subjects teaching to international students.

- Minimization of learning material while selecting, taking into account the logic of subject teaching and the requirements of universities of engineer-technical and medical-biological specialization. The selection of basic notions of a subject which require revision only in Ukrainian (Russian) and basic notions introduced for the first time.

- Interdisciplinary coordination of educational programs of Ukrainian (Russian), chemistry, mathematics, physics allow defining the level of language competence, which is an important condition for understanding of the material.

- Visual aids are of great importance for students, who arrived later and started studying later. Maximum provision of classes with tables, charts, drawings, demonstration experiments promotes the increase of training efficiency. The balance of lecturer-student interaction creates the conditions for activation of educational process. The international students are taught to work independently on texts in chemistry, physics and biology in Russian (Ukrainian). Skills to apply obtained information to solve practical tasks are formed. Independent work with didactic materials (charts, tables, drawings, supportive notes, etc.) promotes their cognitive activity and active learning.

- Systematic approach to knowledge assessment allows assessing the level of understanding and mastering the topic, to find out if students managed to reach the mandatory study goals.

According to the curriculum, the various forms of training sessions are provided at the preparatory and main faculties. The efficiency of mastering the material (%) varies and depends on the choice of innovative technologies: lecture - 5%, reading - 10%, audio video recordings - 20%, visual equipment - 30%, group discussions (discussions, brainstorming) - 50%, practice through action - 70-75%, acting as a lecturer - 90% [1].

Lectures, practical and laboratory classes, individual and independent work have proven themselves well when teaching Ukrainian students, but they do not fully provide effective training of international students.

In our opinion, it is non-productive to present new material to international students of the preparatory faculty in the form of a traditional classical lecture. On one hand, the lecturer faces the necessity to repeat many times some phrases, focusing not only and often not so much on the factual subject material, but also on introduction of scientific terminology, clichéd word combinations, lexical constructions and separate words and on their proper use. This is an important and indispensable part of work with international students, but it requires considerable time, which is not enough for consideration and profound studying of the main topic and it can not but affect the quality of material studying of the subject.

On the other hand, having poor knowledge of the Ukrainian (Russian) language, the international students can not fully perceive the lectures by ear and while working independently on printed lectures at home, they face numerous words and word combinations, which they did not memorize during classes. Thus, the students develop fragmentary, mosaic idea of the essence of theoretical provisions of the subject.

Longstanding work with international students confirms that taking into account the lack of language training, the most optimal and effective at the initial stage is a combined form of classes, which is presented by a combination of lecture elements (small amount of information) with practical classes.

It allows reinforcing the theoretical material immediately, identifying gaps in students' knowledge and changing further tasks. Lectures at the preparatory faculty will be productive only at the end of academic year.

When working with international students of both preparatory and main faculties, the teacher-centered, group and individual kinds of training are used. During teacher-centered work, the group works on assignment under the guidance of a lecturer who arranges students to work in one pace. In such case it is difficult to maintain high activity of each student. This is due to the fact that there are students from different countries, with different levels of basic training and different levels of education capability in the groups. In case of teacher-centered

work, the lecturer chooses the average pace of work. Students of low level of educational capability are not able to comprehend whole material, but decrease in pace negatively affects strong students.

Individual activity presupposes independent work of a student. The pace of his/her work depends on degree of purposefulness, development of interests, educational capability and preparation level.

Group work is based on the cooperation of international students in small groups (2-3 students), united by the common learning goals due to indirect guidance of a lecturer [2, 3].

As a rule all three kinds of training are used during classes. When studying new material, general questioning is used, while reinforcing knowledge, group and individual work is applied. The same kinds of training can also be used during assessment.

However, no matter the kind of class we should follow the next rules:

- to present the material in an understandable form;
- to study lexical material (at the preparatory faculty);
- to create positive emotions in students;
- to arouse interest in subject;
- the change types of learning activity;
- to suggest confidence to students in their abilities.

The carried out research allowed making the following conclusions:

It is expedient to teach international students not only the language of instruction, but also general academic subjects at the preparatory faculty. A prospective university student is introduced in general language and general scientific environment in order to study subject terminology and improve knowledge of certain subjects in accordance with Ukrainian curriculum.

The study of international students in higher education institutions has its own peculiarities, for example, teaching by means of a non-mother tongue in a non-native environment; use of adapted educational learning materials; the integration of language and subject knowledge.

References:

1. Булгакова Н. Б. Методика викладання у вишій школі : навч. посіб. / Н. Б. Булгакова, В. О. Рахманов. – К. : НАУ, 2012. – 204 с.
2. Дидактика довузівської підготовки студентів іноземців: навчально-методичний посібник / Н.Б. Булгакова, Т.І. Довгодько, Т.В. Диченко, Н.Н.Чайченко. – Суми: Сумський державний університет, 2017. – 286с.
3. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н. З. Дидник. – К.: Академвидав, 2012. – 224 с. – (Серія «Альма-матер»).
4. Диченко Т. В. Методика навчання хімії іноземних слухачів підготовчих факультетів : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Диченко Тетяна Василівна. – К., 2015. – 221 с.
5. Довгодько Т. І. Загальнонаукова підготовка іноземних студентів до навчання в авіаційному університеті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. І. Довгодько. – К., 2014. – 20 с.

УДК 37.093.2:37

Педагогічні науки

НАУКОВІ ВИМІРИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНИХ КОЛЕДЖІВ (на прикладі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»)

Марценюк О.Г.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Анотація: Дана стаття розкриває можливості та потенціал сучасних педагогічних коледжів щодо організації та проведення наукової діяльності відмінної від університетської, використовуючи такий ресурс як видавнича діяльність і

книговидання. Показані особливості, форми та переваги видавничої справи на прикладі КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Ключові слова: наукова діяльність, коледж, книговидання, видавнича справа, науково-методична думка

В період стрімкої діджіталізації усіх сфер діяльності людства, друковане слово було і залишається актуальним і невід’ємним джерелом передачі знань, досвіду та особистих думок. Відповідно до «Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах» [1] одним із шляхів вирішення завдань та пріоритетних напрямів розвитку вишу є саме організація інформаційної та видавничої діяльності, популяризації досягнень науки вищої школи через засоби масової інформації, мережу Інтернет.

Оприлюднення результатів наукової, науково-технічної та навчально-методичної роботи викладачів коледжу через друковані видання залишається пріоритетним. Як свідчать матеріали багатьох останніх конференцій і науково-методичних семінарів, на перше місце виступає видавнича справа інститутів та університетів, а видавнича діяльність коледжів залишається поза увагою наукової спільноти. Ми погоджуємось з думкою авторки наукової статті «Передумови ефективної діяльності видавництва вищих навчальних закладів» Давидовою Л.В., що «важливим компонентом амбіцій університету є вихід його інтелектуального продукту в національний і світовий простір ... залежно від нормативних позицій, цільових імперативів і внутрішніх можливостей видавництва здатне ефективно діяти як самостійний гравець глобалізованого науково-освітнього ринку» [2, с. 63]. Продовжуючи, хочемо зазначити, що коледжі України накопичили достатній досвід у видавничій справі і використовують можливості власного книговидання як чинник інтелектуального розвитку суспільства і просування іміджу свого закладу, а саме коледжу, технікуму або училища.

Ідеї сучасного українського коледжу та його місії сформульовані у багатьох дисертаційних дослідженнях та є предметом обговорення численних науково-практичних та науково-методич-

них конференцій та семінарів. Однак, проблеми організації та діяльності видавництва коледжів України залишились поза увагою суспільства.

На порталі Osvita.ua авторами статті про видавничу діяльність українських учительській товариств висвітлюється історія зародження та розвитку періодичних педагогічних видань з 1881 року на території Галичини. У статті зокрема зазначено, що «вагоме місце у видавничій діяльності ряду учительських товариств зайняв випуск методичних посібників для вчителів, пропагандистської літератури для різних верств населення, підручників українською мовою, науково-популярних книжок для дітей та іншої літератури. Разом з тим, не все заплановане вдалося здійснити. Брак коштів та байдужість з боку української громадськості, відсутність підтримки від державних органів негативно впливали на видання та розповсюдження книг, тому чимало задумів не було реалізовано до кінця. Однак, незважаючи на це, українські вчительські товариства зробили вагомий внесок у справу видання педагогічної та науково-популярної літератури свого часу, сприяючи розвитку національного шкільництва» [3]. Отже, враховуючи той факт, що перші педагогічні інститути та університети утворились на базі педагогічних шкіл та училищ, саме сучасні педагогічні коледжі стояли у витоків видавничої діяльності, а періодичні видання того періоду виконували місію згуртування педагогів та їхнього натхнення.

У даній статті ми хочемо детально проаналізувати стан та перспективи видавничої справи комунальних закладів вищої освіти – коледжів, на прикладі Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу. Основним заданням даної статті є привернення уваги, розмежування та виділення особливостей видавничої справи коледжів та університетів як рівноправних учасників системи вищої освіти України.

Проблема відсутності інтересу до видавничої діяльності коледжів України, ймовірно, пов'язана з нерівноправним ставленням до коледжів загалом у порівнянні з університетською освітою.

Прийняття нової редакції Закону України «Про вищу

освіту» відповідно до прикінцевих положень ставить коледжі у нерівні умови порівняно з університетами, зокрема в частині необхідності обґрунтування відповідності визначеному у даному законі типу навчальних закладів – коледж [4].

У 2000-х роках більшість училищ були переведені у систему коледжів, це дало змогу ліцензувати програми підготовки бакалаврів і створити гідну конкуренцію університетам, які так само провадять підготовку бакалаврів. Зі зміною типу навчального закладу Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж з 2004 року провадить підготовку бакалаврів за напрямками підготовки «Початкова освіта», «Дошкільне виховання», «Музична освіта», «Фізичне виховання» та «Філологія». Підготовка бакалаврів вимагає наявності потужного професорсько-викладацького складу, відповідну матеріально-технічну базу, посилення наукової складової при підготовці фахівців.

Отже, якби не намагались оптимізувати сучасні педагогічні коледжі, вони виборюють своє гідне місце в системі вищої освіти України: засновують факультети, відкривають кафедри, посилюють наукові кадри кандидатами та докторами наук, беруть активну участь у науковій та міжнародній діяльності, вдосконалюючи традиційні підходи до практичної підготовки майбутніх фахівців педагогічної галузі. Важко уявити сьогоднішній дитячий садочок або загальноосвітню школу, у яких працюють вихователі та вчителі-теоретики або науковці, в сучасних навчальних закладах є велика потреба у педагогах-практиках, яких і випускають сучасні педагогічні коледжі.

Сучасні педагогічні коледжі можна по праву назвати науково-методичною майстернею. Щорічно у коледжах проходить атестація науково-педагогічних працівників, яка свідчить про надзвичайно високий науково-методичний потенціал викладачів. У скарбниці більшості викладачів з'являються нові форми та підходи до навчання студентів, власні методичні розробки, які покращують рівень та якість багатьох освітніх процесів. У коледжах проводяться конкурси на найкраще заняття, педагогічний досвід, методичне видання тощо. Окрім участі викладачів коледжів у

науково-методичних семінарах, читаннях та конференціях, є така форма співпраці та обміну досвідом – методичні об'єднання, які значно посилюють методичну складову освітнього процесу [5].

Усі вищезазначені положення послужили міцним фундаментом для організації та впровадження видавничої і редакційної діяльності Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу.

Активна видавнича діяльність у Вінницькому гуманітарно-педагогічному коледжі почалась з 2007 року, коли в коледжі з ініціативи директора, спеціаліста вищої категорії, викладача-методиста Войцехівського Костянтина Францовича були проліцензовані бакалаврські програми підготовки фахівців в галузі освіти; створена науково-методична рада коледжу під головуванням досвідченого методиста, спеціаліста вищої категорії, викладача-методиста Рудої Тетяни Вікторівни. Логічним продовженням видавничої та редакторської справи стало започаткування у 2012 році періодичного видання «Вісник науково-методичних досліджень», діяльність якого здійснювалась під загальним керівництвом к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Книговидання в коледжі має свою специфіку і характерні ознаки. Викладачі коледжу активно видають навчальні посібники, навчальні наочні посібники з образотворчого мистецтва, практичні поради та практикуми (саме такими користуються не тільки студенти коледжу, а й педагогічного університету для роботи з дітьми в літніх оздоровчих таборах), словники як мовні так і енциклопедичні, тлумачні та термінологічні словники, атласи та довідники. Але особливою популярністю серед педагогів користуються робочі зошити. Учасники освітнього процесу створюють робочі зошити з дисциплін, окремих параграфів, спеціальних розділів та тем. У методичній літературі використовується паралельно термін «зошит з друкованою основою».

Отже, видання навчальної книги в коледжі покликана не відсутністю або нестачею навчальної літератури, а навпаки розширенню можливостей друкованих видань, які б сприяли розвитку навичок опрацювання першоджерел, розвитку та стимулюванню самостійної роботи здобувачів освіти, а також

видання педагогів-практиків дозволяють заповнити ті пробіли у навчальній літературі, які не були помічені авторами, науковцями-теоретиками.

Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу (віднесений до переліку періодичних видань України, які мають державну реєстрацію) – науково-виробничий та навчальний журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Поява такого періодичного видання дала можливість викладачам-практикам, вчителям ЗОШ та вихователями дитячих навчальних закладів, з якими укладені договори про співпрацю та сприянню в організації педагогічної практики здобувачів освіти коледжу, апробувати та поширювати свої методичні напрацювання, нові підходи та методики у навчанні і вихованні молоді. Суту наукові статті поступились своїм місцем, і перевага стала надаватись більше методичним статтям, які значно сприяли дисемінації передового педагогічного досвіду, накопиченню якого сприяє організація освітнього процесу на прикладній основі з врахуванням переваг дуальної освіти. Такі методичні статті представляють собою конспекти показових занять, майстер-класів, воркшопів, лабораторних занять, драфти педагогічних та адміністративних рад, спільних засідань кафедр та циклових комісій, фестивалей, тижнів науки тощо.

За майже 10 річний період існування досить актуальними серед дописувачів стали такі рубрики: інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку; педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання; германістика та славістика у сучасному науковому просторі; психолого-педагогічні умови

формування та розвитку особистості вихованця; лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога; Challenges in Education та відомі імена року.

Специфікою періодичності даного видання є той факт, що з щоквартального випуску Вісника, весняний номер завжди присвячувався науково-методичним доробкам молодих учених, студентів, які отримали вагомні результати наукової діяльності. Мовами видання цього номеру завжди є кілька: українська, англійська та німецька. Найбільш активними виявились студенти, які пишуть наукові та науково-методичні статті англійською та німецькою мовами під керівництвом викладачів кафедри германської філології Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу.

Таким чином, за такий досить невеликий термін існування на теренах видавничої діяльності Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу започаткував свої традиції, сформував свій стиль та став тим позавербальним способом спілкування членів педагогічної спільноти, надаючи можливість обміну досвідом та поширенню інноватики в освіті, створюючи імідж коледжу, як осередка науково-методичної думки.

Підсумовуючи усе вищесказане, варто зазначити, що видавнича діяльність коледжів є унікальною та специфічною за рахунок своєї практичної спрямованості. Аналіз стану видавничої справи та книговидання на прикладі Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» доводить, що навчальна книга та періодичні видання коледжів займають гідне місце у якості наукового та навчально-методичного ресурсу.

Література:

1. Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2006 № 422 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06> (дата звернення: 07.06.2020)
2. Сучасні видавництва вищих навчальних закладів: матер. Другої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25-27 травня 2017р.)\ відп.ред. Л.Ф. Дяченко. – Одеса: ОНУ, 2017.- 246 с.

3. Видавнича діяльність українських вчительських товариств. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/history/3832/> (дата звернення: 29.05.20)

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 18.03.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.05.20)

5. Пиндик О.Г (Марценюк О.Г.). Роль та місце педагогічних коледжів в системі сучасної вищої освіти. *Освіта, наука та виробництво: розвиток і перспективи*: тези доп. всеукр. наук.-метод. конф. (м. Шостка, 21 квіт. 2016р.). Шостка. С. 216-217

УДК 372.881.1

Педагогічні науки

АСОЦІАТИВНИЙ МЕТОД НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Мовчан Д. В.,

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології

Лазуткіна Ю. А.,

студентка факультету іноземної філології
та соціальних комунікацій

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

Анотація. Асоціація – це психологічна здатність людини будувати уявні зв'язки між реально існуючими предметами. Метод асоціації широко застосовується у психології. Цей метод можна успішно використовувати і при вивченні та викладанні іноземної мови.

Ключові слова: асоціація, асоціативний куш, зорова асоціація, слухова асоціація, іноземна мова.

Асоціація – це уявний зв'язок між об'єктивно існуючими предметами, що будується на основі їх схожості, контрасти

тощо. Метод асоціації використовувався у психології багато років і перейшов до багатьох прикладних наук, серед яких педагогіка, лінгвістика та інші.

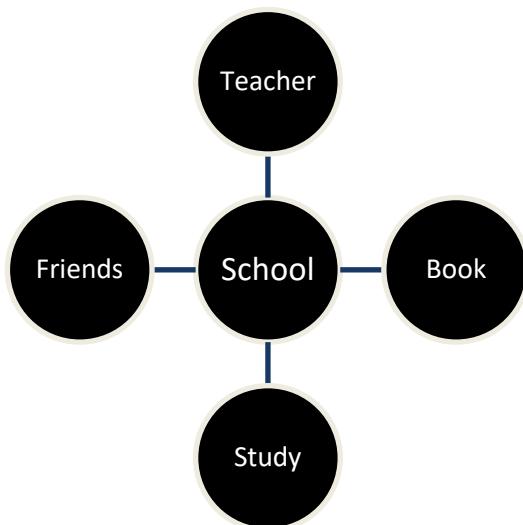
У психології асоціацію визначають як зв'язок, який за певних умов виникає між двома або більше психічними утвореннями (відчуттями, рухами, сприйняттями, уявленнями, думками). Поява першого члена асоціації обов'язково призводить до появи іншого [1, 5].

Широко використовується згадане поняття і у сфері літературознавства. Так, за словником літературознавчих термінів, «художня асоціація (лат. *associatio* – поєднання) – зв'язок уявлень, коли одне з них у людській свідомості викликає низку інших, подеколи ірраціональних. Така специфічна якість образотворення зумовлена принципами схожості (чистий – божественний), контрасту (добро – зло), суміжністю в часі (весна – цвітіння) чи в просторі (поле – жито), постає наслідком естетичного освоєння дійсності та розбудови нових естетичних реалій, нетотожних будь-яким позаестетичним, але рівновеликих їм» [4].

Властивість людської свідомості вибудовувати асоціативні зв'язки використовується в багатьох сферах. Так, під час класичного асоціативного експерименту людина чує слово і у відповідь на це має якнайшвидше назвати інше слово, що першим прийшло в голову [2]. Цей зв'язок між двома поняттями будується на основі попереднього досвіду. Такий спосіб знайшов своє застосування і в освіті, зокрема на заняттях англійської мови. Далі подано кілька способів його використання.

«Асоціативний кущ». Цей інтерактивний метод полягає в тому, що вчитель називає тему (слово, вислів), а учні мають називати слова, які асоціюються в їх свідомості із заданою темою. Усі ці слова записуються на дошці у вигляді гілочок, що розходяться від першопочаткового слова. Асоціативний кущ може мати вигляд «сонечка», де від центрального слова в різні боки розходяться «промінці», дерева або їжачка (основне слово – це тулуб, всі інші – гілочки). Приклад показаний на Малюнку 1.

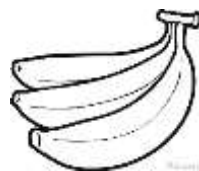
Малюнок 1. Асоціативний кущ на тему «School» («Школа»)

Зорові асоціації. Ефективним асоціативний метод може бути тоді, коли мова йде про певні базові поняття, які краще сприймаються візуально, ніж на слух. Наприклад, нескладно пояснити дитині, хто такий (або така) «a pupil» («учень/учениця») – «a schoolboy or a schoolgirl» («школяр або школярка»). Але як пояснити, що таке зелений колір? Звісно, можна сказати, що це колір трави і листя, але значно простіше буде просто показати цей колір на малюнку чи написати назви кольорів англійською мовою відповідними кольорами. Або поряд із назвою кольору можна подавати малюнок предмету цього кольору (див. Малюнок 2). І навіть якщо малюнки чорно-білі, ви все одно бачите жовтий банан і червону полуницю.

Малюнок 2 [6]. Застосування зорових асоціацій.

Yellow

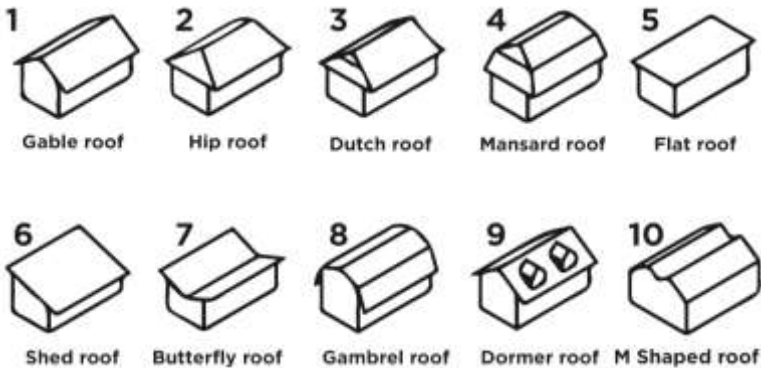

Red

Ефективним цей метод може бути на будь-якому етапі вивчення мови та для будь-якого віку. Для дітей молодшого шкільного віку доречним буде демонстрація наведених вище малюнків, але й для дорослих студентів можна використати малюнки, що зображують, наприклад, певні конструкції, які важко описати словами, наприклад, види дахів (див. Малюнок 3).

Малюнок 3 [7]. Застосування зорових асоціацій.

Types of roofs

Навіть в самих назвах конструкції дахів використовується метод асоціації: M-shaped (у формі літери «М»), Butterfly (у вигляді крил метелика).

Звукові асоціації. Дієвим видається асоціативний метод і для запам'ятовування нових слів. Візьмемо за приклад фразу «May I come in?» Школяру, для якого фразове дієслово «come in»

абсолютно нове, можна вигадати асоціацію – слово «комин», що за звучанням нагадує згадану англійську лексему. Така методика нагадує принцип ребусу і носить не лише інтелектуальний, а й розважальний характер, оскільки тренує логічне мислення, мовну догадку та дозволяє переключити увагу з одного виду навчальної діяльності на інший (див. Малюнок 4).

Малюнок 4 [3].

Подібним чином можна вигадати асоціації і для інших слів, що значно полегшує сприйняття та запам'ятовування матеріалу.

Висновки. Асоціація – це зв'язок між двома об'єктами, явищами, поняттями, що встановлюється в уяві людини на основі певної подібності чи розбіжності цих явищ. Метод асоціації широко застосовується у сфері освіти, зокрема на заняттях з іноземної мови. Для розвитку та систематизації знань з лексики зручним є прийом асоціативного купця, для запам'ятовування нових слів варто застосувати зорові та слухові асоціації.

Література:

1. Асоціація в психології // Vseslova. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vseslova.com.ua/word/%D0%90%D1%81-%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97-6332u (19.05.2020).

2. Класичні асоціативні експерименти / Асоціативні експерименти / Психосемантика / Психологія // Stud.com.ua. Словник літературознавчих термінів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/43612/psihologiya/asotsiativni_eksperimenti (19.05.2020).

3. Портал для камина из мрамора Браво Барселона // Luchesk. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://kamin.lutsk.ua/p03877-bravo-barcelona/> (19.05.2020).

4. Словник літературознавчих термінів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.net/info/dict/wg-dud.html> (19.05.2020).

5. Словник української мови: в 11 томах. – Том 1, 1970. – С. 67. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/asociacija> (19.05.2020).

6. Фрукти / Розмальовки // Розмалюй світ. Super Coloring. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.super-coloring.com/ua/rozmalovky/frukty> (19.05.2020).

7. 10 types of roofs you didn't know about // CupaPizarra. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.cupapizarra.com/int/news/10-types-of-roofs/>. – (19.05.2020).

УДК 378.011

Педагогічні науки

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Нікула Н.В.,

*кандидат педагогічних наук, асистент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Сьогодні проблема формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів є досить актуальною, оскільки впровадження у систему освіти України Концепції «Нова українська школа», побудовано на засадах компетентнісного підходу. Вагоме значення обраної теми полягає у тому, що з десяти ключових компетентностей Концепції «Нова українська школа» математична компетентність перебуває на третій позиції, сформуванню якої, здатен лише вчитель, який володіє методико-математичною компетентністю [1].

Сьогодні проблема методико-математичної компетентності

частково розкривається у працях сучасних науковців: Н. Глузман, К. Кожухова, Н. Кузьміної, С. Скворцової та ін. Узагальнивши вищезазначенні наукові дослідження, методико-математичну компетентність учителів початкової школи будемо розуміти як «сукупність методико-математичних знань та умінь педагога, його методичної грамотності та майстерності, які дозволяють ефективно організовувати навчання математики у початковій школі на основі педагогічної рефлексії та саморозвитку» [2; 4].

З метою забезпечення послідовності, наступності, системності та цілісності формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи, пропонуємо здійснювати цей процес дотримуючись певних етапів.

Поняття «етап» у довідковій літературі тлумачиться як «частина періоду, окрема частина цілого» [1]. Ми розглядаємо чотири етапи формування методико-математичної компетентності майбутніх фахівців початкової освіти, які реалізуються у процесі професійної підготовки під час навчання у закладі загальної середньої освіти: підготовчий етап, теоретичний етап, технологічний етап, результативний етап.

Вони розроблені з урахуванням принципу послідовності, наступності, цілісності, планомірно переходять від одного до іншого. Упущення одного з них порушить цілісність компонентного формування методико-математичної компетентності, оскільки кожен етап має свою мету, цілі, спрямовується на досягнення певного результату. Коротко проаналізуємо їх.

Підготовчий етап спрямований на формування мотиваційного компонента методико-математичної компетентності та має такі цілі: формувати позитивну професійно-педагогічну мотивацію студентів; формувати інтерес до ефективного навчання математики молодших школярів; викликати бажання зацікавити, озброїти учнів математичними знаннями; пробуджувати інтерес до засвоєння кращого педагогічного досвіду з використання методів, форм, засобів навчання математики у початковій школі.

Мотиваційний компонент, забезпечуючи спрямованість моделі формування досліджуваного явища на ціннісне засвоєння

студентами змісту методико-математичної підготовки, включає як мотиви, так і цінності, пов'язані з майбутньою професією вчителя початкових класів.

Теоретичний етап спрямований на формування когнітивного компонента методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи, і має наступні цілі: формування методико-математичних знань та методичної грамотності; формувати знання методів, прийомів, засобів навчання математики молодших школярів; знання форм та видів організації пізнавальної діяльності молодших школярів; знання побудови конспекту уроку математики; вчити студентів користуватись нормативними документами які розкривають математичний зміст освіти; вчити студентів користуватись різними методичними комплектами, навчальними підручниками, методичними рекомендаціями; формувати уміння грамотно будувати зміст навчального матеріалу відповідно до структури уроку.

Формування когнітивного компонента методико-математичної компетентності студентів відбувається на 2–3-му курсах. На цьому етапі безпосередньо здійснюється оволодіння студентами дидактико-методичними знаннями: цілі навчання математики молодших школярів та математична компетентність молодшого школяра, які сформульовані у Державному стандарті початкової загальної освіти; зміст (методико-математичні знання початкового курсу математики, її інваріантної й варіативної складової); методи (технології навчання математики молодших школярів); засоби (система дидактичних засобів у навчальному процесі початкової математики, моніторингової системи оцінки математичної компетентності молодшого школяра).

Технологічний етап спрямований на формування діяльного компонента методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи і передбачає виконання таких цілей: формування методико-математичних умін та методичної майстерності; вдосконалювати вміння правильно визначати цілі, мету, завдання уроку; здійснювати добір ефективних прийомів, методів, засобів досягнення поставленої мети; формувати прак-

тичні вміння чітко, науково-грамотно та методично правильно пояснити новий матеріал; вміння оптимально поєднувати різні форми пізнавальної діяльності учнів на уроці; використовувати сучасні освітні технології на уроках математики та технічні засоби навчання; формувати вміння моделювати, конструювати урок математики, розв'язувати методико-математичні задачі, уміння організовувати різні форми та види навчання математики у початковій школі, уміння реалізовувати методи, прийоми, засоби; виробляти уміння оптимально розподіляти та використовувати час уроку математики.

На цьому етапі засвоюються проектувально-технологічні уміння, що дозволяють майбутньому вчителю початкової школи оволодіти загальним підходом проектування освітнього процесу в початковій школі, що підтримує компетентнісний підхід.

Результативний етап формування методико-математичної компетентності спрямований на формування рефлексивного компонента і передбачає такі цілі: формувати здатність до педагогічної рефлексії; вдосконалювати вміння здійснювати самоаналіз та самооцінку; викликати прагнення до саморозвитку та самовдосконалення на основі здійсненого аналізу своєї діяльності.

Таким чином, цілісне та системне формування методико-математичної компетентності повинно здійснюватись впродовж: підготовчого етапу (спрямований на формування мотиваційної сфери студентів); теоретичного етапу (формування когнітивного компонента); технологічного етапу (формування діяльнісного компонента); результативного етапу (формування рефлексивного компонента).

Література:

1. Великий тлумачний словник української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ „Перун”, 2004. – 1440 с.
2. Глузман Н. А. Зміст, структура та функції математичної підготовки майбутніх учителів початкових класів / Н. А. Глузман // Професіоналізм педагога у контексті Європейського вибору України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (18-20 вересня 2008 р.) – Ялта : РВВ КДУ. – С. 119–122.

3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С. [та ін.] заг. ред. Грищенко М.; Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/konczepczyia.pdf>

4. Сковцова С. О. Формування професійної компетентності в майбутнього вчителя математики / С. О. Сковцова // Електронний журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». – 2010. – Вип. № 4. – Режим доступу : http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-%20magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_4/.

УДК 373.2.015.311:794-047.84

Педагогічні науки

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Омел'яненко О. А.

студентка ННІСПМО

Мелітопольський державний педагогічний

Університет імені Богдана Хмельницького

м.Мелітополь, Україна

Анотація: *розкриваються особливості конструювання у дітей старшого дошкільного віку, його роль у розвитку творчих здібностей дошкільнят, вказуються показники творчості дитини.*

Ключові слова: *конструювання, конструктивна діяльність, творчість, конструктивні дії.*

Конструювання – практична діяльність дітей, змістом якої є складання різних об'єктів з ігрових будівельних матеріалів за допомогою конструктора. Це продуктивне прагнення дитини, де вона будує предмети та всебічно розвивається [2, с. 170].

Результатом цієї діяльності є реальний продукт. Її метою є розв'язання конструктивно-технічного завдання, пов'язаного з розташуванням певних предметів, елементів, різноманітних

частин у просторі за певною вибудованою, спланованою послідовністю та подальшим їх використанням в ігрових діях.

Конструктивна діяльність – продуктивна діяльність дитини, яка передбачає виготовлення певного об'єкту, предмету. Успішність її залежить від розвитку мислення, сприйняття, уяви, адже цей процес спрямований на отримання задуманого продукту, який буде відповідати функціональному призначенню [2, с. 171].

Конструктивна діяльність має важливе значення в житті кожного дошкільника, адже розвиває трудові, естетичні, розумові, моральні здатності та є різновидом творчості та основним складним процесом у пізнавальному, інтелектуальному розвитку дитини: вона опановує практичні знання, навчається виокремлювати ознаки, встановлює взаємозв'язки між предметами та деталями, розкриває закономірності з'єднання різних матеріалів, пізнає властивості [5, с. 14].

Дитина старшого дошкільного віку виявляє великий інтерес до ігрової діяльності. Проявляє самостійність та ініціативність у виборі гри, навчається чітко усвідомлювати визначену мету, доцільно використовує предметно-ігрове середовище, реалізовує свої задуми та проявляє інтерес до творчого вирішення завдань. Різними матеріалами дошкільник проявляє дивовижну винахідливість та практичність, використовує незвичайні матеріали та методи їх з'єднання [4, с. 93].

Перше конструювання дитини відбувається в процесі практичної діяльності з маніпулюванням різноманітних предметів: пірамідки, кубики. У своїй художньо-практичній діяльності діти створюють власні реальні та фантастичні будівлі. Дорослі пояснюють функціональне призначення таких споруд і таким чином дитина починає ними грати і відкриває для себе можливість їх використання. Основне завдання дорослого – зробити конструктор цікавим і привабливим: пограти з дитиною, вигадати оригінальне завдання, надати змогу експериментувати з матеріалом, комбінувати деталі в різні способи, конструювати моделі за зразком і за власним задумом [3, с. 7].

Дитина налаштована на відкриття світу та хоче пізнати

його. У старшому дошкільному віці помітно збільшуються можливості пізнавальної активності дитини, котра знаходить вираження у ході конструкторської діяльності.

Прояв творчих здібностей виявляється в умінні поєднувати елементи нестандартно, по-новому. Працюючи з конструктором, дитина розвиває творчі здібності, навчається бачити його певні особливості. Велике значення має також руйнування конструкції. Легке, не агресивне, не бездумне, а з метою створення чогось нового, оригінальнішого, виступаючи в ролі творця [7, с. 34].

У старшому дошкільному віці для дитини є важливим розвивати конструктивні здібності: здатність за планом розглядати предмети та споруди, проводити самостійний аналіз, вирізняти основні складові конструкції, виділяти частини, співвідносити їх за формою, розміром, розташуванням, умінням створювати будь-яку роботу за план-схемою та власним задумом. Учити дітей добирати потрібні деталі, матеріал, використовувати різноманітні способи створення будівлі та оздоблення, знаходити креативні рішення [1, с. 76].

Особливістю конструктивної діяльності у старшому дошкільному віці є те, що діти засвоюють способи обстеження предметів, створення конструкцій, діти пізнають конструкційні властивості матеріалів, деталей, розширюють свою сферу творчості. У конструюванні дошкільників характерною рисою є те, що вони комбінують та відтворюють просторові уявлення.

Успішність дитячого задуму багато залежить від рівня розвитку уяви, мислення, фантазії, оскільки прагнення дошкільника спрямоване на отримання реального продукту, що відповідає функціональному призначенню. У дітей старшого дошкільного віку показниками творчого конструювання є оригінальність, новизна та нестандартність способів побудови об'єкта.

У старшому дошкільному віці відкриваються більш широкі можливості, конструктивні дії дітей стають цілеспрямованими та обдуманими. Психічні процеси здобувають довільного характеру, виникає здібність до довільного запам'ятовування. Розширюється тематика конструювання, діти виконують конструкції за власним

здумом. Виконуючи конструювання, вони можуть діяти відповідно до поставленого плану, завдання. Діти цього віку ставлять собі мету, можуть підпорядковувати свої дії та поведінку, доводять почату справу до кінця, незважаючи на будь-які перешкоди. Дошкільникам доречно використовувати графічні моделі. У них розвивається логічне мислення та незалежність при вирішенні пізнавальних, творчих завдань [1, с. 74].

За допомогою аналітико-синтетичної діяльності дитина планує свої етапи роботи. Це дозволяє їй визначати конструктивні способи вирішення задуму, хід процесу при аналізі зразка та виборі побудови конструкції, дитина обстежує специфічні конструктивні якості. Велику роль в успішності задуму мають вміння враховувати логіку дошкільника, планувати та здійснювати контроль над ходом своєї діяльності.

Діяльність конструювання сприяє розвитку у дітей багатьох важливих навичок. Граючи з конструктором, створюючи з окремих частин, деталей певні конструкції, дитина старшого дошкільного віку розвиває свої технічні здібності, а також великий вплив відбувається на розвиток винахідницьких вмінь та якостей характеру людини. При утворенні будь-якої конструкції треба враховувати розташування усіх деталей, можливість їх переставляти, замінювати іншою, з'єднувати. У такому разі дошкільник пізнає властивості конструктивної діяльності, відкриває для себе особливості з'єднання матеріалів [6, с. 12].

У дітей старшого дошкільного віку творчими показниками у конструктивній діяльності являються новизна способів побудови об'єкта або конструкції, здатність вносити творчі, оригінальні зміни в самостійну діяльність.

Отож, використання конструктора як ігрового дидактичного засобу забезпечує інтелектуальний розвиток дитини та впливає на волю, дошкільники набувають здатності незалежно мислити, працювати самостійно. Успішність конструктивної діяльності багато в чому залежить від розвитку мислення та сприйняття дитини, від уміння самостійно ставити мету, контролювати хід роботи. Під час занять підвищується комунікативність дітей,

розвиваються творчі здібності та підвищується інтерес до занять. Ці ігри дають змогу швидше освоїти операції узагальнення, порівняння та класифікації, допомагають у засвоєнні математичних знань, навчитись узгоджувати свої дії з педагогом та однолітками, розрізняти їхні емоційні стани й адекватно на них реагувати, тобто свідомо регулювати свою поведінку.

Література:

1. Андрієтти О. О. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” / О. О. Андрієтти, О. П. Голубович. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 104 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Меленець Л. Відкриваємо дітям світ архітектури / Л. Меленець // Дошкільне виховання. – 2018. – №12. – С. 7
4. Парамонова Л. А. Теорія та методика творчого конструювання в дитячому саду / Л. А. Парамонова. – К. : навч. посібн., 2002. – 192 с.
5. Петрова І. ЛЕГО-конструювання: розвиток інтелектуальних і креативних здібностей / І. Петрова // Дошкільне виховання. – 2007. – №10. – С. 42
6. Рома О. Конструктори LEGO Education як засіб формування пізнавальної сфери дітей дошкільного віку / О. Рома // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – №2. – С. 12
7. Фешина Є. В. Лего конструювання в дитячому садку / Є. В. Фешина // Посібник для педагогів. – К : Сфера, 2011. – 97 с.

КОМПОНЕНТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ СПЕЦІАЛЬНИХ
ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Садовенко С.Г.,

*аспірантка кафедри педагогіки
та психології освітньої діяльності,
Запорізький національний університет,
Запоріжжя, Україна*

Анотація. Досліджено та визначено компоненти психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін технічних коледжів, розглянуто їх роль у формуванні педагогічного самовдосконалення та професійного зростання, розвитку процесу здобуття знань щодо специфіки педагогічної діяльності, самовизначення, саморозуміння себе як педагога.

Ключові слова: психолого-педагогічна компетентність, компоненти, викладачі спеціальних дисциплін, технічні коледжі.

Аналіз дослідження проблеми розвитку психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу доводить, що тривалий час система вітчизняної освіти базувалась на принципі, що пріоритетним критерієм успішності майбутнього спеціаліста був рівень засвоєння ним знань з певної предметної сфери. Вміння застосовувати набуті знання на практиці, в умовах реального підприємства були проблемою, оскільки розрив між теоретичною підготовкою та спрямуванням випускника на виконання конкретних виробничих завдань існував завжди. Тим більшою проблемою була здатність та вміння передати свої знання студентам, якщо фахівець з технічною освітою вирішив займатися педагогічною діяльністю. Процес формування викладача досить тривалий і болісний, і тут успіх залежить значною мірою від того, наскільки молодий за досвідом педагог сам прагне до набуття нових для себе психолого-педагогічних компетентностей, наскільки він вмотивований на викладацьку діяльність.

Мотивація як складний процес людської діяльності завжди

викликала інтерес вчених різних часів. Починаючи з античної філософії феномен мотивації вивчали культурологи, психологи, економісти. Мотивація, за визначенням Вилюнаса В. К. – це найважливіший фактор підвищення ефективності діяльності, процес особистого зацікавлення у розв’язанні власне проблем, поставлених задач та досягненні бажаних цілей [1, с.243].

Багато досліджень вивчення професійної мотивації педагога ми спостерігаємо в роботах наших вітчизняних науковців. Так, «Український педагогічний словник» С.У. Гончаренка визначає мотивацію як систему мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть виступати уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів [2].

Цікавими на наш погляд є дослідження Ж.В.Севастьянової [3, с.153], яка вивчала проблему психологічних особливостей мотивації викладачів вищих навчальних закладів та динаміку розвитку професійної мотивації впродовж викладацької діяльності. Науковець проводила анкетування як серед викладачів вітчизняних університетів, так і близького зарубіжжя.

Висновки, до яких приходять дослідник, доводить, що на вмотивованість педагога на професійну діяльність можуть впливати найрізноманітніші фактори, в тому числі вік людини, її стать, педагогічний стаж, економічний рівень розвитку та демографічна ситуація в країні тощо. Погоджуємося з науковцем, що оптимальним мотиваційним комплексом для викладача є поєднання факторів «задоволення від самого процесу та результату роботи» та «можливість більш повної самореалізації саме в цій діяльності». Тому одним з компонентів структури та розвитку психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін технічних коледжів є *мотиваційний*, який полягає у свідомому ставленні педагога до своєї професії, задач, які потребують вирішення, власного самовдосконалення та професійного зростання. Надзвичайно важливим є визначення, виявлення факторів внутрішньої мотивації педагога, яка

сприятиме упевненості в своїх професійних здібностях та можливостях, активізує роботу над виникненням нових проєктів та ідей, оптимізує повсякденну роботу викладача.

Когнітивна, тобто пізнавальна сфера людської діяльності була предметом активного дослідження багатьох вчених. Досліджуючи когнітивний компонент психологічної готовності студентів до здійснення майбутньої професійної кар'єри, Л.М. Карамушка та Т.М. Канівець говорять про сукупність знань, які розкривають сутність професійної кар'єри та ряд важливих аспектів її вияву (сімейних, вікових, гендерних та ін.). Окрім того, до даної сукупності знань відносяться і знання, які стосуються основних складових психологічної готовності студентів до здійснення професійної кар'єри [4, с.3].

Когнітивно-пізнавальний компонент в роботі викладача спеціальних дисциплін включає формування та розвиток процесу здобуття знань щодо специфіки педагогічної діяльності в коледжі, ролі викладача в освітньому та виховному процесах. Молодий за досвідом педагог повинен опанувати основні закони педагогіки та методики викладання лекцій, семінарських та практичних занять, лабораторних та контрольних робіт, засвоїти особливості вікової психології підлітків. Йому необхідно виробити прийоми та сформувати навички роботи з навчальною документацією, зрозуміти структурно-логічну схему освітньо-професійної програми, навчального плану спеціальності, місця предмету, що викладається, в системі формування компетенцій певної галузі знань та спеціалізацій. Розробка навчальної програми з дисципліни, навчально-методичного забезпечення, складання індивідуального плану викладача дозволить навчитися аналізувати освітній процес в цілому. Формування знань щодо системи стосунків зі студентами на основі та за принципами критичного мислення, діалогу, партнерства є надзвичайно важливими, оскільки без взаємодії на рівні «суб'єкт-суб'єкт» отримання позитивного результату в навчально-виховному процесі є неможливим.

Проте найсуттєвішою складовою когнітивно-пізнавальної діяльності, на наш погляд, є пошук оптимального застосування вже

раніше набутих спеціальних знань і форм та методів їх викладання.

Третім компонентом розвитку психолого-педагогічної компетентності викладача спеціальних дисциплін технічного коледжу є *діяльнісно-креативний*. Це складний механізм, який забезпечує впровадження в педагогічну діяльність творчого потенціалу викладача, формує індивідуальні риси майбутнього педагога-професіонала, визначає здатність до самостійного пошуку власного стилю викладання, прийняття рішень, імпровізації.

Дуже серйозною проблемою для початкуючого викладача є питання самовизначення, саморозуміння себе як педагога. Можна оволодіти певними методами та прийомами, навіть досягти конкретних результатів, але без педагогічної рефлексії, тобто спроможності оцінювати себе очима інших, неможливо говорити про розвиток власного потенціалу і, відповідно, професіоналізму. Як доводить Орлов В.Ф., професіоналом людина стає лише тоді, коли вона не тільки уявляє, а й мислить себе фахівцем, тобто пізнає себе (розрізняє себе, ідентифікує себе) як професіонала, що реально володіє достатнім рівнем розвитку професійних якостей [5]. Аналізуючи додаткові показники для визначення професійної культури педагога, В.І. Уруський в методичних рекомендаціях щодо педагогічної діагностики наголошує на важливості вміти аналізувати і узагальнювати досвід власної діяльності, самокритичності, вмінні вислуховувати інших [6]. Отже, говорячи про рефлексію, можна визначити її і як метод для пізнання, і форму саморозгортання духу, і повернення суб'єкта до самого себе після виходу із себе у свою протилежність [7]. Для викладача принципово важливим є не тільки знаходитись у неперервному саморозвитку як професіоналу, але й оцінювати динаміку власного зростання в залежності від позитивних (або негативних) змін в своїй діяльності. Тому четвертим компонентом психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін технічного коледжу, без якого формування висококваліфікованого педагога здійснюватися не може, є *рефлексивний*.

Таким чином, основними компонентами психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін техніч-

ного коледжу є *мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, діяльно-креативний і рефлексивний*. Поєднання та взаємозв'язок зазначених складових забезпечуватиме формування психолого-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін як цілісної структури, спроможної до розвитку та вдосконалення.

Література:

1. Вилюнас В.К. Эмоции и ситуативное развитие мотивации. *Развитие эргономики в системе дизайна: тезисы докл. конф. Боржоми, 1979*. С. 243–244.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 366 с.
3. Севастьянова Ж.В. Професійна мотивація викладача вищого навчального закладу як психологічна проблема. *Актуальні проблеми психології*. 2011. С.153-159, file:///C:/Users/1/Downloads/Pvuk_2011_10_26.pdf
4. Карамушка Л.М., Канівець Т.М. Когнітивний компонент психологічної готовності студентів вищих навчальних закладів до здійснення майбутньої професійної кар'єри: рівень та чинники розвитку. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2012. №4. С.3
5. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: монографія /за заг. ред. І.А.Зязюна. Київ: Наукова думка, 2003. 276 с.
6. Уруський В.І. Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації. <http://bcmc.kiev.ua/docs/peddiagnostika.pdf>
7. Роменець В.А. Історія психології XX століття: навч. посіб./ І.П.Манюха, Татенко В.О., Т.М.Титаренко. 2-ге вид. Київ: Либідь, 2003. 992 с.

КОРЕКЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ СКЛАДОВИХ ОСВІТИ

Скріпай А.П.

*Викладач Шполянського НВК
«ЗОШ I-III ступенів №3 – гімназія»*

Шполянської ОТГ

Анотація. В даній статті розглядається корекція навчальної діяльності учня після дистанційного навчання в умовах пандемії. Запропонована технологія корекції знань відповідно до психологічних закономірностей та з огляду на різні типи помилок.

Ключові слова: корекція навчальної діяльності, математичні помилки, психологічні закономірності виникнення помилок.

Дистанційне навчання, яке було запроваджено через карантин, показали прогалини в системі української освіти. Вчителі не мають навичок проведення онлайн уроків, не володіють сучасними сервісами для дистанційного навчання. Експерт Реанімаційного пакета реформ та засновник платформи Prometheus Іван Примаченко наголошує, що педагогів не вчать онлайн-викладанню, яке відрізняється від викладання в класі. Педагогічна система застаріла і не враховує сучасні освітні тенденції. В Україні не велася підготовка до дистанційного навчання. Психологи зазначають, що деяким учням бракує мотивації до навчання в умовах карантину, дехто сприймає це як додаткові канікули, діти часто відчувають нестачу спілкування з ровесниками та вчителями. [1]

Зважаючи на проблеми, пов'язані з навчанням на карантині в Україні у вересні запровадять коригуюче навчання.

Корекція навчальної діяльності учнів – процес, націлений на удосконалення одержаних знань, навичок та умінь, а також розвиток здібностей учнів, необхідних для їх застосування у конкретній ситуації.

Корекція знань – уміння виправляти помилки, працювати над ними, прогнозувати та планувати роботу з їх ліквідації.

Корекція умінь – удосконалення виконання учнем дій після тривалого осмислення послідовності і способів їх здійснення.

Корекція навичок – уміння виконувати учнем дії автоматично, націлене на зменшення часу на обмірковування. [2]

Щоб успішно навчати математики, вчитель має знати чому і як навчати, вміти організувати свою діяльність так, щоб кожний учень став активним учасником навчального процесу, вмів застосувати набуті знання та вміння при розв'язанні практичних завдань.

Із переходом навчання в нових формат дистанційного при вивченні математики змінились як самі помилки так і джерела їх виникнення. При чому коригуючого впливу процес опанування навчальним матеріалом майже не зазнавав. Тому завдання вчителя в наступному навчальному році полягає в коригуванні знань, умінь та навичок, які формувались під час пандемії.

Корекція навчальної діяльності повинна бути ретельно спланована та методично обґрунтована. З методичної точки зору можна виділити такі види корекції:

- Корекція компетентності учня, пов'язана з неправильним розумінням питання або невірно засвоєною дією;
- Корекція, пов'язана з правильними, але формально завченими теоретичними знаннями;
- Корекція, пов'язана з тим, що правильно вивчені знання учень не включає в загальну систему знань.

Під час аналізу математичних помилок в пошуку шляхів їх попередження та виправлення слід враховувати психологічні закономірності, які ґрунтовно пояснив у своїй теорії асоціацій П. А. Шеварьов. Він зазначав, що процес асоціацій складається не лише з простого сполучення першого і другого членів та укріплення їх зв'язку, але і в якісній зміні асоціації. Складне вміння, яке включає в себе довгі ланцюги асоціацій, може сильно змінити свій асоціативний ряд за рахунок випадання та об'єднання окремих ланцюгів, випадання процесів розуміння правил та словесного формулювання завдання.[3]

Запропонована технологія коригуючого навчання складається з двох незалежних етапів: загальна діагностика рівня

знань та індивідуальна корекція розроблена для кожного учня, яка спирається на результати контролю його знань.

Загальна діагностика рівня знань забезпечуватиметься відповідним рівнем адміністративного контролю. Її заплановано провести в етапи:

1. Діагностика знань за допомогою програм тестування та автоматичного обробітку результату.

2. Рівень засвоєння знань та умінь визначається на основі вхідного контролю у вигляді практичних завдань. Даний вид контролю перевіряє не лише засвоєння основних понять та формування вмінь виконувати найпростіші обчислення, а й рівень розуміння та застосування знань для вирішення практичних завдань.

3. Аналіз помилок, допущених учнями та складання плану корекції знань, умінь та навичок.

Перший етап проводитиметься в комп'ютерному класі у вигляді індивідуального комплексного тестового завдання, яке охоплюватиме теми, що вивчалися в період дистанційного навчання. Недоліком даного методу є те, що результатом тесту є оцінка або відсоток засвоєння знань і нічого не говориться про те, які допущені помилки, у яких діях учень зазнає труднощів, що потрібно зробити для коригування.

Другий етап полягає в проведенні діагностичних контрольних робіт практичного спрямування, які мають на меті розгорнуту діагностику поетапного виконання учнями математичних дій, правильного виконання алгоритмів розв'язування задач та вправ.

На третьому етапі планується провести аналіз допущених помилок та скласти план проведення коригуючого навчання. Аналіз доцільно провести за поділом помилок на: а) помилки в обчисленні; б) помилки в тотожних перетвореннях виразів; в) помилки під час розв'язування рівнянь та нерівностей; г) помилки в доведенні математичних тверджень. Проводячи аналіз помилок за причиною їх появи доцільно дослідити їх на причини утворення за О.Ф. Сичиковим:

1. Помилки, які є наслідком неправильного розуміння і означення математичних понять;

2. Помилки, пов'язані із вказуванням очевидної відповіді;
3. Помилки, в яких вказано порушення правил логічного доведення;
4. Помилки, зумовлені недостатньо глибоким розглядом теоретичних питань чи умов задачі;
5. Помилкові висновки, одержані на основі індукції, аналогії чи інтуїції;
6. Помилки в малюнках чи неправильні висновки до них;
7. Пояснення, які виникають внаслідок неврахування всіх можливих випадків в розв'язуванні задач;
8. Помилкові доведення з правильною відповіддю;
9. Помилки, пов'язані із втратою чи появою сторонніх коренів під час розв'язування рівнянь чи систем [4].

Я вважаю основною причиною появи помилок під час дистанційного навчання є формалізм у знаннях: відрив форма від змісту, відрив теорії від практики, запам'ятовування без розуміння. Отже, основне завдання коригуючого навчання після світової пандемії полягає в дослідженні типів та причин помилок при вивченні математики, правильне коригування знань, вмінь та навичок згідно навчальних програм та у відповідності до психологічних закономірностей учня.

Література:

1. <https://p.dw.com/p/3bVLg>.
2. Солуха І.В. Тестовий контроль у процесі навчання фізики (на матеріалі теоретичної фізики): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К., 1999. – 197 с.
3. Шеварев П.А. Обобщенные ассоциации в учебной работе школьника. – М.: Педагогика, 1959. – 169 с.
4. <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/5019/1/BLA%20GODYR%20SHVETS.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ДІТЬМИ З АУТИЗМОМ

Торба В.В.,

Вчитель фізичної культури та ЛФК

Комунальний заклад освіти

"Криворізький спеціальний багатoproфільний

навчально - реабілітаційний центр №1"

Дніпропетровської обласної ради"

м. Кривий Ріг, Україна

Анотація: *За даними досліджень кількість дітей з аутизмом у світі за останні 10 років збільшилась в 10 разів. Данна тенденція вселяє в нас побоювання, пов'язані з не до кінця дослідженою природою аутизму, неможливістю його попередження, проблеми з корекцією та іншими факторами. У світі, де щорічно збільшується кількість людей з аутизмом, що мають проблеми з соціалізацією та комунікацією, знижуються темпи соціального розвитку, та в перспективі це може стимулювати важко прогнозовані негативні соціальні явища.*

Ключові слова: *аутизм, фізична культура, соціалізація, сенсорні стимули.*

Аутизм сьогодні є досить поширеним явищем. Кожного року у всьому світі збільшується кількість людей, які страждають цим розладом. Цей факт підтверджує статистика.

За статистикою аутизмом в світі страждає понад 10 млн осіб. Ще у 2000 році на 2000 жителів припадав один аутист. З кожним роком їх стає на 11-17% більше. Сьогодні аутизмом страждає кожен сотий житель планети [1, с.24].

Кількість людей, що страждають відхиленням у розвитку стрімко зростає. За прогнозами вчених через 10 років на цей розлад страждатиме кожен 30 житель планети. А ще через 5 років - кожен другий.

В Америці і Європі ця проблема з'явилася давно. Тому для таких людей створюються умови, які дозволяють їм бути

повноцінними членами суспільства. Тоді як Україна зіткнулися з аутизмом порівняно нещодавно, через це у нас немає цілісної системи реабілітації та соціалізації людей з аутизмом.

У дітей це захворювання виникає через порушення в розвитку головного мозку. Дитина робить повторювані дії, її інтереси обмежені, вона практично або зовсім не розмовляє. Також вона не хоче і не може спілкуватися з іншими дітьми. Ознаки захворювання можна помітити у віці до 3 років.

За статистикою дитячий аутизм діагностується щодня кожні 20 хвилин. У хлопчиків захворювання зустрічається набагато частіше, ніж у дівчаток. Серед дітей чоловічої статі аутистів в п'ять разів більше, ніж серед дітей жіночої статі.

Аутизм - це не хвороба, а комплексне порушення розвитку дитини. Діти з аутизмом відчують труднощі зі сприйняттям повсякденної сенсорної інформації. Звичайні сенсорні стимули можуть викликати у таких дітей сильний стрес, виснаження і навіть біль [2, с.4].

У нормі дитина в ранньому віці непомітно навчається об'єднувати свої відчуття (зорові, слухові) і відчуття власного тіла, щоб отримувати уявлення про навколишній світ. Діти з аутизмом стикаються з проблемами опанування цими навичками (відчувати своє тіло, орієнтуватися в просторі, користуватися тактильною чутливістю). Насамперед слід усвідомити, що проблема має фізичну природу: за нею стоїть вплив електричних імпульсів і хімічних речовин на мозок [3, с.53].

Як правило, у дітей з аутизмом порушена велика і дрібна моторика, координація рухів. Плавність, точність і ритмічність рухів простежуються не завжди, в тілесному і навколишньому просторі вони орієнтуються насилу

Заняття з фізичної культури необхідно починати з того, що дитині вже знайоме, і що вона вміє виконувати. Новий матеріал необхідно вводити поступово, щоб не викликати негативні реакції на заняття або повну відмову від них. Важливо враховувати особливості дитини, її інтереси і рівень розвитку.

Для дитини з аутизмом необхідний твердий графік занять і

чітка структура: ритуали вітання і прощання, порядок виконання вправ на занятті.

У заняття необхідно включити:

Вправи на корекцію і розвиток загальної і дрібної моторики, активізацію міжпівкульної взаємодії (пальчикові ігри, ігри з різними фактурними поверхнями).

Вправи, що включають лазіння, залізання, перелезання, підлізання, повзання різними способами (можна використовувати різні спортивні модулі, комплекси, або вибудувати смугу перешкод з підручних матеріалів з урахуванням техніки безпеки).

Вправи на освоєння тілесного і навколишнього простору (завдання можна виконувати в різних вихідних положеннях).

В кінці заняття, а також між завданнями і вправами необхідно використовувати самомасаж, розтягування і дихальні вправи.

При необхідності включити в заняття вправи на зняття та усунення нав'язливих рухів.

Можливе використання на занятті музичного супроводу, в залежності від уподобань дитини (класичні інструментальні твори, звуки природи і т.д.)

Щоб спонукати дитину спостерігати за рухами, пізнавати, відчувати та називати їх, необхідно:

- повільно і чітко виконувати рухи, коментуючи їх;
- описувати виконувані вправи просто, але образно, користуючись однаковою термінологією для повторюваних рухів;
- промовляти рухи, які виконуєте, і пропонувати дитині називати їх;
- починати вправи з найпростіших рухів (розтирань долонь і плескань в долоні; розтирань рук і рухів руками вперед, вгору, вниз; розтирань ніг, нахилів тулуба, різних рухів ногами та ін.);
- одночасно працювати над малою кількістю вправ, повторюючи їх;
- супроводжувати рух ритмічним віршом або рахунком;
- допомагати дитині і підбадьорювати її, виправляти неправильні рухи, заохочувати навіть найменші успіхи [4, с.168].

Якщо дитина демонструє страх перед тілесним контактом або відмовляється від нього, а будь-яка спроба заохочення його до цього тягне за собою прояв тривоги і агресії, то можна допомагати виконувати вправи, сидячи або стоячи за спиною дитини, так як наближення з боку спини переживають вони як менше вторгнення, а отже, і менша небезпека. Можна використувати також спортивний інвентар, наприклад, гімнастичну палицю, за яку дитина тримається і виконує всі необхідні рухи.

У процесі навчання таких дітей необхідно дотримуватись певних правил:

- пред'являти матеріал відповідно до індивідуальних особливостей сприйняття дитини з аутизмом (виконання вправ за допомогою дорослого, за наслідуванням за дорослим, по інструкції і показу);

- дотримуватися правила «від дорослого до дитини»: дорослий виконує рух разом з дитиною, коментуючи кожне її пасивний або активний рух і даючи таким чином відчуття, як правильно потрібно виконувати рух і який саме рух виконується в даний момент;

- дотримуватися правила «від простого до складного»: починати з простих рухів в просторі тіла і поступово переходити до рухів зовнішнього просторового поля (різних видів переміщень), таким чином поступово ускладнюючи руховий репертуар і домагаючись автоматизації базових рухів;

- дотримуватися цефало-каудального закону, сутність якого полягає в тому, що розвиток рухів в онтогенезі відбувається від голови до ніг: спочатку дитина освоює контроль за м'язами ший, рук, потім - спини і ніг;

- дотримуватися проксимодистального закону: розвиток йде в бік від тулуба до кінцівок, від ближніх частин кінцівок до дальніх (дитина вчиться спочатку спиратися на лікті, потім на долоні; спочатку - стояти на колінах, потім - на випрямлених ногах і т. д.);

- забезпечувати послідовне освоєння дитиною різних рівнів простору - нижнього (лежачи), середнього (сидячи), верхнього (стоячи);

- співвідносити рівень надання допомоги з тим рівнем розвитку, на якому в даний момент знаходиться дитина. Зокрема, вправи можуть виконуватися дитиною пасивно або пасивно-активно, спочатку з максимальною допомогою, а надалі з поступовою мінімізацією допомоги і стимуляцією самостійного виконання руху [5, с.128].

Однією з кінцевих цілей програми фізичної культури дітей з аутизмом є навчання аутичної дитини виконувати вправи без допомоги дорослих. Прискорити цей процес допомагають одноманітні заняття. Слід дотримуватися послідовного структурованого одноманітного порядку, а в програму навчання включати різні види вправ, так як аутичні діти здатні концентрувати увагу лише протягом короткого періоду часу.

Слід пам'ятати, що регулярні заняття фізичною активністю з дитиною можуть допомогти їй краще переносити багатий відчуттями світ, а також сформувати навички соціальної поведінки і спілкування, що в підсумку полегшить їй повсякденне життя.

Література:

1. Мартынова О.Г., Валишин Э.Х. графическое обоснование адаптивной физической культуры как технологии реабилитации детей с расстройством аутистического спектра / О.Г. Мартынова, Э.Х. Валишин // Молодой ученый. - 2017. - №4. - 342 с.

2. Айрес, Э. Дж. Ребёнок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития / Э. Дж. Айрес; [пер. с англ. Юлии Даре]. Москва, 2009. 272с.

3. Мухін В. М. Фізіотерапія / В. М. Мухін // Фізична реабілітація : підручник. – 3-тє вид., перероб. та доповн. – Київ : Олімп. література, 2009. –376 с.

4. Мери Линч Барбера. Детский аутизм и вербально-поведенческий подход / Барбера М. Л. Екатеринбург: Изд-во «Рама Пабблишинг», 2014. 250 с.

5. Жигорева, М.В. Дети с комплексными нарушениями в развитии: педагогическая помощь / М.В. Жигорева. Москва, 2008. 238 с. 296 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО-ЛЕКЦІЙ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЕКОНОМІСТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ КИТАЮ

Цицюра К.В.,

*аспірант ДВНЗ «Університет
менеджменту освіти», м. Київ, Україна
викладач англійської мови, іноземний експерт
інституту іноземних мов Цзясінського університету
(Jiaxing University), м. Цзясін, КНР*

Анотація: Розглянуто особливості використання відео-лекцій підчас дистанційного навчання економістів в університетах Китаю. Проаналізовано переваги використання відео-лекцій, а також результати анкетування економістів Китаю щодо доцільності та ефективності використання відео-лекцій в навчальному процесі.

Ключові слова: дистанційне навчання, економічна освіта, відео-лекція, цифрова компетентність.

Глобальна епідеміологічна ситуація в світі стала поштовхом до переведення освіти, що є провідним чинником суспільного розвитку, в дистанційну форму. Як наслідок, виникла необхідність адаптації вищої економічної освіти до нових умов, зокрема провідного значення набула цифрова компетентність, а ефективне використання в навчальному процесі всіх можливостей сучасних інформаційних технологій стало обов'язковим для якісної реалізації економічної освіти.

У багатьох країнах світу відео-матеріали вважають ефективним засобом засвоєння нового навчального матеріалу, а їх використання в навчальному процесі – доцільним та ефективним [1]. У закладах вищої освіти Китаю дуже активно впроваджуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології, а викладачів спонукають до постійного розвитку власної цифрової компетентності так само, як і до формування цифрових навичок у студентів. В умовах, що склалися, особливо важливим кроком до

забезпечення студентів навчальними матеріалами стає розробка та постійне оновлення електронного освітнього середовища університетів. Після реєстрації студенти можуть отримати доступ до лекційних та практичних занять викладачів університету. Викладачі самостійно записують відео-лекції за допомогою сучасного програмного забезпечення, наприклад: Zoom, ScreenCast-O-Matic, PlayPosit [2]. Усі відео-лекції мають бути записані викладачем самостійно для покращення взаємодії із студентами, а також містити інтерактивні завдання, що перевіряють увагу, кмітливість, рівень засвоєння лекційного матеріалу. Такий підхід до проведення занять із економістами у закладах вищої освіти Китаю сприяє формуванню та розвитку комунікативної та цифрової компетентності, а також підвищенню мотивації вивчення дисциплін.

Для того, щоб експериментально перевірити рівень доцільності та ефективності використання відео-лекцій в процесі дистанційного навчання, із студентами економічних кафедр Цзясінського університету, м. Цзясін, КНР [3] було проведено анонімне анкетування. В ході опитування студентам було запропоновано запитання щодо визначення доцільності використання відео в навчальному процесі, а також виокремлення найефективніших, на їхню думку, способів засвоєння навчального матеріалу під час дистанційного навчання.

За результатами опитування, 95 % студентів вважають, що створення та використання записаних викладачами власних відео-лекцій є доцільним у дистанційному навчанні (Рисунок 1).

66 % студентів-економістів виокремили відео-лекції як один з найефективніших способів засвоєння навчального матеріалу під час дистанційного навчання (Рисунок 2).

Як бачимо, сучасні студенти дуже зацікавлені у процесі дистанційного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, а викладач, беручи до уваги таку особливість освіти нового покоління, може значно спростити та покращити рівень засвоєння економічних дисциплін за допомогою власних відео-лекцій. Швидка реакція на виклики сьогодення, вміння пристосовувати зміст навчання під сучасний формат та

використовувати всі переваги сучасних технологій та платформ для запису відео-лекцій, постійне самовдосконалення педагогів та підвищення ними власного рівня цифрової компетентності допоможуть забезпечити якісну та ефективну економічну освіту для нового покоління в сучасних реаліях.

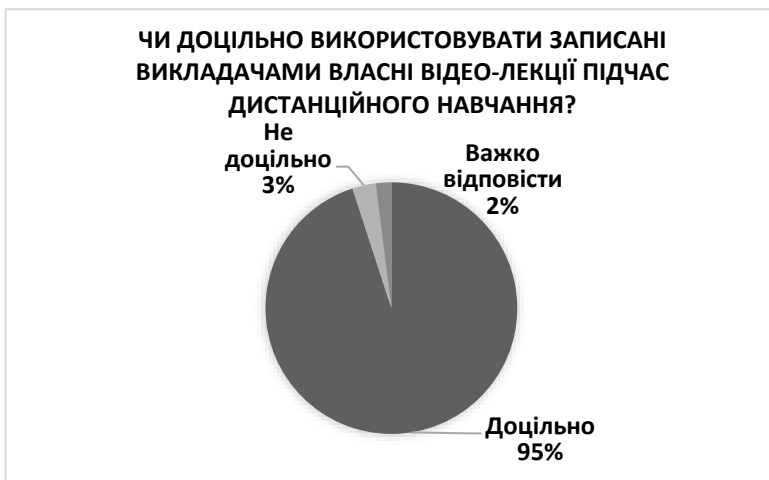

Рисунок 1. Результати опитування студентів щодо доцільності використання записаних викладачами власних відео-лекцій під час дистанційного навчання

Джерело розроблено автором.

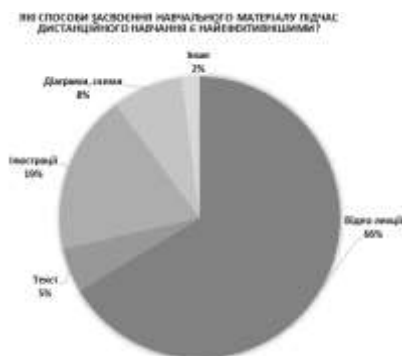

Рисунок 2. Результати опитування студентів щодо ефективності різних способів засвоєння навчального матеріалу під час дистанційного навчання

Джерело розроблено автором

Література:

1. Hernandez-Ramos, P. Aim, shoot, ready! Future teachers learn to 'do' video.// British Journal of Educational Technology. – 2007. – 38 (1). – PP. 33-41.
2. Jiaying University official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zjxu.edu.cn>
3. Wizer, PlayPosit, ZOOM: онлайн-ресурси для організації дистанційного навчання. Перелік корисних сайтів для організації освітнього процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/news/wizer-playposit-zoom-onlain-resursy-dlia-orhanizatsii-dystantsiinoho-navchannia-13524.html>

УДК 37.01

Педагогічні науки

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Чийнеш І.М.,

*вчитель англійської мови ШСШ І ступеня №13
м. Шостка, Україна*

Питання віддаленого (дистанційного) навчання в Україні є нині надзвичайно актуальним.

Хоча й дистанційне, але, все ж таки, навчання, і, саме тому, процес організації і теорії навчання нікуди не дівається, просто з'являється інший спосіб зв'язку. Тобто, навчаючись дистанційно, дитина має пройти шлях від сприйняття інформації до її розуміння, запам'ятовування, відтворення, використання на різних рівнях і, можливо, до створення чогось нового.

Для організації навчання в режимі віддаленого (дистанційного) навчання існує досить багато інструментів. І перед вчителем постає питання методичного супроводу, тобто як використовувати ці технології максимально ефективно.

Організовуючи дистанційне (віддалене) навчання, вчитель можливо обрати і організувати освітню діяльність у двох режимах навчання:

1.Онлайн-спілкування, коли в призначений час відбувається спілкування вчителя та учнів в чаті під час відеоконференції.

2.Віддалене навчання, коли створюється платформа для самостійного навчання за активної опосередкованої участі вчителя.

Онлайн-спілкуванні відводиться дуже важлива роль при організації віддаленого навчання.

Вчитель має, обов'язково, провести вступний інструктаж, в ході якого пояснити та продемонструвати учням, як працювати під час дистанційного навчання, як користуватися тими чи іншими освітніми ресурси. Також, під навчання, крім вступних інструкцій, може виникнути потреба поточної інструкції перед початком вивчення тієї чи іншої теми, або введенням нового цифрового інструменту чи нових освітніх ресурсів. Вчитель може проводити і онлайн уроки, і групову роботу над проектами, над спільним вирішенням поставлених навчальних завдань.

Для організації відеоконференцій та подання інтерактивних уроків, інструкцій, вчителю рекомендується якомога частіше і довше використовувати веб-камеру. Учні, звичайно, можуть відійти від своїх комп'ютерів, поки триває онлайн-урок, але вони менше будуть нудьгувати, якщо принаймні будуть бачити обличчя педагога, а не тільки режим демонстрації екрану. Обов'язково слід приділити увагу налаштуванням веб-камери. Ефект присутності створюються тоді, коли учні бачать очі вчителя, а не голову, нахилену до клавіатури. Слід пам'ятати, що живі уроки з організацією діалогу, з великою кількістю невеликих питань, з роботою мікрогруп, - абсолютно не підійдуть в умовах відеоконференції. У онлайн середовищі вчитель не має переваг живого спілкування «очі в очі». Регламент спілкування повинен бути жорстким і обмеженим невеликою кількістю питань. Запитання повинні бути лаконічними. Одні можуть бути спрямовані на те, щоб переконатися в присутності учнів, інші - спрямовані на отримання зворотного зв'язку на поставлене навчальне завдання чи проблему. Але це питання-завдання повинно бути максимально коротким. І очікувані відповіді від

учнів мають бути короткими і однозначними. Рекомендовано заохочувати учнів задавати питання у виділений для цього спеціальний час. Наприклад, після оголошення 5-10-ти хвилинної паузи, під час якої учні могли б записати своє питання в чаті або в невеликому відеозверненні.

Слід передчасно передбачити можливі технічні труднощі під час відеосеансу. Найчастіше такі проблеми виникають не у педагога, а в учнів, адже, як правило, вчитель проводить відеоконференцію, після попередньої підготовчої роботи. Однак, вчителю необхідно заздалегідь перевірити можливості відеоспілкування учнів. Наприклад, використавши два комп'ютера або попрацювавши з колегами, щоб перевірити перспективу учнів, як вони побачать те, що їм пропонується. Слід також перевірити умови роботи в режимі комп'ютер-планшет, комп'ютер-смартфон, перш ніж приступити до онлайн спілкування з класом. Коли вчитель протестує себе в ролі учня, він зможе заздалегідь врахувати, що необхідно спростити, або побачити, які проблеми можуть виникнути у дітей і що необхідно врахувати для оперативного усунення неполадок.

Якщо підключення до інтернету є нестійким і повільним, слід з'ясувати, в який час швидкість інтернет-з'єднання найвища і призначати відеоконференцію на цей час, за узгодженням з учнями.

Сучасні діти народжуються та зростають в цифровому світі, і, середовище, яке вони використовують для пошуку та обміну інформацією, для них є цілком природним. Саме тому для них не є проблемою навчатися дистанційно, навпаки – це нова цікава пригода для дитини!

Вчителі шкіл у своїй роботі використовують елементи дистанційного навчання. Щоб навчання в режимі віддаленого навчання в Україні стало повноцінною формою навчання для тих, хто його потребує, необхідне розв'язання багатьох питань та проблем не лише на рівні школи:

- недостатнє забезпечення технічними засобами як школи так і учнів;

- відсутність Інтернету та належного мобільного зв'язку в сільській місцевості;
- відсутність досвіду роботи в даному напрямку;
- відсутність достатньої нормативно-правої та науково-методичної бази;
- необхідність психологічної підготовки всіх учасників навчально-виховного процесу до запровадження та використання такої інновації;
- недостатній рівень володіння комп'ютерною технікою, навичками роботи в Інтернеті, використання інтерактивних технологій навчання.

Література:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. (затверджено Постановою МОН України В.Г.Кременем 20 грудня 2000р.)
2. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації / Н. Клокар // Шлях освіти. – 2007. – №4 (46). – С. 38–41.

УДК 389.4

Педагогічні науки

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ НА УСПІШНЕ ВИВЧЕННЯ ПІДЛІТКАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ярошук А.А.,

вчитель англійської мови

Київський військовий ліцей імені Івана Богуна

м. Київ, Україна

Анотація: *кожен вчитель з великою відповідальністю підходить до викладання свого предмету. Відповідно до віку аудиторії і програми, за якою вона навчається, педагоги обирають найрізноманітніші підходи, методи та способи викладання. Сучасний світ дозволяє обирати досить велику кількість засобів, які можна використовувати під час проведення уроків. Але найважливішим фактором успішного засвоєння матеріалу, а в подаль-*

шому його закріплення і запам'ятовування, відіграють психологічні фактори саме слухачів: вони або розуміють необхідність вивчення предмету чи, можливо, мають до нього хист і вподобання, або (навіть при повному «викладанні» вчителя) не мають бажання вчити його через не усвідомлення даної необхідності.

Ключові слова: підліток, мотивація, дисципліна, протест, страх, бажання.

Підлітковий вік є, хоч і цікавим з точки зору психології, але й досить важким водночас. В кожного індивіда він протікає в різних формах з різними проявами протесту або ж взагалі їх відсутністю.

Підліток — юнак або дівчина в перехідному від дитинства до юності віці. Сучасна наука визначає підлітковий вік в залежності від країни (регіону проживання) і культурно-національних особливостей, а також статі (від 13 до 14-17 років). Найчастіше основними ознаками поведінки в цей період є те, що різко погіршуються відносини з батьками. Людина в перехідному віці стає занадто агресивною та запальною [1]. Відповідно, довести якусь інформацію дуже важко, особливо, коли вона суперечить поглядам індивіда.

Успішність вивчення англійської мови можна розглянути як таку, що відбувається під впливом психологічних факторів, як наслідок природних процесів протікання перехідного періоду, наприклад агресивного, негативно налаштованого підлітка. Але, навіть, ще не перейшовши до заглиблення у різного роду фактори впливу, кожен педагог може зробити висновок, що успішність в такій ситуації зводиться до мінімуму.

Перше, про що слід говорити — це відсутність мотивації і, скоріш за все, не до окремого предмету, а до навчання загалом.

Мотивація — це вид діяльності, який забезпечує процес спонукання особи до дієвості, спрямованої на досягнення особистих цілей [2]. Коли ж в підлітковому віці основною ціллю є веселощі, безтурботність і бажання проводити час з радістю і задоволенням, то навчання є основною перешкодою, оскільки на нього треба витрачати багато зусиль, що не приносить індивіду нічого з вищеперахованого.

Результат у вивченні англійської мови проявляється через

систематичність і постійну зацікавленість в пізнанні нового (вивченні нових слів, правил тощо). Одним словом, обов'язковою умовою успішності тут буде дисципліна. З наукової точки зору, дисципліна – це певний порядок поведінки людей відповідно до норм права і моралі, що склались у суспільстві чи організації [3]. З точки зору успішності вивчення англійської мови – це систематичне, щоденне вивчення нових слів, повторення вивченого раніше і виділення часу на опрацювання матеріалу та самовдосконалення. У людини, яка не бажає витрачати час на навчання, дисципліна може вироблятися лише по відношенню до того, що їй є цікавим і пріоритетним в даний момент. Отже, фактори мотивації і дисципліни працюють лише при наявності бажання у індивіда вивчати англійську мову. (Бажання – прагнення, потяг до здійснення чого-небудь; хотіння [4]).

Деякі батьки вважають доцільним працювати зі своїми дітьми, тримаючи їх в ситуації страху (Страх – це емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному чи соціальному існуванню індивідуума і спрямована на джерело дійсної чи уявної небезпеки [5]). В деяких випадках даний метод роботи з «важкими підлітками» є досить дієвим. Це може бути навіювання думки про те, що без освіти людина в майбутньому може залишитися без роботи, так як буде не в змозі вступити до ВИШу, отримати освіту і тому подібне. Але якщо підліток виявляє сильний протест (Протест – рішуче заперечення чого-небудь, категорична заява про незгоду з кимсь, чимсь, про небажаність чого-небудь [6]), то і даний метод може виявитися недієвим, оскільки бажання індивіда зробити «на зло» буде сильнішим, ніж можливість скоритися чи прислухатися до порад старших.

Отже, основним підґрунтям успішного вивчення англійської мови є особисте бажання індивіда. При його наявності автоматично виробляється почуття відповідальності за отримані знання сьогодні та, як наслідок, перспективне майбутнє в подальшому житті.

Література:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. <http://osvita.ua/vnz/reports/psychology/10097/>

3. <https://library.if.ua/book/45/3125.html>
4. <https://slovnyk.ua/>
5. <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/>
6. <http://sum.in.ua/s/protest>

УДК 001.89

Політичні науки

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У НАВЧАННЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ

Гнітько І.В.

*кандидат фармацевтичних наук,
магістр публічного управління та адміністрування,
докторантка кафедри парламентаризму
та політичного менеджменту*

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

Анотація: *Безперервне професійне навчання керівних кадрів системи публічного управління перебуває у постійній динаміці. Це й не дивно, адже саме вони як суб'єкти управління зобов'язані забезпечити результативність не лише власну, а й своїх підлеглих співробітників. Зрозуміло, що це вимагає від них наявності сучасних знань та відповідних навичок щодо професійного здоров'я публічних службовців для його діагностики, оцінювання й адекватного реагування на отримані результати.*

Ключові слова: *професійне здоров'я, професійне навчання, дезадаптація службовця*

Високі професійні вимоги, екстремальні умови діяльності призводять до високих показників професійного стресу публічних службовців. Це свідчить про наявність у них внутрішнього конфлікту між вимогами з боку органу публічної влади, привабливістю професійної діяльності як служіння громадянам, очікуваннями й реальними можливостями.

Саме тому доцільно, на нашу думку, визначити поняття «професійне здоров'я публічного службовця» як сукупність

показників усіх компонентів його благополуччя, що дозволяють йому виконувати професійні обов'язки з оптимальними витратами та найбільшою ефективністю у нестандартних умовах чи надзвичайних ситуаціях. Нами встановлено, що захисними утвореннями, що можуть впливати на щоденну професійну діяльність є функціональні ресурси публічного службовця.

Професійне здоров'я публічних службовців зумовлене фізіологічними та функціональними ресурсами, тобто певною структурою особистісно-поведінкових властивостей, які визначають їхню професійну надійність в будь-яких умовах виконання посадових обов'язків. При цьому нами обґрунтовано, що з метою діагностики якісних складових професійного здоров'я публічних службовців керівникам доцільно застосовувати такі дієві, на нашу думку, діагностичні методики, як: багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність», шкалу організаційного стресу, опитувальник оцінювання рівня психологічно – фізіологічно - професійної дезадаптації [1].

За допомогою багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» доцільно оцінювати адаптивні можливості публічних службовців. При цьому на основі оцінювання деяких психофізіологічних та соціально-психологічних характеристик, що відображають інтегральні особливості їх психічного та соціального розвитку, виявити рівень низки таких показників і, одночасно, компонентів професійного здоров'я, як: «особистісний адаптивний потенціал» («ОАП»), «моральна нормативність» («МН»), та «нервово-психічна стійкість» («НПС»).

Оскільки професійне здоров'я є багатокомпонентним утворенням, на яке впливає низка як суб'єктивних, так і об'єктивних факторів, професійна дезадаптація постає важливою ланкою в контексті професійного здоров'я. Для діагностики її рівня у професійному здоров'ї публічних службовців доцільно, на нашу думку, застосовувати опитувальник оцінювання рівня психологічно-фізіологічно-професійної дезадаптації, розроблений Н. Родіною [2].

Дезадаптація службовця до професійної діяльності або професійного середовища може виникнути внаслідок або

короткочасних і значних впливів на нього середовища, або під впливом менш інтенсивних, але тривалих впливів. Результатом таких впливів є численні прояви дезадаптації у професійної діяльності публічних службовців, зокрема: зниження продуктивності та якості виконання посадових обов'язків, порушення трудової дисципліни, посилення емоційного дискомфорту, мінімізації комунікативної взаємодії у колективі тощо.

Критеріями психофізіологічної адаптації публічних службовців ми вважаємо такі чинники, як: стан здоров'я, настрій, тривожність, ступінь втомлюваності, активність поведінки. Крім цього стійкі порушення психічної адаптації можуть проявлятися в клінічно виражених психопатологічних синдромах чи й (або) відмові від діяльності.

Причому цей опитувальник допоможе оцінити такі ознаки психофізіологічної професійної дезадаптації публічного службовця, як: погіршення самопочуття з чіткими емоційними зрушеннями, зміни в окремих психічних процесів, зниження загальної активності, відчуття втомлюваності; соматовегетативні порушення; порушення не лише циклу «сон – активність», а й рівня соціальної активності.

За допомогою шкали локусу контролю доцільно діагностувати рівень суб'єктивного контролю публічного службовця, що визначає ступінь його незалежності, самостійності, відповідальності та активності у досягненні цілей, як одного з особистісних ресурсів. На нашу думку, застосування цієї шкали дозволить виявити вид локусу контролю (екстернальний чи інтернальний).

Екстернальний локус контролю вказує на те, що представники цієї групи схильні приписувати відповідальність за все зовнішнім факторам, іншим людям, долі, випадку, оточуючому середовищу, тощо. Наголошуючи на інтернальному локусі контролю, представники цієї групи в більшості беруть на себе відповідальність за події, які відбуваються в їхньому житті, пояснюючи їх своєю поведінкою, характером, здібностями, тощо. Крім цього, вони, як правило, володіють адекватною самооцінкою, вони схильні до досить послідовного вирішення поставлених завдань, вміють постояти за себе, виправдано

доброзичливі до оточуючих, комунікабельні й відчувають готовність до взаємодії на партнерських засадах.

Діагностика рівня емпатійних тенденцій дозволяє оцінити рівень розвитку емпатії публічних службовців як одного з їх основних соціально-психологічних функціональних ресурсів. Окрім особливостей розвитку потреби у «залученні», за допомогою такого опитувальника видається можливим виявити показники потреби в «контролі». Ця потреба визначається як потреба створювати і зберігати позитивні взаємовідносини з іншими на основі контролю та сили. Такі відносини включають психологічно прийнятні відносини з людьми у двох напрямках: від індивіда до інших людей у діапазоні від «завжди контролює поведінку інших людей» аж до «ніколи не контролює поведінку інших»; від інших людей до індивіда – у діапазоні від «завжди контролюють» до «ніколи не контролюють»[2].

На емоційному рівні ця потреба визначається як прагнення створювати і зберігати почуття взаємної поваги на основі компетенції та відповідальності, що передбачає повагу відносно інших та отримання поваги від них. На рівні саморозуміння ця потреба проявляється у необхідності публічного службовця відчувати себе компетентною та відповідальною особистістю. Поведінка, викликана потребою контролю, належить до процесу прийняття рішень, а також стосується таких понять, як сила, вплив та авторитет. Потреба в контролі варіюється в континуумі від прагнення до влади, авторитету та контролю над іншими співробітниками (і, більше того, над їхнім майбутнім) до необхідності бути контрольованим, тобто бути позбавленим відповідальності.

Шкала «планування» характеризує індивідуальні особливості утримання цілей, рівень сформованості в публічного службовця усвідомленого планування діяльності. Причому плани в цьому випадку – реалістичні, деталізовані, ієрархічні, дієві та стійкі, а цілі діяльності висуваються ним самостійно.

Шкала «моделювання» дозволяє виявити індивідуальну розвиненість уявлень публічного службовця про систему

зовнішніх і внутрішніх значущих умов, ступінь їх усвідомленості, деталізованості й адекватності.

Шкала «оцінювання результатів» характеризує індивідуальну розвиненість та адекватність в публічного службовця самооцінки та оцінювання результатів своєї професійної діяльності. Це свідчить про розвиненість та адекватності самооцінки, сформованості і стійкості суб'єктивних критеріїв оцінювання успішності/неуспішності досягнення результатів у професійній діяльності в системі публічному управлінні.

Шкала «гнучкість» діагностує рівень сформованості в публічного службовця регуляторної гнучкості, тобто здатності перебудовувати систему саморегуляції під впливом зміни зовнішніх чи/і внутрішніх умов. При виникненні непередбачуваних обставин він перебудовує плани і програми виконавчих дій та поведінки, будучи здатним швидко оцінити для цього зміну значущих умов.

Шкала «самостійність» характеризує розвиненість регуляторної автономності публічних службовців. На відміну від попередніх шкал, вона свідчить про автономність у колективі та активність службовців, їхню здатність самостійно планувати діяльність і поведінку, організовувати роботу для досягнення мети, контролювати хід її виконання, аналізувати й оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності [3].

Узагальнена шкала «Загальний рівень саморегуляції» характеризує загальний рівень сформованості індивідуальної системи усвідомленої саморегуляції довільної активності публічних службовців.

Таким чином, діагностика професійного здоров'я публічних службовців потребує використання сучасних методик оцінювання різних складових їх особистісного прояву в контексті щоденного виконання посадових обов'язків в системі публічного управління.

Література:

1. Кокун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія / Кокун О.М. – К. : Міленіум, 2004. – 265 с.

2. Байкова Л.А. Теоретико-методологічні основи дослідження взаємозв'язку психічного, психологічного й соціального здоров'я / Л.А. Байкова // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 15. – С. 3-8.

3. Родіна Н. В. Копінг-поведінка як психічна діяльність суб'єкта / Н. В. Родіна // Психологічні перспективи. – 2010. – Вип. 15. – С. 80-86.

УДК 821.161.2

Філологічні науки

МІФОЛОГІЧНЕ ТА БІБЛІЙНЕ ПІДҐРУНТЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Ковальчук О.С.,

к. психол. н., доцент,

Мірошніченко Л.В.,

к. філол. н., доцент,

*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,*

м. Дніпро, Україна

У статті досліджено актуальність впливу міфологічного та біблійного підтексту на формування української літератури з урахуванням сучасних естетичних критеріїв та світоглядних орієнтирів. З'ясовано функцію вираження міфологічного художнього мислення, яке набуває популярності в масовій культурі, осмислено проблемно-тематичну своєрідність і функціонування біблійних мотивів в українській літературі, які ґрунтуються на сприйнятті фундаментальних структур життя людей.

Ключові слова: *міф, міфологічне художнє мислення, українська література, біблійні мотиви.*

Сьогодні людство дедалі частіше звертає увагу не лише на матеріальну, а й на духовну культуру, відчуваючи її занепад, і намагається знайти щось універсальне, що гармонійно поєднувало б у собі всі елементи людського буття. Як відомо, нагальні життєві питання суспільства відображаються митцями в різних галузях – це література і культура, художнє мистецтво і музика та

ін. Джерелом натхнення або базовим підґрунтям стають міфи та біблійні оповіді. У сучасному літературознавстві наразі постає актуальною проблема вивчення та дослідження впливу міфологічного та біблійного контексту в художніх творах, які, в свою чергу, відіграють значну роль у процесі катарсису реципієнта.

Протягом останнього часу вітчизняна літературознавча наука збагатилася новими дослідженнями, у яких проблема рецепції Біблії в українській та світовій літературі розглядається із врахуванням сучасних естетичних критеріїв та світоглядних орієнтирів. Ідеться зокрема про праці М. Жулинського, А. Нямцу, Ірини Бетко, Лідії Голомб, В. Мокрого, Лариси Мороз, Я. Розумного, Л. Рудницького, Т. Салиги, Г. Сивоконя, Віри Сулими, М. Яценка та інших, у яких з'ясовуються здебільшого питання функціонування біблійних образів та мотивів у творчості українських письменників давньої доби і сучасності, а також досліджуються закономірності й своєрідність трансформації біблійного сюжетно-образного матеріалу в світовій літературі. Характерною ознакою студій названих вище авторів стало те, що в них відбувається ревізія тих поглядів щодо християнства та його сакральної книги, які поширювалися тоталітарною системою в межах атеїстичної ідеології. На сьогодні варто продовжити процес дослідження цих питань, адже в сучасній літературі ці аспекти можуть бути обґрунтовані іншим чином.

Як відомо, в літературознавстві вагомою категорією впливу на свідомість читача є міф, про який відомий філософ та історик Мірча Еліаде писав: «Знати міф – означає наблизитися до таємниці походження всіх речей. Інакше кажучи, людина дізнається не лише про те, як усе виникло, а також і про те, яким чином виявити це і відтворити, коли все вже зникне» [1, с. 24].

Міфологічне мислення має властиві лише йому специфічні риси. Метафізичне зіставлення природних і культурних об'єктів, що зумовило тотемічні класифікації космосу загалом у вигляді живого створіння, до ототожнення макро- і мікрокосмосу. Міфологічна логіка метафорична, символічна, користується кінцевим набором якостей, що є то матеріалом, то інструментом і

які періодично «калейдоскопічно реаранжують». Така логіка широко оперує двоїстими опозиціями чуттєвих якостей. Ці контрасти щоразу більше семантизуються та ідеологізуються, утворюючись різними способами вираження фундаментальних опозицій на зразок життя/смерть і т. ін. Попри своєрідність міфологічного мислення, воно було формою пізнання навколишнього світу і, незважаючи на свою вагомість та «фантастичність», без сумніву, слугувало інструментом аналізу, без якого була б неможлива навіть матеріальна культура на давніх стадіях розвитку людства. Необхідно також враховувати, що міф пояснює існуючий соціальний і космічний лад так, щоб підтримувати його, виключаючи події, які неможливо пояснити, і безвихідні колізії. З цим частково пов'язано відтворення міфів у ритуалах, що регулярно повторюються, спрямованих на пристосування особи до соціуму й гармонізацію взаємин соціальної групи й природного оточення. Перекази, міфи насамперед пронизані пафосом упорядкування, перетворення хаосу на космос.

Специфіка міфологічного мислення в тому, що воно, попри бурхливий розвиток науки, і нині надзвичайно поширене. Міфологія – засіб самовираження людини, древня і вічна форма виявлення творчих здібностей особистості. Тому структура міфологічного мислення є основою всіх форм і типів людської культури. Це особливо актуально сьогодні, коли щоразу більшої популярності набуває масова література, яка переважно ґрунтується на архетипах – підсвідомій формі сприйняття буденного життя.

Загалом у новітньому художньому мисленні міф виражає себе в різних функціях, але домінуючими тенденціями його прояву є дві. Перша спрямована на відтворення тексту, друга – на його реконструкцію. Об'єднує їх ідея цілісності і більш-менш симетрична співвідносність між текстом Всесвіту і текстом культури (цивілізації). У першій з'являється впевненість у тому, що людський досвід має достатньо засобів для того, щоб відтворити первинну цілісність зі світом, або в

певній моделі віддзеркалити ностальгію за нею. Паралелі між романною оповіддю та біблійною історією підкреслюють міфологічну універсальну семантику людського буття і його циклічність, відтворюють в історії вічну істину пратексту. На виконання цієї мети і спрямовано всі сюжетно-композиційні, образні та лексичні засоби творів. Міф реалізується тут-і-тепер у своїй непорушній аксіологічній основі.

Логіка заміщення міфу іншими структурно-семантичними феноменами засвідчує, що останні, за своєю сутністю, мають морфологічні структури. Міф в атмосфері екзистенційного занепокоєння сучасності постає єдиною можливістю здобування ґрунту, певного «ядра», навколо якого людське буття організовує, засновує і відтворює себе у всій своїй повноті. Художнє мислення, реалізуючись у механізмах творення традиції, виявляє тенденцію до повернення. «Ядро» забезпечує не тільки можливу цілісність індивідуальної душі, але й таку ж цілісність душі колективної та прагнення до неї. Ілюзія примирення вічного і тимчасового, міфічного і сучасного в літературі виражає сутність процесу пошуків повернення до першооснов.

Українська література завжди, навіть у найтрагічніші моменти історії, зберігала і розвивала християнський підтекст (період примусового тотального атеїзму не є винятком, хоч тоді цей процес розвивався завуальовано). Зараз перед вітчизняним літературознавством постала проблема аналізу цих процесів з погляду того нового ідеологічного контексту, який поступово формується в суспільній свідомості. Тому дослідження процесів сюжетоскладання, соціально-ідеологічних факторів, які зумовили той чи інший характер трансформації біблійного матеріалу, не є самодостатнім. Крім нових методик (герменевтики, психоаналізу, культурологічного, ритуально-міфологічного аналізів і т.п.), необхідне багатопланове осмислення морально-психологічних факторів, які зумовили характер рецепції канону. Саме тому сучасна література, як правило, підходить диференційовано до використання християнських міфологічних структур.

На різних етапах свого розвитку українська література

прагне осмислити історію і духовність народу в контексті світової історії, виявити загальні тенденції власної еволюції. Звернення української літератури до християнського сюжетно-образного матеріалу загалом співзвучне із закономірностями функціонування Біблії в світовій літературі. Водночас необхідно враховувати і специфіку національної історії, яка не могла не вплинути на характер рецепції загальнокультурних зразків. Проблема ця дуже складна, вона неодноразово привертала увагу дослідників багатьох поколінь. Однак треба визнати, що значна кількість праць минулих років з цілком відомих причин потребує суттєвої корекції, тому що донедавна аналіз конкретного літературного матеріалу здійснювався переважно на застарілих ідеологічних засадах.

Не можна погодитися з твердженнями окремих критиків та літературознавців, які часто не враховують того факту, що до XX ст. було майже немислиме творче ставлення до канонічних біблійних структур (цьому перешкождали багатовікові традиції їх рецепції літературою і, головне, тотальний вплив церкви на всі сфери суспільного та індивідуального буття). Кінець XIX – початок XX ст. засвідчив початок кризи позитивізму і формування модерністської поетики, яка не відзначалася «законослухняністю» відносно літературної класики загалом і Біблії зокрема. Крім того, на межі століть завжди активізують у духовному житті ідеологію катастрофізму, побудовану на гранично напружених стосунках між традицією (каноном) і новоявленим світоглядом, що перебуває в стадії формування. Тому будь-які спроби формальної класифікації літературних версій, створених на основі біблійного сюжетно-образного матеріалу, за принципом «відповідає канону – суперечить канону», виступають недоречними і науково безперспективними. Як один з найбільш важливих моментів, досить часто ігнорованих дослідниками, слід відзначити те, що письменники, звертаючись до біблійного матеріалу, не ставлять перед собою мету зруйнувати (знижити, принизити і т.п.) канон. Вони використовують біблійні колізії, орієнтуючись на етику,

психологію і естетику принципово нового світогляду ХХ ст.

Кожна культурно-історична епоха мала змогу у свій спосіб виявляти і впроваджувати зв'язок біблійного сюжетно-образного матеріалу з українською літературою, демонструвати різні форми і способи його трансформації. Принагідні міркування з цього приводу висловлювали у своїх працях Н. Алексеєнко, О. Засенко, С. Кирилук, Ю. Клим'юк, В. Косяченко, Богдана Криса, М. Кудрявцев, Олена Матушек, Б. Мельничук, Г. Нога, Ольга Новик, Ю. Пелешенко, Тетяна Рязанцева, Валентина Сасенко, Елеонора Соловей, М. Сулима, А. Ткаченко, Л. Ушкалов, Г. Штонь та ін. Вони демонструють поживалення процесу накопичення історико-літературного матеріалу. Окремо слід відзначити дослідження Ірини Бетко, Віри Сулими, А. Нямцу, присвячені теоретичним та історико-літературним питанням з означеної проблеми.

Своєрідним авторським підсумком досліджень Ірини Бетко стала монографія «Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії ХІХ – початку ХХ століття» [2]. Концептуально книга розподіляє матеріал за двома розділами. Перший з них присвячений осмисленню проблемно-тематичної своєрідності функціонування Біблії в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст., у другому – увага концентрується на проблемах поезики і жанрових особливостях аналізованого явища. Позитивним моментом дослідження можна вважати той факт, що її авторка певною мірою залучає матеріал і західноєвропейських літератур, тобто не обмежується суто українським матеріалом, а частково враховується й суперечливий загальнокультурний контекст.

Одним із перших фундаментальних досліджень впливу Біблії на українську літературу стала книга Віри Сулими «Біблія і українська література» [4], яка складається із кількох проблемно-тематичних розділів, що створюють цілісну картину основного змісту всіх книг Старого і Нового Заповітів, засвоєння їх українською християнською та культурно-літературною традиціями. Свої спостереження Віра Сулима

будує на основі величезного фактичного матеріалу, який охоплює тисячолітній здобуток української літератури в галузі художнього освоєння Біблії. Однак навіть солідний обсяг книги не дозволив залучити до аналізу ще багато творів на біблійну тематику бодай найвідоміших письменників ХХ ст.

Надзвичайно важливими в методологічному та теоретичному плані бачаться монографії («Новый Завет и мировая литература», 1993; «Мир Нового Завета в литературе», 1998; «Идеи и образы Нового Завета в мировой литературе. Часть I», 1999; «Поэтика традиционных сюжетов», 1999; «Традиція у слов'янських та західноєвропейських літературах: проблеми теорії», 2001; та ін.), численні статті та навчальні посібники А. Нямцу [3]. Проблему трансформації в художній літературі новозавітного матеріалу вчений розглядає в контексті вивчення закономірностей функціонування загальнокультурних традицій світового письменства. Актуальність праць А. Нямцу полягає насамперед у тому, що вони ставлять і вирішують низку принципово важливих методологічних і методичних проблем дослідження світового літературного процесу. Автор осмислює суттєві закономірності міжлітературних взаємозв'язків і взаємодій. У зв'язку з глобальними геополітичними і духовними змінами на значних територіях загальнолюдської цивілізації постала гостра необхідність не тільки в осмисленні реалій сьогодення, але й у виробленні нових підходів до духовних цінностей давнини і недавнього минулого. Особливого значення і звучання набувають ті аспекти традиції і культурної спадщини, які допомагають зрозуміти глибинні витoki сучасних конфліктів і суперечностей. Легендарно-міфологічний матеріал зафіксував і художньо осмислив ряд універсальних станів і колізій колективного та індивідуально-особистісного буття, які зберігали значущість протягом багатьох століть і останнім часом активно сприяють виробленню нового світосприйняття, здатного забезпечити гармонійне існування людства.

Отже, актуальність використання міфології та біблійних

мотивів у художніх текстах пояснюється пошуками людством шляху до первинного, архаїчного часу. Інтенсивність їх стимулюється дедалі більшою тривогою людини західної цивілізації за своє існування, втратою віри і дійсного зв'язку з християнською традицією світовідчуття.

Література:

1. Элиаде М. Аспекты мифа / В. П. Большаков (пер.с фр.) / М. Элиаде. – М.: Академический проект, 2001. – 239 с.
2. Бетко І. П. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії кінця ХІХ – початку ХХ століття: дис. кандидата філол. наук: 10.01.02/ І. П. Бетко. – К., 1992. – 211 с.
3. Нямцу А. Е. Миф и литература (теоретические аспекты функционирования) / А. Е. Нямцу; Черновицкий национальный ун-т им. Юрия Федьковича. Научно-исследовательский центр «Библия и культура». – Черновцы: Рута, 2005. – 80 с.
4. Сулима В. І. Біблія і українська література: навчальний посібник / В. І. Сулима. – К: Освіта, 1998. – 400 с.

ТУРЕЦКО-СИРИЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

Куцарев Б.Р.,

студент факультета международных отношений

Лодзинский университет

г. Лодзь, Польша

Аннотация: Турецко-сирийские отношения - один из наиболее сложных вопросов внешней и внутренней политики как для одной, так и для другой страны. В работе уделено внимание прежде всего трем главным проблемам, которые стали камнем преткновения между двумя соседними странами в ХХ в. Первая - это территориальный спор из-за Александреттского санджака; вторая - взаимные претензии сторон по поводу распределения водных ресурсов реки Евфрат; третья - неприемлемая для Турции поддержка, которую оказывала Сирия курдскому

сепаратистскому движению в лице Рабочей партии Курдистана (РПК).

Ключевые слова: *турецко-сирийские отношения, Александреттский санджак, водный конфликт, курдское сепаратистское движение.*

Первым конфликтом между двумя соседними странами в XX в. был территориальный спор из-за Александреттского санджака (Искендеруна), с 1938 г. - турецкой провинции Хатай. Государство Хатай, (неформальное название - Республика Хатай) — переходное политическое образование, формально существовавшее с 7 сентября 1938 г. по 29 июня 1939 г. Оно было создано на территории Александреттского санджака французской мандатной территории Сирия и Ливан, а затем аннексировано Турецкой Республикой, образовав (вместе с районами Эрзинь, Дёртйол и Хасса) ил Хатай.

В соответствии с франко-турецким договором 20 октября 1921 г. Александреттский санджак был выделен в особую автономную административную единицу внутри французского мандата. До 1925 г. Александреттский санджак входил в состав «государства Алеппо» и после создания в 1925 г. государства Сирия по-прежнему имел особый административный статус в его рамках. Турция отказывалась признавать Александреттский санджак частью французской подмандатной территории Сирии и поставила своей целью возвращение его в состав Турции по истечении французского мандата в 1935 г. В 1936 г. Ататюрк придумал для Александреттского санджака название «Хатай» [1, с. 57], и поднял в Лиге Наций «Хатайский вопрос». 6 сентября 1938 г. была принята конституция, которая определяла территорию Александреттского санджака как независимое «государство Хатай», с турецким языком в качестве государственного и французским — в качестве вспомогательного. 6 февраля 1939 г. Хатайская Законодательная ассамблея приняла все турецкие законы, а 13 марта 1939 г. сделала турецкую лиру официальной денежной единицей. 29 июня 1939 г. государство Хатай было аннексировано Турцией. В это время в Европе начиналась Вторая

мировая война и поэтому присоединение, которое провёл новый президент Турции Исмет Инёню, произошло без претензий Франции. Однако в самой Сирии были демонстрации протеста. Это самоприсоединение никогда не было признано Сирией, которая продолжает показывать провинцию Хатай на картах как часть своей территории [2, с.207]. Учитывая сложившуюся ситуацию, цель Сирии попытаться, если позволят обстоятельства, вернуть в состав Сирии бывший Александреттский санджак.

Вторым конфликтом является, как его называют, водный конфликт или борьба за водные ресурсы. Турция, обладающая наибольшими запасами пресной воды, стремясь к региональной гегемонии, использует водные ресурсы как стратегический инструмент политического давления на государства нижнего течения, страдающие от острой нехватки воды.

До 1970-х гг. серьезных противоречий между Турцией и государствами нижнего течения по совместному пользованию водами реки Евфрат не возникало, т.к. в 1920 г. между странами было заключено соглашение о распределении водных ресурсов. С началом развития государствами гидротехнических проектов на реке Евфрат в 1970-е гг. отношения между ними резко обостряются [3, с.16]. В целях урегулирования возникшего конфликта интересов в 1980 г. Турцией и Ираком было подписано соглашение о создании Совместного Технического комитета по региональным водам, к которому в 1983 г. присоединилась и Сирия. Однако, после шестнадцати встреч, Технический комитет не смог выполнить свой мандат, превратился в арену для политических дебатов и в 1992 г. полностью прекратил свое существование. В целях снижения энергетической зависимости Турции от импорта углеводородного сырья, а также решения продовольственной проблемы ею был предложен проект юго – восточной Анатолии (ЮВА), который предполагал строительство 22 плотин и 19 ГЭС. Это вызвало резкое недовольство Ирака и Сирии, т. к. реализация проекта могла бы привести к существенному сокращению речного стока для стран нижнего течения (для Сирии – на 40%, для Ирака – 80%). В 1989 г. было завершено возведение

ключевого элемента проекта ЮВА – «Дамбы Ататюрка».

В 1998 г. после турецкой угрозы полностью перекрыть сток реки Евфрат, Сирия заключила с Турцией Сейханское соглашение и выразила готовность возобновить деятельность Совместного Технического комитета. Совместное коммюнике Сирии и Турции от 2001 г., в котором стороны выступают за устойчивое использование в области земельных и водных ресурсов посредством осуществления совместных проектов и обмена опытом, стало переломным в отношениях государств. Засуха 2008 г., затронувшая Турцию, Сирию и Ирак, заставила стороны искать пути компромисса по использованию водных ресурсов. В этой связи на заседании Совета по стратегическому сотрудничеству высокого уровня в 2009 г. было подписано 4 протокола, которые касались выработки совместной политики в водопользовании.

Но в 2014 г. Турцией был полностью перекрыт поток Евфрата в сирийское озеро Асад. Несоблюдение Турцией взятых ранее на себя обязательств явилось нарушением норм международного права и способствовало серьезному ухудшению гуманитарной ситуации в Сирии.

Третий конфликт между странами - Турецко-курдский — вооружённый конфликт между правительством Турции и бойцами Рабочей партии Курдистана, ведущими борьбу за создание курдской автономии в составе Турции, продолжающийся с 1984 г. до настоящего времени.

На начало XXI века курды остаются крупнейшим из народов без собственной государственности. Севрский мирный договор между Турцией и Антантой (1920) предусматривал создание независимого Курдистана. Однако этот договор так и не вступил в силу и был аннулирован после подписания Лозаннского договора (1923). В 1920—1930-е годы курды несколько раз безуспешно восставали против турецких властей. В 1961 г. началось курдское восстание в Ираке, с перерывами продолжавшееся несколько десятилетий. Рост курдского национализма привёл к возникновению в 1978 г. Рабочей партии Курдистана (РПК) — военно-политической организации, на

первоначальном этапе своей борьбы (1984—1993) ставившей своей целью создание суверенного государства курдов в Турции, однако с 1993 г. сменившей курс на создание курдской автономии в составе Турции.

15 августа 1984 г. РПК начала партизанскую войну в восточных и юго-восточных провинциях Турции. Для борьбы с партизанами была привлечена регулярная турецкая армия, в 1987 г. в этом регионе было введено чрезвычайное положение. Крупнейшим успехом Турции в борьбе против РПК стал захват американскими и израильскими спецслужбами лидера этой организации Абдуллы Оджалана в Кении (1999 г.). С этого момента партизанская борьба РПК пошла на спад и в начале 2000-х боевые действия на юго-востоке Турции практически прекратились. Однако в 2005—2006 г.г. партизаны вновь активизировались, нередко их операции были высоко эффективны. В феврале 2008 г. турецкая армия провела самую крупную операцию против баз курдов. На протяжении 2011 г. Турецким военным командованием по предполагаемым местам нахождения курдских партизан в районе Чукурджа были проведены несколько продолжительных авиаударов.

В октябре 2012 г. небезосновательно Сирия обвинила Турцию в воздушном пиратстве и закрыла своё воздушное пространство для турецкой гражданской авиации. Но когда летом 2012 г. Сирийские курды получили замену автономии, в Турции курдский вопрос превратился во все более серьезную центробежную силу. С тех пор между этими странами произошли различные инциденты, и даже террористические акты. 23 марта 2014 г. Турция сбila сирийской военный самолёт вблизи общей границы. 25 июля 2015 г. РПК заявила о невозможности дальнейшего перемирия с Турцией. Это стало результатом бомбардировок турецкими ВВС позиций курдов. 21 декабря 2015 г. началась широкомасштабная силовая операция против боевиков РПК в городах Джизре и Силопи.

Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган в августе 2016 г. заявил, что начинает военную операцию «Щит Евфрата», которая

направлена против ИГИЛ и «террористических групп сирийских курдов, угрожающих Турции» __с целью положить конец правлению сирийского президента Башара Асада [4, с.107].

20 января 2018 г. генштабом ВС Турции было официально объявлено о начале военной операции «Оливковая ветвь». Цель операции — вытеснение курдских вооружённых формирований (YPG, YPJ) из района Африн (западная часть Сирийского Курдистана) и создание буферной зоны на границе Турции и Сирии. Турецкие власти заявляли, что операция проводится «в рамках международного права» с соблюдением территориальной целостности Сирии. Сирийские - квалифицировали действия турецкой армии как агрессию и нарушение суверенитета Сирии.

9 октября 2019 г. президентом Турции было сделано официальное объявление о начале военной операции «Источник мира». Операция была направлена против курдских вооружённых формирований YPG («Отряды народной самообороны», «Курдские отряды самообороны») и против коалиции «Сирийские демократические силы» (СДС, ядром которой также являются курдские формирования). Цель операции состояла в создании на севере Сирии буферной зоны, где планировалось разместить до 2 млн. сирийских беженцев, в своё время нашедших убежище на территории Турции. В ходе операции турецкие войска и их союзники установили контроль над сирийскими приграничными городами Рас-эль-Айн и Телль-Абьяд и соседними районами. Операция Турции фактически подтолкнула сирийских курдов к переговорам с руководством Сирии. 13 октября 2019 г. представители курдской Автономной администрации северо-восточных районов при содействии российского Центра по примирению враждующих сторон в Сирии достигли соглашения о вводе правительственных войск в районы, контролируемые курдами. 22 октября 2019 г. президенты России и Турции Владимир Путин и Реджеп Тайип Эрдоган провели в Сочи переговоры, которые закрепили новые зоны влияния на северо-востоке Сирии, сохранении статуса-кво в

районе, занятом турецкой армией и её союзниками, и отводе всех курдских формирований от границы с Турцией на всём её протяжении. 26 ноября 2019 г. было распространено заявление Совета национальной безопасности Турции, в котором было отмечено, что операция «Источник мира» будет продолжаться до тех пор, пока не будут достигнуты поставленные цели.

Литература:

1. Mango, Andrew. Ataturk: The Biography of the Founder of Modern Turkey, 2002. - с. 507.
2. Morris, Chris. The New Turkey — London: Granta Books, 2005. — с. 227.
3. Арутюнян А.Э. «Турецко-сирийские отношения на рубеже веков (1980-е – начало XXI века), Институт востоковедения РАН, 2007. – с. 205.
4. Грант Аракелян «Война в Сирии» (истоки, предыстория и действительность), СУПЕР Издательство, 2017. - с. 720.

UDC 323.2

Political science

WOMEN'S NON-GOVERNMENTAL ASSOCIATIONS AS A MECHANISM FOR BUILDING A DEMOCRATIC COUNTRY

Filina Alina

*graduate student of the Department of Political Theories
National University "Odessa Law Academy"*

Odessa, Ukraine

Annotatio. *This article aims to reveal the importance of women's non-governmental associations for politics in individual regions and the country, their impact on the development of sports, culture, educational, scientific, environmental activities, support for gender equality in the process of building a democratic country.*

Keywords: *public organizations, women, women's public associations, international organizations.*

The growing role of civil society organizations during the First World War, including women's, was to some extent a response to

the government's inability to properly organize assistance to the military and civilians. This influenced the intensification of the tendency to self-organization of society in the critical moments of its existence in wartime. Therefore, under the influence of the war, women's public associations in 1914 - 1917 significantly changed the nature of their activities to charity to help the sick, wounded and maimed soldiers, their families, refugees, orphans and other categories of the affected population[1, p.55-56].

In modern world, women are an integral part of every sphere of life. Women are successful politicians, well-known public figures, lawyers, political scientists, leaders of well-known and successful financial companies, leading doctors, teachers and scientists, volunteers and the military. There is no longer an area where women do not work and do not hold leadership positions there. Women have long influenced the politics of the whole country not only as individual politicians, but also as members of political parties and public associations. Over time, their influence only grew. Now women's public associations occupy a significant part among all public associations in Ukraine and are engaged in the development of youth and sports, cultural, educational, scientific, environmental activities, support for gender equality in all spheres of life. Distinguishing individual women's public associations, we can say about some of them:

«Embassy of Women Entrepreneurs» - brings together women who succeed by owning companies and at the same time being actively involved in community activities. The purpose of its activities is to promote entrepreneurship among women and the formation of a culture of entrepreneurship among young people; formation of conditions for development and support in Ukraine, a high level of entrepreneurial activity; motivation and exchange of successful business practices and support for women who are engaged in entrepreneurial activities, run their own companies and develop activities in international markets [2].

«Ukrainian Association of Women Deputies» - the main purpose of the association is to consolidate the efforts of women deputies of different levels to conduct cultural, educational, scientific,

environmental activities, promote political and legal relations based on gender equality, improve various spheres of public relations.

«Open Society» - the goal of the organization is to develop an equal partnership for the sake of synergy of influence on the development of a democratic country, which purposefully implements the policy of human rights. One of the activities is, in particular, the political participation of women. The organization regularly conducts media research on the presence of women in regional media, attitudes toward women's political participation, gender monitoring of local elections, and is strategically designed to increase the number of women in politics.

«Business Ukrainian Women» - influential women with an active life position, leaders in various fields - business, fashion industry, medicine, tourism and other industries. Among the tasks of the organization - the impact on the spiritual development of modern society by creating an advanced civil society, promoting the creative potential of women and their implementation in society, and the implementation of joint business projects, promoting the formation of a responsible young generation [2].

«The European Assembly of Women Deputies» - the association has a mission to help increase the capacity of women deputies to influence political processes for the successful implementation of European democratic values and principles on the ground, as well as to strengthen the role of women in shaping global politics. This international non-governmental organization brings together women in politics and self-government to successfully implement reforms and best practices in government at the state and local levels through the principles of transparency, justice, equality, transparency, the rule of law and human rights.

«Women's Perspectives Center» - the mission of the organization: protection of women's rights and ensuring equal rights and opportunities for women and men in all field of public life. The organization's activities are aimed at implementing gender policy in Ukraine, reducing the level of violence, increasing the competitiveness of women in the labor market and promoting them to the level of

decision-making in Ukraine. Priority activities of the organization: gender equality, combating domestic violence, combating trafficking in human beings, support for women's and human rights organizations.

«Center for the Development of Democracy» - the center promotes the dissemination of knowledge on human rights, dissemination of democratic practices, modern approaches to public administration, the formation of a new educational approach on «Flexible Democracy and Crisis Management», «Gender Policy, Gender Sensitive Services», «Human Rights». In its activities, the Center uses various educational tools of the Debates and Practical Law programs, conducts trainings, seminars, performances, festivals, debate tournaments, public hearings, etc.

«The Women's Veterans Movement» is a movement that brings together women in the military, veterans, volunteers, volunteers and medics. The movement was created to provide veterans with support, communication and joint action. The mission of the community is to pass Ukraine on to its descendants in a better condition than we inherited it. Revive national values and build a democratic conscious society through the experience of women warriors, like-minded, united in Ukraine [2] [3] [4].

Women's non-governmental associations work to ensure equal rights and opportunities for women and men and the well-being of children in Ukraine, work on gender equality projects, conduct prevention and information work, and promote non-violent values. Women actively oppose human trafficking, promote the implementation of international human rights standards in all spheres of society and the state, guard the protection and protection of social, economic, political, creative and other rights of citizens; actively involve citizens in the development of civil society and democracy.

References:

1. Pidluska I., Usatenko G., Boron O. Public participation in political processes / - K.: Agency "Ukraine", 2005. - 350 p. [in Ukrainian].
2. Women's public organizations in the socio-political life of modern Ukraine. Retrieved from: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/863>. [in Ukrainian].

3. Political parties. Public organizations and their impact on democracy. Retrieved from: <https://history.vn.ua/pidruchniki/bakka-civil-education-10-class-2018/22.php>. [in Ukrainian].

4. Outstanding Ukrainian women. Retrieved from: <https://www.discoverukraine.com.ua/vidatni-ukraïnski-zhinki/>. [in Ukrainian].

Природничі науки

АНАЛІЗ МОЖЛИВИХ ЗМІН СЕРЕДНЬОЇ, МАКСИМАЛЬНОЇ ТА МІНІМАЛЬНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ ДЛЯ МІСТА КИЇВ

Замфірова М.С.,

аспірант

Одеський державний екологічний університет

Науковий керівник: Хохлов В.М.

д.геогр.н., професор

м.Одеса, Україна

Проведений аналіз можливих змін температурного режиму на регіональному рівні для міста Київ з 2021 по 2050 роки за даними розрахунків 16 моделей проекту CORDEX на основі сценарію викидів парникових газів RCP 4.5. Виявлено тенденцію зростання середньомісячних значень температури для літніх та зимових місяців.

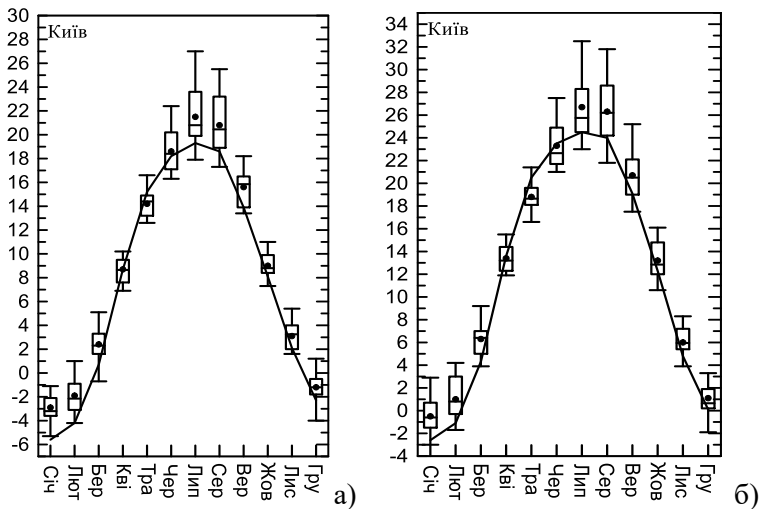
Ключові слова: майбутні зміни клімату, кліматичні індекси, регіональні моделі.

Дослідження кліматичних змін є надзвичайно актуальним у наш час, адже за останні десятиріччя воно спостерігається у всіх куточках нашої планети, зокрема, й на території України. Оскільки, кліматичні зміни здебільшого прийнято характеризувати за допомогою річної температури повітря (адже вона є інтегральною характеристикою усіх процесів), у даній роботі виявимо можливі зміни характеристик поля температури для

міста Київ на найближчі тридцять років (з 2021 по 2050 рр.) з урахуванням регіонального масштабу.

Розрахунки проводилися на основі даних середньодобових значень температури та середніх за добу значень мінімальної і максимальної приземної температури повітря для міста Київ, отриманих на основі сценарію викидів парникових газів та аерозолів RCP 4.5, з використанням 16-ти регіональних моделей проекту CORDEX [1-4]. Щоб виявити зміни середніх значень були застосовані спеціальні кліматичні індекси рекомендовані Всесвітньою програмою з дослідження клімату та розроблені групою експертів ETCCDI [5].

Отримані результати можливих змін температурного режиму для міста Київ (рис.1) порівнюємо з відповідними середніми значеннями кліматичних характеристик за період з 1961 по 1990 рр. (Кліматичний кадастр України) [6], а також, розрахованим для цієї роботи середнім значенням досліджуваного параметру по 16 моделях.

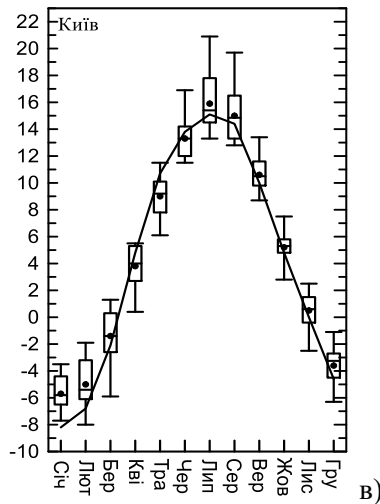

Рис 1. Прогноз середньомісячної (а), максимальної середньомісячної (б) та мінімальної середньомісячної (в) температури повітря для міста Київ з 2021 по 2050 рр. на основі розрахунку 16 моделей проекту CORDEX (Вісь X – температура, °C, Y – місяці)

На рис.1 представлені графіки «коробка з вусами», де в межах прямокутників зосереджені 50% досліджуваних величин за даними 16-ти регіональних моделей. Так звані «вуса» показують діапазон мінливості досліджуваної характеристики. Лінія в кожному прямокутнику – це медіана, «крапка» відповідає середньому значенню за даними використаних 16 моделей, «лінія» зображає середні значення досліджуваних характеристик відповідно до кліматичного кадастру 1961-1990 рр.

Як видно з рис.1, середньомісячні температури повітря для міста Київ показують зростання в літні та зимові місяці. Найбільший ріст (+2°C, +2,6°C) відмічається у січні, лютому, липні та серпні в залежності від сезону. Розрахунки показують, що у 50% випадків середньомісячна температура січня коливатиметься від -2,1°C до -3,5°C, що в порівнянні з кадастровим -5,6°C, відчутно зростає. Максимальні середньомісячні температури теж зростають в межах 2-3°C. Аналогічна ситуація й для мінімальної середньомісячної

температури повітря, яка в зимові місяці (січень та лютий) у 50% випадків коливатиметься в межах від -3°C до -6,5 °C.

Висновки. Аналізуючи прогнозовані зміни середньомісячної та середніх за місяць максимальних і мінімальних значень температури повітря з використанням 16 регіональних моделей проекту CORDEX для міста Київ в період з 2021 по 2050 роки можна стверджувати про ріст даних характеристик, зокрема у зимові та літні місяці. Тобто, можна стверджувати про підвищення температури повітря в порівнянні з сучасним періодом та згладжування контрастів між порами року.

Література:

1. Асоціація захисників довкілля та пропаганди здорового способу життя. (2014). Вилучено з <http://www.javirua.org/mizhuryadova-grupa-ekspertiv-zi-zmini-klimatu-ipcc/>
2. Прокопенко, К.О. & Удова, Л.О. (2017) *Екон. prognozuvannâ*. 1: 92–1077.
3. Scherler, M., Hauck, C., Hoelzle, M. & Salzmann, N. (2013). Modeled sensitivity of two alpine permafrost sites to RCM-based climate scenarios. *Journal of Geophysical Research: Earth Surface*.
4. База даних CORDEX: <https://climate4impact.eu/impact-portal/general/index.jsp>
5. Rummukainen, M. (2012). Changes in climate and weather extremes in the 21st century. *WIREs Climate Change*. 115-129 p.
6. *Кліматичний Кадастр України*. (2006). Державна гідрометеорологічна служба УкрНДГМІ. Центральна Геофізична Обсерваторія.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ
УЛОВЛЮВАННЯ ПАРІВ МАСТИЛЬНО-ОХОЛОДЖУЮЧИХ
РІДИН З ВИКОРИСТАННЯМ ДВОСТУПЕНЕВОГО
ТУМАНО-УЛОВЛЮВАЧА

Воденнікова О.С.,

канд. техн. наук, доцент,

доцент кафедри металургії

Запорізький національний університет

Матяшева Ю.Б.,

викладач металургійного відділення

Запорізький металургійний коледж

Запорізького національного університету

Воденнікова Л.В.,

асистент кафедри природничих дисциплін

для іноземних студентів та токсикологічної хімії

Запорізький державний медичний університет

м. Запоріжжя, Україна

Анотація: Проаналізована ефективність очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі в залежності від товщини пакету фільтрів, кількості сіток в пакеті та ефективності очищення парів однією сіткою. Показана доцільність використання пакету із 6-10 сіток з сумарною товщиною 0,01-0,012 м, при цьому використання більшої товщини пакету небажано внаслідок значного підвищення енерговитрат на очищення парів. Індивідуальна ефективність однієї сітки найбільш впливає на загальну ефективність туман-уловлювача, тобто при ефективності сітки 0,92-0,96 корисна дія всього фільтру складає 99,819-99,998 %.

Ключові слова: система уловлювання парів, очищення повітря.

На сьогоднішній день виникає необхідність проведення досліджень ефективності сучасних систем уловлювання парів мастильно-охолоджуючих рідин (МОР) та розробки раціональних засобів захисту від шкідливих та небезпечних чинників виробничого середовища, що в свою чергу є актуальним та

важливим науково-технічним завданням з точки зору охорони праці та покращення екологічної безпеки.

Розглядаючи умови праці в прокатному виробництві, слід зазначити, що на прикладі цеху холодної прокатки ВАТ «Запоріжсталь» працівники можуть піддаватися впливу парів кислот в травильному відділенні (перевищення концентрації до 2 разів), парів мастил ($9,2 \text{ мг/м}^3$ при нормі 5 мг/м^3) та іншим небезпечним та шкідливим факторам. При цьому треба дотримуватися правил охорони праці в прокатному виробництві згідно вимог НПАОП 27.1-1.04-09 [1].

Вихідною величиною для визначення повітрообміну при влаштуванні загальної обмінної вентиляції в прокатних цехах є кількість шкідливих виділень у вигляді тепла і парів мастил, які встановлюються на підставі використання виробничих вимірів обсягів шкідливих викидів. Неорганізовані викиди видаляються природним шляхом через аераційні ліхтарі на даху виробничих будівель. Це призводить до забруднення навколишнього середовища та істотних втрат дорогих мастил [2].

Для очищення повітря від твердих та рідких домішок застосовують циклони, пиловловлювачі (вихрові, жалюзійні, камерні та інші) та різні за конструкцією фільтри. Важливим показником роботи всіх цих пристроїв є ефективність очищення повітря [3, 4].

Для зниження впливу парів мастил в прокатному виробництві згідно роботи [5] рекомендовано встановити:

- вентиляційну систему безперервного листового стану холодного прокату, яка сприяє збільшенню кратності повітряобміну до меж 10-25;

- двоступеневий туманно-уловлювач (рис. 1), застосування якого забезпечить зниження концентрації парів в цеху холодної прокатки до $0,9 \text{ мг/м}^3$.

Для розрахунку першого ступеня тумано-уловлювача, що складається з тонких волокон, необхідно визначити площу фільтрації:

$$F = Q / (3600 \cdot W), \quad (1)$$

де Q – обсяг газу, що надходить на очистку, який дорівнює $10000 \text{ м}^3/\text{с}$;

W – швидкість фільтрації, яка дорівнює $2,8 \text{ м/с}$.

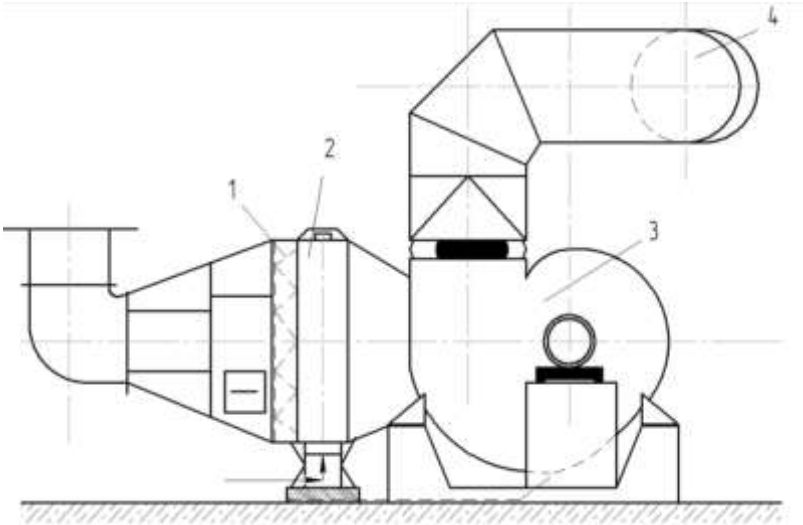

Рисунок 1 – Двоступеневий тумано–уловлювач:

1 – волокнистий фільтр; 2 – сітчастий фільтр; 3 – вентилятор; 4 – трубопровід видалення очищеного повітря

Для розрахунку другого ступеня тумано–уловлювача, що складається з сітчастого бризкоуловлювача, який служить для уловлювання укрупнених рідких частинок, необхідно визначити оптимальну швидкість фільтрації:

$$W = 0,107 \cdot \sqrt{(\rho_m - \rho_n) / \rho_n}, \quad (2)$$

де ρ_m – щільність масла, яка дорівнює 900 кг/м^3 ; ρ_n – щільність повітря, яка дорівнює $1,3 \text{ кг/м}^3$.

Ефективність очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі складає:

$$\eta = 1 - \left(1 - \left(0,2 \cdot H \cdot S_{num} / N \cdot \eta_i \right) \right)^N, \quad (3)$$

де H – товщина фільтрувального пакету, м; S_{num} – питома поверхня дротів в пакеті сіток, м²/м³; N – число сіток в пакеті, шт.; η_i – ефективність очищення повітря від крапель однієї сіткою.

$$S_{i\varnothing} = 4 \cdot \frac{1-n}{\lambda_{i\varnothing}}, \quad (4)$$

де n – пористість пакета сіток, яка дорівнює 0,9; λ_{np} – діаметр дроту сітки, який дорівнює $200 \cdot 10^{-6}$ м.

Встановлено, що при початковій концентрації масла в робочій зоні 50 мг/м³, концентрація після очищення дорівнює 0,9 мг/м³, що нижче гранично допустимої величини (ГДК) для даного приміщення, яка дорівнює 5 мг/м³. Потужність двигуна вентилятора, необхідного для транспортування туману через апарат очистки, складає:

$$N = (k \cdot Q \cdot \Delta P) / (3600 \cdot 1000 \cdot \eta_m \cdot \eta_p), \quad (5)$$

де k – коефіцієнт запасу потужності, який знаходиться в межах від 1,1 до 1,5;

Q – обсяг газу, що надходить на очистку, м³/с; ΔP – гідравлічний опір, кг/см² (Па); η_m – коефіцієнт корисної дії втрат енергії на тертя механізмів, який знаходиться в межах від 0,7 до 0,9; η_p – коефіцієнт опору рідини МОР, який знаходиться в межах від 0,9 до 0,95.

Варіюючи значеннями товщини пакету (від 0,01 м до 0,018 м), кількістю сіток в пакеті (від 6 шт. до 16 шт.) та ефективністю очищення повітря від крапель однією сіткою (від

0,9 до 0,98) згідно формули (3) отримуємо ефективність очищення повітря від крапель в фільтрі (рис. 2-4).

Данні рис. 2 показують, що залежності ефективності очищення повітря від парів мастила від товщини пакету носять експонентний характер. Простежується доцільність використання пакету із 6-10 сіток з сумарною товщиною 0,01-0,012 м, при цьому використання більшої товщини пакету небажано внаслідок значного підвищення енерговитрат на очищення парів. Встановлено, що ефективність очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі при товщині пакету 0,01 м (рис. 3, крива 1) менше ефективності очищення повітря при товщині пакету 0,018 м (рис. 3, крива 5) на 7%.

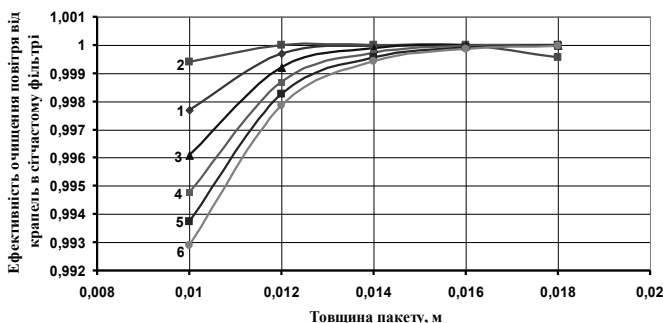

Рисунок 2 – Залежність ефективності очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі від товщини пакету: 1 – 6 – при кількості сіток в пакеті 6; 8; 10; 12; 14 та 16 шт. відповідно

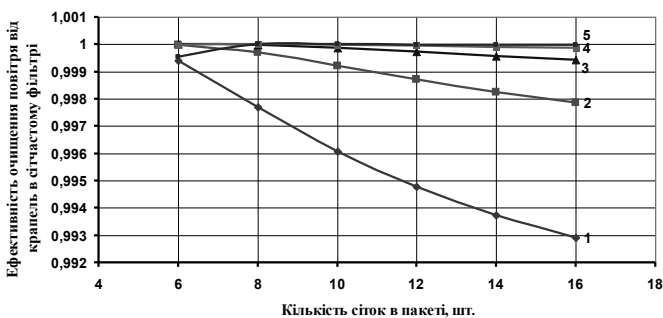

Рисунок 3 – Залежність ефективності очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі від кількості сіток в пакеті: 1 – 5 – при товщині пакету 0,01; 0,012; 0,014; 0,016 та 0,018 м відповідно

Слід зазначити, що індивідуальна ефективність однієї сітки найбільш впливає на загальну ефективність тумано-уловлювача. Так при ефективності сітки 0,92-0,96 корисна дія всього фільтру складає 99,819-99,998% (рис. 4).

Таким чином, розрахунковим шляхом, варіюючи значеннями товщини пакету (від 0,01 м до 0,018 м), кількістю сіток в пакеті (від 6 до 16 шт.) та ефективністю очищення повітря від крапель однією сіткою (від 0,9 до 0,98) визначено ефективність очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі тумано-уловлювача.

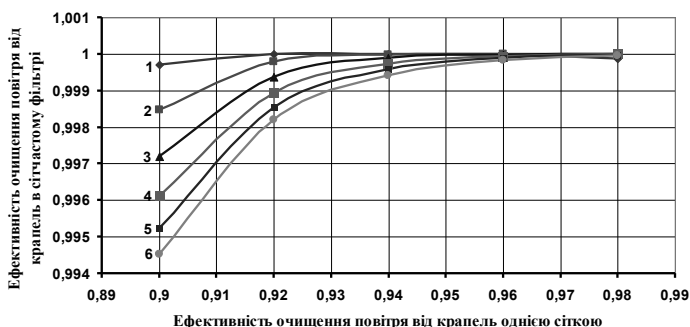

Рисунок 4 – Залежність ефективності очищення повітря від крапель в сітчастому фільтрі від параметрів очищення однієї сітки:

1 – 6 – при кількості сіток в пакеті 6; 8; 10; 12; 14 та 16 шт.
відповідно

Література:

1. НПАОП 27.1-1.04-09. Про затвердження правил охорони праці в прокатному виробництві підприємств металургійного комплексу [Чинний від 2009-07-29]. Київ: Державний комітет з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду, 2009. 65 с.
2. Молчанова З. В. Охрана труда в прокатном производстве. Москва: Металлургия, 1973. 248 с.
3. Методи і засоби очищення повітря. URL: http://studme.com.ua/1280052813846/bzhd/metody_sredstva_ochistki_vozduha.htm (дата звернення 26.05.2020).
4. Рожков С. С., Харитонов Ю. М., Благодатний В. В.

Апарати для очищення повітря від забруднень. Миколаїв: УДМТУ. 2002. 36 с.

5. Воденнікова О. С., Куріс Ю. В., Мятяшева О. Б. Заходи зі зниження впливу парів мастил в прокатному виробництві. Problems and Innovations in Science: the 1st International scientific and practical conference. Part 1 (London, may 4-5, 2020) Nika Publishing, London, Great Britain. 2020. V.2. pp. 263-268.

УДК 621

Технические науки

ОПТИМИЗАЦИЯ ПАРАМЕТРОВ ЛИСТОВОЙ РЕССОРЫ ПРИ ЧИСЛЕННОМ ИССЛЕДОВАНИИ ЕЕ ДЕФОРМИРОВАНИЯ

Кравцов В. И.

д.т.н., профессор

Национальный авиационный университет

г. Киев, Украина,

Аннотация: На примере нелинейного пространственного деформирования листовой рессоры показан метод оптимизации ее параметров. Для этого кратко изложен метод численного исследования напряженно-деформированного состояния элемента рессоры. Описана математическая модель упругого равновесия и деформирования листов рессоры как пространственно искривленного элемента при сложных условиях нагружения. Используя этот метод можно запрограммировать при проектировании рессор их кривые нагружения. Верификация методики показала достоверность предлагаемых подходов.

Ключевые слова: рессора, деформирование, оптимизация, нагрузка, эксперимент.

Исследование рессор имеет давнюю историю, хотя в настоящее время они являются во многом неизученными. В принципе, листовые рессоры - это особый вид пружин, используемых в транспортных подвесных системах. Преимущество листовой рессоры над спиральной пружиной заключается в том, что ее концы могут направляться по определенному пути.

Расчеты рессоры намного сложнее, чем для спиральной пружины. Это связано с количеством переменных, которые могут применяться к листовым рессорам, таких как толщина листа, ширина и конусность и т.п. В настоящее время разработано большое количество моделей, на основе которых созданы методики расчетов механических характеристик рессор. Однако все они базируются на довольно серьезных допущениях. В силу разных причин авторы часто ограничиваются рассмотрением линейного деформирования, плоским случаем.

Предлагается метод, описанный в [1, с. 97]. Математическая модель базируется на известных подходах Лагранжа и Эйлера, которые описывают равновесие и упругое деформирование элемента, его внешнюю и внутреннюю геометрию. На основании этих предпосылок сформирована система разрешающих уравнений 18 порядка, которые в общем случае нелинейны и описывают пространственное нелинейное (соизмеримое с размерами объекта) деформирование элемента. Методика численного решения системы уравнений основана на использовании метода продолжения по параметру и метода Ньютона-Канторовича.

В численных расчетах нами предлагается следующее предоставление переменной жесткости. Напряженно-деформированное состояние рессоры можно рассматривать в ее агрегатном состоянии как гибкий стержень со ступенчатой по длине жесткостью или переменной (что точнее), которая изменяется по длине функционально. Рассмотрим предоставления переменной жесткости для численных расчетов. Пусть A , B , C - жесткости при изгибе и кручении. Для вычисления A , B , C используются равенство: $A = E I_u$, $B = E I_v$, $C = G I_p$, где E - модуль упругости материала; G - модуль сдвига; I_u , I_v - моменты инерции площади поперечного сечения относительно подвижных осей, I_p - полярный момент инерции. Пусть длина рессоры равняется S . Тогда можно рассматривать два варианта представления переменной жесткости: 1) ступенчато изменяемая жесткость 2) функционально (непрерывно или кусочно) изменяемые жесткости на интервале интегрирования. Наличие сглаживающей

функции дает возможность избежать неопределенности при численном решении разрешающих уравнений. Для первого же случая подстановка необходимых значений жесткости на участке интегрирования реализуется программными методами и численное решение особых осложнений не вызывает.

При таких допущениях было проведено численное исследование условного элемента рессоры, которая состояла из 3 листов длиной S , $S-S/3$, $S-2S/3$ (рис.1)

Рис.1. Схема нагружения элемента рессоры

Нагружение F осуществлялось дискретно через каждые $F/10$ (но это не означает количество шагов численного расчета). По результатам расчетов была получена кривая нагружения в безразмерных величинах с учетом коэффициента трения металл-металл и коэффициента трения металл-металл со смазкой (рис. 2).

Эта задача была верифицирована экспериментально с теми же условиями нагружения, что и при численном расчете. Нагружение осуществлялось дважды: без смазки, и со смазкой между листами. Фото деформирования элемента рессоры от начала до конечного состояния отображены на рис. 2.

Рис.2. Деформирование элемента рессоры

Результаты численного расчета и эксперимента для сравнения отображены на графике (рис.3). Из рис.3. видно, что

деформирование элемента рессоры со смазочным маслом значительно больше, чем без него. Это указывает на необходимость учета трения между листами при проектировании и оптимизации параметров листовых рессор.

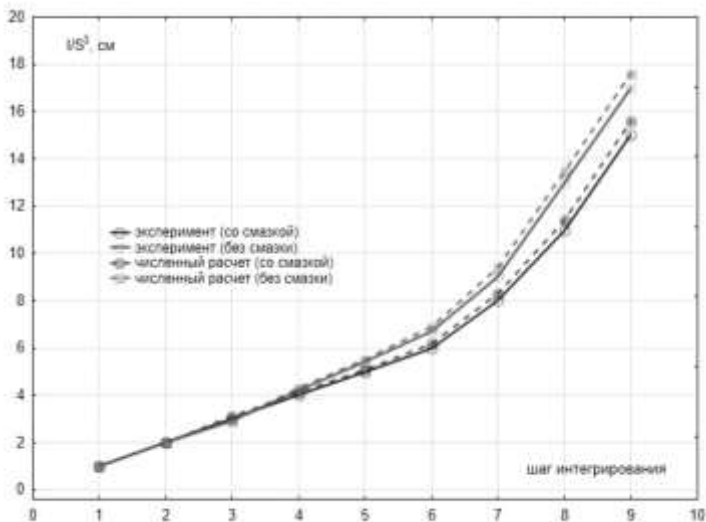

Рис3. Кривые нагружения по результатам численного и натурального экспериментов

При такой постановке оказывается возможным решить задачу оптимизации параметров рессоры. Покажем принцип этого подхода. Ограничения накладываются как на управляющие функции, так и на их производные по длине. В этом случае уравнения состояния, описывающие пространственное деформирование элемента, дополняются уравнениями связи.

Количество краевых условий, жесткостных и геометрических характеристик определяются из условия минимума функционала, где в зависимости от требований к оптимальному проекту имеется в виду масса или перемещения характерных точек объекта.

Задача об определении оптимального закона изменения может быть сформулированная как задача оптимального

управления с геометрическими и фазовыми ограничениями: нужно найти функцию, которая минимизирует и удовлетворяет уравнениям состояния с краевыми условиями, ограничениям на прочность и геометрическим ограничениям.

Задача оптимизации сформулирована как задача Лагранжа с параллелепипедными и фазовыми неравенствами-ограничениями. Для ее решения привлечен прямой метод.

Применяя предложенную методику, можно без значительной перестройки вычислительных алгоритмов изменять характер действия нагрузок, получать необходимые параметры напряженно-деформированного состояния рессоры с учетом трения между листами.

Литература:

1. Кравцов В.И. Механика гибких глубоководных систем / В.И. Кравцов. - Киев: Наукова думка, 1997. - 237с.

УДК 53.

Технические науки.

ПРИМЕНЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОГО ПАКЕТА FEYN CALC ДЛЯ РЕШЕНИЯ ДИАГРАММ ФЕЙНМАНА

Фрицак М. В.,

студент

Киевский национальный университет

имени Тараса Шевченко,

Украина, Киев,

Abstract. *This article is considering in detail how to use FeynCalc and calculate the matrix element for the process cross section. Feynman diagrams provide a powerful tool to investigate the interaction processes in quantum electrodynamics, weak, and strong interactions. Moreover, this method is expected to play an important role in searching for new physics. This article gives a detailed analysis of how to write correctly the script in FeynCalc and compares the result with direct calculations. The given article is of interest to the students*

who study Quantum Field Theory and the scientists whose branch of science is High Energy Physics.

Keywords: *FeynCalc, Feynman diagrams, Compton scattering, Wolfram Mathematica, QED.*

При описании процессов электромагнитного, сильного и слабого взаимодействий, многие ученые сталкивались с проблемой представления процесса в наглядной форме. Американский физик Ричард Фейнман, в 1948 году предложил метод с использованием диаграмм [1], благодаря которому можно не только наглядно описать взаимодействие, но и с помощью введённых обозначений, компактно записать сложные математические выражения. Однако, их вычисление до сих пор остаются трудоемким процессом. Для вычислений сложных взаимодействий целесообразно использовать специально созданные программы. В этой статье на примере расчета диаграммы комптоновского рассеяния мы покажем применение математического пакета FeynCalc в программе Wolfram Mathematica. Стоит отметить, что полученный результат можно будет также обобщить на все процессы в квантовой электродинамике (КЭД).

Мы выбрали как пример комптоновское рассеяние, поскольку данный процесс одним из первых был описан с помощью диаграмм Фейнмана [2]. Также данный процесс хорошо изучен, что даст нам возможность сравнить полученный результат в программе FeynCalc с результатом, полученным прямым вычислением.

Само комптоновское рассеяние происходит, когда электромагнитное излучение рассеивается на свободных электронах, которые находятся в покое в лабораторной системе отсчета. Начальные и конечные состояния - это электрон и фотон: $e + \gamma \rightarrow e + \gamma$. А сечение данного процесса является важной величиной в физике элементарных частиц, так как может быть использовано для проверки правильности теории. Напомним, что комптоновское рассеяние с помощью подхода предложенного Фейнманом изображается двумя диаграммами, каждая из которых вносит свой вклад в сечение рассеяния (рис.1):

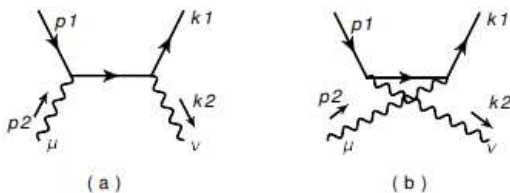

Рис.1 Независимые диаграммы Фейнмана комптоновского рассеяния.

А само сечение рассеяния данного процесса задается формулой:

$$\sigma = \frac{1}{2s} \int d\Pi_2 \frac{1}{4} \sum_{e^-, \gamma \text{ spin}} |M|^2,$$

где $d\Pi_2$ - фазовое пространство из двух тел, а фактор $\frac{1}{4}$ – усреднение по первоначальным спинам электрона и поляризациям фотона. Поскольку, самой сложной частью в такого рода задачах является нахождение подынтегральной функции, включающей в себя квадрат матричного элемента $|M|^2$, то в этой работе мы остановимся только на поиске подынтегрального выражения. Сам матричный элемент $|M|^2$ может быть представлен как сумма вкладов от двух диаграмм:

$$\begin{aligned} \frac{1}{4} \sum_{e^-, \gamma \text{ spin}} |M|^2 &= \frac{1}{4} \sum_{e^-, \gamma \text{ spin}} (M_a^{\mu\nu} + M_b^{\mu\nu}) \times (M_a^{\mu'\nu'} + M_b^{\mu'\nu'})^* \times \epsilon_\mu(p_2) \epsilon_\nu^*(p_2) \epsilon_{\mu'}(k_2) \epsilon_{\nu'}^*(k_2) \\ &= \frac{1}{4} \sum_{e^-, \gamma \text{ spin}} (M_a^{\mu\nu} + M_b^{\mu\nu}) \times (M_a^{\mu'\nu'} + M_b^{\mu'\nu'})^* \times (-g_{\mu\mu'}) (-g_{\nu\nu'}), \end{aligned}$$

где M_a и M_b вклады от диаграммы (a) и (b) соответственно. Поскольку расчеты для M_a и M_b полностью идентичны, с точностью до явного вида самого матричного элемента, то остановимся на поиске вклада от диаграммы (a):

$$\frac{1}{4} \sum_{e^-, \gamma \text{ spin}} (M_a^{\mu\nu}) \times (M_a^{\mu'\nu'})^* \times (-g_{\mu\mu'}) (-g_{\nu\nu'}).$$

Используя Фейнмановские правила в КЭД, по явному виду диаграммы (а) мы можем записать:

$$M_a^{\mu\nu} = \bar{u}_s(k_1)(-ie\gamma^\nu)\frac{i(\not{p}_1 + \not{p}_2 + m)}{(p_1 + p_2)^2 - m^2}(-ie\gamma^\mu)u_{s'}(p_1) \\ = (-ie^2)\frac{1}{(p_1 + p_2)^2 - m^2} \times \bar{u}_s(k_1)\gamma^\nu(\not{p}_1 + \not{p}_2 + m)\gamma^\mu u_{s'}(p_1),$$

теперь зададим все необходимые параметры в математическом пакете FeynCalc. Для начала нам нужно определить скалярные произведения импульсов первоначальных и конечных фотонов и электронов:

```
ScalarProduct[p1, p1] = m2;
ScalarProduct[p2, p2] = 0;
ScalarProduct[k1, k1] = m2;
ScalarProduct[k2, k2] = 0;

ScalarProduct[p1, p2] =  $\frac{s - m^2}{2}$ ;

ScalarProduct[p1, k1] = m2 -  $\frac{t}{2}$ ;

ScalarProduct[p2, k1] =  $\frac{m^2 - u}{2}$ ;
```

где m - масса электрона, а s , t , u - переменные Мандельштама. Затем, используя функции из пакета FeynCalc задаем матричный элемент M_a и с помощью функции **ComplexConjugate**[...] находим комплексносопряженное к M_a :

$$M_a = (-I e^2) \frac{1}{SP[p1 + p2] - m^2} \text{Spinor}[k1, m] \cdot GA[\nu] \cdot (GS[p1 + p2] + m) \cdot GA[\mu] \cdot \text{Spinor}[p1, m] \\ - \frac{i e^2 (\varphi(k1, m)) \cdot \gamma^\nu (\gamma \cdot (\bar{p}1 + \bar{p}2) + m) \cdot \gamma^\mu (\varphi(\bar{p}1, m))}{(\bar{p}1 + \bar{p}2)^2 - m^2} \\ MaC = \text{ComplexConjugate}[Ma] /. \{\mu \rightarrow \mu C, \nu \rightarrow \nu C\} \\ \frac{i e^2 (\varphi(\bar{p}1, m)) \cdot \gamma^{\mu C} (\gamma \cdot (\bar{p}1 + \bar{p}2) + m) \cdot \gamma^{\nu C} (\varphi(k1, m))}{(\bar{p}1 + \bar{p}2)^2 - m^2}$$

Стоит отметить, что замена индексов $\nu \rightarrow \nu C$ и $\mu \rightarrow \mu C$ при комплексном сопряжении необходима, так как, в противном случае, программа дважды просуммирует по повторяющимся индексам, что будет ошибкой.

Далее, мы используем функцию `FermionSpinSum[...]`, для суммирования по начальным спинам электронов:

$$\text{Ma2} = \text{FermionSpinSum}[\text{Ma} * \text{MaC}] * (-\text{MT}[\mu, \mu C]) * (-\text{MT}[\nu, \nu C]) // \text{Contract}$$

$$\frac{e^4 \text{tr}((\gamma \cdot k_1 + m) \cdot \gamma^{\nu C} \cdot (\gamma \cdot (\bar{p}_1 + \bar{p}_2) + m) \cdot \gamma^{\mu C} \cdot (\gamma \cdot \bar{p}_1 + m) \cdot \gamma^{\mu C} \cdot (\gamma \cdot (\bar{p}_1 + \bar{p}_2) + m) \cdot \gamma^{\nu C})}{(m^2 - s)^2}$$

Стоит заметить, что вывод функции `FermionSpinSum[...]` является следом. Хотя в выводе отображается «tr», но внутренней функцией является «DiracTrace». Это можно проверить, посмотрев на его стандартный вид:

Ma2 // StandardForm

$$\frac{1}{(m^2 - s)^2} e^4 \text{DiracTrace} [$$

$$\begin{aligned}
 & (m + \text{DiracGamma}[\text{Momentum}[k_1]]) \cdot \text{DiracGamma}[\text{LorentzIndex}[\nu C]] \cdot \\
 & (m + \text{DiracGamma}[\text{Momentum}[p_1 + p_2]]) \cdot \text{DiracGamma}[\text{LorentzIndex}[\mu C]] \cdot \\
 & (m + \text{DiracGamma}[\text{Momentum}[p_1]]) \cdot \text{DiracGamma}[\text{LorentzIndex}[\mu C]] \cdot \\
 & (m + \text{DiracGamma}[\text{Momentum}[p_1 + p_2]]) \cdot \text{DiracGamma}[\text{LorentzIndex}[\nu C]]]
 \end{aligned}$$

Заменим явно `DiracTrace` на `Tr` во избежание ошибок, а также учтя закон сохранения импульса: $k_2 = p_1 + p_2 - k_1$ и тождество для переменных Мандельштама: $s + t + u = 2m^2$; получаем окончательный результат:

$$\frac{1}{4} \text{Ma2} /. \text{DiracTrace} \rightarrow \text{Tr} /. k_2 \rightarrow p_1 + p_2 - k_1 /. u \rightarrow 2m^2 - s - t // \text{Simplify}$$

$$\frac{2e^4 (3m^4 - m^2 t + s(s+t))}{(m^2 - s)^2}$$

Как видим, получившийся вклад от диаграммы (а) согласовывается с результатом, полученным прямыми вычислениями [3].

Аналогично можно найти вклад от диаграммы (b). Более того, аналогично можно рассчитать вклад в сечение рассеяния от любого процесса в КЭД, лишь задав явный вид матричных элементов.

Вывод. Диаграммная техника Фейнмана безусловно мощный физический аппарат, а с помощью вычислительных мощностей FeynCalc решение сложнейших диаграмм Фейнмана становится тривиальной задачей. Поскольку теория слабых взаимодействий в большей степени аналогична КЭД, то применение FeynCalc можно обобщить и на решение диаграмм в процессах слабых взаимодействий.

Литература:

1. Feynman, R. P. 1949b. Space-time approach to quantum electrodynamics. Physical Review 76:769–789.
2. M. E. Peskin and D. V. Schroeder, “An Introduction to Quantum Field Theory”, Westview Press, 1995.
3. M. D. Schwartz, “Quantum Field Theory and the Standard Model”, Cambridge University Press, 2013.

УДК 622.24:681.3

Технічні науки

FEATURES OF WELL DRILLING PROCESS CONTROL AS A COMPLEX OBJECT

Chygur I.,

PHD, docent

Ivano-Frankivsk National Technical

University of Oil and Gas

Ivano-Frankivsk, Ukraine

Annotation: *Features of well drilling control as a complex object are considered. A functional-logical model of the drilling process as a complex control object is proposed. It is established that from the point of view of management the set of states of object is described by two basic - normal that corresponds to technological regulations, and unregulated state. Due to the characteristics of the control object, it is proposed to use intelligent technologies for automated control.*

Keywords: *control, complex, drilling, intelligent, system*

The main factor in improving the efficiency of the drilling process is to ensure the efficiency of technological equipment, which operates

in many cases under adverse external conditions, and maintaining its operating modes in accordance with the requirements of the technological process. One of the main tasks of management systems for such facilities is to ensure the efficiency and safety of their operation and recovery in critical situations. There are a number of factors, such as equipment wear, personnel errors, environmental influences and others, which can cause catastrophic consequences that cause significant material damage, environmental hazards and safety of service personnel [1].

Until recently, the use of innovations in the domestic practice of well construction was reduced to the use of foreign rock-destroying tools, geo-navigation tools, new drilling fluids and similar measures. However, even with drilling equipment perfectly matched to specific geological and technological conditions, it is not always possible to drill a quality well. This is due to the lack of fully informed technical and technological decisions on the rig, which leads to loss of production time and materials, and sometimes to emergencies [2].

Decision-making at the drilling site must be rapid and reasonable, even in the absence of sufficient information and facts. However, there are cases when the qualifications of drilling personnel are insufficient for a full analysis of the situation [3,4,5]. At the same time, it is impossible to provide all drilling crews with high-quality experts in the relevant subject area.

The process of drilling wells for oil and gas belongs to the class of complex control objects (CO).

The main common features that distinguish such objects as a separate class are the following characteristics:

- belonging to one group of extractive industries that produce products that determine the industrial status of the state;
- large capital and operating costs for creation and use;
- direct dependence of productivity, service life and production costs on the state of CO, optimal organization and conduct of the technological process;
- continuous mode of operation in an aggressive environment;
- constructive complexity CO.

The functional-logical model of the drilling process as a complex control object can be represented as follows:

$$O = \{X, Y, y^*, Z, V, R, S, \delta, \lambda, s_0\}, \quad (1)$$

where $X = \{X_D, X_R\}$, $V = \{V_N, V_A\}$,

X - the set of input parameters;

X_D - a set of deterministic effects, such as regulated technological operations;

X_R - a set of accidental (unregulated) effects on the object by staff and controls;

Y is the set of state parameters of the object;

y - generalized parameter of states;

V - set of disturbing effects on the object;

V_N - a subset of disturbing influences of a natural nature: change in the boundaries of the drilled layers, change in the drillability of rocks and others;

V_A - a subset of possible defects of the CO caused by natural wear and aging of the equipment;

S is the set of possible states CO;

s_0 - initial state CO;

δ - function of transitions of states CO;

λ - function of conformity of characteristics CO of its condition;

Z - the set of events that occur at the facility during its operation, which lead to an unregulated change in its state;

R - the set of subsystems CO, which are functional components of CO, or its processes.

The functional subsystems for the drilling rig are: turbodrill, drilling mud supply pump, rock-destroying tool and others.

Each subsystem is characterized by all components of the model (1).

The technical condition of the CO is determined by the characteristics of the parameters of its subsystems. The state of the subsystems at each point in time is the state of CO at these times.

Classification of CO states is possible on various grounds. From the point of view of control, the set of states CO S is divided into two main classes: the class of normal states S_A , corresponding to the technological regulations, and the class of unregulated states S_B :

$$S = \{S_A, S_B\}. \quad (2)$$

If we imagine the behavior of CO in the discrete time t , then some of its state $s \in S$ is determined as follows:

$$s(t+1) = \delta\{s(t), X^*(t+1)\}, \quad (3)$$

where $X^*(t+1)$ is a combined set of influences on the input of the object at time $t+1$:

$$X^*(t+1) = X(t+1) \cup Z(t+1) \cup V(t+1). \quad (4)$$

Since $X^*(t+1)$ is random, the state $s(t+1)$ is also stochastic, which is one of the main features of a complex object.

Thus, the drilling control process can be divided into control in normal and emergency situations. In normal control modes can occur automatically and operator intervention is rarely required. Therefore, automated control systems and multilevel computer data processing systems are used for such modes [1,6].

In abnormal situations, the actions of the automated control system are ineffective and the main role in assessing the situation and making control decisions is given to the operator. In this case, to assess the situation, consider all possible solutions and make the best decision to eliminate it, you need to process a large amount of operational information in a very short period of time. It should be borne in mind that human capabilities are limited and in such a situation there is a possibility that the operator will make the wrong decision. Such actions in the event of an emergency can lead to serious consequences, including a threat to human life.

With this in mind, it is appropriate and promising to manage the process of drilling wells for oil and gas is the use of intelligent decision support systems that not only overcome the barrier of perception, processing much more information, but also significantly reduce the impact of psychological factors on acceptance decision.

References:

1. Чигур І.І. Особливості контролю технічного стану алмазних доліт в процесі буріння свердловин на нафту і газ/Вимірювальна та обчислювальна техніка в технологічних процесах. - 2000. - №4. - С. 182-184.
2. Семенцов Г.Н., Чигур І.І., Костельна Л.І. Моделі діяльності і поведінки людини-оператора в людино-машинних системах гібридного інтелекту/ Науковий вісник ІФНТУНГ 2(6). – 2003. – С. 76-79.
3. Клир Дж. Системология. Автоматизация решения системных задач./Перевод с английского М.А. Зуева. -М: Радио и связь, 1990. -539 с.
4. Ивахненко А.Г. Индуктивный метод самоорганизации моделей сложных систем. -Киев: Наукова думка, 1982. -296 с.
5. Растринин Л.А. Адаптация сложных систем.-Рига: Зинатне, 1981.-375 с.
6. Генкин В.Л., Ерош И.Л., Москалев Э.С. Системы распознавания автоматизированных производств. - Л.: Машиностроение, 1988. -246 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Базиченко В.В.,

*викладач Херсонського професійного ліцею
харчової промисловості
м.Херсон, Україна*

Анотація: У статті розглядаються інформаційно-комунікаційні технології як засіб навчання, що допомагає значно урізноманітнити процес вивчення іноземної мови у середній школі та має ряд переваг. Обґрунтовується практичність та доцільність їх використання у процесі оволодіння англійською мовою. Розглядаються навчальні функції, які реалізуються через використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроці англійської мови. Розглядається практичне значення застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні іноземної мови.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійні технології, комп'ютеризація.

Розвиток сучасного суспільства відбувається в епоху інформатизації, яка характеризується застосуванням засобів інформаційних технологій у багатьох сферах діяльності людини, в тому числі і сфері освіти. Раціональне поєднання традиційних освітніх засобів з сучасними інформаційними і комп'ютерними технологіями є одним з можливих шляхів вирішення завдання модернізації освіти.

Освіта в Україні набуває нових рис: комп'ютеризація навчального процесу спонукає до перегляду традиційних форм і методів викладання іноземної мови, виникнення нових форм проведення уроків. На відміну від традиційних методик, коли вчитель звик надавати певні знання і вимагати їх засвоєння, при використанні інтерактивних форм навчання учень сам стає головною фігурою і сам відкриває шлях до засвоєння знань. Учитель виступає в цій ситуації активним помічником, і його головною функцією є організація і стимулювання учнів до

навчального процесу [2, с.12]. Сьогодні вчителю доводиться навчати нове покоління дітей, які з народження оточені різною сучасною технікою, люблять і вміють користуватись нею, тому їм легше поринути в процес навчання, якщо педагог говорить до них «їхньою мовою», даючи можливість показати учням свої знання не тільки в нашому предметі, а й показати себе у володінні технічними засобами, а також проявити художній хист [1, с.23].

Процес інформатизації суспільства й освіти знайшов своє відображення у вітчизняній та зарубіжній педагогічній літературі. Зокрема, використання засобів ІКТ у навчально-виховному процесі розглядають В.Беспалько, В.Биков, Р.Гуревич та інші. Використання ІКТ у процесі викладання та вивчення іноземних мов досліджують В.Краснопольський, Л.Морська та інші. Ця проблема також є насущою й для педагогів-практиків, оскільки вона широко обговорюється на педагогічних нарадах, на сторінках методичної преси. Але варто зауважити, що питання проведення уроку з іноземної мови з використанням ІКТ лишається недостатньо розробленим у науковій літературі і досі залишається актуальним для вивчення.

Практичний досвід викладання англійської мови свідчить про те, що на сучасному етапі навчання іноземних мов значну увагу необхідно приділяти застосуванню мультимедійних технологій, у яких одночасно використовують тексти, графіку, відеоматеріали, звукові ефекти, анімацію. Все це є сукупністю аудіо та візуальних ефектів разом з інтерактивним програмним забезпеченням, які впливають на емоційні та понятійні сфери, сприяють більш ефективному засвоєнню мовного матеріалу.

Поєднання візуального зображення, тексту і звукового супроводження надає можливість для комплексного розвитку навичок мовної діяльності учня під час вивчення іноземної мови. Загальновідомо, що ефективність навчання збільшується у разі використання наочних ілюстрацій, а мультимедійні засоби об'єднують відео-, аудіо-матеріали, ілюстрації, таблиці тощо на одному носії [4,с.14].

На уроках англійської мови за допомогою комп'ютера,

мобільних гаджетів, смартфонів, планшетів можливо вирішувати цілу низку дидактичних задач, а саме [3, с.31]:

- формувати навички і уміння читання, використовуючи безносередньо матеріали інтернет-мережі різного рівня складності;
- вдосконалювати уміння аудіювання на основі аутентичних звукових текстів, пісень, кіно-епізодів;
- вдосконалювати уміння писемного мовлення, поповнювати свій словарний запас (як активний, так і пасивний) лексику сучасної іноземної мови, яка відображає певний етап розвитку культури народу, соціальний і політичний устрій суспільства;
- збагачувати школярів культурологічними знаннями, які включають в себе мовленнєвий етикет, особливості поведінки різних народів в умовах спілкування, особливостей культури та традицій країни, мова якої вивчається;
- вдосконалювати знання з граматики за допомогою виконання тестів у режимі online;
- формувати стійку мотивацію пізнавальної діяльності учнів на уроках;
- формувати навички глобального мислення;
- прививати потребу у використанні англійської мови з метою справжнього спілкування [3,с.28].

Окрім підручників, використання інформаційних технологій передбачає застосування різноманітних комп'ютерних програм та курсів навчального призначення. Деякі навчальні курси пропонують вивчення іноземних мов із самого початку, інші – удосконалення набутого раніше рівня володіння іноземною мовою [4, с.19].

Слід зазначити, що головним завданням цілеспрямованого використання навчальних комп'ютерних програм є створення комп'ютерного навчального мовного середовища, завдяки чому забезпечується повне занурення учнів у середовище англійської мови, що сприяє розширенню і поглибленню комунікативної та соціокультурної компетенції учнів.

Існуючі комп'ютерні навчальні програми можна розділити на три основні групи:

- 1) програми, присвячені вивченню тих або інших розділів

системи мови (головне завдання таких програм - введення й активізація мовних форм і структур);

2) програми, спрямовані на навчання видам мовної діяльності;

3) контролюючі програми, що забезпечують контроль за рівнем сформованості мовних і мовленнєвих навичок [4, с.17].

Серед комп'ютерних курсів і програм з англійської мови найбільше поширення одержали «10000 Words», «Triple play plus in English», «English on holidays», «English Gold», «Hello, America!», «English for communication», «Професор Хіггінс. Англійська без акценту», «Англійська. Базовий курс», «Англійська. Шлях до досконалості», «English Course», «English Platinum», «Oxford Platinum», «In & Around London», «Bridge to English», «Focus on Grammar» тощо. Практично до будь-якої теми можна підібрати матеріал однієї з вищезгаданих програм та застосувати його на уроці як допоміжний засіб навчання.

Наприклад, програма «10000 Words» призначена для швидкого розширення словникового запасу учня та засвоєння ним лексики англійської мови; навчальна програма «Професор Хіггінс. Англійська без акценту» може надати велику допомогу в проведенні фонетичних зарядок; «Англійська. Базовий курс» містить близько 60 досить змістовних і цікавих текстів на різні теми по історії, культури й побуту Великобританії й США; програма «Focus on Grammar» призначена для вдосконалення граматичних навичок; програма «In & Around London» містить цікавий матеріал, тексти й ілюстрації, а також тестові завдання по країнознавству.

Вищезазначені комп'ютерні програми допомагають учням усвідомити певні правила, сприяють формуванню навичок говоріння, читання, аудіювання, письма.

Що стосується засобів ІКТ, то на уроках англійської мови найчастіше застосовуються :

- електронні словники і довідники;
- тренажери і програми тестування;
- освітні ресурси Інтернету;

- DVD и CD диски;
- відео- і аудіотехніка.

Вищевказані засоби ІКТ створюють сприятливі можливості для організації самостійної роботи учнів на уроках англійської мови. Вони можуть застосовувати комп'ютерні технології як для вивчення окремих тем, так і для самоконтролю отриманих знань. При цьому комп'ютер є самим терплячим педагогом, який може скільки завгодно повторювати любі завдання, домагаючись правильної відповіді, що, врешті решт, автоматизує певні навички. Комп'ютер лояльно ставиться до різноманітності учнівських відповідей; не супроводжує роботу учнів ні похвальними, ні осудливими коментарями [2, с.16]. Це допомагає розвивати самостійність учнів і створювати сприятливу соціально-психологічну атмосферу на уроках.

Отже, говорячи про переваги навчання англійської мови із застосуванням ІКТ, слід зазначити, що про них свідчить успішне розв'язання основних освітніх завдань:

- загальнокультурний розвиток учнів;
- вдосконалення навичок володіння комп'ютером;
- підвищення рівня володіння англійською мовою;
- створення сприятливого психологічного клімату;
- підвищення мотивації і інтересу до вивчення предмету;
- можливість реалізації індивідуалізації навчання;
- підвищення естетичного і емоціонального рівня уроку за рахунок використання музики, анімації;
- підвищення об'єму виконаної на уроці роботи;
- економія витрачання матеріалів учителем;
- підвищення авторитету вчителя.

Використання інформаційних технологій у процесі вивчення іноземної мови має низку переваг. Вони не тільки мотивують та зацікавлюють учнів, розширюють їх кругозір та коло навчальних можливостей, а й дозволяють забезпечити проведення класних занять і самостійної роботи з розвитку навичок усного мовлення; поповнення активного та пасивного словникового запасу; перевірку граматичного активного та пасивного мінімуму; перевірку знань тощо.

Література:

1. Василь Кремень. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах, 2006. - № 6 - С. 4
2. Войтко С.А. Об использовании информационно-коммуникационных технологий на уроках английского языка // Интернет-журнал Фестиваль педагогических идей «Открытый урок», 2004 - 2005. <http://festival.1september.ru/articles/415914/>.
3. Николайко Е.З. Использование ИКТ на уроках английского языка// <http://festival.1september.ru/articles/507487/>
4. Омеляненко Г.А. Інформаційно-навчальне середовище: дидактичний аспект.<http://intkonf.org/omelyanenko-ga-informatsiyno-navchalne-seredovischedidaktichniy-aspekt/>

УДК 811.111

Філологічні науки

ГРАФІЧНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ТЕКСТОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Бут К.,

студентка факультету

соціально-психологічної освіти та управління

Ірчишина М.В.,

старший викладач юридичного факультету

Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Робота присвячена дослідженню особливостей графічних та стилістичних особливостей мови у сучасних англomовних коротких текстових повідомленнях, які набули популярності під впливом бурхливого розвитку інтернет-технологій. Досліджуються засоби скорочення слів та фраз та їх типологія, а також наводяться приклади найбільш загальноповживаних акронімів та аббревіцій.

Ключові слова: акронім, аббревіація, смайлик, мова СМС.

На рубежі тисячоліть Інтернет і мобільний зв'язок зумовили найвищу швидкість транспортування інформації, що викликало прискорення загального темпу життя. Загальне прагнення до економії часу і відповідно, мовних засобів, призвело до зміни мислення, в тому числі текстового. Сучасне високотехнологічний засіб спілкування – коротке повідомлення, що відправляється за допомогою смартфона, викликає пильний інтерес фахівців в області орфографії та стилістики, психолінгвістики та культурології в усьому світі. Ще 20 років тому, практично, ніхто не користувався навіть SMS. Сьогодні кожного дня у всьому світі пишуться мільярди повідомлень у месенджерах, і їх кількість безперервно продовжує зростати.

Актуальність теми доводить і те, що смартфон наразі не лише засіб для вербального спілкування, а й можливість швидкого обміну повідомленнями, які можуть бути представлені не словами, а символами. Як українці, так і англійці все частіше користуються акронімами в повсякденному житті. Найбільш популярні акроніми перейшли з англійської мови в українську зовсім нещодавно і вкоренилися як сленг.

З удосконаленням інформаційних технологій, ми все більше переходимо на віртуальне спілкування в соціальних мережах або за допомогою повідомлень у месенджерах. Постійний, як нам здається, брак часу змушує нас використовувати скорочення часто вживаних фраз та висловлювань, які називаються акронімами. Подібно до аббревіатури, акронім складається з початкових букв двох або більше слів, які несуть семантичну інформацію [1, с.25]. Згідно з Д. Крісталом, під акронімом слід розуміти слово, яке було утворено від початкових букв інших слів, що інколи вимовляється за алфавітом: BBC, EEC але, головним чином, за правилами орфоєпії: NATO, UNESCO, і у написанні є одним словом [2, с.342]. Ініціальні аббревіатури пишуться як послідовний ряд з крапками в кінці кожної букви, наприклад, ініціальна аббревіатура V.I.P. [vi:ai:pi] і акронім VIP

[vɪp]. Тому основною характеристикою, що відрізняє акронім, є те, що він сприймається як цілком самостійне слово із власними граматичними характеристиками, які закріплюються в мові та стають узуальними.

Текстове повідомлення – це здебільшого текст обмежених розмірів. Відмінною рисою текстових повідомлень недотримання орфографічних принципів, часто з умисним порушенням з метою акцентуації. Часто саме графіка повідомлення допомагає імітувати процес живої усної мови. Цьому сприяють:

- фонетичний принцип орфографії;
- особлива пунктуація (використання в одному тексті крапок, знаків запитання та оклику, часом, у кількостях за межами розумного);
- смайлики (складені інколи з розділових знаків картинки, що показують настрій автора);
- особлива графіка (суміш латиниці, цифр і позамовних знаків, в якій важливим стає донести зміст висловлювання, не піклуючись про правила і норми [3].

Автори Оксфордського словника англійської мови включили слова з SMS-мови та смайликів в особливий розділ лексичної бази. Аналіз текстових повідомлень показав виокремив деякі загальні особливості їх стилістики:

1) аббревіатури - слова, утворені скороченням словосполучення і читаються за алфавітною назвою початкових букв або за початковими звуками слів, що входять у нього (це найпоширеніший спосіб СМС-посилань), наприклад:

ATM — at the moment — на даний момент;

BBFN — Bye-bye for now — На сьогодні бувай!

BBL — (I will) be back later — Я повернуся пізніше;

BYO — Bring your own — Принеси із собою;

GTG — Got to go — Пора йти;

IGU — I give up — Я відмовляюся;

2) слова, утворені способом редукції – максимальним скороченням образу слова до його фонетичного варіанту, з

використанням літер, цифр за мінімум натискань (при цьому орфографія слова фонетична):

U — You — ти;

L8R — Later — пізніше;

4EVER/4ER — Forever — назавжди;

I12cu — I want to see you — Я хочу побачитися з тобою;

2 — Too — Також;

4 — For — Для;

Y — Why — Чому?

N — And — I (та);

NE — Any — Будь-який;

SUP — What's up — Що трапилося?

TNX/TKS — Thanks — Дякую;

Cu — See you — Бувай, до зустрічі;

3) смайлики (вони служать для передачі свого настрою або стану):

:) — Happy face for humour, laughter — Веселе, радісне обличчя

:D — Super happy/toothy smile — Дуже веселе обличчя

:(— Sad face for sadness, upset — Сумне обличчя

;) — Wink — Підморгує [3].

Процес постійної зміни та модернізації властивий будь-якій мові. Нові реалії в сучасній мові (у тому числі мова SMS) вимагають від учених, перш за все, оптимістичного погляду, пильної уваги та нових досліджень. Графічно та стилістично змінений клас слів, є унікальним, так як складноскорочені слова виникли у мові не природнім шляхом результаті історичного розвитку, а як штучні утворення, створені людиною для комунікативної мети, враховуючи принцип економії, і прагнення до точного розуміння і відтворення скороченого слова.

Література:

1. Fischer R. Lexical Change in Present-Day English. A Corpus-Based Study of the Motivation, Institutionalisation, and Productivity of Creative Neologisms. Tübingen, 1995. - 209 p.

2. Crystal D. An Encyclopaedic Dictionary of Languages, Penguin, 1994. – 438 p.

3. Дещеня Д. Смс-скорочення в англійській та українській мовах. Їх схожості та розбіжності// Молодий вчений. — 2016. — №17.1. — С. 85-88.

УДК 81.13:81'373.612.2

Филологические науки

МЕТОДИКА СЕМАНТИКО-КОГНИТИВНОГО АНАЛИЗА МЕТАФОРИКИ

Кравцова Ю.В.,

*доктор филологических наук, профессор,
заведующая кафедрой славянских языков
Национальный педагогический университет
имени М. П. Драгоманова
г. Киев, Украина*

Аннотация: *Изложены основные положения разработанного автором семантико-когнитивного подхода к изучению метафоры, при котором она рассматривается как ментально-вербальный конструкт. Описана методика корпусного семантико-когнитивного анализа метафорики и намечены направления ее применения.*

Ключевые слова: *семантико-когнитивный анализ, метафора, метафорика, метафоризация, метафорический концепт.*

В современной лингвистике активно развивается семантико-когнитивное направление (А. П. Бабушкин, Н. Н. Болдырев, Е. С. Кубрякова, З. Д. Попова, И. А. Стернин, Е. В. Рахилина и др.), которое ориентировано на изучение «лексической и грамматической семантики языка как средства доступа к содержанию концептов, как средства их моделирования от семантики языка к концептосфере народа» [1, с. 9].

Семантико-когнитивный подход к изучению метафор, который разрабатывается автором [2; 3], предназначен для корпусного исследования метафорики и состоит в том, что на основе анализа семантики метафорических номинаций можно

установить метафорические концепты, свойственные носителям определенной этнокультуры, а также общие закономерности метафорической репрезентации и концептуализации мира, характерные для конкретного исторического периода. Семантико-когнитивный анализ фактов метафоризации предполагает изучение метафор как средств языка (речи) и репрезентации метафорических концептов, т. е. он направлен на интегративное описание данного явления языка и мышления.

Метафорика того или иного языка, представленная в толковых и семантических словарях, образует метафорическую картину мира данного этноса, которая является специфической формой репрезентации коллективного образного восприятия и осмысления реальности, результатом метафорического моделирования объективной действительности.

Семантико-когнитивный анализ метафорики какого-либо языка предполагает исследование семантики метафорических номинаций, зафиксированных в толковых и семантических словарях и функционирующих в речи, с целью установления метафорических концептов, репрезентируемых в языке и отражающих специфику коллективного образного мышления данного этноса.

При семантико-когнитивном подходе метафора рассматривается как ментально-вербальный конструкт, служащий для характеристики и номинации какого-либо объекта и создаваемый на основе его аналогии или ассоциативного подобия с другим объектом, уже имеющим наименование, в процессе когнитивной метафорогенной деятельности человека. Метафоры являются репрезентантами метафорического концепта, который представляет собой ментальный конструкт, отображающий устойчивые в коллективном сознании образные аналоговые и ассоциативные связи реальных.

Метафорический концепт выступает неким образно-ментальным инвариантом, проявляющимся в различных узуальных (и окказиональных) метафорических вариациях, и составным компонентом соответствующего концепта. Совокупность метафорических концептов, репрезентируемых в языке, образует

метафорическую концептосферу этноса, которая включает в свою структуру ядерную, приядерную и периферийную зоны.

Описание национальной метафорической концептосферы целесообразно осуществлять, руководствуясь следующими принципами: 1) ядро данной концептосферы содержит метафорические концепты, эксплицируемые в большом количестве разнообразных метафор, обладающих высокой частотностью; 2) приядерную зону составляют концепты, которые часто, но неравномерно вербализуются в текстах различной жанрово-стилевой квалификации или проявляются в относительно небольшом количестве метафор, имеющих высокую частотность; 3) периферию образуют метафорические концепты, объективируемые незначительным количеством метафор, характеризующихся сравнительно невысокой частотностью или проявляющихся в текстах определенных жанров. Реконструкция национальной метафорической концептосферы проводится на основе корпусного исследования словарных материалов и метафорических контекстов, извлеченных из текстов определенной жанрово-стилевой квалификации. Состав структурных компонентов метафорической концептосферы, ее ядерной, приядерной и периферийной зон, определяется качественными и количественными характеристиками концептов.

В процессе семантико-когнитивного исследования метафорики используются следующие методы: 1) контент-анализ (при извлечении метафорических контекстов из значительного корпуса текстов, их квантификационной обработке и качественно-количественном анализе); 2) метафорическое моделирование (при установлении параметров и построении метафорических моделей); 3) компонентный анализ (для изучения семантики языковых (узуальных) метафор и определения их семной структуры); 4) контекстуальный анализ (для выяснения смыслового содержания речевых (окказиональных) метафор); 5) когнитивная интерпретация с целью выявления когнитивных признаков, репрезентируемых теми или иными значениями; 6) концептуальный

анализ (для определения и описания содержания и структуры метафорических концептов).

Методика семантико-когнитивного анализа метафорики предполагает такие этапы: 1) сбор корпуса метафорических номинаций, извлекаемых из толковых и семантических словарей определенного исторического периода и текстов различной жанрово-стилевой квалификации; 2) систематизация метафор по их денотативно-понятийной отнесенности с целью установления репрезентируемых метафорических концептов; 3) анализ (компонентный, контекстуальный) семантики репрезентантов (узуальных и окказиональных метафор) данных метафорических концептов с последующей когнитивной интерпретацией сем и выявлением ассоциатов (когнитивных признаков); 4) описание содержания метафорических концептов на семантическом и когнитивном уровнях; 5) ранжирование выявленных метафорических репрезентантов и ассоциатов по степени частотности и характеру проявления в исследуемых текстах; 6) описание структуры метафорических концептов – их ядра, приядерной зоны и периферии; 7) установление на основе анализа выявленных метафорических концептов их смысловых связей в исследуемых текстах; 8) описание структуры реконструированной метафорической концептосферы – ее ядерной, приядерной и периферийной зон. Предлагаемая методика позволяет устанавливать содержание и структуру каждого метафорического концепта в отдельности и метафорической концептосферы в целом.

Предлагаемый семантико-когнитивный подход к изучению метафор может применяться для: реконструкции метафорической концептосферы этноса или ее фрагментов на материале толковых и семантических словарей, текстов определенной жанрово-стилевой квалификации; реконструкции индивидуальных метафорических концептосфер на материале тех или иных идиолектов; реконструкции метафорических концептосфер различных (политического, научного и др.) дискурсов; сопоставительного исследования метафорических концептосфер разных этносов или их фрагментов для установления общих и специфических черт кон-

цептуализации мира; сопоставительного изучения разных индивидуальных метафорических концептосфер одного исторического периода с целью выявления общих для данного этноса и специфических для конкретного его представителя метафорических концептов.

Таким образом, метафорическая репрезентация и концептуализация мира отражает коллективные образные представления о действительности, национальные стереотипы метафорического мышления. Семантико-когнитивный анализ метафорики дает возможность через исследование семантики метафорических номинаций устанавливать метафорические концепты и реконструировать метафорическую концептосферу этноса.

Литература:

1. Попова З. Д., Стернин И. А. Семантико-когнитивный анализ языка; изд. 2-е, перераб. и доп. Воронеж: Истоки, 2007. 250 с.
2. Кравцова Ю. В. Метафорическое моделирование мира в художественном тексте: семантико-когнитивный анализ. Киев: Изд-во НПУ им. М. П. Драгоманова, 2014. 320 с.
3. Кравцова Ю. В. Семантико-когнитивный подход к изучению метафоры: методологические основания и перспективы развития. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica Rossica*. 2016. № 12. С. 83–91.

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ ТВОРЧОСТІ БОРИСА ГУМЕНЮКА

Матвієнко В. Е.,

аспірантка факультету
іноземної і слов'янської філології
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

У статті досліджено огляд літературно-критичних праць, що стосуються творчості сучасного українського письменника Бориса Гуменюка. Основну увагу приділено власне критичним рецензіям, відгукам, які першими звернули увагу на появу такого самобутнього явища в новітній українській літературі як творчість та особистість поета-воїна. Також зроблено спробу виявити сучасний стан дослідження творчості письменника.

Творчість Б. Гуменюка з перших його публікацій одразу привернула увагу літературознавців, проте справжнього визнання письменник зазнав лише кілька років тому. Показовим є те, що нині його збірки перекладено та видано кримсько-татарською й польською мовами, окремі вірші із збірки «Вірші з війни» перекладалися англійською, німецькою та російською. Така зацікавленість особистістю і творчістю Бориса Гуменюка пояснюється насамперед тим, що письменнику вдалося створити енергетично потужні тексти, у яких він художньо узагальнив факти та реальні життєві історії.

Проте, слід відзначити, що літературно-критичні студії про митця мають переважно оглядовий характер, вони перш за все анонсують вихід збірок чи творів. У них дослідники побіжно зосереджують увагу на жанрових модифікаціях текстів письменника, особливостях поезики, творчого методу, осмисленні образного світу Б. Гуменюка. Одним із перших на появу роману-рефлексії «Лук'янівка» (2007 р.) відгукнувся рецензією критик О. Коцарев: «нині цей твір уже приречений

бути в контексті дискурсу «Іншої літератури» «загальний патос руху – відмова від комерційності, пошук серйозних тем і серйозного письма, заперечення блазноватості постмодерну тощо – досить чітко співвідноситься із Гуменюковим романом, тож цей текст можна би навіть постулювати як умовний художній маніфест «Іншої літератури» [5]. Таким чином, О. Кочарев чи не перший помітив інакшість письма Б. Гуменюка на тлі інших сучасних творів.

У Всеукраїнському загальнополітичному освітянському тижневику «Персонал плюс» М. Голодович зауважила, що «в нашій літературі з'явився новий письменник потужного таланту» [3]. Зокрема, критик так відгукнулася на появу роману-рефлексії Б. Гуменюка: «Лук'янівка» – твір, якого давно чекали, появу якого давно передчували, але якого досі в нас не було...ми стільки всього пережили впродовж своєї недавньої історії, але так і не спромоглися належним чином нічого з цього відрефлексувати, як це зробили інші нації за посередництва своїх митців на сторінках художніх творів. А допоки цього не сталося, ми носитимемо це в собі – і Лук'янівку, і ГУЛАГ, і Голодомор, це ніколи не відійде в минуле, залишаючись фактом реального життя....І ось перша спроба....і спроба, без перебільшень, вдала» [3]. Однак М. Голодович «насторожене мовчання українського літературного істеблїшменту», щодо появи твору такого масштабу в новітній українській літературі пояснює тим, що «критики з обох літературних таборів – «грунтівці» і «космополіти» – не знають, як себе поводити. Звичкі мати справу з нічим, або в кращому разі з літературною попсою, вони виявилися неготовими до чогось серйознішого» [3].

Як уже зазначалося вище, значну увагу науковців та критиків привернула постать Б. Гуменюка після появи ряду збірок на воєнну тематику (збірки «Вірші з війни», «Блокпост», «100 новел про війну»). На вересневому форумі у Львові перша збірка письменника «Вірші з війни» опинилася в центрі уваги й літературних дискусій. Цю подію Г. Білик називає «по-

справжньому історичною в українському письменстві перших десятиліть ХХІ», що привернуло увагу до Б. Гуменюка мас-медійної, наукової й мистецької спільнот.

Таку зацікавленість творчістю Б. Гуменюка Я. Поліщук пояснює так: «з одного боку цей ефект (читацьке й наукове зацікавлення) викликала гаряча, наскрізь актуальна тема, що втіляє в саме «яблучко» суспільного резонансу наших днів. І задовольняє інтерес читача, зневіреного в інформаційному потоці від різних посередників («речників АТО») до фронтових вражень та відчуттів, які би вирізнялися автентичністю та щирістю. З другого, – знакова постава автора, що впливає з його особистої заангажованості» [6, с.6].

Хоча й останнім часом з'явилося чимало різнопланових творів, присвячених подіям на сході країни, проте збірки письменника займають особливе місце. Так, І. Ребрик слушно наголосив: «Маємо видатного письменника. Він один заступає собою цілу нашу епоху. Писано-переписано множество слів і сторінок. А достатньо його одного. Навіть забагато для одного життя, для однієї смерті. Отже, Бог послав нам велику війну, божевільне випробування. Ми його, може, й не подужали б. Але прийшов Гуменюк і перепровадив нас на інший берег. Звідти все добре видно. Все, що за нами. Усе, що трапилося з нами на хитавицях війни... Війна дала нам Гуменюка» [4, с. 337]. М. Слабошпицький образно узагальнив, констатує: «Б. Гуменюк переїхав танком усю українську поезію. Тепер буде українська поезія до Гуменюка і після» [4, с. 337]. В. Теремко у передмові до збірки «Блокпост» зазначив: «У тих закривавлених текстах – нерв Майдану, все, чим він жив і чим жили тоді. У них – розгарячені сподівання на нову країну», «...ця війна неспроста дала нам Бориса Гуменюка – ніхто не зміг так побачити її і сказати про неї, як він» [4, с. 6].

Літературознавиця, дослідниця творчості Б. Гуменюка Н. Головченко зауважує, що «письменник Борис Гуменюк асоціюється з архетипом Воїна саме тому, що від 2014 року і донині демонструє вірність темі війни і маскулінний, жорсткий,

відвертий спосіб її зображення» [2]. На думку науковиці, збірку Б. Гуменюка «Блокпост» «варто ставити на одну полицю з проектом О. Забужко «Літопис самовидців: Дев'ять місяців українського спротиву» (2014). У «Літописі...» є об'єктивна реалістична багатоголоса картина Майдану 2013-2014 років від його учасників, а у «Блокпості» є суб'єктивна реалістична картина війни 2014-2015 років від безпосереднього учасника цієї війни, добровольця Бориса Гуменюка, письменника»[2].

Отже, в останні роки ХХІ століття спостерігається зацікавленість літературознавцями, критиками, представниками мас-медіа, митцями кіно та театру особистістю й творчістю Б. Гуменюка. Проте здійснений огляд джерел, присвячених вивченню творів письменника, засвідчив лаконічність рецепції творчості митця. Сучасне літературознавство не висвітлює цілісного, комплексного дослідження поети кальних аспектів творчості Б. Гуменюка.

Література:

1. Білик Г. Фронтowa творчість Б. Гуменюка. Рідний край. 2016. № 2. С. 88-95.
2. Головченко Н. Борис Гуменюк презентував нові вірші та новели про війну. URL: <http://ukrainka.org.ua/node/8716> (дата звернення: 02.06.2020).
3. Голодович М. «Лук'янівка»: історія хвороби та одужання. Персонал плюс. № 8 (211) 7 березня 2007 р. URL: <http://www.personal-plus.net/211/1844.html>
4. Гуменюк Б. Блокпост : Вірші. Новели. Публіцистика. К. : Академія, 2016. 336 с.
5. Коцарев О. Борис Гуменюк. Лук'янівка. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/lukyanyvka> (дата звернення: 29.05.2020).
6. Поліщук Я. Ars Masacrae, або про те, чи є поезія на війні. Слово і Час. 2016. № 7. С. 3-11.

CULTURE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF
FUTURE ECONOMISTS IN ENGLISH-SPEAKING
COMMUNITY

Narodovska O. M.

*National technical university of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

Shenger M. I.

*Student of US -91 group, Faculty of Management and Marketing,
National technical university of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"*

Brief. *The article is dedicated to the problem of formation of professional business communication of future economists with foreign partners. The research considers the issues of formation of high cultural level, language etiquette and culture of future professionals in the context of linguistics of English language, defines the ways of implementing the principle of politeness in different communicative situations when speaking English, investigates the features of the most typical grammatical means of expressing etiquette forms in English.*

Keywords: *language environment, professional identity, communication skills, language etiquette, world job market.*

Target setting. English is a language of business. If the modern economist masters it well, knows fundamentals of cultural code of the Customer he works with, he is sure to achieve commercial success in any environment. Each culture has its etiquette, particularities of showing emotions, a set of values. Ignoring them is the serious problem, which can threaten the reputation and creating business relationships, while their knowledge helps to build long-term relationships with potential partners. Today the sociable economists are needed, who can competently discuss and solve professional problems in English (business language), having key skills.

Therefore the issue of formation of high cultural level, language etiquette is actual, as it not only philological, but also a

social problem connected with different kinds of communication. Researching the issue at hand will promote formation of etiquette of a future professional, his competitiveness in the world job market.

Novelty of the issue investigated consists in features of expressing etiquette forms of business communication with businessmen from England which can help with teaching colloquial practice in English to future economists.

The analysis of latest studies and publications. Scientists take a keen interest in the concept of culture of professional communication.

Various aspects of the problem were considered in works of such scientists, as V.Barkassi, M. Sidun (formation of professional skills), I.Zadorozhna (mastering communicative skills in English), O.M.Narodovska (studying English by the future professionals in actually functioning form). Strong contribution to studies of implementing the principle of politeness in different interrogative sentences is made in works by Gertsovska N. O. Despite different aspects of the problems considered in works mentioned, this issue, though being actual, has been studied and covered not enough.

Article purpose. The main purpose of this work is substantiation of the importance of communication culture in professional formation of a modern economist, defining the ways of implementing the principle of politeness in different English-speaking communicative situations, researching the most typical particularities of English grammatical means of reproducing etiquette forms.

Statement of the basic materials. The modern world opens a new picture of economy for the future economists. Ukraine is gradually being integrated into the European political, economic, educational, scientific community. With the development of Ukraine's relations with other states there is a sharp demand of the society in highly skilled professionals capable to solve successfully problems and to compete freely in the world job market.

Instead of traditional knowledge contemporaneity demands new key skills: critical thinking, creativity, proactive knowledge, empathy, applied imagination, communication. Profound knowledge, ability to

build the relationship, appropriate level of English command (language of the international communication) - all it gives the chance to compete both on domestic, and on foreign job markets.

An economist to become a professional, should know some rules:

1. It is necessary not to control structures, processes or projects, but to build relationships.
2. Bad reputation leads to business collapse.
3. Think globally, but operate locally.
4. It is necessary to remember: everybody should be satisfied: customers, employees, communities.
5. A professional can produce sense.
6. He can build round himself trust environment.
7. An expert should be open, ready to share.

"The major skill in the international business is ability to listen, hear and understand. Only then you can productively work with suppliers and Customers from any cultural environment," the operational director of AsstrA Denis Gural underlines. [1]

Patience, respect and flexibility - better qualities for effective cooperation with foreign business partners. Knowledge of the norms of language etiquette accepted in a particular country, verbal forms of expressing politeness help to carry out effectively communication process, to build business relationships, to solve economic problems.

Economists from Great Britain are among the best professionals of the business world in Europe. They can analyze carefully the situation dominating in the market, make forecasts. Experts are erudite and highly-educated: circle of their interests includes only economy, but also literature, art, sports. Such professionals are as usual brilliant psychologists, with keen powers of observation, do not accept falseness and concealment of inferior professionalism. Therefore, if we are not familiar with any sphere of knowledge, it is better to confess it at once and ask the colleague for help. English economists readily reveal secrets and subtlety of this or that market and share the knowledge and experience.

Culture of professional communication regulates our behaviour during speaking, information and new knowledge interchange. It is better to begin negotiations not with a point of issue, but with ordinary human problems: weather, children, politics. It is extremely important to underline personal friendly attitude to symbols, traditions and ideas of the British. Before the meeting begins it is extremely important to inquire, how much time our partner has. Congratulating an English colleague on holidays, birthday etc will help to rise business profile and to demonstrate our politeness and good human qualities.

There is a system of verbal formulas in English language helping to establish a contact to business partners, maintain friendly climate. For example: *how are you? How's your family? How have you been? How's life? How are the things?*

As effective way of implementing the principle of politeness is expressing communicative intention in the form of the request to carry it out. Structurally such request is possible to express by means of an individual statement, a part of a statement and even a compound sentence. The usual declarative sentence will look not so sharp, if expressed in interrogative form; to compare: *It would be better for you to go. Wouldn't it be better for you to go?* [2].

Accurate rules of language etiquette have been developed in practice of live communication. Courtesy, attention, restraint and politeness - the main requirements of culture of communication. "Politeness goes far, yet costs nothing" – Samuel Smiles wrote.

The most typical grammatical means of expression of a category of politeness are impersonalization of speaker and hearer, using past tense and progressive tenses for making sentences indirect.

English modal verbs *would, could, might* also soften a question, a request and an assumption in English. A question with **Shall I/we** are used politely to ask about instructions and the decisions made, to offer the help, to assume something, for example: **What shall I do to help you?** In polite questions, requests, and even orders following formulas are often used: **Will you...?, Would like... (+ infinitive). If you would like...?, Would you mind...?, Do you mind...?** [2].

Each concrete situation requires using language means characteristic for it. We express a request with formulas: *Could you please..., I'd appreciate it if you could....*

The consent: *I couldn't agree with you more, That's exactly what I feel, You're telling me!*

Gratitude can be expressed with: *I really appreciate it, that's so kind of you, I can't thank you enough.*

Acquaintance will play a key role in the further communication. This important situation is accompanied by rules mentioned above (impersonalization and indirectness)

While meeting following language cliches are used: *I just wanted to introduce myself.... I don't think we met before. My name's... I'd like you to meet... It's pleasure to meet you.*

At farewell we say: It was nice chatting with you, *Well, it's getting late, Anyway, I should get going,*

There are special forms of address he reference to acquaintances and strangers. The formal address differs much from the informal.

There are also certain interdictions for culture of business communication, the expressions which are not accepted.

Categoricity of the least polite imperative interrogative sentences such, as: **Tell me!, I want you to tell me!.** It is possible to soften them by means of following expressions *Can/Could you tell/give/help me...?;* such statements are considered as polite ways of receiving the information, in particular during communication of strangers or virtual strangers. [2].

In communication it is important to focus on purposeful selection of language means, on accurate definition of which problem will be solved by these means and what purpose reached.

Conclusions. As a result of research it was discovered that the culture of communication as the professional work tool with which help it is possible to solve different problems is one of the main components of skills of an economist: to create sincere atmosphere of communication, to come into contact with business partners, to reach mutual understanding and trust, to acquire new knowledge. Command of norms of language etiquette in English is a sign of

erudition level of a person, his culture. Polite forms of address, requests, questions and even orders, depending on communication situation can be transferred by means of modal verbs, the future tense, direct questions and imperative interrogative questions.

The practicality of the work at hand consists in covering problems informatively. Considering global economic crisis and dynamic changes of the market environment, the subject investigated will need further detailed elaboration and addition.

References:

1. Тонкощі ділового спілкування. Досвід ASSTRA. URL: <https://asstra.com.ua/ukr/novini-asstra/2018/07/tonkoshhi-dilovogo-spilkuвання-dosvid-asstra/>
2. Герцовська Н. О., Беца К. А. Англійський мовленнєвий етикет: комунікативно – прагматичний аспект. URL: file:///D:/-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B7%D0%-BA%D0%B8/Nznuoaf_2013_37_29%20(3).pdf

УДК 261.8

Філософські науки

ОСОБЛИВОСТІ ЕКУМЕНІЗМУ У РОЗРІЗІ ПРАВОСЛАВ'Я ЯК ЯВИЩА СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ XXст.

Гуцалюк Ю. С.,

аспірантка Національного університету

«Острозька академія»

викладач

Хмельницький торговельно-економічний коледжу

Київського національного торговельно-

економічного університету

Аналізується значення та роль православного екуменізму котрий є важливим вектором у розвитку релігійних відносин та міжконфесійних діалогів. Розглядається тісний взаємозв'язок світської сфери так і релігійної у розрізі православ'я, де інтеграційні процеси відіграють важливу роль.

Ключові слова: *християнська єдність, екуменізм, церква.*

Актуальність даної теми, полягає у тому, що православний екуменізм є досить важливим питанням для вивчення, тим паче у розрізі сучасної ситуації як українського суспільства так і світу цілому. Православні з самого початку брали участь у рухах «Віра та церковний устрій» і «Життя та діяльність», які при злитті й утворили ВРЦ. Ще тоді й окреслилась «православна тактика» в екуменічному русі.

Дана тема має значний науковий інтерес, зокрема проблему функціонування християнства у суспільстві, зокрема українському, розробляли Л. Волова, Т. Горбаченко, М. Кирюшко, В. Козленко, В. Лубський. В українському релігієзнавстві проблема екуменізму досліджувалась М. Бабієм, І. Богачевською, В.Бондаренко, Л. Воловою, В.Єленським, А. Колодним, О. Кисельовим.

Позиція, згідно якої християнська єдність можлива лише у православ'ї, є єдино допустимою не лише для православних прихильників екуменізму та активних учасників екуменічного руху, але й для консервативно налаштованих богословів, критиків будь-яких відносин з «інослав'ям», переконаних антиєкуменістів [5].

Православна екклезіологія побудована на положенні, що єдиною, святою, соборною і апостольською церквою є лише православна церква. Інші християнські церкви, деномінації та секти не є церквами. Фактично усе «інославіє» розглядається або як єресь, або як розкол [3, С. 7]Відповідно спасіння можливе лише у лоні православ'я. Інші християни, завдяки своєму хрещенню, певним чином належать до церкви Христової, хоча й позбавлені тієї повноти благодаті, яка є в православній церкві. Виходячи з усього вищезазначеного для православних немає жодного сенсу об'єднуватися будь з ким, адже православна церква, з їхньої точки зору, є цілком самодостатньою

Православна вимога єдності у вірі для церковної єдності означає, що інославні повинні: визнати усі постанови семи Вселенських Соборів без змін та доповнень; мати єпископат, який має наступність від апостолів та визнавати усі сім таїнств.

Митрополит Нікодим так писав: «Питання про взаємовідносини з інославною Церквою та церковними спільнотами може бути вирішене лише в такий спосіб, коли ці Церкви та спільноти, зберігаючи свої національні, історичні, місцеві риси, через зближення до Православ'я у вірі (вченні) та житті виявлялися б здатними вступити у єдність Вселенської церкви у якості однієї з автокефальних або автономних Церков» [6].

Православні богослови заявляють, що основна проблема єкуменізму – проблема розколу [1, с. 21]. Виходячи з еклезіологічної тези про існування однієї і неподільної Церкви Христової, метою будь-яких єкуменічних зусиль може бути «не єдність Церкви, а єдність у Церкві». Інтерпретуючи історію християнства, православні історики та богослови схильні говорити не про розділ церков, а «відпад від Церкви».

Православна участь в єкуменічному русі розглядається, в першу чергу, як свідчення православної віри неправославному християнському світу. Православний єкуменізм формувався через критичне ставлення до єкуменічного руху в цілому та ВРЦ зокрема.

Православні богослови заявляють, що основна проблема єкуменізму – проблема розколу, а тому відновлення християнської єдності можливе лише через повернення в лоно православної церкви.

Отже, концептуальною основою православного бачення християнської єдності слід визнати тезу, згідно з якою «єкуменізм у просторі», тобто сьогоденні пошуки єдності, має бути невід'ємним від «єкуменізму у часі», тобто єдності із апостольським та святоотцівським вченням. Акцентуючи увагу на єдності у вірі, православні віддають перевагу двостороннім богословським діалогам. Єднання християн можливе лише як приєднання до православ'я, а участь православних в єкуменічному русі та богословських діалогах розглядається, в першу чергу, як «свідчення православної віри». Також, єкуменічна позиція православних формувалася через критичне ставлення до єкуменічного руху в цілому та ВРЦ зокрема.

Література:

1. Каспер В. Декрет про єкуменізм, прочитаний заново через 40 років. У пошуках єдності християн. – Київ, Дух і Літера, 2008. – С. 13–30.
2. Колодний А. Академічне релігієзнавство. Київ, Світ Знань, 2000. – 862 с.
3. Кисельов О. С. Феномен єкуменізму в сучасному християнстві: філософсько-релігієзнавчий аналіз. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 09.00.11 «Релігієзнавство». Київ, 2007. – 16с.
4. Савельєв В. Християнські єкуменічні рухи в сучасній Європі. Львів, 2005. – 340 с.
5. Гей А. Проблема єкуменизма в исторической и теологической перспективе URL : http://www.agnuz.info/reading_room/gey_problema_ekumenizma/.
6. Бергер П. Религия и проблема убедительности URL : <http://magazines.russ.ru/nz/2003/6/berger.html>.

Філософські науки

ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРЕНДІВ

Даценко В.С.,

доцент кафедри філософських і політичних наук
Черкаський державний технологічний університет
м. Черкаси, Україна

Анотація: Майбутнє має особливу вагу для людини. Соціологічний підхід ідентифікує моду як явище, як специфічну форму соціальної регуляції, що обумовлює періодичність змін і циклічний характер розвитку зразків масової поведінки. Тренд-агенства дають шанс заглянути в майбутнє і будувати його набагато більш усвідомлено.

Ключові слова: прогноз, соціальний тренд, майбутнє, мода.

Майбутнє – одна з найбільших проблем у філософії. Існує розрізнення фізичного (природного) майбутнього, соціального й

суб'єктивного. Майбутнє має особливу вагу для людини. Воно приваблює але водночас лякає, дарує надію й викликає сумнів, потребує осягнення й кладе межу нашим спробам його осягнути. Загадка майбутнього має буттєвий сенс, через що вона потребує найфундаментальнішого філософського осмислення.

Феномен моди не можна віднести тільки до однієї категорії визначень (соціальної, економічної чи психологічної), оскільки це складне, неоднозначне явище. Її багатозначність обумовила розмаїтість методологічних підходів до її вивчення різними науками. Межі між цими підходами встановити важко, поділ досить умовний. Однак, переважає все-таки соціологічний підхід, який можна пояснити з точки зору ідентифікації моди як явища, як специфічної форми соціальної регуляції, що обумовлює періодичність змін і циклічний характер розвитку зразків масової поведінки [1].

В наш час існує багато агентств, які відслідковують, прогнозують та аналізують тренди. Це стосується і модних кольорів наступного сезону і нових соціальних характеристик.

Ми живемо в світі, де передбачати соціальні тренди досить складно. Прогнозування трендів здебільшого складається з збору та аналізу інформації. Дослідження візуального матеріалу обов'язково підкріплюється аналітикою існуючих ринків.

Неможливо прогнозувати соціальні тренди, не знаючи їх минулого.

Довгострокові і короткострокові тренди мають різну природу.

Зміни в моді відбуваються як реакція дизайнерів та споживачів на зміну смаку. А зміна смаку є результатом різноманітності досвідів, які стикаються в процесі інтеракції та гармонують з рухом сучасного життя взагалі - зазначає Г.Блумер.

Звернення в агентства по прогнозуванню трендів - цілком звичайна практика як для великих, так і для невеликих прогресивних fashion-брендів.

Мабуть, більш відомого колірного ресурсу, ніж Pantone, не існує. Важливою галуззю роботи Pantone є і прогнозування

трендів. Робота тренд-агентств безцінна: від їх вердикту про подальше стратегічне кроці бренду залежить його успіх або провал. Поєднуючи креативність, аналітику і орієнтацію на бізнес, вони дають шанс заглянути в майбутнє і будувати його набагато більш усвідомлено - все це не може не захоплювати.

Прогнозування моди необхідне не тільки для спостереження за розвитком домінуючих тенденцій, але й за реакцією на моду різних верств населення. Дослідження закономірностей змін у моді протягом тривалого періоду її існування надає можливість її прогнозування.

Література:

1. Лагода О.М. Мода в дизайні одягу: теорія та практика [Текст]: Навч. Посібник / О.М. Лагода. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – 247 с.: іл

Філософські науки

КОНЦЕПТ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У ПОГЛЯДАХ М.ПОПОВИЧА

Костенко М.Т.

аспірантка кафедри філософії

ПНПУ імені В.Г. Короленка

м. Полтава, Україна

У статті сформовано теоретичні основи розуміння людської гідності у філософії свободи М. Поповича.. Визначено та охарактеризовано поняття «національна гідність» та її важливість у світлі сучасних суспільно-політичних кризових явищ. У статті обґрунтовано концептуальне бачення людської гідності у контексті філософії свободи. Визначено сучасне розуміння людської гідності за філософськими поглядами М. Поповича. Підсумовано, що захист гідності є основною засадою організації суспільства, а відмова від моральних цінностей людини збіднює життя та позбавляє його сенсу.

Ключові слова: філософ, дослідник, свобода, воля, гідність, людина, суспільство, особистість.

Постать М. Поповича є надзвичайно важливою у становленні сучасної української філософії, адже його погляди як сучасника подій, що турбують український соціум вже котрий рік, це твердження, сповнені відповідальності, почуття національного обов'язку, патріотичного та гідного мислення.

М. Попович одним з перших філософів надав свободі екзистенційного значення і поєднав її з національною ідентичністю, гідністю. Він стверджував, що національна приналежність створює для людини простір вільного володіння власним потенціалом, коли подальший розвиток цієї волі означає вихід за межі замкнених світів, опанування новими досвідами і культурними горизонтами. Філософ акцентував увагу на гідності людини та порівнював її з імунітетом, немов передбачаючи події 2014-го року. У його працях свобода та гідність тісно переплетені поняття, у яких начеб-то раніше соціум не відчував гострої потреби, проте втрата яких неможлива, як наголошував М. Попович вони є «аксіоматичними і елементарними» (Петренко, 2017).

Його книга «Бути людиною» подарувала тисячі міркувань українцям, ніби щось очевидне та зрозуміле обрано автором для теми, проте кожен після її прочитання не полишає міркувати над своїм буттям. «Філософ Мирослав Попович береться сформулювати погляд на цінності сучасного соціому. Автор міркує про вічні філософські проблеми (буття і небуття, що таке людина). Працю присвячено питанням оцінки людських дій, аналізу соціальних аспектів взаємодії між людьми, окресленню християнської та греко-римської парадигм європейської концепції суб'єкта чину, проблемі свободи, статусу вільної людини, відповідальності. Особливу увагу автор звертає на деперсоналізацію соціального буття, коли за допомоги влади суспільство може знищити особистість, руйнуючи засадничу морально-правову структуру соціому», - пише Д. Шевчук у критиці до книги (Шевчук, 2011).

Філософія свободи М. Поповича тісно пов'язана з поняттям правової особистості, адже у ньому реалізовані воля і

відповідальність, честь та гідність, співвідношення смислу індивідуальної дії з принципами суспільного буття. (Попович, 2016, с. 187) Мислитель зазначає, що правова особистість у будь-якій державі – швидше продукт ідеалізації реальності, адже існує суб'єкт – громадянин і психологічний індивід, при наявності відповідальності, почуття власної гідності, поваги до закону та психологічного Я, ми можемо говорити про успішне становлення громадянського суспільства і саме з цього починається цивілізаційна Європа (Попович, 2016, с.188). Якщо за порушення санкцій є покарання, то за порушення свободи чи посягання на гідність людини – сором і покаяння. Проте зазвичай, як зауважує філософ, людина живе в таких умовах, що між спотиканням чи паданням, будучи вільною і маючи власну гідність, легше пристосуватися до стихії та суспільної течії (Попович, 2016, с. 207). Подальший розвиток свободи та гідності людини означає вихід за межі цієї замкненої структури, для когось це вихід з комфортного і безпроблемного існування, для когось страх до появи нового. Варто пригадати лише події на Майдані, перші заворушення, сміливість студентів боротися за інакше життя та протидіяти загальній суспільній думці, на нашу думку, у цьому і є сенс твердження «бути людиною».

Філософія свободи М. Поповича не несе якихось важких зарозумілих термінів чи тверджень, це характеристика умов нормального людського існування, що базується на джерелах свободи та гідності. Гідність людини філософ порівнює з імунітетом, який мов захисна оболонка оберігає особистість індивіда, вона повинна бути, як і честь, дорожчою багатства та самого життя (Попович, 2016, с.213). Звісно, нав'язати гідність людині чи запевнити її у важливості гідності, як і створити суспільство, де б повністю викорінилось зло, неможливо. Філософ зазначає, що у своїх діях людина часто зустрічається з ситуацією, коли рішення, згідне з законами і моральнісними звичаями, буде хоч і формально правильним, проте нелюдським. Саме у цьому, на думку М. Поповича, і є найбільша загроза моральним цінностям суспільства, оскільки вбір меншого зла

деформує саму систему оцінок і призводить до принципу «мета виправдовує засоби» (Попович, 2016, с.226).

У час трансформації суспільних цінностей відбувається деперсоналізація, адже суспільство через владу над особистістю може знищити особистість і там, де культура особистої свободи і відповідальності мала довгу історію і стала культурою повсякдення (Попович, 2016, с.236). Науковець вдається до історичної ретроспективи, згадуючи концтабори та тюрми, ГУЛАГ, прикро те, що сучасна ситуація в українському соціумі теж легітимована страхом. Розростання насильства означає не тільки розширення його обсягів на нові кола суспільства, а й злам досягнень цивілізації, способів співжиття, цінностей, вироблених століттями розвитку людини (Попович, 2016, с. 238).

М. Попович у своїх поглядах на свободу зіставляє сучасні гасла-цінності з цінностями попередніх культур, адже така формула як *liberte, egalite, fraternite* – «свобода, рівність, братерство», що стала гаслом Великої французької революції, була і провідним мотивом подій 2014-го року, уособивши в собі ще й поняття честі, національної гідності та державності (Попович, 2016, с. 312).

За філософією М. Поповича варто розглядати свободу, справедливість і солідарність не тільки як вищі суспільно-політичні цінності і макропараметри суспільного життя, а й як мікропараметри особистої ціннісної структури, що переживаються у психологічному вимірі та містять в собі особисту честь та гідність (Попович, 2016, с.316). Таким чином, людська гідність є структурним елементом мікропараметрів ціннісної структури особистості.

Внутрішньо вільна людина, як вважав М. Попович, здатна в певних рамках жертвувати собою та іншими задля досягнення мети; якими є ці рамки – це залежить від її моральності такою ж мірою, як і від зовнішніх обставин. Вчинок гідної людини, за роздумами М. Поповича, морально вартісний не тоді, коли вимагає великих душевних затрат, а тоді, коли він здійснюється

незалежно від розміру затрат і не наносить шкоду людській гідності (Попович, 2016, с.318).

Прогнозуючи майбутнє, філософ зауважує, що кожен з нас повинен жити й діяти в трикутнику «я-ми-вони», ця структура хоч і досить специфічна, проте становить підґрунтя менталітету національної спільноти і є прикладом колективної відповідальності, що ґрунтується на індивідуальній свободі, гідності та відповідальності за вчинки у соціумі. На жаль, дедалі частіше ми задумуємось про гідність, коли стаємо учасником конфлікту чи знаходимось в його епіцентрі, проте М. Попович у книзі «Бути людиною» визначає цю людську цінність як внутрішнє багатство, яке індивід може розкрити у суспільстві (Попович, 2016, с. 326).

Вчення М. Поповича – не просто філософські книги, це полікомплексні дослідження з етики, соціальної філософії, історії, що включають в себе психологічні та педагогічні настанови для читача. Виклад наукового матеріалу філософа контрастно різниться від цитування політичних діячів, використання наукових тверджень до згадування анекдотів. Пильно приглядаючись до сучасних подій в Україні, він здійснив трансформаційний аналіз понять «свобода», «відповідальність», «гідність», надаючи їм нового значення та увівши новий напрям в українській філософській думці – філософія свободи.

Література:

1. Бистрицький Є. Філософ, що знайшов істину. URL: https://dt.ua/internal/filosof-scho-znayshov-istinu-269590_.html
2. Вяткіна Н. Мирослав Попович: ефект структури / День. 2018. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo-osobystist/myroslav-popovych-efekt-struktury>
3. Дискурс Революції Гідності: зміст, структура, методологія дослідження / І. Ясна, І. Бекешкіна, В. Верстюк, А. Єрмоленко, С. Жаботинська, В. Кебуладзе, М. Попович, С. Пролеєв, О. Сігов, В., Трач Н. Скуратівський // Філософська думка. 2016. № 4. С. 6-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Philos_2016_4_5

4. Костенко М. Гідність у сучасному українському соціумі. Філософські обрії. 2019. № 41. С. 121-131.
5. Кралюк П. Справжній український філософ (пам'яті Мирослава Поповича) / Суспільство. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29033428.html>
6. Мирослав Попович: моральний авторитет і гуманіст. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-43019917>
7. Петренко М. Філософія свободи в контексті проблеми людської гідності. Науковий вісник. Серія «Філософія». Харків: ХНПУ, 2017. Вип.49. С. 142-156. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/926>
8. Попович М. В. Бути людиною. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 224 с.
9. Попович М. В. Філософія свободи / М. В. Попович ; упоряд.: Л. Ф. Артюх, Н. Б. Вяткіна . Харків: Фоліо, 2018. 523 с.
10. Попович М.В. «Свобода від» і «свобода для» // Проблеми сутності свободи: методологічні та соціальні виміри. Матеріали Науково-теоретичної конференції 26 жовтня 2007 року. К., 2007. С.3-8.
11. Шевчук Д. Мирослав Попович. Бути людиною. URL: <https://krytyka.com/ua/reviews/buty-lyudynoyu>.

UDC 13, 130.3

Philosophical Sciences

SPIRITUAL PROBLEMS OF TODAY: WORLDVIEW ASPECT

Rusko N.M.

Associate Professor of Social Sciences

Ivano-Frankivsk National

Technical University of oil and gas

Spirituality is an important component of perception of the world, understanding the meaning of life. It directs a person to be guided by spiritual guidelines in life and build it according to the principles of morality, values and norms.

Key words: spirituality, value, transformation, worldview, norm.

Spirituality is the ability to positive transformations of the fundamental level, i.e. to spiritual actions that promote the manifestations of the spirit. Historically, religion has spread spiritual practices, but spirituality is not necessarily religious. Spirituality may not be related to traditional morality. Spirituality is not all creativity, but only creativity at the level of fundamental transformations.

Spirituality is sharply opposed to culture as models, standards and norms in the processes of reproduction, translation, preservation and transformation, and civilization as a system of motivations in the processes of reproduction, dissemination and transformation.

Only that part of culture or civilization, where norms or motivations are renewed and transformed, is spiritual, and is a spiritual landmark [1, p.8].

Spiritual things are things that contain positive transformations of a fundamental level. The Bible is a spiritual book not because it speaks of God, but many books speak of God and not all of them are spiritual.

The Bible is a spiritual book because it contains spiritual guidelines and clearly sets out at least three systems of positive motivations and, accordingly, their two transformations - the Law, Deuteronomy and the New Testament.

Christianity is spiritual not because it is about faith in God and the salvation of the soul, but because it has changed the world for a long time on a fundamental level. The Reformation is a sign of the life-giving spirit of Christianity after the deeds described in the Bible.

The same can be said of other world religions - Islam or Buddhism. Religions are spiritual through profound changes in the world and their own renewal. In this sense, only those religious denominations that constantly demonstrate the ability to renew are spiritual [1, p.8].

Spiritual people are people who take a spiritual position in their lives and are able to offer and defend spiritual guidelines in various spheres of life.

Spiritual people are not necessarily foolish or blissful. The treatment of spiritual people as impractical eccentrics or marginals is usually dictated by a situation of spirituality.

Can a person live without spirituality? Maybe, but with great

difficulty, in a state of degradation and at risk of self-destruction.

The motivations of each person should be complicated throughout life so that the motivations of an adult in principle were not clear to the same person in his childhood - only then can we talk about some semblance of spirituality in human life.

A person who is unable to build his life perspective, motivate himself to meaningful norms, rethink his inherent motivations and create new motivations, loses the meaning of life, loses positive motivations for their own development. This situation in human life is called a spiritual crisis [1, p.8].

In a situation of spiritual crisis, a person usually degrades, falls into depression and even commits suicide.

We see the most important ways out of this dangerous state in the development of spiritual consciousness, in the involvement in the spiritual foundations of mankind, in merging them with scientific knowledge to establish a harmonious unity between them.

The need to address this area for Ukrainian society is actualized by the following factors:

- crisis of worldviews, caused by the break of the old and the formation of new strategic value priorities in the postclassical space;
- spiritual marginalization, devaluation of moral values, moral and legal nihilism, lack of spiritual, religious, cultural and civic self-identification in a large part of the population and the growing influence of neo-religious pseudo-spiritual organizations, totalitarian sects;
- washing away the national and traditional values of the Ukrainian people and imposing on the mass consciousness primitive utilitarian meanings of consumption and reproductive existence;
- the growth of abnormal human dependence on the Internet and computer technology, which is regarded as a threat to consciousness, as a cause of mental illness, cognitive impairment and social apathy;
- the spread among young people through information and communication technologies and the media of such a phenomenon as spiritual "omnipresence", which generates the morality of permissiveness, which borders on immorality;

- growing urbanization, specialization and automation of work, disruption of common life forms, the crisis of the family contributes to the spread of such a phenomenon as alienation;

- powerful technical armament gives small groups and even individuals truly planetary opportunities, if not in the creation of good, then in causing irreparable damage to nature and society;

- the task of prevention of such dangerous social phenomena as religious extremism and fanaticism (including its atheistic variety), various forms of aggression on the basis of religious intolerance as a guarantee against international terrorism [2, p.3].

Spiritual ideals, determining the highest meanings of existence and direction of social development, constitute the "spiritual code" of society, perform the function of spiritual unity and strengthening of society. The system of spiritual values and moral norms is one of the important conditions for ensuring the political and social stability of society. It plays the role of the immune system in society.

Література:

1. Дацюк С. Що таке духовність та навіщо вона потрібна? – С. Дацюк. – Українська правда. – 2009. – № 6. – С.8.

2. Рогова О. Філософсько-богословські витоки виховання людини. – О. Рогова. – 2009. – Єпархальний вісник. – С. 3.

3. Руско Н. Духовно-моральне виховання студентської молоді в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу / Н. Руско// Всеукр.наук.-практ.конф., м. Хмельницький, 9-10 верес.2016 р.: зб. матеріалів. – Хмельницький, 2016.

BYRON'S LYRIC HERO AS A REFLECTION OF THE SOCIETY STATE

Khalyavka Lidiia

lecturer at the Faculty of Philology and Journalism

V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University

Poltava, Ukraine

Abstract: *The article is devoted to revealing the mystery of the genius of Lord Byron, an English anti-satirist poet whose name became a symbol for Welzmerz and the melancholy of the Romantic era, whose contribution to literature includes much that corresponds to the realistic-satirical sentiments of the 18th century.*

Key words: *poem, genre, poetry, inner conflict.*

The immediate and immense success of Childe Harold's Pilgrimage, of which Cantos I and II were published in 1812, handled Byron's energies into exploiting the romantic vein. In such works as the Oriental tales, which were based on his experiences in the eastern Mediterranean; in the more mature and poetically finer third and fourth cantos of Childe Harold, which gave expression to the post- Napoleonic disillusionment; and in the poetic dramas Manfred and Cain as well as a number of shorter romantic poems, which voiced the agony and the protest of man "cooped in clay," Byron found an outlet for "the lava of the imagination."

Like most young poets, Byron began with imitative verses which nevertheless gave some promise of his later genius. Two opposite but complementary strains appear: a romantic and a realistic interpretation of the human propensity to seek ideal perfection in all the experiences of life. Nostalgia for the lost innocence of youth is a common theme of his early poems. But even when he was imitating the sentimental poetry of Thomas Moore, Byron displayed a preference for truth to the "cold compositions of art." As one modern critic has said, he was "too romantic to refrain from blowing bubbles, and too realistic to refrain from pricking them."

Byron came before the public with the volume Hours of

Idleness (1807). When the Edinburgh Review published a sarcastic critique of that volume, Byron struck back with a Pope an satire, English Bards, and Scotch Reviewers, attacking most contemporary poets for not following “Pope's pure strain” and “great Dryden's” moralizing song. This first attempt to emulate the Pope an model, which he most admired, was followed by other, less successful efforts (notably Hints from Horace, which was published posthumously, and The Age of Bronze, 1823.) Byron had developed a dual concept of poetry. On the one hand, he wanted most to be a Juvenaliari satirist turning his pungent wit against deviations from good sense and good taste and satirizing the errors of age. On the other hand, he followed perforce the romantic taste for what he considered a lesser genre, the poetry of the feelings, and used it as a safety valve for his emotions.

“Childe Harold’s Pilgrimage.” The first two cantos of Childe Harold take the pilgrim through Portugal, Spain, Albania, and Greece on a foredoomed search. Alternate longing for the ideal and disillusionment in the face of reality form, the pattern and set the mood of Childe Harold. But in the early cantos the author's zest for travel and new experiences shines through the melancholy. The “satanic pose” and the “lonely soul” themes are interspersed with descriptions of a bullfight in Spain, the kilted Albanians, and the wild Greek dances, or with expressions of sadness over Greece in decay and indignation over the removal to England of the Elgin marbles.

“Manfred.” Byron’s Faustian drama Manfred in 1817 carries the romantic quandary to its logical extreme. In the complaint that man is “half dust, half deity,” he has reached the ultimate point in his uncompromising revolt against the conditions of life. Nothing less than the bodiless freedom of a deity could satisfy Manfred. But when he calls up the spirits, which are only projections of his own mind, they cannot satisfy him. He is their equal because he has created them. In its fiery protest against the limitations of the mind of man and in its equally fierce affirmation of its invincibility and integrity, Manfred goes beyond the personal problems of the poet to an embodiment of the universal inner conflict of the romantic ego.

“Cain” The poetic drama *Cain* (1821) carries Byron's Promethean defiance and speculative skepticism one step further. When Lucifer takes Cain through the spirit world and shows him things “Beyond all power of my born faculties, Although inferior still to my desires/And my conceptions,” Cain realizes that even deities might not be happy. The tree of knowledge was not necessarily the tree of happiness. Cain remains a three-dimensional character, one that is endowed with a tragic sense of man's limitations yet capable of human sympathy.

“Beppo.” Tired of the melancholy voice heard in earlier poems. Byron at last found the perfect medium for the expression of his lighter moods in the mock-heroic octave ramie of the Italian poets, which he employed in *Beppo* (1818), a rollicking satire on Italian life and love. The story itself is slight, but Byron digresses at will upon the absurdities of the carnival, upon Italian women, the cavalier servant, the contrast between Italy and England (“Our cloudy climate, and our chilly women”), and every subject that strikes his fancy. He uses facetious rhymes in the final couplets for comic relief in deflating sentiment.

“Don Juan.” The success of *Beppo* opened the way for *Don Juan*, a more ambitious project in the same vein, a mock-epic in picaresque form that would allow the freest range for digressive comment in every mood from the melancholy idealization of the sentiments to the satiric exposure of human frailty. Byron chose for his hero the legendary villainous rake, converting him into a well-meaning innocent, more pursued than pursuing, who would act as a norm against which to view the absurdities of the various societies into which he was thrust by his adventures. Byron carries his hero from his native Seville, where he was the victim of an adolescent seduction, to a Greek island where a shipwreck lands him in an idyllic love affair with a pirate's daughter. Then, after Juan is sold in the slave market at Constantinople and carried into the harem for the pleasure of the sultana, he escapes to play an accidentally heroic part in the battle of Ismail. In consequence, he becomes the favorite of Catherine the Great, who finally sends him on a diplomatic mission to England, where he ends in a series of intrigues

In Don Juan, as in Beppo, the story is only a peg on which to hang the digressive commentary. Although Byron began with the statement that his purpose was only “to gig” a serious satire on abuses in society.

The Byronic Paradox, The two sides of Byron's character and poetry – the romantic and the realistic – are understandable in terms of his background and temperament. The central problem in all Byron's work is his romantic concern for the disparity between the real and the ideal. Unlike the transcendental romantics, he saw this gap as essentially unbridgeable and perforce felt a deeper melancholy than other romantics, such as Shelley, who believed in the attainability of the ideal dream!

But Byron was too firmly grounded in 18th century rationalism and “common sense” not to see the comedy as well as the tragedy of the discrepancy between reality and appearance, between imperfections and pretensions. And he achieved poetic eminence in both areas. In his intense hatred of sham, as well as in his sense of ironic realism, he seems remarkably modern and congenial to the 20th century, a fact that accounts for the growth of critical esteem for Don Juan. Nevertheless, respect for the basic honesty of Byron's exploration of the ineffable longings of the individual ego frustrated by its own human limitations increases with an impartial reading of the last two cantos of *Childe Harold*. Both moods must be recognized as equally important in the Byronic personality.

References:

1. Collected editions of Byron's works include *The Complete Poetical Works*, ed. by Jerome J. Mc Gann in 7 vols. (Oxford 1980-1993; vol. 6 ed. with Barry Weller); *The Major Works*, ed. by Jerome J. Mc Gann (Oxford 2000); *Byron, Selected Poetry and Prose*, ed. by Donald A. Low (Routledge 1995); and *Byron: Selected Prose*, ed. by Peter Gunn (Penguin 1972). Leslie A. Marchand edited *Byron's Letters and Journals*, in 12 vols. (Harvard Univ. Press 1973-1982).
2. Coote, Stephen, *Byron: The Making of a Myth* (Bodley Head 1988).
3. Eisler, Benita, *Byron – Child of Passion, Fool of Fame* (Knopf 1999).

4. Elfenbein, Andrew, *Byron and the Victorians* (Cambridge 1995).
5. Garrett Martin, George Gordon. *Lord Byron* (Oxford 2000).
6. Graham, Peter W., *Lord Byron* (Twayne 1998).
7. McGann, Jerome J., *Byron and Romanticism*, ed. by James Soderholm (Cambridge 2002).
8. Page, Norman, *4 Byron Chronology* (Macmillan 1988).
9. Rutherford, Andrew, ed., *Byron, Augustan and Romantic* (St. Martin's 1990).

УДК 347.4

Юридичні науки

ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ ВИДІВ ДОГОВОРІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ

Білецька М.В.

*студентка Тернопільського національного
економічного університету
м. Тернопіль, Україна*

Анотація: у роботі проаналізовані договори купівлі-продажу корпоративних прав та їх особливості на основі положень Закону України «Про акціонерні товариства», підзаконного нормативного акту – Правила (умовами) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами та інших нормативно-правових актів, а також запропонована удосконалена класифікація таких договорів.

Ключові слова: договір, купівля-продаж, корпоративні права.

Договірна конструкція купівлі-продажу, завдяки своїй універсальності, є однією з найрозповсюдженіших серед договірних підстав виникнення та припинення корпоративних прав, але наявність вагомих особливостей останніх в залежності від форми товариства, а від так особливостей предмету договору, та переважаюча міра диспозитивних положень у нормативно-правовому регулюванні зумовила виділення окремих видів таких договорів, а саме:

- 1) договори щодо відчуження корпоративних прав, які посвідчуються акціями товариства;
- 2) договори щодо відчуження часток ТОВ та ТДВ;
- 3) паїв, якщо мова іде про кооперативи або фермерські господарства тощо [4, с.132-133].

Найбільше ж таких різновидів зустрічається серед правочинів, що опосередковують обіг акцій. Так, на основі положень спеціалізованого законодавства, зокрема Закон України «Про акціонерні товариства», [1] а також такого підзаконного нормативного акту як Правила (умовами) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами : брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами, виділяють такі різновиди договорів щодо відчуження корпоративних прав акціонерів як: дилерський договір, договір андеррайтингу, договір на придбання цінних паперів при андеррайтингу, договір РЕПО. Даний перелік також не є вичерпним і законодавець допускає можливість укладення змішаних договорів в рамках законодавчо передбачених обмежень [3].

З урахуванням організаційно-правових форм юридичних осіб корпоративного типу, а також форми закріплення корпоративних прав щодо них, М. Оприско пропонує виокремити: договори про відчуження корпоративних прав, посвідчених акціями; договори про відчуження часток у статутному капіталі товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю; договори про відчуження паїв у виробничих кооперативах; договори про відчуження часток у статутному капіталі приватних підприємств двох або більше засновників – фізичних осіб; договори про відчуження паїв у фермерських господарствах; договори про відчуження часток у статутному капіталі підприємств споживчої кооперації [5, с. 120-121].

Загалом можна погодитися з такими критеріями поділу, хоча перелік видів мав би бути дещо ширшим, оскільки вчений подав перелік не всіх організаційно-правових форм юридичних осіб, які є корпораціями. Наприклад, не визначено холдинги як окрему групу. Хоча холдинг створюється у формі акціонерного

товариства, але він має власні особливості щодо структури капіталу, управління. Вважається, що у вищезазначеній класифікації варто виділити окрему групу договорів щодо відчуження корпоративних прав холдингів. Удосконалена класифікація мала би бути такою:

1) договори про відчуження корпоративних прав, посвідчених акціями; договори щодо відчуження корпоративних прав холдингів;

2) договори про відчуження часток у статутному капіталі товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю;

3) договори про відчуження паїв у виробничих, споживчих кооперативах;

4) договори про відчуження часток у статутному капіталі приватних підприємств;

5) договори про відчуження паїв у фермерських господарствах.

Найменш врегульованим є порядок відчуження вкладу командитного товариства. Разом з тим, порядок набуття права власності на акцію виписаний найчіткіше. Тому, така ситуація зумовлена рівнем поширеності відповідного виду товариства в цивільному обороті. Саме різновидів договору купівлі-продажу акцій є найбільше. Закон України «Про депозитарну систему України» [2] виокремлює правочини щодо відчуження акцій за принципом поставки цінних паперів проти оплати. Особливість порядку вчинення цих правочинів полягає в тому, що переказ цінних паперів та/або переказ прав на цінні папери та прав за цінними паперами відбувається відразу після відповідного переказу коштів (ст. 1).

У Законі України «Про акціонерні товариства» визначено особливості регулювання придбання значного пакета акцій товариства (ст. 64) [1], а також придбання акцій товариства за результатами придбання контрольного пакета акцій (ст. 65). Викупу акцій товариством присвячено окремий розділ (розділ XII). Правилами (умовами) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської

діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами № 1449 від 12 грудня 2006 р. закріплено договори відчуження акцій залежно від сторін правочину, порядку його укладення та виконання. Зокрема, Правилами регулюється укладення таких договорів відчуження корпоративних прав (розділ II) [3]:

1) дилерський договір – договір купівлі-продажу (міни) цінних паперів або інших фінансових інструментів, що укладається торговцем від свого імені та за власний рахунок;

2) договір андеррайтингу – договір, який укладається між торговцем (андеррайтером) та емітентом щодо відчуження цінних паперів або інших фінансових інструментів та/або здійснення дій чи надання послуг, пов'язаних із таким відчуженням, від імені та за рахунок емітента за винагороду;

3) договір на придбання цінних паперів при андеррайтингу (далі – договір на придбання) – договір купівлі-продажу цінних паперів або інших фінансових інструментів, який укладається торговцем (андеррайтером) з першим власником (контрагентом) на виконання договору андеррайтингу та на підставі заявки на придбання, а також договір купівлі-продажу цінних паперів або інших фінансових інструментів, який укладається торговцем (андеррайтером) з емітентом щодо купівлі цим торговцем усіх або частини нереалізованих цінних паперів чи інших фінансових інструментів за визначеною в договорі андеррайтингу фіксованою ціною;

4) договір на виконання (відрізняється від договору на виконання певних послуг, робіт) – договір купівлі-продажу (міни) цінних паперів або інших фінансових інструментів, який укладається торговцем (комісіонером, повіреним, управителем) з третьою особою (контрагентом) на виконання умов договору комісії, договору доручення, договору про управління, укладеного між торговцем і його клієнтом, або разового замовлення клієнта до договору на брокерське обслуговування[3];

5) договір РЕПО – специфічний підвид договорів купівлі-продажу корпоративних прав, який застосовується у сфері обігу акцій. Предметом договору РЕПО є здійснення торговцем у

власних інтересах або в інтересах клієнта та за його рахунок купівлі (продажу) цінних паперів (на підставі укладених договорів комісії, доручення, управління або разових замовлень до договору на брокерське обслуговування) із зобов'язанням зворотного продажу (купівлі) через визначений термін або на вимогу однієї зі сторін за заздалегідь обумовленою ціною.

Крім вимог, які перелічено в п. 2.2, договір РЕПО (за винятком укладених на фондових біржах) має містити такі дані про:

а) ціну цінних паперів за першою та другою частинами операції РЕПО;

б) термін та умови оплати цінних паперів, які є об'єктом цивільних прав за договором, за першою та другою частинами операції РЕПО;

в) термін та умови здійснення переходу прав власності на цінні папери за першою та другою частинами операції РЕПО, а також сторону, відповідальну за внесення змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів у разі укладання договору щодо іменних цінних паперів, що існують у документарній формі;

г) порядок розірвання договору внаслідок невиконання або неналежного виконання однією зі сторін умов договору, в тому числі про порядок інформування сторін про розірвання договору;

г) порядок зарахування зустрічних вимог при односторонній відмові від другої частини операції внаслідок невиконання або неналежного виконання іншою стороною умов договору РЕПО (п. 3 р. XIII Правил (умов) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами).

Таким чином, розвиток фондового ринку зумовив появу чималої кількості нових різновидів договору купівлі-продажу корпоративних прав. Разом з тим, поданий їхній перелік не є вичерпним. Незабороненим є укладення змішаних договорів, що містять елементи інших договорів [3].

Література:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09. 2008 № 514-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР),

2008, № 50-51, ст. 384 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>;

2. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 № 5178-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 39, ст. 517 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>;

3. Про затвердження Правил (умов) здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами: брокерської діяльності, дилерської діяльності, андеррайтингу, управління цінними паперами: Рішення, Правила, Умови від 12.12.2006 № 1449 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-07>;

4. Бутрин Наталія Степанівна. Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав.- Дисертація канд. юрид. наук: 12.00.03, Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Київ, 2014.– 200 с.

5. Цивільне право України : підруч. : у 2 т. Т. 1 / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2011.

Юридчні науки

ДЖЕРЕЛА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Летюк Артем Дмитрович
студент II курсу фізико-технічного факультету,
Науковий керівник *Щербина Євген Миколайович*
доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Розглядаючи шляхи розвитку системи соціального законодавства в Україні з моменту проголошення її незалежності та звертаючись до сучасного стану в галузі законодавчого

забезпечення соціальної сфери, слід відзначити, що за цей час так і не було створено системи, тобто єдиної і внутрішньо несуперечливої юри-дичної структури, законодавчих актів, які регулюють соціальний захист громадян.

Певним чином це пояснюється специфікою самої системи соціального захисту, яка має доволі складну структуру, елементами якої є пенсійне забезпечення, соціальна допомога, соціальне страхування. Тому складність об'єкта правового регулювання та різноманітність соціальних проблем породжують певні ускладнення в коригуванні правових норм. Внаслідок цього виникають розбіжності в різних законах з одного і того ж питання, що ускладнює можливість їх безпосереднього застосування. Тому практично жодна спроба кодифікації існуючих юридичних актів у сфері соціального законодавства не реалізована.

У Концепції соціального забезпечення населення України закладено основи правової й нормативної баз соціального забезпечення, вироблено механізми забезпечення дотримання соціальних гарантій. Але Концепція перебуває в стадії початкової реалізації.

Наполягаючи на недосконалості законодавчого забезпечення права на соціальний захист, не маємо на увазі недостатню кількість законів. Навпаки, існує занадто багато законів та підзаконних нормативно-правових актів, які нерідко суперечать один одному. Політика держави з питань соціального захисту формується, в першу чергу, на законодавчому рівні. За роки незалежності України прийнято значну кількість законів України, указів Президента та інших нормативно-правових актів із питань соціального захисту населення України. На сьогодні правовий простір у цій сфері регулюється більше ніж двомастами нормативно-правовими актами [6, с. 357], серед яких Закони України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 р., «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р., «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 19 грудня 1991 року, «Про пенсійне

забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» від 9 квітня 1992 р., «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 22 березня 2001 р., «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 р., «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р., «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р. і т. ін.

Саме з метою забезпечення соціальної політики й закладення основи соціального захисту і соціальних гарантій для населення України, Верховна Рада в липні 1991 року прийняла Закони «Про мінімальний споживчий бюджет» та «Про індексацію грошових доходів населення». У першому визначено поняття мінімального споживчого бюджету. Закон «Про індексацію грошових доходів населення» визначає механізм підвищення грошових доходів населення, що дає можливість відшкодувати громадянам подорожчання товарів. Але дія цього Закону була зупинена Декретом Кабінету Міністрів України у грудні 1992 року.

Таким чином, мінімальні соціальні гарантії залишалися без законодавчого регулювання до 1994 року, коли Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін і доповнень до Законів Української РСР «Про мінімальний споживчий бюджет» та «Про індексацію грошових доходів населення».

Цими законами було встановлено, що в період спаду економіки та виробництва замість мінімального споживчого бюджету встановлювався новий соціальний норматив — величина вартості межі малозабезпеченості. Цей норматив був встановлений як виняток. Проте лише у жовтні 1995 року була затверджена величина вартості межі малозабезпеченості, яка так і не стала базою для визначення мінімальної зарплати та пенсії [9, с. 190—194].

Джерела права соціального забезпечення розрізняються за своєю юридичною чинністю залежно від положення нормотворчого органу в механізмі держави. Але один і той самий орган державної влади може приймати різні нормативні акти.

Тому краще проводити класифікацію актів за правовими особливостями. За цією ознакою всі нормативні акти поділяються на закони та підзаконні акти.

Основним нормативно-правовим актом, що встановлює право громадян на соціальний захист, є Конституція України. У ній записано, що громадяни мають право на соціальний захист, який включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом.

Серед нормативних актів соціального забезпечення важливе місце належить «Основам законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 р., де сформульовані основні принципи, форми і види соціального страхування працівників і членів їх, сімей.

У регулюванні пенсійних відносин важливу роль відіграє Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. Закон гарантує усім застрахованим особам право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Пенсійного та Накопичувального фондів шляхом надання пенсій.

У сфері пенсійного забезпечення діють також і інші закони — «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ» від 9 квітня 1992 р., «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 1 червня 2000 р.

Соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, регулюється Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 19 грудня 1991 року.

Відносини у сфері соціального страхування регулюються Законами України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» від 18 січня 2001 року, «Про загальнообов'язкове державне соціальне

страхування на випадок безробіття від 2 березня 2000 року», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 року.

Також джерелами права соціального забезпечення є Закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 грудня 1995 р., «Про державні виплати сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 р., «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р.

До підзаконних актів, що регулюють пенсійні й інші відносини з пенсійного забезпечення, належать постанови Кабінету Міністрів України. Це акти про періодичну зміну й встановлення нових розмірів пенсій, про затвердження Списків № 1 і № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників, що надають право на пенсію за віком на пільгових умовах (Людина і праця // Інформаційний бюлетень Мінпраці та соціальної політики України. — 1994. — № 6).

Джерелами права соціального забезпечення є міжнародні договори та угоди. Україна ратифікувала низку угод у галузі соціального забезпечення в рамках СНД. Серед них Угоди «Про гарантії прав громадян держав—учасниць СНД у галузі пенсійного забезпечення» від 13 березня 1992 р., «Про взаємне визнання пільг і гарантій для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій на території інших держав і сімей загиблих військовослужбовців» від 15 квітня 1994 р.

Право на соціальний захист та соціальне забезпечення визнані світовим співтовариством, що закріплено у міжнародних правових актах: Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Європейській соціальній хартії (1961 р.), Європейській хартії про основні соціальні права трудящих (1989 р.) [11, с. 201—205]. Соціальні нормативи та принципи закріплені в Конвенціях Міжнародної організації праці. Питання соціального забезпечення регулюються 48-ю, 102-ю та 157-ю Конвенціями МОП. На жаль,

вказані Конвенції не ратифіковані Україною, тому вони не мають обов'язкової сили для нашої країни.

Отже, соціально-забезпечувальні правовідносини — це відносини, які складаються на підставі норм права соціального забезпечення між фізичними особами й органами соціального захисту населення з приводу надання конкретного виду соціального забезпечення.

Література:

1. <https://buklib.net/books/22779/>

УДК 811

Юридичні науки

СТРАТЕГІЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ВИДАВНИЧІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Паливода Таміла Володимирівна
магістр з економіки і підприємництва,
м. Київ, Україна

Анотація: у даному дослідженні автором представлено узагальнену стратегію правового регулювання ненормативної лексики у видавничій сфері України.

Ключові слова: ненормативна лексика, стратегія правового регулювання ненормативної лексики.

В сучасних умовах налагодження довгострокових партнерських відносин, що сприяють розвитку, стабільності та добробуту громадян будь-якої держави, важливе значення має культура мовлення, що ґрунтується на мисленні і усвідомленні загальнолюдських принципів і стандартів.

Як відомо, формування і становлення особистості базується на ключових чинниках впливу: сім'я та середовище. І, незважаючи на багатогранні можливості розваг, книга залишається джерелом знань, формування світогляду.

Ось уже упродовж декількох десятиліть перехідного періоду економічного розвитку, в Україні залишаються безліч

відкритих питань, що стосуються правового регулювання духовного розвитку молодого покоління, незалежно від віросповідання та приналежності до конфесії.

Адже завдяки безцінному дару мови, людина висловлює і виражає думки, почуття, що мають велику силу руйнування чи зцілення.

Так, з одного боку необдумані слова можуть зруйнувати ділові відносини, в той час, як мудрі слова, що сказані без гніву мотивують людину до покращення своєї роботи.

Тому, варто приділяти увагу книгам, що мають на меті силу підбадьорення, лагідність мовлення, відсутність брутальності, лихослів'я, наклепу.

У даному науково-практичному дослідженні розглянемо питання правового регулювання ненормативної лексики у видавничій сфері та узагальнений механізм вирішення.

Даний механізм нами охарактеризовано, як стратегія правового регулювання ненормативної лексики у видавничій сфері України, що складається із таких етапів.

Етап 1. Створення робочої групи для моніторингу та аналізування вітчизняної та перекладеної з іноземних мов літератури, що знаходяться на території України.

До робочої групи мають увійти, психологи, юристи, економісти, науковці, фахівці у видавничій справі, громадські активісти.

На державному рівні управління варто узгодити створення і координування робочої групи.

Етап 2. Стимулювання і мотивування членів робочої групи на визначений період.

Питання стимулювання і мотивування варто розглядати не тільки в контексті матеріального забезпечення, але також і в аргументуванні необхідності нанесення застережне позначення на книжці, яка містить ненормативну лексику - «містить ненормативну лексику».

Етап 3. Аналізування і оцінювання видавничої сфери на предмет використання ненормативної лексики у продукції видавничої сфери, що знаходиться в Україні.

На даному етапі важливим є застосування вибіркового аналізування на предмет використання ненормативної лексики у творах окремо взятих видавництв чи імпоротної поліграфічної продукції.

Етап 4. Формування узагальненого висновку, щодо ситуації із вживанням ненормативної лексики у перекладі із іноземної літератури, творах сучасних авторів, імпортній іноземній літературі тощо.

Етап 5. Проектування нормативно-правових актів, що забезпечували б інформаційну безпеку України у світі.

Адже, виявлення у науковій праці, художньому творі для дорослих чи дитячій літературі з освітніх програм та позакласного читання висловлювання, чи малюнків, які пропагують війну, насильство, жорстокість, розпалювання міжетнічної, расової ворожнечі, а також спрямовані на ліквідацію незалежності України, приниження нації, порнографії, неповагу до національних і релігійних святинь, приниження особистості, шкідливі звички тощо сприятиме з одного боку надходженню додаткових коштів у вигляді накладання штрафів за порушення законодавства в Україні, з іншого боку - сприятиме розвитку культурного переосмислення дорослої людини та недопущення руйнування дитячої несформованої психіки дитини.

Важливими аспектами є те, що держава має взяти на себе зобов'язання недопущення насильства і негативного інформаційного впливу за допомогою правового регулювання, тобто приведення у відповідність нормативно-правову базу України, а саме: систематизація законодавства, виявлення правових колізій, внесення змін у кодекси України та проектування нормативно-правових актів.

У зв'язку з цим, особи, що будуть виявлені, як винні у порушенні законодавства за вживання ненормативної лексики у художньому творі без позначки на книжці «містить слова ненормативної лексики» повинні нести адміністративно-господарську відповідальність за порушення законодавства про інформаційну безпеку тощо, у формі штрафу у заздалегідь визначеному розмірі.

Порядок накладення штрафів за порушення вимог чинного законодавства повинен бути затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечуватиме формування державної політики у сфері видавничої сфери, а також відповідати вимогам Господарського кодексу України та Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Також варто зазначити, що вирішення питання не нормативної лексики у видавничій справі України, не повинно нівелювати правове гарантування державою іноземним та фізичним особам, які беруть участь у створенні книги та інвестуванні у книговидавництві України, стосовно забезпечення сприятливих умов діяльності, охорону авторського права і суміжних прав відповідно до законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Також варто зазначити, що позначка «містить слова ненормативної лексики» сприятиме правовому врегулюванню відмінностей у світоглядах представників різних державах у міжнародній діяльності.

Варто зазначити, що за результатами впровадження стратегії правового регулювання ненормативної лексики у видавничій сфері доцільно провести кварталний фінансовий аналіз. Зокрема, аналіз використання коштів від сплати штрафів; аналіз ефективності використання трудових ресурсів (аналіз залучення працівників у формуванні і реалізації зазначеної стратегії; аналіз використання робочого часу; аналіз продуктивності праці; аналіз оплати праці працівникам); аналіз ефективності залучених фінансових ресурсів.

Також, важливими аспектом ефективності розробки і реалізації стратегії правового регулювання ненормативної лексики у видавничій сфері є комплексна інформатизація, що включатиме інформування громадськості, обговорення, аналізування пропозицій тощо.

Отже, у данному науково-практичному дослідженні нами розглянуто узагальнений механізм вирішення щодо уникнення

стресу від несподіванки при читанні книги, що містить ненормативну лексику, а також сприятиме і розвитку креативної економіки України.

УДК 343.1

Юридичні науки

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Панченко Вікторія

аспірантка Академії праці,

соціальних відносин та туризму,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9867-4753>

Анотація. Закріплення можливості укладення угод в кримінальному провадженні започаткувало використання в Україні окремих інструментів відновного правосуддя. Важливого значення при цьому набуває професійне надання посередницьких послуг в процесі укладання угод про примирення. Формою такого посередництва є медіація.

Ключові слова: угоди в кримінальному провадженні, угода про примирення, процедура примирення, медіація, медіатор.

Обравши напрямок свого розвитку, Україна розпочала процес адаптації національного законодавства міжнародним стандартам, в тому числі і у сфері правосуддя.

Практика відновного правосуддя, концепція якого зародилася в кінці 70-х років XX століття, існує майже у всіх розвинених країнах. В сучасній Україні застосування окремих інструментів відновного правосуддя розпочалося з прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), який закріпив можливість укладання угод у кримінальному провадженні. Запровадження інституту угод в кримінальному провадженні передбачало вирішення декількох завдань, зокрема гуманізація кримінального судочинства, зміна стереотипів суспільства, забезпечення відновлення порушених прав потерпілої особи; розвантаження правоохоронних органів

та, особливо, судів; скорочення строків розгляду кримінальних проваджень тощо. Проте запровадження інституту угод в кримінальному провадженні має ряд невирішених питань та потребує вдосконалення.

Відповідно до КПК, у кримінальному провадженні, починаючи з моменту повідомлення особі про підозру до моменту виходу суду до нарадчої кімнати, можуть бути укладені угоди двох видів – угода про примирення (укладається між підозрюваною/обвинуваченою особою та потерпілою особою) або ж угода про визнання винуватості (укладається між підозрюваною особою та прокурором). При цьому, вказані угоди можуть бути укладені у разі вчинення особою кримінального проступку, злочину невеликої чи середньої тяжкості, а також окремих особливо тяжких злочинів (угоди про визнання винуватості) чи кримінального правопорушення, провадження щодо якого здійснюється у формі приватного обвинувачення (угоди про примирення). Особливістю угод про визнання винуватості є те, що вони укладаються (за незначними винятком) лише у тому випадку, коли внаслідок протиправних діянь шкода була завдана або державним або суспільним інтересам [1].

Законодавець визначає, що саме примирення і домовленість про укладання відповідної угоди може проводитися сторонами конфлікту і їх представниками як самостійно так і за участю іншої особи (посередника), що є особливістю таких угод. Стаття 469 КПК України встановлює певні гарантії та обмеження обрання такого посередника, а саме зазначає, що особа посередника обов'язково повинна бути погоджена сторонами, які виявили бажання примиритися, але ним не може бути слідчий, прокурор чи суддя [1].

Слід зазначити, що процедура примирення не є повністю новою для української держави, оскільки застосовувалася ще за часів Київської Русі та зберігалася тривалий час [2, с. 34-36]. Згодом така практика відійшла в історію, оскільки, як свого часу висловився Н. Крісті, держава привласнила собі право вирішувати конфлікти, які виникають між окремими суб'єктами і

тим самим позбавляє потерпілу особу права брати активну участь у процесі прийняття рішення у її справі [3]. За твердженням Г. Зера, злочин завдає шкоду конкретній особі (групі осіб) та міжособистісним відносинам і саме цю шкоду потрібно відшкодувати. Таке розуміння панувало і в стародавні часи.

Примирення, з самого початку своєї появи, розглядалося, як відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди. Проте, з часом акценти у суспільстві трішки змінилися – виникла потреба розуміння один одного, причин вчинення певних діянь, прощення та відновлення нормальних стосунків. Обов'язкова наявність кожного з цих елементів впливає на розуміння сутності примирення і є причиною дискусії у науковому середовищі.

На сьогодні примирення розуміється в двох аспектах: а) укладання угоди, яка визначає порядок відшкодування завданої шкоди (В. В. Землянська); б) укладання угоди, в якій визначено порядок відшкодування шкоди та відновлення безконфліктних стосунків між сторонами конфлікту (О. В. Перепада) [4].

Виміряти ступінь відновлення дружніх (нормальних) стосунків між потерпілою особою і підозрюваним/обвинуваченим досить складно, тому прощення та відновлення нормального спілкування між ними, хоч і є важливими та бажаними, проте, на сьогодні, не є головною умовою укладання угоди про примирення.

Укладення угоди про примирення є вигідним для обох конфліктуючих сторін – потерпілої особи та підозрюваного/обвинуваченого – оскільки дозволяє задовольнити їхні потреби. Статистика органів прокуратури свідчить про те, що кількість укладених угод про примирення становить майже половину всіх угод, які укладаються в процесі кримінального провадження [5].

Проте не у всіх можливих випадках, сторони кримінального провадження реалізують своє право на укладення відповідної угоди. Причинами цього є різні фактори: недовіра з боку потерпілої особи та невпевненість у тому, що підозрювана/обвинувачена особа виконає свої зобов'язання; не володіння

інформацією про можливість укладення такої угоди або не розуміння процедури її укладання; відсутність інформації про посередника, який може в цьому допомогти та інше. Розпочата процедура примирення не гарантує її успішного завершення і причинами цього можуть бути невідповідність сторін конфлікту (особливо при самотійному примиренні) або ж відсутність належної підготовки у посередника.

Процедура примирення буває досить складною (особливо з психологічної точки зору), саме тому її варто проводити за участі третьої нейтральної особи – медіатора, який виступає в ролі посередника. При цьому слід зазначити, що медіатором може визнаватися лише та особа, яка пройшла спеціальну підготовку та отримала відповідний документ, що підтверджує її професійний рівень.

Медіація (посередництво) являє собою альтернативний спосіб вирішення спору шляхом проведення переговорів між його сторонами, в процесі яких виробляється спільне рішення щодо врегулювання спірних моментів. При цьому рішення, яке буде їх задовольняти, сторони конфлікту приймають самотійно; медіатор не має повноважень ухвалювати таке рішення, він лише організовує та здійснює керівництво процедурою переговорів. Прийняте сторонами рішення має бути викладене в угоді, яка є обов'язковою для сторін.

Не зважаючи на те, що медіатор виконує роль організатора та посередника і не приймає рішення разом зі сторонами конфлікту, від нього багато що залежить. Саме тому питання щодо особи медіатора, його приналежності до певної професії та рівень оволодіння спеціальними навичками є досить дискусійним.

Рекомендації № R (99) 19 чітко вказують, що сторони, які приймають участь у медіації, мають право, при необхідності, на роз'яснення та тлумачення, а також, що медіація не може проводитися, якщо одна із сторін не розуміє значення процесу [6]. Звісно, сторони можуть скористатися послугами адвокатів, проте такі послуги на сьогодні не є доступними для всіх верств населення. Саме тому, автору вбачається, що при застосуванні

процедури медіації в кримінальному провадженні необхідними є знання чинного законодавства, тому медіатором має бути особа з юридичною освітою. Крім того, в окремих випадках (якщо потерпіла особа, в результаті вчинення щодо неї протиправних діянь, зазнала значних моральних страждань або справа стосується неповнолітньої особи), то ідеальним буде поєднання знань психології та права, тобто процедуру медіації варто проводити двом медіаторам, один з яких є психологом, а інший правником.

Медіація є одним із інструментів відновного правосуддя. Переваги використання процедури медіації в процесі вирішення правових конфліктів перед традиційною формою правосуддя вже визнані багатьма розвиненими країнами. В Україні процедура медіації, особливо в кримінальних справах, ще не набула широкого використання. Основними факторами, які стоять на заваді повноцінного запровадження та використання в Україні медіації в кримінальному провадженні є: відсутність єдиного підходу до визначення професійного рівня медіатора та його правового статусу в кримінальному провадженні; низька обізнаність населення про можливість використання медіації при вирішенні правових конфліктів; недовіра населення, оскільки відсутні чітко визначені гарантії виконання угод, які укладаються в процесі медіації; стереотипи мислення, які панують в українському суспільстві; нерозуміння переваг застосування процедури медіації окремими правоохоронцями тощо.

Для вирішення ряду цих питань необхідним є прийняття спеціального законодавчого акту, який би: визначав правовий статус медіатора та встановлював мінімальні вимоги до його професійної кваліфікації; визначав загальні вимоги до процедури медіації; встановлював гарантії виконання сторонами взятих на себе зобов'язань, які вказані в угоді, що укладається між ними в процесі вирішення конфлікту. Крім того, необхідно внести відповідні зміни до чинного законодавства та закріпити обов'язок правоохоронних органів повідомляти та роз'яснювати сторонам кримінального провадження їх право на медіацію.

Рекомендації № R (99) 19 зазначають, що медіація в кримінальному провадженні має бути доступним заходом [6]. Це може бути реалізовано шляхом створення відкритих баз (реєстрів) сертифікованих медіаторів та розміщення інформації про них в доступному місці кожного правоохоронного органу. А також створення умов для застосування медіації як найшвидше. Для цього слід запровадити практику обов'язкового залучення сертифікованих медіаторів в процесі надання безоплатної правової допомоги (особливо при наданні вторинної правової допомоги), за прикладом залучення адвокатів.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Аракелян Р. Ф. Впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 323 с.
3. Застосування програм відновного правосуддя у кримінальних провадженнях на досудовому етапі: практичні рекомендації. URL: https://www.uaa.org.ua/pub/uploads/articles/about-komitety-presamechanizm_v05.pdf
4. Рибалко В. О. Примирення як одна з підстав для укладення угод у кримінальному судочинстві. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/36811/1/reconciliation.pdf>
5. Статистична інформація про роботу прокурора. Сайт Генеральної прокуратури України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>
6. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах від 15.09.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_828

ЦИВІЛЬНЕ РІШЕННЯ ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ, ЛИТОВСЬКО-РУСЬКОЇ ДОБИ ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ

Сєдова П.І.

*головний спеціаліст відділу
представництва інтересів Держгеонадр
в судових органах, магістр права*

Анотація. Загальновідомим є факт, що цивільне право, зародилось ще в Давньому Римі. Проте, історія держави і права України, в свою чергу також являє собою колицку саме того процесу та тих рішень, що існують на сьогоднішній момент. Дослідження питання цивільного процесу неможливе без вивчення ключових моментів в історичному розрізі судоустрою, як явища.

Ключові слова: рішення, цивільний процес, судочинство.

Суд, як поняття вперше згадується в Статуті «Про десятини, суди та людей церковних», князя Володимира, що відноситься до XI ст. Більш ранішні згадки до нашого часу не дійшли тому дослідити них немає можливості.

Диференціюючи рішення судів, згідно цього документу, можна вказати, що рішення приймали митрополит, єпископ та сам князь. [1]

Під час правління князя Ярослава Мудрого, землі Київської Русі об'єдналися. Характерним є те, що судові рішення не були письмовими, а були усними. Зі статуту «Руської правди» є відомими наступні постулати, що суддівство мало відбуватися із явним релігійним підтекстом; були виписані норми кримінального, цивільного права. Звичайно акцент був на нормах кримінальних, проте і для цивілістики тут знаходиться місце у вираженні плати, відсотків, стягнення кун. [1]

Після прийняття «Статуту Володимира Мономаха», з'являються громадські суди, що мали змогу розглядати незначні справи. Проте, вже в ці часи з'являється інститут так званої апеляції, тобто рішення могли оскаржити до княжого суду. В

випадку, якщо в справі брав участь холоп, рішення суду феодала оскарженню не підлягало у князівському суді.

В 12 столітті Київська Русь розпалась на князівства. Суди здійснювались по тим кодифікованим актам, які існували. Окрім того, до них додалися збірники магдебурзького права, князівські статuti.

Під час правління князів Галицько-Волинської епохи, а це період 12-14 століть, судочинство здійснювалось за аналогією із суддівством Київської Русі. Серед суддів був князі та тиун, тобто заступник князя, феодал та помічник. [1]

Необхідно згадати про існування копних судів, тобто суду народу, що при здійсненні правосуддя використовував норми звичаєвого права. Цікавим є факт того, що копний суд розповсюджувався на норми тодішнього цивільного права, проте застосування норм звичаєвого права також мали місце бути. Також, 16 століття ознаменувалося судовою реформою. Більський сейм позбавив права магнатів та шляхти на здійснення судочинства.

В 1743 році закінчено укладання проекту закону, що не був схвалений російськими монархами, проте застосовувався на території Лівобережної України, а саме «Права, за якими судиться малоросійський народ». Наприклад, у випадку якщо воєвода відпустив кого не будь у відпустку без дозволу, на нього покладался штраф, що є прикладом застосування цивільного права. [1] Артикулом 6 визначене обов'язкове відшкодування шкоди за збір чужого хмелю.

Необхідно також згадати про першу Конституцію Пилипа Орлика 1710 року, в якій була перша спроба закріплення судової влади та принципи її діяльності.

Переходячи до початку Новітнього часу, необхідно вказати на те, в якому стані знаходилась України та чим керувалась під час здійснення цивільного судочинства. В XX столітті відбувається падіння імперій, утворення нових держав, швидка індустріалізація, великий розвиток художньої літературної діяльності. [2]

За не значний період часу відбувається декілька судових реформ, створюється народний суд в Україні, створюється Положення про судоустрій УСРР, що створювався для хорони революційних прав, забезпечення інтересу держави. Спроба створення народного суду не знайшла підтримку серед тодішнього керівництва держави, адже це була пряма спроба проявлення суверенітету в Україні.

Декрет 1 та 2, надає повноваження місцевого судді затримувати особу та передавати її до суду. В другому Декреті, скасовувалась можливість подання апеляції, а для права подання касації створювались обласні суди. Поряд із цим, через ситуацію, що склались навколо того денної політичної арени створюються воєнні та революційні трибунали. [2,1]

Судова система тодішнього часу відбувалась у стані пригнічення, адже прямим доказом цього можна назвати створення відповідної наглядової ради за діяльністю судді., що мала назву НКЮ України. 9 та 10 відділи мали право на проведення ревізії діяльності суддів, надання методичного роз'яснення, вимагати відомості про вирішувані суддею справи. Всеукраїнським центральним виконавчим комітетом приймались рішення стосовно можливості примусового переселення народу, що відповідало Цивільному та Земельному Законодавству того часу.

Було прийнято положення про судоустрій УСРР. Необхідно сказати, що та двохступенева система судів, що була запропонована не виправдала покладених на неї зобов'язань. Тому, було прийнято рішення про створення 82 адміністративно-територіальних одиниць.

Для ілюстрації тогодішнього часу, можна зазначити яскраву книгу російського письменника О. Солженіцина - Архіпелаг Гулаг, що описує примусову працю людей та мережу концтаборів у Радянському Союзі. Чому я саме зазначаю тю збірку? Адже матеріалів тодішнього законодавства насправді мало. І як впливає, із контексту даного твору, посилаючи людей на примусову працю чи до концтабору, жоден із них не знаю який саме закон був порушений та чому саме його посилають туди. Це

і багато іншого яскраво описує процес пригнічення судової влади, виконавча ж влада навпаки бере вгору. Не могло йти і мови про забезпечення незалежності судових рішень та суддів.

Із середини 50-х років XX століття, відбувається перехід від повного сталінського тоталітаризму до іншої форми правління, відбувається нова кодифікація. Основи цивільного законодавства СРСР та союзних республік (далі – Основи) зазначали основні принципи цивільного права: регламентували право власності, зобов'язальне право, авторське право винахідницьке право та ін. Текст самих Основ не міститься у 6-титомній «Юридичній енциклопедії». [3]

В умовах Новітнього часу необхідно зазначити про Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік 1991 року. Цей документ був підписаний М. Горбачовим та дає вже чітко уявити, як саме здійснювалось цивільне судочинства.

Частиною першою статті 6 Основ, встановлено, що захист громадянських прав здійснюється судами: арбітражним, господарським, третейським. Частиною п'ятою статті 7, встановлений порядок компенсації в випадку не виконання рішення суду.

Цивільним процесуальним кодексом України 1963 встановлено, що цивільні справи, розглядаються районними (міськими) судами. Окрім того, в XX столітті, існували військові суди гарнізонів, яким підсудні цивільні справи військовослужбовців. [4]

Главою 22 вищезазначеного Закону зазначено, що рішення має бути законним і обґрунтованим та винесеним лише на тих, доказах, що є наявними в матеріалах справи. В цьому Законі вже є чітка класифікація судових рішень в цивільних справах. Можливо визначити:

- Рішення про стягнення грошових сум із юридичних осіб;
- Рішення про присудження майна або його вартості;
- Рішення, що зобов'язує відповідача виконати певну дію;
- Рішення на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів.

Проте, навіть в такій наявній чіткій класифікації, вже є певна прогалина. Адже описуючи режим тодішньої України не

можливо застосувати принцип незалежності, який вже існував.

Рішення приймалась одноособово або колегіально (більшістю голосів). Обов'язково визначена письмова форма і обов'язково підписується суддею або колегією суддів.

Цікавим є факт винятку щодо рішення про усиновлення не проголошувався прилюдно, а лише особам, які безпосередньо брали участь у вирішенні справи. В усіх інших випадках, рішення проголошувалось прилюдно.

Окрім того, в ЦПК України 1963 року відомий інститут додаткового рішення та роз'яснення рішення. [4]

Відповідно до частини першої статті 214 Основ, ухвалення додаткового рішення можливе за заявою осіб, які брали участь у розгляді справи, в випадку якщо:

- Рішення по суті ухвалене не було;
- В випадку, якщо в рішення не з'ясовано необхідну суму стягнення;
- В випадку, якщо рішення підлягає негайному виконанню, а вказано це не було;
- В рішенні не розподілені судові витрати сторін.

В даному випадку, проводився виклик сторін у судове засідання.

Стосовно роз'яснення судового рішення необхідно зазначити, що при зверненні особи чи осіб, які брали участь при розгляді справи, суд може розтлумачити судові рішення не змінюючи останнє по суті. Проте роз'яснення рішення може бути здійснене в пападку, якщо вони ще не виконане або ще не пройшов термін пред'явлення рішення до виконання.

8 грудня 1991 року і Біловезькій пущі зібрались 3 президенти: Росії, України та Білорусії, які остаточно проголосили розпад СРСР та підписали Угоду про співдружність держав та незалежність держав. Після цієї події, курс України її конституція, територіальний устрій змінилися. Україна починає свій шлях створення суверенності. [5]

1 вересня 2005 року набув чинності новий Цивільний процесуальний кодекс, який в свою чергу слугує для

справедливого, неупередженого здійснення цивільного правосуддя незалежними судами. Затверджено положення стосовно поваги честі, гідності людини, рівність усіх перед законом; розгляд справи проводиться гласно і відкрито і т.д.[4]

З історичної точки зору, для України це величезний крок, адже вперше наприкінці ХХ по початку ХХІ століття, про Україну говорять, як про незалежну державу, громадяни якої мають не просто певні права, а повний спектр процесуальної право – та дієздатності.

Що стосується теоретичної проблеми класифікації, варто зазначити, що диференціювати види судових рішень на певний етапах історії не можливо через:

- не масштабно проведенні дослідження;
- не усвідомлення необхідності проведення таких досліджень;
- відсутність матеріалів, відповідно до яких дослідження можливо здійснити,
- відсутність на певних етапах відкритості та гласності держави, що породила відсутність спеціалістів, які можуть здійснювати такі дослідження.

Література:

1. Іванов В. М. І-20 Історія держави і права України: Підручник. — К. : МАУП, 2007. — 552 с.

2. Г.С. Усеїнова «Судова реформа УСРР 1922-1929 рр.: ЕТАПИ, ПРИНЦИПИ, ЦІННІСТЬ ДОСВІДУ», аспірант, Київ, 2010. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/3508/%C3> (дата звернення: 16.01.2020).

3. К.М. Лісогорова «Основні риси кодифікації цивільного законодавства в Україні в період деєсталінізації» (середина 1950-х-середина 1960-х рр.), канд.юр.наук, доц., Київ, 2007. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=FP_index.htm_2012_2_64 (дата звернення: 16.01.2020).

4. Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print> (дата звернення 16.01. 2019)

5. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав, підписано 8.12.1991 р., ратифіковано Постановою ВРУ № 1958-ХІІ (1958-12) від 10.12.91 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077 (дата звернення 16.01. 2019)

УДК 342.25

Юридичні науки

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕФЕКТА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Худоб'як Діана,
студентка юридичного факультету,
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

В статті продемонстровано питання децентралізації публічної виконавчої влади, перспективи введення інституту префекта у систему виконавчої влади України, його функції та повноваження.

Ключові слова: децентралізація, органи місцевого самоврядування, префект, Конституція України, виконавча влада.

Актуальність теми. Одним із основних чинників, що сприяють розбудові України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, є всебічне утвердження та забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя. Як свідчить вітчизняна та зарубіжна практика, особливе значення для ефективної управлінської діяльності має організація роботи місцевих органів управління — органів виконавчої влади, які діють в межах конкретних адміністративно-територіальних одиниць. Саме на них припадає основне навантаження щодо виконання головного обов'язку держави — утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Аналіз практики діяльності місцевих державних адмініст-

рацій, існуюча в Україні модель державного управління на територіальному рівні на цей час характеризується численними внутрішніми суперечностями та неузгодженістю, організаційним та функціональним дуалізмом. Це насамперед проявляється у відносно широкій компетенції місцевих державних адміністрацій без належного організаційно-правового забезпечення їхньої діяльності. Всі ці питання потребують глибокого теоретичного осмислення і відповідного вирішення.

Загальні питання функціонування виконавчої влади привертали увагу багатьох вчених-конституціоналістів, проте, більшість вітчизняних розробок у сфері територіальної організації влади концентрують основну увагу на місцевому самоврядуванні, лише побіжно окреслюючи проблематику регіонального рівня. Такий підхід, звичайно, є помилковим та таким, що не вирішує у комплексі питання формування ефективної моделі публічної влади на місцях.

Таким чином, необхідність теоретичного осмислення правового змісту діяльності місцевих органів виконавчої влади та їхнього статусу на ґрунті нової концепції взаємодії держави та особи, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також запровадження націй основі інституту префекта в Україні, обумовлюють актуальність комплексного дослідження місця префектів та префектур, як місцевих органів виконавчої влади України.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та практики його реалізації визначити місце та особливості префектів в системі виконавчої влади України, конституційно-правові засади їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Створення інституту префектів для нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування на сьогодні передбачалося уже двома проектами законів «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» (№ 2217а від 01.07.2015 р.[1], № 2598 від 13.12.2019 р.[2]).

Конституційні новели викликали чимало критичних зауважень в експертному середовищі, у представників громадськості та багатьох народних депутатів. Тому великі очікування покладені на профільний закон про префектів, який би мав деталізувати форми та порядок реалізації префектами їхніх наглядових повноважень та тим самим розв'язати побоювання. У цьому контексті важливо, аби разом з повноваженнями префекти отримали і належні обов'язки, які б визначали їхню відповідальність за об'єктивність прийнятих рішень. Базовий перелік повноважень префектів у пропонованих змінах до законодавства України виглядає наступним чином:

- здійснення нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування;
- координація діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснення нагляду за додержанням ними Конституції і законів України;
- забезпечення виконання державних програм;
- спрямовування і організація діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечення їх взаємодії з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації;
- здійснення інших повноважень, визначених Конституцією та законами України [3].

В Україні конституційні норми передбачатимуть, що префект як представник виконавчої влади на території по відношенню до територіальних органів центральних органів виконавчої влади буде здійснювати лише їх координацію та нагляд за законністю прийнятих ними актів. Тобто пряме управління такими органами не передбачено. Більш того, нагляд обмежується тільки перевіркою актів територіальних органів на відповідність законам та Конституції, тобто на відповідність підзаконним актам діяльність територіальних органів не перевіряється. Але конституційні зміни передбачають також «забезпечення виконання державних програм на території», а також «інші повноваження, передбачені законом» [2].

Крім того, моніторинг діяльності територіальних органів з боку префекта, а не пряме адміністрування, відкриває можливості для самостійного прийняття рішень під відповідальність керівника такого територіального органу. А повноваження контролю за діяльністю територіального органу, закріплене за префектом, як і у випадку з органами місцевого самоврядування, дозволяє застосовувати принцип «м'якої сили», тобто спонукання до законних і раціональних дій. У цьому ракурсі префект є в системі зворотного зв'язку та збалансовує її.

У системі взаємовідносин між владними структурами префектів Україні представлятиме Кабінет Міністрів України, а не окремих міністрів, як у Франції. Так, необхідно дати можливість префекту впливати на рішення територіальних органів. Як і у випадку з наглядом за актами органів місцевого самоврядування, префект повинен отримувати всі акти територіальних органів для правової експертизи. Префект має отримати можливість впливу на кадрову політику. Однак нинішня система погодження кандидатур головами місцевих державних адміністрацій є неефективною – останні часто зловживають цим правом, зволікаючи з прийняттям рішення. Більш сучасним є інститут «мовчазної згоди», коли префекту надається певний час (пропонується до двох тижнів), для того щоб висловити свої претензії до кандидатури. Далі – рішення за міністром, а у випадку повторної незгоди префекта – за урядом. Якщо акт територіального органу хоч формально і відповідає закону, однак у префекта є підстави вважати, що він неефективний чи непотрібний, він зможе знову ж таки звернутись до керівника центрального органу виконавчої влади з проханням висловити позицію цього органу з приводу такого акта [4, с. 34].

Відповідно до проекту змін до Конституції префект спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування в умовах воєнного або надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації [2]. За цією функцією префект практично

підпорядковується Президенту України, який може зупиняти акти префекта. Це дещо суперечить теорії взаємовідносин між вищими органами державної влади в умовах надзвичайних ситуацій, де чітко розмежовується характер загрози.

Результати дослідження. На підставі проведеного аналізу слід зробити наступні висновки. Запровадження інституту префектів як державних службовців у вертикаль виконавчої системи влади принесе позитивні зміни у сфері розвитку ефективності прийняття рішень органами місцевого самоврядування, адже головна мета нововведення – створення ефективного нагляду за конституційністю та законністю рішень органів місцевого самоврядування. Префект є місцевим органом виконавчої влади, державним службовцем, не належить до політичних посад, не змінюється зі зміною Президента чи уряду. Ефективність роботи префекта обумовлюватиметься підконтрольністю і підзвітністю Кабінету Міністрів України. На відміну від голів держадміністрацій, префекти повинні належати виключно до виконавчої влади, слід назавжди усунути дуалізм у призначеннях та підпорядкуванні місцевих органів влади. Префект матиме значний вплив на прийняття рішень органами місцевого самоврядування – це зумовлено наглядом за дотриманням Конституції України, аби зменшити ризики порушення конституційності прийняття відповідних актів. Не зважаючи на весь позитив, владі потрібно бути дуже обережною під час введення даного інституту в систему виконавчої влади, аби в найближчому майбутньому префекти не перетворилися у ті ж самі ОДА та РДА при виконанні інших обов'язків і зі здійсненням уже зовсім інших повноважень.

Література:

1. Проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» №2217а від 01 липня 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?p-f3511=55812

2. Проект Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» №2598 від 13 грудня

2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/web-proc4_1?pf3511=67644

3. Проект Закону «Про префектів» URL: <http://www.mnregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/prefekti-16.11..pdf>.

4. Ганущак Ю.І., Чипенко І.І. Префекти: уроки Франції для України К.: ІКЦ «Легальний статус», 2015. 44 с.

УДК 347.998.85 (477)

Юридичні науки

МЕЖІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В СПОРАХ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Юсько І. М.,

помічник адвоката, аспірант юридичного факультету

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний

університет ім. акад. С.Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Анотація: досліджено поняття спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень; проаналізовано види спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень крізь призму медіативної процедури. Визначено нормативно дозволені межі застосування медіації спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Обґрунтовано доцільність перегляду окремих норм Кодексу адміністративного судочинства України та прийняття закону «Про медіацію».

Ключові слова: адміністративний спір; медіація; рішення, дії, бездіяльність органів влади; межі застосування медіації.

Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Українській державі безумовно впливають на всі гілки влади, в тому числі і на судову. Це стосується не тільки реформи власне судових інституцій, але і адміністративного процесуального законодавства.

Серед іншого, важливий крок до модернізації був зроблений разом з внесенням Верховною Радою України у березні 2017 року змін до Кодексу адміністративного судочинства України щодо

примирних процедур (ст.ст. 184-188 України) [1]. Проте, задля можливості практичного застосування примирної процедури у спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень (які є одними з «найпопулярніших» в судовій практиці) необхідністю є чітке розуміння меж, у рамках якого кола спорів такого виду може бути застосована як судова медіація, так і позасудова, процедура якої ще взагалі не врегульована на законодавчому рівні.

Так, пункт 2 частини 1 статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України визначає загальне поняття публічно-правового спору. Звідси можемо сформулювати поняття спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, під якими слід розуміти спори, у яких хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг [1].

Аналізуючи зміст ст.ст. 4, 19, 20 КАС України до спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг), які порушують права та законні інтереси особи належать:

- спори щодо оскарження нормативно-правових та/або індивідуальних актів: рішень, наказів, постанов чи розпоряджень;

- спори щодо оскарження дій (одноразових або триваючих), а саме: прийняття нормативно-правових актів, актів індивідуальної дії, здійснення інших дій або їх послідовність;

– спори щодо оскарження бездіяльності у сфері регулювання публічно-правових відносин, надання адміністративних послуг, здійснення контролю [1; 2, с. 269].

Отже, вважаємо, що процедуру медіації у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності можна застосовувати у разі, якщо особою (фізичною або юридичною) оскаржуватимуться незаконні акти, процедури, послуги органів державної влади, місцевого самоврядування та уповноважених ними суб'єктів або безпідставне невидання таких актів, невчинення процедур, ненадання відповідних послуг.

Варто відзначити, що незважаючи на впровадження в адміністративних судах України безлічі пілотних проектів із застосування медіації, такий примирний інститут не набув необхідної дієвості, особливо в справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Що пов'язано з рядом об'єктивних та суб'єктивних причин, однією з яких є недовіра позивачів до суддів-медіаторів, які є уповноважені саме державою на виконання своїх функцій. Крім того, суб'єкти владних повноважень зачасти не погоджуються на врегулювання спору за участю судді.

Що стосується позасудової медіації у досліджуваних адміністративних спорах, то сьогодні існує низка невирішених нагальних проблем, зокрема: відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би закріплював усі теоретичні та практичні аспекти позасудової медіації (змінений проект закону «Про медіацію» був зареєстрований 19.05.2020 р. [3]) та не передбачені бюджетні видатки для можливості залучення незалежного медіатора у спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Проведене дослідження засвідчує – межі медіації в спорах щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єктів владних повноважень є доволі широкими, що породжує потребу подальших законодавчих змін у сфері примирних процедур, задля забезпечення швидкого та ефективного вирішення окремих категорій адміністративних спорів.

Література:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20120608>.
2. Адміністративне судочинство України : підручник / О.М.Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н.Панченко, В.Б.Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О.М.Пасенюка. — К. : Юрінком Інтер, 2009. — 672 с.
3. Проєкт Закону України «Про медіацію» від 19.05.2020 р. № 3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?-pf3511=68877 (дата звернення: 09.06.2020).

NOTES

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]